

81135

GÁRDONYI

EGRI
CSILLAGOK

1.

N. M.

OSZK

OSZK

OSZK

OSZK

OLGAVASZK

EGRI CSILLAGOK

(BORNEMISSZA GERGELY ÉLETE)

REGÉNY KÉT KÖTETBEN

IRTA

GÁRDONYI GÉZA

I. KÖTET.

MAGYART A
MAGYARNAK

HARMADIK KIADÁS

BUDAPEST,
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA
1909

Tisennegyedik ezer.

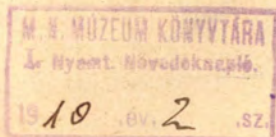

OSZK

Minden jogot fentartunk.

81133

ELSŐ RÉSZ.

HOL TEREM A MAGYAR VITÉZ?

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

A patakban két gyermek fürdik; egy fiu meg egy leány. Nem illik tán, hogy együtt fürödnek, de ők ezt nem tudják; a fiu mindössze hét esztendő; a leány két évvel fiatalabb.

Az erdőben jártak, patakra találtak. A nap tüzesen sütött. A víz tetszett nekik.

Először csak a lábukat mártogatták bele, azután bele-ereszkedtek térdig. Gergelynek megvizesedett a gatyácskája, hát ledobta. Aztán az ingét is ledobta. Egyszer csak ott lubickol meztelenen mind a kettő.

Fürödhetnek: nem látja ott őket senki. A pécsi út jó messze van oda, s az erdő végtelen. Ha valaki meglátná őket, lenne is ne-mulass! Mert a fiucska csak hagyján, — az nem úrfi; de a leányka, az a tekintetes Cecey Péter úr leánykája, — kisasszony, — és úgy illant el hazulról, hogy senkise látta.

Még így csupaszon is látszik rajta, hogy úri leány: kövér, mint a galamb és fehér, mint a tej. Ahogy ug-rándozik a vízben, a két kis hajfonat ide-oda röppen a nyakán. No bizony, nem szép haj: fehér, mint a kender; de gyereknek ilyen is jó.

— Derdő, — mondja a fiunak, — uttyunk.

A Gergőnek nevezett ösztövére barna fiu háttal for-

dul, amaz meg belekapaszkodik a nyakába. Gergő megindul a part felé, a másik gyerek meg a víz színén lebeg és rugódozik.

Azonban, hogy a parthoz érnek, Gergő belefogódik a kákabokor zöld üstökébe, és aggodalmasan néz körül.

— Jaj, a szürke!

Kifut a vizből és ide-oda futkos, vizsgálódik a fák között.

— Várjon, Vicuska, — kiáltja a leánynak, — várjon, mingyárt jövök!

S azon meztelenen elnyargal.

Néhány perc mulva egy vén szürke lovon tér vissza. A ló fején hitvány madzagkötőfék. Össze volt az kötve a lábával, de eloldozódott.

A gyerek hevesen csapkodja a lovat egy somfagallyal. Az arca sápadt. Hogy visszaérkezik a fürdőhelyre, a lónak a nyakába kapaszkodik, s lecsuszik, leugrik róla.

— Bujjunk el! — mondja dideregve. Bujjunk el! Törököt láttam.

A lovat egy-két rántással fához köti. Felkapkodja a földről a ruháját. S fut a két meztelen kis gyerek egy galagonyabokornak. Megbujnak, meglapulnak a bokor mögött a fűben.

Abban az időben nem volt ritkaság a török az úton. S te, kedves olvasóm, aki azt gondolod, hogy ez a két gyerek most ezen a nyáron fürdött a patakban, bizony csalódsz. Hol van már az a két gyerek, hol? És hol vannak mindazok az emberek, akik ebben a könyvben eléd jönnek, mozognak, cselekszenek és beszélnek? Por az mind!

Hát csak tedd félre az idei kalendáriumot tisztelt olvasóm, és vedd elő gondolatban az 1533-ikit. Annak az évnek a májusában élsz te mostan, s vagy János király az urad, vagy a török, vagy I. Ferdinánd.

Az a kis falu, ahova a két gyermek való, a Mecsek egy félreeső völgyében áll. Valami harminc vályogház, meg egy nagy kőház mindössze. Az ablakok olajos vászonból vannak minden házon. Az úri házon is. De máskülönben olyan házak, mint a mostaniak. A kis falut sűrű fák lombozzák körül, s a lakók azt gondolják, hogy a török sohase talál oda. Hogy is találna? Az út meredek, szekérnyom nincs. Torony sincs. Az emberek élnek, halnak a kis rejtek-faluban, mint az erdei bogarak.

A Gergő gyerek apja valamikor kovács volt Pécsen, de már meghalt. Az asszony Keresztesfalvára húzódott az apjával, egy ősz öreg paraszttal, aki harcolt még a Dózsa György lázadásában. Azért is kapott menedéket a falu uránál, Ceceynél.

Az öreg néha átment az erdőn Pécsre, hogy kolduljon. Abból éltek télen is, amit az öreg koldult. Az uraság házatól is csöppent olykor az asztalukra.

Hát azon a napon is a városból jött meg az öreg:

— Legeltesd meg a szürkét, — mondotta az unokájának, — nem evett szegény reggel óta semmit.

Igy indult ki Gergő a lóval az erdőbe. Útközben ahogy elment az uraság háza mellett, a kis Éva kibujt a kertajtón és könyörgött neki:

— Derdő, Derdő, hadd menjek veled!

Gergő nem merte azt mondani a kisasszonynak, hogy maradjon odahaza. Leszállt a lóról, és vezette Évát, amerre az kívánt menni. Éva arra kívánt menni, amerre a pillangók. A pillangók befelé röpültek az erdőnek, hát ők is arra futottak. Végre, hogy a patakot meglátták, Gergő füre bocsátotta a lovat. Így kerültek ők az erdei patakba és a patakból a galagonyabokor mögé.

Lapulnak. Reszketnek a töröktől.

És a félelmük nem árnyéktól való. Egynéhány perc múlva ropogás hallatszik a harasztban, és mingyárt rá

egy strucctollas fehér töröksüveg meg egy barna lófej jelenik meg a fák alatt.

A török ide-oda forgatja a fejét. Ránéz a szürkére. A maga sötétpej kis lovát kantáron vezeti.

Most már látni, hogy a török csontos arcu barna ember. A vállán diószin barna köpenyeg. A fején tornyos fehér süveg. A félszeme be van kötve fehér kendővel. A másik szeme immáron a fa mellé kötött szürkét vizsgálja. Nem tetszik neki, az látszik az arca fintorgatásán. De azért eloldja.

Jobban tetszene neki a gyerek, akit a lovon látott. A gyerek jobban kél, mint a ló. A konstantinápolyi rabvásáron háromszor is annyit adnak érte. De a gyerek nincsen sehol.

A török megnézi egynéhány fának a hátát, és felvizsgálódik a lombokra is.

Azután tiszta magyar szóval kiált:

— Hol vagy fiucska? Gyere elő kis pajtás! Fügét adok! Gyere csak elő!

A gyerek nem jelentkezik.

— Gyere elő, te! Ne félj, nem bántalak! Nem jössz? Ha nem jössz, elviszem a lovadat!

És csakugyan összefogja egy kézbe a két ló vezekét, és viszi magával el a fák között.

A két gyerek némán és sápadtan hallgatta eddig a törököt. A fügekinálás nem oldotta fel őket a rémület dermedtségéből. Sokkal többször hallották otthon a *Vigyén el a török!* — szidást, meg a hajmeresztő török meséket, hogysesem akármiféle édesgetésre előbátorodtak volna. Hanem mikor azt mondta a török, hogy elviszi a szürkét, a Gergő gyerek megmozdult. Ránézett Évicára, mintha tőle várna tanácsot, s olyan arccal nézett rá, mint a kinek tüske szurja a talpát.

A szürkét viszik! Mit szólnak otthon, ha ő a szürke nélkül tér vissza?

A kis Éva mindezekre a gondolatokra nem felelt. Sápadtan kucorgott mellette. Nagy kék szeme megnedvesült a rémülettől.

Azonban a szürke ment. Gergő hallotta a lépéseit. Nagy lomha lépései vannak a szürkének. A száraz haraszt egyenletesen csörög a lába alatt. Hát viszi a török, csakugyan viszi!

— A szürke . . . , — hebegi Gergő siróra torzult szájjal.

És fölemeli a fejét a füből.

Megy a szürke, megy. Csörög az erdei haraszt a lába alatt.

De már most elfeledkezik Gergő az egész világról: fölugrik és utána iramodik azon csupaszon a szürkének.

— Bácsi! — kiáltja reszketve, — török bácsi!

A török megáll és elvigyorodik.

Jaj de csunya ember! Úgy vigyorog, mintha harapni akarna!

— Bácsi, a szürke, — rebegi sirva Gergő, — a szürke a miénk . . .

És megáll vagy husz lépésnyire.

— Gyere hát, ha a tietek, — feleli a török, — nesze.

Azzal elveti a kezéből a szürke kantárszárát.

A gyerek most már csak a szürkét látja. Ahogy a szürke nagylomhán megindul, odaszökik és megfogja a kantárt.

Ebben a pillanatban ő is fogva van. A török nagy erős ujjai átkapcsolják gyöngé kis meztelen karját, s ő felrepül a másik lóra, a pejre, annak a nyergébe.

Gergő sivalkodik.

— Csitt! — mondja a török, előkapva a dákosát.

Gergő azonban tovább kiabál:

— Vicuska! Vicuska!

A török arra fordítja a fejét, amerre a fiu. Keze a törön.

Persze, amint a másik kis meztelen gyerek fölemelkedik a füből, visszadugja a dákost és elmosolyodik.

— Gyere, gyere, — mondja, — nem bántalak.
S megindul a két lóval a leányka felé.

Gergő le akar ereszkedni a lóról. Gergő hátán nagyot csattan a török tenyere. Gergő tehát bög és ültön marad, a török meg otthagyja a két lovat és fut a kislány után.

A szegény kis Vica menekülne mostan, de aprók a lábak és magas a fü. Elbukik. Csakhamar ott rugózik és sivalkodik a török ölében.

— Csitt! — szól a török rácsapva a gömbölyüjére, — csitt, mert mindjárt megeszlek, ha el nem hallgatsz! Ham — ham!

A kisleány elhallgat. Csak a szivecskéje ver, mint a marokba fogott verébé.

Azonban, hogy a lovakhoz érnek, újra kitör belőle a kiáltás:

— Apuska! apa!

Mert a kétségbeesés azt gondolja, hogy elhallatszik a kiáltása minden messzeségre.

A Gergő gyerek is bög. Az öklét a szemén forgatva sirja:

— Haza megyek, haza akarok menni!

— Hallgass, rongyos fattyu! — rival rá a török, — mert mingyárt kétféle hasítlak!

És fenyegetően rázza az öklét Gergő felé.

A két gyerek elhallgat. A leányka szinte ájult rémületében. Gergő csöndesen picsogva ül a pej hátán.

És mennek.

Kiérnek az erdőből. A Gergő gyerek látja, hogy a Mecsek útján fölfelé szekerező török nép tarkállik. Lovas akindsik, gyalog azabok, tarka öltözetű szabad katonák. Virgonc kis lovakon ülve szállingóznak hazafelé.

Az a csoport, amelyik előttük megy, valami tiz meg-

rakott kocsit és szekeret kísér. A szekereken fehér ágynemű, szekrények, ágyfák, hordók, székek, vadbőrök, gabonás zsákok rendetlen össze-visszaságban. A szekerek mellett megláncolt lábu, hátrakötött kezű bús rabok ballagnak.

A mi janicsárunknak három szekere és hét rabja van. Öten vannak még kéknadrágos, piroscsizmás, fehérsüveges janicsárok, három pedig prémes sapkájú, nagy dárdájú azab. A félszeműnek porral lepelt fehér strucctoll leng a süvege elejétől hátrahajoltan, csaknem a háta közepéig.

Mig bent időzött az erdőben, a három szekér félreállott oldalt az út szélén, és helyet engedett a többi hazavonulónak.

A janicsárok nevetve fogadják a két gyereket, meg a szürkét.

Mit locsognak törökül? azt Gergő nem érti. Róluk beszélnek meg a lóról, az látszik rajtok. Mikor űrá néznek meg Vicuskára, nevetnek. Mikor a lóra néznek, úgy intgetnek, mint mikor az ember legyet kerget.

A török feldobja a két gyereket a kocsira, az ágynemű tetejére. Egy pufók hajadon ül ott, megláncolt lábu rableány, arra bizza őket. Azután egy szennyes zsákot old meg az egyik sapkás török és mindenféle ruhát huzkod ki belőle. De az mind gyermekruha. Van közte kis szoknya, kis szűr, pittykés mellény, sapka, kalap, kis csizmák. A török előválaszt két kis inget meg egy kis szűrt és feldobja a szekérre.

— Öltöztess fel őket, — mondja a félszemű a leánynak.

A leány körülbelül tizenhét esztendő. Parasztleány. Ahogy öltözteti a gyerekeket, megöleli és megcsókolja őket.

— Hogy hívnak, angyalkám?

— Vicuska.

— Hát téged, lelkecském?

— Gergő.

— Ne sirjatok, kedves. Velem lesztek.

— De én haza akarok menni, — sirja Gergely.

— Én is, — sirja a leányka.

Vica magához öleli őket mind a két kezével:

— Majd hazavezet a jó Isten, csak ne sirjatok.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

II.

A falubeli kutyák mérges csaholással ugrálnak körül egy fehérszakállu és nagyhaju zarándokot. Le is húznák róla a csuhát bizonyára, ha nagy keresztos végű botjával vitézül nem hadonázna maga körül.

Eleinte az út közepén ment, de hogy a nagy bozontos kutyák mindegyre szaporodtak, óvatosan nekihátrált egy *L* alakban megszögellő sövénynek, és a hátát abban megvetve várta, hogy valaki előjön és megszabadítja az ostromtól.

Azonban akik elő is jöttek a nagy ugatásra, azoknak a szeme a faluba vágató öt magyar vitézre fordul. Egy pirosköpenyeges szőke dalia lovagol elől. Darutoll a süvegén. Előtte a nyergen keresztbe fektetett puska. Könnyű, megszín zekéje alól páncéling csillog. Mögötte négy másik vitéz. Hogy beérkeznek a faluba, jobbra-balra forgatják a fejüket, mintha valami csoda volna annak a falunak minden háza.

A Cecey kapuja előtt egy dárdás parasztember ült. Kövön ült és szunyókált. A robogásra fölhorkant az álmából. Sietve kitérta a kapu másik szárnyát is, és a lovak beugrattak a hidon át az udvarra.

Cecey ott gubbaszkodott a szerű árnyékán, mint valami vén sas. Néhány jobbágya nyirt ott birkát. A ke-

zökben olló, az oldalukon kard. Ilyen világ volt akkor Magyarországon!

Cecey meglátta a vitézeket. Fölkelt és eljök bakta-
tott. Furcsa járása volt az öreg úrnak: az egyik lába
nem hajlott térdben, a másik nem hajlott bokában. De
hogy is hajlott volna, mikor fából volt mind a kettő. És
a jobb keze is hiányzott: a vászonzeke ujja csak lötyö-
gött a csuklóján.

A darutollas vitéz leugrott a lóról, és a lova kantá-
rát az egyik közvitéznek dobta. Ceceyhez sietett.

— Dobó István vagyok, — mondotta, a süvegét le-
véve, bokáját összeütve.

Hosszu csontos legény, de csupa erő minden moz-
dulata. S a szeme hegyesen néző erős szürke szem.

Cecey hátradugta a kezét.

— Kinek a hadában szolgálsz?

— Most a Török Bálintéban.

— E szerint Ferdinánd hive vagy. Isten hozott,
ecsém.

S kezét nyujtott neki. Egy pillantással végignézte a
paripáját, másik pillantással a kardját.

— Hát mi szél hordoz erre?

— Mink bizony, bátyám, Palotáról jövünk.

— A Móré várából?

— Nem a Móré vára az már.

— Hát?

— Most éppen senkié. Meg várnak se vár az már,
hanem köhalom.

Az öreg falábú elbámult.

— Lerontottátok?

— Földig.

— Hála Istennek. No gyere be a hüvösre, öcsém,
ide a tornác alá. Nézd csak, anyjuk, vendégünk érkezett.

— Lerontottátok! — kiáltott újból elbámulva.

A kis kövér úri asszony ott forgott már a torná-

con: asztalt igazított az árnyéokra egy cseléddel. A másik cseléd meg nyitotta már a pinceajtót.

— Hogy is hívják, öcsém, Bodó vagy Dobó?

— Dobó István.

— Dobó Pista, — szólt Cecey, bemutatva az ifjút a feleségének.

Aztán intézkedett, hogy a katonák is bort és enni-valót kapjanak, s egyben a papért is futtatott.

— Mielőtt leülnék, bátyám, — mondotta Dobó, — meg kell kérdeznem, hogy nincs-e itt Móré? Mert én őt keresem.

— Nem láttam a gézengúz haramiáját. De ne is lás-sam, csak az akasztófán.

Dobó a fejét csóválta:

— Akkor rossz nyomon járunk.

Aztán vizet kért.

— Hát várj, mingyárt hozzák a bort, — mondotta Cecey.

— Vizet iszom, ha szomjazom, — felelte Dobó.

S fölfogta a nagy csöcsös korsót és a szájához emelte.

— Megengedi, bátyám, hogy estig itt pihenjek — kérdezte a viz után szakadó jóizü sóhajtással.

— De el sem eresztelek egynéhány napig! Hova gondolsz!

— Köszönöm. Nincs most farsang. Este tovább me-gyünk. Hanem a vasingemet szeretném letenni. Kutya meleg ez ilyen időben, ha csupa lyukból varrták is.

Mig Dobó a szobában vetkeződött, beérkezett a ka-pun a zarándok is.

— Te a baráttól jössz! — szólalt rá Cecey, a fejét fölemelve.

— Attól, — felelte bámulva a zarándok. — Honnan tetszik tudni?

— Nem boszorkányságból, elhiheted. A szakállad

borz-zsirtól fehér, azt az első szempillantással megösmertem.

— Igaz, — felelte az ember.

— Ebből látom, hogy mesziről jössz hozzám.

— Az is igaz.

— Nekem pedig messze földről nem igen izenget más, csak a sajóládi gvardián, aki atyámfia.

— Dejszen nem gvardián az már régen, hanem a király barátja.

— Azt is tudom, üsse meg a mennykő a gazdájával együtt. Hogy hinak?

— Varsányi Imrének.

— Hány esztendő vagy?

— Harminc.

— Nohát lássuk: mi hirt hoztál?

A zarándok leült a földre és a csuhája bélését bontogatta.

— Istentelen melegség van erre, — dünnyögött jókedvüen. — Oszt annyi a török, mint a légy.

— A barátnak köszönhetjük, meg a királyodnak. No, hova a pokolba varrtad úgy azt a levelet?

Varsányi elővonta végre a kis vörös-pecsétes levelet, és átadta.

— Adjatok enni-innivalót ennek az embernek, meg szállást is, — szólt Cecey a feleségének.

És feltörte a pecsétet. Kibontotta a levelet.

— Az, — szólt a levélbe behunyorítva, — a barát írása. Tiszta, mint a nyomtatás, de nagyon apró. Én ugyan el nem olvasom.

A zarándok beljebb ült a diófának az árnyékába.

— Bizonyosan jót irt pedig, — mondotta. Mert nem noszitott, hogy siessek. Mikor nagypöcsétes levelet küld, mindig sietnem kell. Ez csak olyan kispöcsétes; nem ország dolga.

S hogy ily bölcsen megkülönböztette a leveleket, elégedett arccal húzott egyet az eléje tett boros fazékból.

Az asszony is a kezébe vette a levelet. Nézte alól, felül, s nézte a széttöredezett pecsétet. A zarándokhoz fordult.

— Egészséges a Gyuri bácsi?

A zarándok sajtot evett. Nagyot nyelt.

— Nem beteg az soha.

Egy bikafejű, vállas és erős vén pap fordult be a kapun. A jövevény felállott és kezet akart neki csókolni.

— Pápista vagy? vagy újhítű? — kérdezte a pap.

És mellközépig érő fehér szakállát simogatta, hogy a zarándok kezet ne csókolhasson.

— Pápista vagyok, — felelte a zarándok.

A pap akkor elfogadta a kézcsókot.

Bementek a szobába. Ott a pap az ablakhoz állott, és magyarul olvasta a diák levelet:

— *Kedves sógorom . . .*

Különös tompa hangja volt a papnak. A mássalhangzókat csak sejteni lehetett a beszédében. De azért, akik megszokták, értették a beszédét.

Folytatta:

— . . . és kedves Juliska. Istentől jó egészséget és zavartalan életet kívánok mindnyájatoknak. Továbbá arról értesültem, hogy ott a ti vidékteken napról-napra dúl hol Móré, hol a török, és hogy már csak a földhöz tapadt jobbágyság marad meg a helyén: aki teheti fut, ki a felvidékre, ki pediglen által a némethez. Hát ti, ha még életben vagytok, szerelmesim és ha még ott vagytok Keresztesen, ti is mentésétek magatokat. Beszéltem öfelségével, hogy térítse meg a károtokat . . .

— Ne olvasd tovább! — pattant fel Cecey, — ebnek kell eb kegyelme!

— Csöndesen, kedvesem, — csillapította az asszony. György okos, György tudja, hogy mi Zápolyától nem fogadunk el semmit: hallgassa végig kegyelmed a levelet.

A pap összeráncolta bozontos szemöldökét, és tovább olvasott:

. . . A király ugyan nem adhatja vissza Sásodot, de van egy falu Nagyvárad közelében . . .

— Hagyd abba, hagyd abba, Bálint! — szólt Cecey a haragtól kitüzesedve.

— Már más következik, — felelt a pap.

És olvasott tovább:

De ha már úgy beléd csontosodott volna az iránta való gyűlölség . . .

— Belém, belém! — kiáltotta az asztalra csapva Cecey, — sem ezen, sem a másvilágon! Vagy ha ottan, hát ott is csak fegyverrel!

A pap tovább olvasott:

. . . Itt Budán az én kis házam üresen áll és mi nemsokára Nagyváradra költözünk. Csak egy ijgyártó lakik benne az alsóházban. A felházi három szoba üres.

— Nem kell! — kiáltott Cecey fölkelve. A Zápolya pénzén vetted, barát! Düljön össze, ha belemegyek!

— Tudod is te, hogy azon vette! — szólt a pap bozúsán. Hátha örökség?

De Cecey már nem hallgatott rájuk. Dühösen kiestt-baktatott a szobából, és végigkopogott a tornácon.

A zarándok ott falatozott a tornác végén, a diófa alatt. Megállott előtte haragos peckesen:

— Mondd meg a barátoknak, hogy tisztelem: amit irt, anyyi, mintha nem irt volna!

— Hát nem viszek levelet.

— Nem.

Azzal tovább baktatott ki a szérüre. Föl és alá top-

pogott a napon. Olykor jobbra-balra csapkodott a botjával a levegőben, és haragosan mormogta:

— A fejem még nem fa!

A parasztok sebesen nyírták a birkát.

A kutyák is távolabb huzódtak. Még a ház is mintha lejjebb csúszott volna a parton.

Az asszony a pappal a tornácon állott. A pap a vállát vonogatta.

— És ha nem örökség is, — mondotta, — munkájából való szerzeménye a barátoknak. És ráiratja a nevére. Akkor aztán Cecey-ház, és nem parancsol benne a király se.

Dobó kilépett a szobából. Az asszony bemutatta őt a papnak. Cecey is visszatért, és rárivalt a papra:

— Te pap, te megfordultál! Te még utóbb beszélgsz Jánoshoz zászlótartónak!

— Te meg vénségedre leteszed a magyar nevet! — mordult vissza a pap.

— Te beállsz hóhérrak! — rikácsolt Cecey.

— Te meg németnek! — böszült fel a pap.

— Hóhér!

— Német!

— Sintér!

— Hazaáruló!

A két ősz ember szinte kék volt már a dühtől, ahogy egymásra orditozott. Dobó csak azt várta már, hogy mikor kell őket széjjelválasztani.

— Ne veszekedjenek, az Isten áldja meg kegyelme-
teket, — mondotta nyugtalanul, — vagy inkább vessze-
nek össze a törökkel.

— Nem érted te ezt, öcsém, — felelt Cecey, a székre
zöttyenve, — ennek a papnak a nyelvét vágatta le Sza-
polyay, nekem meg a jobb kezemet. Hát nem bolond ez,
hogy a maradék nyelvével Szapolyayt védi?

— Ha csak az én ellenségem volna, — felelt a pap

is megcsöndesült hangon, — régen megbocsátottam volna neki. De azért még így is azt mondom, hogy inkább ő legyen az ura a magyarnak, hogysesem a német.

— Debiz inkább a német, mintsem-hogy a török! — kiáltott ismét Cecey.

Dobó közbeszólt, hogy a két ember megint össze ne horgoljon.

— Jónak egyik se jó, az igaz. Várnunk kell valamedig, hogy állít-e a német erőt a török ellen? Meg hogy csakugyan el akarja-e János adni az országot a töröknek?

— Eladta az már, öcsém, régen!

— Nem hiszem, — felelte Dobó, — neki sohase kellett a török, neki csak a korona kellett.

Az asszony egy tál rántott csirkét tett az asztalra. Az illatos piros sült csirke láttára eltűnt a méreg vörösége a két öreg arcáról.

— Hej, mikor olyan fiatal voltam, mint te, öcsém, mondotta Cecey jókedvvel. Hány esztendő vagy?

— Harmincegy, — felelte Dobó, — bizony maholnap engemet se mond senki fiatalnak.

— Mig az ember meg nem házasodik, mindig fiatal. De hogy a manóba is nem házasodtál meg?

— Nem értem rá, — felelte Dobó. Én, bátyám, gyerekkorom óta mindig hadban vagyok.

— Hát így jó. Így él a magyar világ eleje óta. Azt hiszed tán, hogy én táncolásban sántultam meg mind a két lábamra? Én bizony, öcsém, Kinizsivel kezdtem. Mátyás király engem a nevemről szólított. Aztán végeztem Dózsával, aki, elhidd nekem, a hősök hőse volt.

Fölvette a szinig töltött ón-poharat, és szólt jókedvűen.

— Isten szeresse a magyart, és téged, öcsém, kiválóképpen. Adjon győzelmet kardodnak. Szép lány feleséget jó magadnak. Tudsz-e sakkozni?

— Nem tudok, — felelte Dobó, elmosolyodva ezen a gondolat-szökemlésen.

És kiürítette a poharát. Jó erős veres bor volt. Gondolta magában: most már értem, mitől olyan mérges ez a két öreg úr.

— No, nem is leszel akkor jó hadvezér, — mondotta Cecey.

— Nem, ha keletiesen harcolnánk: sereg sereg ellen. Mink csak magyarosan harcolunk: ember ember ellen. Erre pedig a sakktábla nem tanít.

— Eszszerint mégis tudsz.

— Nem, csak éppen ismerem a játékot.

— No hát, ha majd tudsz, másképpen ítélsz róla. Egy órai sakkban, öcsém, átéli az ember egy igazi csatának minden forgását, minden tüzét.

— Kegyelmetek talán mindig sakkoznak itthon?

— Mink? Soha. Két tüzes embernek nem szabad összeülnie sakkra. Ha sakkoznánk, összevesznénk rajta. Már pedig, öcsém, mink együtt tollasodtunk fel az öreggel, együtt éltünk, együtt harcoltunk.

— Együtt is fogunk meghalni, — fejezte be a pap bólogatva.

S azzal a két öreg barátságosan nézett egymásra és összekoccintotta a poharát.

— De nini, — szolt Cecey, a bajuszát megtörülve, — mégis derék ember az a Ferdinánd, hogy azt a róka Mórét kiugratta a várából.

— Nemcsak Ferdinánd. A két király közösen. Kettejük hada volt. Sokalták már a gazságait, mert utóbb már a sirokat is felforgatta.

— De mégis csak Ferdinánd küldött jobban ellene.

— Nem: inkább János. Ferdinánd csak Török Bálintnak izent, hogy segítsen Jánosnak, meg ötven bányászt küldött.

— Faldöntésre?

— Arra. Török had is volt velünk valamelyes.

— Persze, a János zászlaja alatt.

— Az alatt, hogy vinné el az ördög az ilyen segítséget! Mindig rabolva mennek haza felé.

— Azok a disznó akindsik!

— Azok.

— Könnyen elbántatok avval a várral?

— Nem mondhatnám. Kemény falakból épült az. Faldöntő ágyut nem hozott egyik fél se. A sugárágyu meg mit ér?

— Jártam ottan, — jegyezte meg a pap, — sziklavár az, nem palánk. Hát nem adták meg a várat?

— Nem. Neki kellett állítanunk az ötven bányászt a szikláknak. Nagy és nehéz munkájuk volt, mondhatom. A csákányok szikrát hánytak a kövön, és a vasrúdak egy-egy lökésre alig egy ujnyit vertek a sziklaoldalba. De végre is sok kéznek még a kő is enged.

— Felrobbantottátok?

— Először is beizentünk Mórénak, hogy az akna tele van már porral. Akkor azt izente vissza, hogy várjunk reggelig. Vártunk. Mit tett az alatt a gonosz róka? Összehitta a vár népét és biztatta őket, hogy csak tartás a várat keményen, ő kioson és elfut segítségért. — Jó — felelték azok, — de mi a biztosíték, hogy vissza is térsz? — Itt marad mind a két gyermekem, — felelte a lator, és minden arany, ezüst marhám, mit kívántok többet? És leereszkedett kötélén a vár faláról. Elillant. Mink persze a nagy sötétségben nem láttuk. Mikor aztán a nap fölkelt, és se fehér zászló, se követ, se kapunyitás, felrobbantottuk az aknákat. Nem hallatszott ide? Hegyeket rázó dördülés volt. A falak ott leomlottak. Mink meg be a várba! A vitézeink olyan dühösesek voltak, hogy Morénak minden emberét leöldösték.

— A gyermekeiket is?

— Azokat nem. Egy nagy boltozatban találtuk

meg őket. Szép két kis barna fiu. Azóta ott vannak János királynál.

— Hát ti most Mórét keresitek?

— Csak egyet kanyarodtunk erre Móréért ezzel a négy emberemmel. Mert útközben egy csőszszel beszélünk, akinek a pincéjében hált. Azt mondta, hogy erre Pécs felé tartott.

— Te, Magda, — szól hátrafordulva az asszony az udvaron súroló cselédnek, — hol a Vicuska?

— Nem láttam, — feleli a leány. — Ebéd után a kertben játszott.

— Szaladj csak, keresd meg!

— Az én kis leányom, — magyarázta Cecey Dobónak. Vénségemre ajándékozott meg az Isten vele. Majd meglátod, milyen kis Tündér Ilona.

— Fia nincsen bátyám.

— Nincsen, — felelte szomoruan Cecey. Hiszen ha fiam volna, öcsém, még a kezem is kinőne, mint a ráké.

Azonban a gyerek nincsen. A nagy beszélgetésben, levélolvasásban mindenki megfeledkezett a kis Vicáról. A leánycselédeknek dehogy is volt rá gondjuk. Mind ott talált dolgot az udvaron. A vitézek a bajúszukat pödörgették. A lányok a szoknyájukat hedergették. Ugy mulattak, mintha valamennyi vitéz mind leánynézőbe jött volna Ceceyhez.

Csakhamar tüvé tesznek mindent a ház körül. Megkutatnak minden bokrot, minden játszóhelyet a faluban. Hol van Kató néne? Ó vigyázott rája. Meglehet, hogy elaludt, s azalatt kiment a faluból a gyerek. Ki látta? Senkise látta. Egy fiucska a kert mögött beszélt vele délután. Ki ment el a kert mögött délután? Senki, csak a Gergő gyerek. Az öregapja lovát vitte legelőre. De hát hol a Gergő? Az sincs sehol. Bizonyosan kiment a lóval az erdőbe. Oh gyermeki meggondolatlanság! Hányszor

megmondták neki, hogy a szedresen túl ne menjen a lóval!

Összekutatták a falu körül az erdőt. Már Dobóék is segítenek. Megnéznek minden fát, minden cserjét, árkot, völgyet és bozótot. A Gergely anyja is jajgatva keresett. Az öreg Katóra ráakadtak az erdőben. Az is keresett már régen, s rekedtté kiabálta a torkát azóta.

Végre estefelé az egyik cseléd megáll és nagyot kiált:

— Megvannak!

— No hálistennek! Hol vannak?

— A ruhájok itt van!

A ruhájok, bizony csak a ruhájok: a patyolat ingecske, piros karmazsin cipőcske, sárga tafota szoknyácska, meg a Gergő gyerek inge, gatyája, kalapja. Látszik, hogy fürödtek. A patak partján csakugyan ott a nyomuk a puha fövényben. A nagyobbik láb, amelyiknek széjjel vannak nyilva az ujjai, az a Gergő gyereké. A kisebbik lábnyom a Vicuskáé.

Bizonyára belefulladtak valahol a patakba!

III.

— Az én nevem Margit. Szólítsatok csak Margit néninek, — mondta a kocsin ülő rableány. Mesélek nektek. Sok mesét tudok. Hová valók vagytok, édeseim?

— A faluba, — felelte könnyes szemmel Gergő.

— A paluba, — felelte a kisleány is.

— Melyik faluba?

— Itt az erdőbe van.

— De mi a neve annak a falunak?

— A neve? A nevét nem tudom.

Kövérképü leány volt a magát Margitnak nevező, és mindig csókra álló száju. Az arca itt-ott szeplős, és a nyakán kék üvegből való gyöngyöt viselt. A törökök egy somogy megyei pusztáról ragadták magukkal.

A gyerekek feleletére elgondolkodott, aztán rongyokból bábút kötött Vicuskának.

— Ez lesz a Vicuska babája. Sárga a kendője, piros a szoknyája, — mondotta dalolva. Öltöztetjük, ringatgatjuk, táncoltatjuk, altatgatjuk.

És halad a rab-kocsi csendesen.

A kocsi mellett egy szélesmellü parasztlegény bal-lag, meg egy ragyás cigány. A cigányon sokszorosan foltozott kék nadrág és ugyanolyan dolmány van. A dolmánya zsebéből egy fasíp tölcsére áll ki. A kocsi

másik oldalán egy fekete tógás pap vánszorog; meg egy nagyarcu paraszt ember, aki lehet már negyven esztendő. A pap fiatalabb. Széles arcu magas ember. Se szakálla, se bajusza, de még szemöldöke sincsen. És vörös, mint a cékla. Csak a két szemebogara fekete. Őt bizony ezelőtt egynéhány nappal forró vízzel öntözgették a törökök, hogy adja elő a temploma kincseit.

Voltak is az ő templomának kincsei!

Hát mondom: mindezek rabok szegények. A lábukon lánc. A kezük, — kinek elül, kinek hátul, — szintén vasban. A legény a cigánnyal, a pap a paraszttal össze is van láncolva. A legény meztláb. A bilincset a lábán rongyokkal bélelte körül.

A rongyok már véresek.

— Álljunk meg, — könyörgött hátrafordulva olykor, — hadd igazítsam meg a bilincsemet.

A janicsárok azonban rá se hederitettek. Törökül fecsegték egymással és legfeljebb csak egy boszus tekintet volt a feleletük.

Gergelynek rátapadt a szeme a legényre. Milyen nagy a keze! És milyen veres lajbi van rajta! Nem fél. Ha a két keze nem volna hátráláncolva, tán mind elfutna tőle a török.

A legény csakugyan nem félt. Fölemelte a fejét és ráordított a mellette lovagló görbehátú törökre.

— A tűz emészsen meg benneteket, pogány farkasok!

— Gáspár, Gáspár, — szólott le Margit a kocsi tejéről, — viselje békén a sorsát, amint csak lehet. A nap, látja már nyugvóra hajlik, meg kell állaniok.

Ahogy erre megtörülgette a szemét, a két gyerek is sirva fakadt.

— Haza akarok menni! — bömbögte Gergely.

— Apához! — sirta a kis Éva.

A törökök csakugyan megállottak. Leszálltak a ló-

ról, és korszót vettek elő. Mosogatták a kezüket, lábukat, arcukat. Aztán letérdeltek egyenes sorban napkelet felé. Megcsókolták a földet és imádkoztak.

Ezalatt csend volt.

A leány lemászott a kocsiról, és az inge széléből rongyot hasított. Körültekerte vele a legény lábát, s úgy tolta vissza jóságos vigyázattal a bilincseket.

— Áldjon meg az Isten, Margit, — mondotta sóhajtván a legény.

— Az éjjelre, ha lehet, teszünk rá útilaput, Gáspár.

És sirásra fanciesalodott az arca. Minden órában sirt egynéhány percet, de mingyárt dalolt is utána a gyerekeknek. Mert mikor ő sirt, azok is sirtak.

— Hej de ihes vágyok, — fakadt szóra a cigány, ahogy ott ült mellettök a porban. Saha iletembe nem váltam ilyen ihes. Három kenyeret megennék egymágám, meg két oldal szalonnát.

A kocsis — szintén láncolt lábu rablegény — elmosolyodott a cigány sohajtására.

— Magam is éhes vagyok, — felelte a törökökre megvetően pillantva, — de főzök is estére olyan paprikás húst, hogy mind nekünk marad.

— Hát te vágy a sákács?

A *te* szóra megrándult a kocsisnak a szemöldöke. De aztán mégis felelt:

— Csak este. Nappal rabolnak ezek maguknak ebédet is.

— Hát mióta solgáls a kontyos uráknál?

— Három napja.

— Nem lehetne elfistelegni váláhogy?

— Nem ezektől soha. Nézd, milyen csizma van a lábamon.

Felvonta a lábát az ülésből. Nehéz vastag láncok csördültek föl vele.

— De hátha ma nem főzöl? — tünődött aggódva a cigány.

— Bizonyosan főzök. Tegnap olyat főztem nekik, hogy úgy nyalták utána a szájukat, mint a kutyák.

— Bárcsak én is nyalhatnám már a sájamat, meg a tízs ujjomat.

— Bort is raboltak délben. Itt van a saroglyában.

— Nem isik a terek, te!

— Dejszen nem török ez egy se, mikor bort lát.

— Na akkor nekem innepem ván, — ujjongott a cigány, — olyan nótát pikulázok nekik, hogy még táncra is kerekednek tőle.

A félszemű janicsár az imádság végeztével nem indította meg a kocsikat. A hegytetőről már látszott a völgyben az esti szürkületbe befátyolozott város. Az magyar fészek. Darazsak laknak benne.

A törökök tanakodtak. Aztán a félszemű janicsár odaszólt a kocsisnak:

— Utánam! Be az erdőbe!

És bevitték a kocsikat, szekereket, jól be, valami öt percig tartó menéssel az erdőbe.

A nap ekközben elsülyedt a fák között, és a tiszta égen előtündöklött az első csillag.

A törökök egy alkalmas tisztáson kipányválták a lovakat. A pap kezét feloldotta a janicsár, és rákiáltott:

— Tüzet raksz!

— Én azt jobban értem! — rikkant fel a cigány. Nagyságos méltóságos terek ur, csókolom kezsit, lábát, hadd rakjak én tüzet, nekem azs a mesterségem.

— Hallgass! — rivalt rája a török.

Három asszonyt is elszabadítottak, hogy segítsenek a tűz készítésében. Az asszonyok aztán a pappal harasztot és száraz ágat szedtek a közeli fák alatt. Acéllal, taplóval csakhamar tüzet gerjesztettek.

A kocsist is felszabadították az ülésről.

— Olyat, mint tegnap, — mondta neki a félszemű török.

— Meglesz, — felelte a kocsis.

Vizet tett fel egy nagy vaskondérban a tűzre, s hogy a pap a cigánynyal hamarosan megnyúzta az ürüt, értő kézzel aprózta bele a kondérba. Hullott a húsravereshagyma is, meg paprika bőven, s bizonyára aprított volna burgonyát is a lébe, de ezt főképpen azért nem cselekedte, mert nem volt burgonyája. Tudták is abban az időben, mi a burgonya! Az urak ugyan már nagy ritkaságképpen kóstolgatták, de neve még nem volt. Csak ebéd után tették asztalra nagy uraknál csemegének.

A tűz körül valami húsz különféle török heveredett le. A kocsikat, szekereket kerítés-körbe állították. A lovakat kipányválták kívül a szekereken.

A rabokat összehajtották egy-csoportba. Tizennégyen voltak összesen: kilenc férfi meg öt nő, a két kis gyereket is beleszámítva. Csak eldültek szegények a gye-
pen. Némelyikök mingyárt el is aludt.

A kis Vica is aludt már az ágynemű tetején. Fejét a Margit ölébe nyugasztva álmodott, és jobbjával a melleskéjén tartotta hitvány kis bábuját. Gergő mellettök hasalt. A tenyerébe hajtotta az arcát, és álmosan nézett a törökökre. A félszemű janicsár rájok pillantott néha. Ott hagyta őket a leánynyal a kocsi tetején.

A tűz magas lánggal égett. A törökök ölték a bárányt, a tyúkot, a libát. A rabok buzgón dolgoztak az étel elkészítésén, s alig negyedóra múlva már javában rotyogott az üstökben és kondérokban a hús, és pirultak a combok a nyárson.

Az erdei levegőbe, étvágyindító ételszag vegyült.

IV.

Egy óra nem telt belé, s az András kocsis olyan pofont kapott, hogy két ölet repült a kalapja.

— Hogy a hetedik pokol emészszen el! — ordított rá a félszemű janicsár, — mennyi paprikát tettél ebbe az ételbe?!

A paprikás a raboknak került, a cigánynak nem csekély öröme. Maguk a törökök a nyárson sült cobákokat osztották meg maguk között.

A hordók ekközben csapot kaptak. Bögrékben és tülkökben itták a törökök a magyar bort. A cigány fölkelte. Megtörülte a száját a kezébe, a kezét meg a nadrágjába, aztán így csicssergett:

— Nagyságos, méltóságos Gyamarzsák úr, csókolom kezsit lábát, hadd pikulázzsak eggyet a tisztelt vendégség emére.

A Gyomorzsáknak nevezett félszemű, — valójában Jumurdsák, — megfordult és gúnyosan sunyorított:

— Ide kukorikolnád a magyart, ugye? Majd pikulázok én mingyárt a hátadon!

A cigány kedvetlenül kutyorodott vissza az evők közé, és a fakanalat elgondolkodva forgatta.

A törökök is ettek, ittak. Közben csereberéltek, és osztzkodtak is. Egy lelógó bajúszu komor akindsi kis

vas-szekrényt vett le a kocsiról. Fölfeszítették. Arany-pénz, gyűrűk, fülbevalók dőltek ki belőle.

Osztozkodtak a tűz mellett.

Gergő álmos volt, de nem tudta levenni a szemét az ő törökjéről. Félelmetes, különös arc volt neki az a csupa bőrfej. Mert ahogy a süvegét letette, egybeolvadt a feje csupaszsága az arcának a csupaszságával. És furcsán nevetett. A foga inye is kilátszott, mikor nevetett.

Vastag szarvasbőr-övet húzott elő a dolmánya alól, hogy a pénzt megosztották. Az öv már duzzadt volt a pénztől. A török fölkelt, és a szekerek mögé ment, ahol a lovak legeltek.

Gergőnek rajta állt a tekintete. Láta, hogy a török hogyan húz ki hátul egy fapecket és hogyan rakosgatja bele egy kis nyílason át a pénzét a nyeregkápába

— Hát te mért nem eszel? — szólt a pap Gáspárnak.

A legény a csoport szélén ült, és komoran nézett maga elé.

— Nem kell, — felelte.

Kis idő múlva odaszólt a papnak:

— Ha tisztelendő uram elvégezte, egy kis beszédem volna, ha meghallgat.

A pap letette a fakanalat, és odacsörömbékelt Gáspár mellé.

— Hát mi kell, fiam?

— Tisztelendő uram, — szólott a legény sötéten, — gyóntasson meg engem.

— Minek?

— Annak, — felelte a legény, — hogy tisztán menjek a másvilágra.

— Messze vagy még te attól, Gáspár.

— Nem olyan messze, mint gondolja.

Pillantást vetett a törökök felé, s folytatta:

— Mikor elvégezik a vacsorát a rabok, ide jön az a

török, aki engemet megfogott. Ide jön, hogy a kezünkre zárja a békót. Hát én azt megölöm.

— Ne tedd azt, fiam.

— Már pedig én megteszem, tisztelendő uram. Mikor ide jön, elkapom az egyik kését, és beleszurom! Bele a hasába a kutyának! Hát csak gyóntasson meg engem.

— Fiam, — mondotta nyugodtan a pap, — én nem gyóntathatlak meg, mert én lutheránus vagyok.

— Ujhitü?

— A neve új hit, fiam, de valójában ez az igazi régi hit, amit a názáreti Jézus ránk hagyott. Mink nem gyóntatunk, csak gyónunk. Mink azt tartjuk, hogy az Isten látja a lelkünket. De minek veszejtenéd el magadat? Látnod, itt még magyar földön vagyunk, és Pécs itt van alattunk. Már sokszor megtörtént, hogy a magyar rabokat megszabadították.

— És ha nem szabadítanak meg?

— Isten jósága elkísérhet az útunkon. Van olyan ember nem egy, akit ott a török földön ér el az Isten szerencséje. Rabláncon megy oda, és úrrá válik ottan. Gyere, fiam, egyél. Az evés megcsillapít.

A legény komoran nézett maga elé.

A pap újból megszólalt:

— Minek hivatál, ha nem hallgatsz reám?

A legény erre fölkel, és odavánszorgott a többi közé.

A rabok többnyire fiatal és erős emberek. A nők között van egy kis sovány, rongyos cigányasszony is. Annak a keze-lába cigányszokás szerint bürzsönnyel van bepirosítva, de még a haja is.

Időnkint hátraveti a fejét, mert a haja a szemébe lóg. És gyakorta szól cigánynyelven Sárközivel, a ragyás cigánynyal.

— Talán a feleséged? — kérdezik a rabok.

— Nem, — feleli a cigány, — de még lehet.

— Hát mit beszélgettek cigányul?

— Ast mondja ez az asszony, hogy ha a tűz mellé erestenék, megmandaná a jevendőnket.

— A jövendő Isten kezében van, — szólt rájuk a pap. Ne cselekedjete az ő nevében semmi komédiát.

A férfiak között két idős ember is ült. Az egyik egy sebhelyes arcú, szóvalan, úrfoma ember, akiről nem lehetett tudni, hogy úr-e vagy cigány? mert semmi kérdésre sem válaszolt. Az az ember égett puskaporszagot hordozott magával. A másik egy terebélyes arcú paraszt. Az már túl van a negyvenedik éven, meglátszik rajta. Mindig mereven néz, mintha csudálkozna, és úgy lógatja a fejét, mintha a feje sokkal nehezebb volna, mint más ember fiáé. Az igaz, hogy nagy is a feje.

A rabok ahogy ott ették a paprikás ürühúst, csöndesen beszélgettek.

A szabaduláson kezdték persze, hogy hogyan lehetne a törököktől megszabadulni?

— Sehogyan, — szólt röviden a nagyfejű paraszt. Lenyelte a kanál húst, és folytatta:

— Én tudom. Én már kiszolgáltam egy rabságot.

— Konstantinápolyban? — kérdezték egyszerre hárman is.

— Ott, — felelte a paraszt, mélyen belemártva a kanalát a vaskondérba, — tiz esztendeig söpörtem én a török földet.

— És hogyan szabadult meg?

— Hogyan? Hát ingyen. A Jézus palástja alatt. Egyszer felhoztak Belgrádba. Onnan szöktem meg: átuszta a Dunát.

— És milyen az a rabság? — kérdezte egy tizenhat éves savószemű legény.

— Bizony, öcsém, — felelte búsan a paraszt, — nem sok tyúk mult ki miattam a világból.

— Gazdagnál szolgált-e — kérdezte egy hang a kocszi alól,

— Magánál a császárnál!

— A császárnál? Mi volt kend a császárnál?

— Főtisztogató.

— Micsoda főtisztogató? Hát mit tisztogattott kend?

— Az istállóját.

— Hát az asszonyokkal mit csinálnak? — kérdezte egy feketehaju menyecske.

— Mit? Nektek még jobb a dolgotok. Amelyitek fiatal, ott is csak asszony, csakhogy török asszony. Amelyitek meg vén, cselédkedik.

— Verik az asszonyt?

— Bezony nem is simogatják.

A pap fölkelt.

— Esszerint kend ösmeri az utat?

— Ösmerem, — felelte a paraszt.

A pap föltette az egyik lábát a kerékagyra, és a tűz odasugárzó világosságánál a szemét hegyezve nézte a lábaszárán levő széles sima vasat. Apró karcolások látszottak azon. Valami rab följegyzései voltak: egy hosszú út szenvedései húsz szóban.

A pap olvasta a szavakat:

— Nándorfejérvártól *Hizarlik* egy nap. Aztán *Baratina*.

— Nem, — felelte a paraszt, — öt állomás is van addig.

— Esszerint ez az öt kereszt öt állomást jelent. Tehát öt állomás. Aztán következik *Alopnica*.

A paraszt bólintott.

— Aztán *Nis*.

— Az már Rácország, — jegyezte meg a paraszt, a térdét átfonva. Ott kezdik vetni a rézkását.

— Rézkását? — kérdezte elcsudálkozva egy asszony. A paraszt nem felelt.

A pap tovább olvasta a bilincs karcolásait:

— Aztán következik *Kuri-Kezme*.

— Ott sok a korprió-férög.

— *Sárkövi*.

— Ott három malom öröl. Apadjon el a vize!

— *Czaribród*.

— Ott engem nagyon megverték.

— Miért? — kérdezték egyszerre hatan is.

— Mert eltörtem a lábam vasát.

— *Dragomán*, — olvasta a pap tovább.

— Az már Bologárország, — szólt a paraszt, —
onnan érkezünk Zsófiába. Ott sok a torony. Nagy város.
Égjen porrá!

A pap folytatta:

— *Iktimán*.

A paraszt bólintott.

— *Kapiderven*.

— Ott havas vagyon. Nyáron is hó fedi a hegyeket.

— *Pozarki* vagy micsoda.

— Az az, Pozárki, hogy a föld nyelje el! Sok a szu-
nyog benne.

— *Filippe*.

— Az is város. Düljön össze!

— *Kaladán*.

— Ott egy cimborámat eladták. Döghalál eméssze
el őket!

— *Uzonkova*.

— Sok gyümölcsös kert. Jó hely.

— *Harmanli*.

— Ott egy török úr megvette Dávidka Antalt.

— *Musztafa-basa-Köpri*.

— Köhid van ott jókora. Szakadjon össze!

— *Drinápoly*.

— Nagy bűdös város. Ott láttam egy élőfánkot.

— Mi az? — kérdezték a rabok valamennyien.

— Az, — felelte a paraszt, — akkora nagy eleven barom, mint ez a rakott szekér, de még ennél is nagyobb; oszt csupasz, mint a bihal. Az orra meg akkora, hogy úgy bánik vele, mint más állat a farkával: mikor a legyek kénozzák, végiglödörgeti a derekán.

— *Corli.*

— Onnan kezdve möglátjuk a tengört.

A rabok sóhajtottak. Némelyek a tenyerükbe hajtották az arcukat; mások könnyes szemmel bámultak maguk elé.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

V.

A sebhelyes arcu, puskaporszagu ember megszólalt:
— Atyámfiái, — mondta halk érdes hangon, — ha meg tudnátok engem szabadítani, én mindnyájatokat kiváltanálak.

A rabok ránéztek.

Az ember visszapillantott a törökökre, s folytatta még halkabban:

— Én úr vagyok. Van váram kettő; van pénzem, van katonaságom.

A rabságot élt paraszt vállat vont:

— Akkor úgy is megszabadulhat, mert kiváltják.

— Mi a neve, bátyám? — kérdezte a pap.

— Rab a nevem, — felelt a sebhelyes arcu kedvetlenül.

Azzal fölkelte. Sántikálva ment néhány lépést a török felé. Aztán leült, és figyelemmel vizsgálta a tüztől megvilágított arcokat.

— Nem is úr ez, — szólt az egyik rab, — hanem valami cigány, talán éppen hóhér.

Gergő összeborzadt a hóhér szóra. Tekintete arra tapadt. Gyerekésszel úgy értette, hogy valósággal cigány-hóhér.

— Hiszen csak vasfű volna, — szólalt meg a feltört lábú Gáspár a kerék mellett.

A rabok csöndes és szomorú elmélázással ültek. Gáspár folytatta:

— A vasfű az olyan fű, hogy lehull tőle a bilincs.

A janicsárok között nagy örömditás támadt. Az egyik hordóban aszubort találtak. Azon ujjongtak. A hordót oda gurították a tűz közelébe, és szürcsölgetve, csemecsegetve itták.

— Éljen Magyarország! — kiáltott Jumurdsák a rabok felé emelve a kupáját. Éljen Magyarország, hogy ihasson a török, ameddig meg nem hal!

— Honnan tudsz te magyarul? — kérdezte a sebheyles arcú úr, aki előbb Rabnak nevezte magát.

— Mi közöd benne? — felelte kevély lenézéssel Jumurdsák. Magyar asszony volt az anyám, attól tanultam.

A rabok már jobbra-balra elfeküdtek a fűben és álomban keresték tovább a szabadulást. A pap is aludt. A karja a feje alatt. Bizonyosan vánkoson szokott aludni. A cigány hanyattfekve aludt, a kezét a mellén összekulcsoltan s a két lábát Y-ként szétvetetten. Valamennyien mélyen aludtak. Csak Gáspár sóhajtott fel mégegyszer félálmos panaszos hangon:

— Nem látom én többet szép Eger városát!

Gergő is szundikált már. Elszundikált azonképp, ahogy naptól égett finom kis orcáját a tenyerében tartotta; csak éppen hogy a feje lejjebb sülyedt, a dunya kihajló csücskére.

S már el is aludt volna teljesen, ha a Cecey névre ki nem nyilik magától a füle kisajtója.

A cigány-hóhér rekedt hangja mondta ezt a nevet, és az ő törökje ismételte.

Ott beszélgettek a kocsi mellett.

— Nála van Dózsa kincse, bizonyosan tudom, — bizonygatta a magyar.

— És miféle kincsek azok?

— Aranykelyhek, aranykupák, gyémántos, gyöngyös karperecek, nyakláncok, násfák. Minden, ami urak kincse szokott lenni. Ha ugyan be nem olvasztották rudakba.

— Itt az erdő alján?

— Itt. Azért is vonult félre a világtól.

— Fegyvere is van?

— Gyönyörű ezüstmívü kardok és páncélok. Lehet, hogy az egész padlása tele van. A szobájában tudom, hogy van valami hat nagy vasas-láda. Azokban lehet a legértékesebb holmi.

— Cecey . . . Sohasem hallottam ezt a nevet.

— Mert nem hadakozik már. Ó volt Dózsának a kincstartója.

A török a fejét rázta:

— Kevesen vagyunk, — mondotta elgondolkozva. Itt kell maradnunk holnap estig. Össze kell várnunk egy jó csapatot.

— Minek oda annyi ember? Ha sokan vagytok, sokfelé kell osztozkodnotok. Öreg ember az már. És fából van keze-lába.

— Mikor jártál ott legutoljára?

— Esztendeje lehet.

— Esztendő, sok idő. Jobb, ha többen megyünk. Ha igaz, amit beszélsz, elbocsátalak, sőt meg is jutalmazlak. Ha nem igaz, fölakasztalak a Cecey kapujára.

A török visszatért a tűzhöz, és bizonyosan a rab beszédét mondta el ottan, mert a katonák figyelemmel hallgatták.

Gergőnek elnehezült a feje. Elaludt. De csupa irtózatot álmodott. Azt álmodta végül, hogy a törökök ki-

vont karddal futkosnak az ő falujában, megfogják az anyját, és kést szúrnak a mellébe.

Megrezzent és fölébredt.

Éji homály és fülemile-dal mindenfelé. Száz fülemile! Ezer fülemile! Mintha a világnak minden fülemiléje abba az erdőbe szállott volna, hogy gyönyörűséget daloljon a rabok álmába!

Gergő fölnéz az égre. Szakadozott felhők. Itt-ott átragyog egy-egy csillag. Egy helyen a hold fehér sarlója átlóg a felhőn.

A tüzet a fa alatt már elborította a hamu. Csak közepén vöröslik még egy ökölnyi parázs. A janicsárok ott hevernek szanaszéjjel a fűben, a tűz körül.

Jumurdsák is ott hever. A feje alatt valami tarisznya; mellette valami kupa vagy bögre, nem lehet jól látni a homályban.

Haza kéne menni. Ez volt a Gergő gondolata.

Nem szabad. Ez volt a másik.

Körülnézett. Csupa alvók. Ha ő átszökhetne köztük. De át kell szöknie, másképpen nem kerülhetnek vissza a faluba.

A kis Éva mellette aludt. Megrázta gyöngéden, és a fülébe súgta:

— Vicuska! Vicuska!

Évica fölébredt.

— Gyerünk haza, — susogta Gergő.

Vicuskának egy pillanatra elgömbült a szája, de mingyárt vissza is igazította, és felült. Bámulva nézett Gergőre, mint a kismacska, mikor idegent lát. Majd az ölében heverő bábura fordult a tekintete, fölvette; és azt nézte kismacskás nézéssel.

— Gyerünk, — mondotta Gergő.

Lemászott a kocsi külső oldalán, és leemelte a kislányt is.

Egy azab ott ült éppen a kocsi mellett. Dárdája az ölében. Feje a kerék-agyon. A csutora mellette.

Aludt az úgy, hogy akár az egész tábor elmehetett volna annak az egy keréknek a híján, amelyhez támaszkodott.

Gergő kézen fogta a kis Vicát, és vonta maga után. Azonban ahogy a lovakat megpillantotta, megállott.

— A szürke... — rebegette. — A szürkét is haza kell vinnünk.

Azonban a szürke össze volt kötve a kis töröklóval. A békót csak ki tudta nyitni Gergő valahogyan, de már a két kötőfék eloldozása lehetetlen volt az ő tudományának.

— A fene látott ilyet! — mondotta a csomót rángatva.

Boszuságában sirva vakarta a fejét. Aztán hogy sem a kezével, sem a fogával nem bírta a csomót eloldani, megfogta a szürkét és vezette.

Ór a lovak mellett is volt. De az is aludt. Ülve aludt, háttal egy görbe fára ráereszkedve. Tátott szájjal hortyogott. Gergő majdnem rávezette a két lovat.

A fűben elveszett a lovak lépésének a hangja. Mentek, mint az árnyék. Sem a szekereken belől, sem a szekereken kívül nem ébredt rájuk senki.

Egy alkalmas fatörzsöknél megállította Gergő a szürkét, és felmászott a hátára.

— Üljön fel maga is, — szólt a kisleánynak.

Azonban a kis Éva nem tudott a törzsökre felmászni. Gergőnek újra le kellett szállania. Föl kellett segítenie a kis Évát először a törzsökre, aztán meg a ló hátára.

Ültek egymás mellett a szürkén. Elöl Gergely, mögötte a kis Éva. Kezében még mindig szorongatta a piros szoknyás bábut. Az eszükbe se jutott, hogy a leányka a másik lovon üljön a nyeregbe. Az nem az övék. Évica belekapaszkodott a fiu vállába. A fiu megrántotta a kan-

tárt, s a szürke megindult ki az erdőből: vont, vitte magával a töröklovat is.

Csakhamar rajta voltak az úton. A szürke ott már ismerte a járást. Ballagott lomhán és álmosan.

Az út elhagyott volt. A hold csak ködösen világította meg. A fák fekete óriásokként álltak az út mellett. Gergő nem félt tőlük. Magyar fák azok mind.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VI.

A faluban azon éjjel nem aludt senki. Sötétedésig keresték a gyermekeket. Másnap virradóra hagyták, hogy átkutatják végig a patakot. Csak a vitézek tértek nyugalomra.

Bálint pap ott maradt Ceceyéknél, és vigasztalgatta a vigasztalhatatlan házaspárt.

Az asszony olyan volt, mint az örült. Jajveszékelt, ájuzdozott.

A falábu ember csak a fejét rázta a pap vigasztalására, s keserüen kiáltotta:

— Nincs Isten!

— Van! — kiáltotta vissza a pap.

— Nincs! — ismételte Cecey.

— Van!

— Nincs!

A pap egyet nyelt, aztán enyhére változott hangon folytatta:

— Amit az Isten ad, el is veheti; és amit elvesz, vissza is adhatja.

A vén nyomorék ember gyerekként zokogott.

A pap csak hajnal felé búcsúzott el tőlük.

Ahogy kilépett az ajtón, a zarándok fölemelkedik a tornácra vetett gyékény-ágyról.

— Tisztelendő uram, — mondja halkan.

— Mit akarsz, atyámfia?

— Nem fulladtak ám meg azok.

— Hát? Mit tudsz róluk?

— Azt, hogy a törökök vitték el.

A pap majdnem a falnak esett.

— Honnan tudod?

— Ahogy én is ott jártam a keresőkkel a patak partján, hát egy vakondok-turáson láttam a töröknek a lába nyomát.

— Török lába nyomát?

— Sarkatlan csizmanyom volt. A magyarnak nincsen olyan.

— Hátha bocskornyom volt?

— Azon nincs sarkantyú. Jó az én szemem: töröknyom volt. Meg a töröklónak is ott a lába nyoma. Azt már csak tetszik tudni, hogy a török patkó milyen?

— Hát mért nem szóltál?

— Meggondoltam, hogy nem szólok. Ki tudja, hogy a török merre vitte őket? Szétszaladt volna az egész falu.

A pap meredező szemmel járt föl és alá. Egyszer az ajtónak lépett, de megállapodott, mielőtt a kilincsre tette volna a kezét. S megint visszatért.

— Igazat beszélsz, — mondotta a tenyerét a homlokára szorítva. Dehát mit cselekedjünk?

— Tegye azt, amit én, — felelte vállat vonva Varsányi, — hallgasson.

— Borzasztó! Borzasztó!

— Az utakat járja a török most mindenfelé. Merre mentek volna? Keletnek? Nyugotnak? Csak verekedés meg halál lett volna belőle.

— Inkább haltak volna meg ők is! — szólt a pap fájdalmasan.

— Az Isten tudja, hol jártak már akkor azok, mi-
kor mi utánok kereskedtünk.

A pap komoran állott a tornácon. Keleten az ég
halvány rózsaszínre vált. Hajnalodott.

A faluban ekkor nagy kiáltás hangzik:

— Emberek! Emberek! Megjöttek!

A pap figyel. Mi az?

A távolban mozgolódás. Összekeveredett kiáltozá-
sok. Néhány perc múlva dörömbölés a nagykapun:

— Ereszsenek be! Nyissák ki! Megjöttek a gye-
rekek!

A pap berohant a házba:

— Van Isten, Péter! Kelj fel, mert van Isten!

A két gyerek ott várt a kapu előtt. Ültek a szürkén,
álmosan és halaványan.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VII.

Az udvarra becsődült az egész falu: valami ötven ember és ugyanannyi asszony. Némelyik asszony csak éppen, hogy szoknyát vetett magára; a férfiak is süveg nélkül, ahogy a kiáltásra kifutottak. Kapkodták a Gergő gyereket kézről-kézre, meg Vicuskát, ahol érhatték, ott csókolták.

— Gergő mától fogva az én fiam, — mondotta Cecey, a kezét a fiu fejére téve.

A fiu anyja meztláb, egy alsószoknyában, odaborult a Cecey lábához.

Dobó csodálkozó szemmel nézte a kis paraszfiut, aki lovat hozott a töröktől.

— Bátyám, — szólt előlépve, — adja ide nekem ezt a gyereket. Hadd vigyem magammal a felföldre. Vitézt nevelek belőle.

S fölemelte Gergőt.

— Szeretnél-e vitéz lenni fiam?

— Szeretnék, — felelte ragyogó szemmel a gyerek.

— Lovad már van, — mondotta Dobó, — kardot is szerzünk a töröktől.

— Hát az enyim az a ló?

A kis töröklovat ott futtatták, dicsérgették a Dobó vitézei az udvar tisztásán.

— Persze, hogy a tiéd, — felelte Dobó. Hadban szerezted.

— Akkor a pénz is a miénk, — szólt büszkén a gyerek.

— Micsoda pénz, te?

— Aki a nyeregbe van.

Leoldják a szép bársony nyeretget. Rázzák. Zörög. Megtalálják a csaptatót a kápán, hát csak úgy dől az aranyeső a fájából.

— Tyü, kuttyázom adtát! — kiált bámulva Cecey, — most már nem én fogadlak fiamnak, hanem te fogadj apádnak. Szedd össze, asszony, — kiáltott a gyerekek az anyjára.

A fiu anyja káprázó szemmel nézte a földre pergő aranyakat.

— Az enyim? — dadogta hol Ceceyre, hol Dobóra, hol a papra nézve.

— A tiéd, — mondotta a pap. Az Isten adta a fiadnak.

Az asszony a kötényt fogná. Nincs rajta. Egy ember odaadja neki a süvegét. Szedi az asszony az aranyat reszkető kézzel.

A fia nézi. Egyszerre csak megszólal:

— Jól eltegye édesanyám, mert holnap ide jönnek

— Kik jönnek ide? — hörkent rá Cecey.

— A törökök.

— A törökök?

A fiu rábiccent:

— Hallottam, mikor a török mondta a hóhérnak.

— A hóhérnak?

— Cigányhóhérnak. Egy csúnya ember.

— Hogy ide jönnek?

— Hogy ide jönnek és az úr kincsét elveszik.

Ezt mondva, rámutatott Ceceyre.

— Az én kincseimet? — szólta Cecey bámulva. Megörültél? Hát van énnekem kincsem?

A gyerek vállat vont.

— A vasas ládákat is mondták, hogy hat van.

— Ez komoly sor, — szólalt meg Dobó. Gyerünk be a szobába.

Kézen fogta a gyermeket és bevezette.

Kivallatják, kiszednek belőle mindent, amit a gyermek elméje megjegyzett.

— Sebhelyes arcu, barna ember. Milyen az a sebhely?

— A szájától a füléig egy vörös barázda.

— Bátyám! — mondja Dobó felpattanva a székéről, — ez Móré!

— Hát ki is volna más! Meg akar szökni a zsivány, azért vezeti rám a törököt.

— Dehát ismeri az itt a járást?

— Volt itt valami hat éve. Összeforgattak nálam mindent. Ötvennégy forintomat elvitték, meg a feleségem kis arany keresztjét, meg két tehenemet.

Dobó haragosan toppogott fel és alá a szobában.

— Hány embere van, bátyám, fegyverfogható?

— Talán negyven mindössze. Azok is többnyire vének.

— Kevés, — feleli Dobó. Mi van ide legközelebb? Pécs, ugye? De ott Szerecszen János az úr, Jánospárti; minekünk ellenségünk.

— Futnunk kell, futnunk! — kiáltja elkeseredetten Cecey. De hová fussunk?

— Az egész falu csak nem futhat el tán! Hogy hagynák itt a falut? Ej, mindegy. Mikor arról van szó, hogy a török ellen védekezzünk, csak magyar a magyar, akármilyen párti!

Azzal kiment.

— Lóra, fiuk! — hangzott a kiáltása az udvarról.

— Megyek, Cecey uram, Szerecsenhez. Addig is dolgozzanak. Minden háztetőt meg kell locsolni csurgásig. A falu népe szedje össze, ami marhája van és gyűljenek ide az udvarra. A kerítés mellé köveket kell rakni, meg hordókat. Kasza, csákány, vasvilla legyen az asszonyok kezében is. Két óra múlva visszatérek.

Felült a lovára, és a vitézeivel együtt elrobogott.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VIII.

A Cecey háza kőfallal kerített nagy négyszögletű telken épült. De a kőfal alig embernyi magasságu, és bizony már romladozott.

Az udvarra már délelőtt behurcolkodott az egész falu. Az ágynemű és butorhalmok között tehenek, kecskék és disznók futkostak, ludak gágogtak, kacsák bukácsoltak és tyukok szaladgáltak. Egy ember kardokat, késeket és kaszákat köszörült a fészertel mellett. A pap rengeteg szélességű rozsdás kardot kötött fel és az udvar közepén vagy hatot vágott a levegőbe. Próbálta az öreg, hogy érti-e még?

Egynéhány asszony meg üstökben ételt főzött az udvar sarkán.

Ceceynek valami hat egérrágtat nyilszerszáma volt a padláson. Szétosztotta azoknak az öregeknek, akik vele a Dózsa-háboruban harcoltak.

Déltájban visszaérkezett Dobó. Mindössze harminczsoldost hozott magával, de a falubeliek így is örömrüssalással fogadták.

Dobó körüljárta az udvart. Itt-ott felhágókat, állványokat rakatott, köveket szedetett. Aztán magához szólította a falu fegyvereseit, — számszerint ötvenegy embert és csoportokban a kerítésre osztotta őket. Ő

maga tiz jó puskással a kapu mellett helyezkedett el az állványon.

A falu két bejárójára két kürtöst küldött. Azoknak kell jelenteniök az ellenség megérkezését.

Nem kellett estig várakozniok.

Délután három óra tájban megharsant a kürt a falu keleti bejáróján, és néhány perc múlva vágatást tért vissza mind a két katona.

— Mind itt vagyunk? — kérdezte Cecey.

Csak a Gergely anyja hiányzott. A szegény aszszony meg volt zavarodva az aranytól. Egyre azt ásta, dugdosta. Ceceynél nem merte hagyni, mert attól tartott, hogy a török elveszi.

— Már most mindegy, — szólt Cecey a sisakját föltéve. Be a kaput! Zsákot, követ mögé! Csak annyi rést hagyjatok, amennyin egy lovas beférhet.

A katonák ezalatt odaérkeztek.

— Jönnek! — kiáltotta az egyik messziről.

— Sokan? — kérdezte Dobó.

— A fáktól nem lehetett látni, csak az elejét.

— Hát eredj vissza, — riadt rá Dobó haragosan, — aztán nézd meg, hogy hányan jönnek? Szaladni akkor is ráérsz, mikor kergetnek.

A pécsi zsoldos elvörösödve fordult meg a lovával, és visszavágtatott az ellenség felé.

— Hát ilyen katonák vagytok ti? — kérdezte Dobó az egyik közelében álló pécsi zsoldost.

— Dehogyan, — felelte az röstelkedve. Ez csak a minap állott közibénk. Szabólegény volt. Nem próbált ez még harcot.

Néhány perc múlva megint robogott vissza a szabó, s a nyomában valami tizenöt piros sapkás akindsi.

Most már csakugyan kergették.

— Nyissátok ki a kaput, — mondotta Dobó.

És a puskásainak is szólott:

— Lőjjetek!

A tiz puskás célzott. A lövések ropogva dördültek el. A törökök közül egy janicsár lefordult a lováról, és beleesett az árokba. A többi visszahőkölt. Megfordultak és visszaügettek.

A szabó benyargalt a nyitott kapun.

— Hát hányan vannak? — kérdezte Dobó mosolyogva.

— Sokan, — felelte a szabó verejtékesen és lihegve, — talán ezren is.

— Az semmi, — felelte Dobó, — ha csak százan vannak, akkor ma még táncolunk is.

— Ezret mondtam, uram.

— Jól értettem, — felelte Dobó. Az ijedt ember tiznek látja az egyet. Nincsenek azok, öcsém, csak százan, vagy annyian se.

A falu végén füst gomolygott föl.

Az akindsik már gyujtogattak.

— Jól meglocsolták a tetőket? — kérdezte Dobó.

— Széna, szalma az, ami ég, — felelte Cecey.

És hozzá pöngette a kardját a kapu tetejéhez.

Akkor előbukkant az úton a félszemű janicsár. A derekán páncél. Az övében török és pisztolyok. Mellette szintén lovon az a magyar, akit Gergő cigányhóhérnak nevezett. Mögöttük egy csapat akindsi, s oldalt egynéhány gyalog futó azab. Égő csóva a kezükben.

— Móré László! — harsan fel Dobó, a lábával is dobbantva. Te ország szégyene, te pokolra-való!

A janicsár meghökkenve nézett a mellette lovagló emberre.

— Ne higgy neki, — szólt az elsápadva. Én nem vagyok Móré. Téged akar bolondítani.

A janicsár megállította a lovát, hogy a hátul jövőkkel csoportosuljon.

— Ismerlek téged is, Jumurdsák! — kiáltotta Dobó.

Hát ez a török becsület? hogy azokat rablod, akikkel tegnap még harcoltál! Rabló vagy, zshivány vagy, mint a cinkosod!

A janicsár fölpillantott rá, de nem felelt.

— Gyere csak, gyere te bolond! — kiáltotta Dobó. Itt ugyan arany nincsen, hanem vasat, azt kaphatsz jó-félét.

Ezt mondva, célzott és eldurrantotta a puskáját.

Jumurdsák meghanyatlott a lován. Lefordult, lehuppant a porba.

Móré hozzákapott a lehanyatló janicsárhoz, de csak a tört kapta el az övéből. A másik pillanatban a paripája vékonyába csapott a tör lapjával. A paripa nagyot szökkenve indult futásnak. Móré ahogyan csak bírta, ütötte, csépelte.

— Ott fut az arany! — kiáltotta Dobó a törököknek.

Azok egy percre elhőköltek, de aztán dühös ordítással és ropogással rohantak Móré után.

És ahogy elrobogtak a ház előtt, Dobó olvasta őket: — Tíz . . . husz . . . negyven . . . ötven.

Várt még egy percet, aztán leugrott az emelvényről.

— Lóra fiuk! Nincsenek ezek hatvanan se!

Lóra kaptak. Dobó a kapuból visszakiáltott Ceceynek:

— Azt a páncélos törököt, ha még él, be kell zárni! A falubeliek verjék agyon a gyujtogatókat.

És kiszáguldottak a kapun.

A falubelieknek nem kellett sok biztatás. A faluban már valami öt helyen kigyózott a füst az ég felé. Kaszákat és fejszékét forgatva, rohantak ki a kapun valamennyien.

Cecey a pappal meg két jobbágyával az útra sietett. Jumurdsák már ült. Csak ájult volt. A Dobó golyója éppen a szive fölött horpasztotta be a páncélját.

— Kötözzétek meg, — mondotta Cecey, és vezessétek az udvarra.

A török szóttanul engedte át magát a kötözésnek.

— Tudsz-e sakkozni? — harsant rá Cecey.

A janicsár igent intett a fejével, és azt mondta:

— Nem.

Ahogy ott kötözik a kezét, a másik török is fölemeli vértől elborított arcát az árokból.

— Kötözd csak, — mondja az egyik paraszt, — míg amazt agyonütöm.

— Megállj, — mondja Cecey.

Odabaktat a vérbe borult janicsárhoz és a kardját a mellének szegezve kérdezi:

— Tudsz-e sakkozni!

— Kaplaman, — feleli a török bágyadozva.

— Sakk?

— Sakk, sekk, matt? — kérdezi nyögve a török.

— Az, az, Mahomed rúgjon meg. Vigyétek ezt is az udvarra, ez az én rabom!

IX.

Dobóék csak este tértek vissza. Sok köpönyeget, páncélinget és mindenféle fegyvert hoztak magukkal. Meg egy rabot is; Móré Lászlót lovon, kötözötte.

— Ennek a farkasnak valami jó vermet! — mondotta Dobó a lováról leugorva.

Cecey szinte ugrált örömeiben:

— Hogy fogtátok el?

— Az akindsik fogták el minekünk. Volt annyi eszük, hogy fiatal lovat nem adtak alája. Könnyen utólérték. Mikor aztán javában kötözték, mink meg övelük bántunk el.

— Mind levágtátok?!

— Amennyit lehetett.

— Hamar a legszebb tinómat! — kiáltotta Cecey vigan a szolgálainak. Egy perc múlva nyárson legyen! De előbb bort ide! Azt a leghátulsót gurítsátok fel a pincéből!

— Még ne, — felelte Dobó, utána tekintve a kamrába kísért Mórénak. Hol az a Gergő gyerek?

— Mit akarsz vele? Amott játszik a tornácon a kislányommal.

És halkabban folytatta:

— Ne szólj neki róla, hogy az anyját megölték.

— Hát megölték?

— Meg ám. Valamelyik gazember ráakadt a gyujtogatás közben, és leszúrta.

— És az aranyak?

— Az asszony a szoba sarkában fekszik, arccal a földön. Bizonyosan oda ásta el az aranyait.

Dobó boszusan hümmentett. A gyerekekhez fordult:

— Gergő! Bornemissza Gergő! Gyere csak kis vitézem. Ülj hamar a jó kis paripádra lelkem.

— Hova mentek még?

— A rabokért bátyám, akikről ez a fiu beszélt.

— Hát egy kortyot igyatok legalább. Bort hamar!
— kiáltott a cselédekre. Él ám a törököd! Bent van a kamrában.

— Jumurdsák?

— A manó tudja, hogy hívják: akit lelőttél.

— Az az. Hát nem halt meg?

— Nem. Csak elájult. A másikat is behoztuk az árok-ból. Attól tartok, hogy az nem marad életben.

— Attól tart? Föl kell akasztani a cudart!

— Hohó, — mondotta Cecey, — az az én rabom.

— Hát tegyen vele, amit akar. Hanem azt a Jumurdsákot vezettesse elő és adjon lovat alá.

A vitézek nagyokat húztak a kupákból. Jumurdsákot elővezették.

— No Jumurdsák, — mondotta Dobó, — hát kellett ez neked?

— Ma nekem, holnap neked, — felelte mogorván a török.

S hogy meglátta a lovát meg a rajta ülő Gergő gyereket, a szája is elnyílt bámulatában.

Dobó maga mellé intette a gyereket, és kivágtatott a kapun. A törököt mögöttük a vitézek fogták közre.

— Tudod-e hova megyünk Gergő? — kérdezte Dobó.

— Nem tudom, — felelte a gverek.

— Most megyünk kardért.

— A törökökhöz?

— Oda.

— Nekem?

— Neked. Félsz-e?

— Nem.

— Az az első, fiam, hogy ne féljen az ember. A többi aztán megjön magától is.

Nem beszéltek többet.

A lovak lába fehér felhőket kavart a Mecsek kocsiútján, s a lovasok robogása megkeményült a köveken.

Gergő fülében elhangzott harangszó bűgússaként ismétlődött:

— Az a fő, hogy ne féljen az ember!

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

X.

A rabokat ott találták az erdőben. Mindössze hat azab őrizte őket.

Amint a magyar vitézek megjelentek a fák között, a rabok felugráltak, és örömrizsgálással tördelték, vonogatták a bilincseiket.

A hat azab persze hat felé szaladt.

A magyarok nem kergették őket. A rabokon volt az eszük. Azokat szabadították fel a láncokból.

Dobó legelőször is a papnak nyújtott kezét.

— Dobó István vagyok, — mondotta.

— Somogyi Gábor a nevem, — felelte a pap. Áldja meg az Isten kegyelmedet!

A rabok is örömben és hálaérzésökben könnyes szemmel borultak Dobó köré. Csókolták kezét lábát a szabadítójuknak.

— Ne nekem hálálkodjatok, — mondotta Dobó. Ez a kis fiu mentett meg benneteket.

És Gergőre mutatott.

A Gergő gyerek persze egész életében nem kapott annyi csókot, meg annyi áldást, mint ezen az egy napon. No de majd nem kap ezután; nem kap sok ideig.

Tizenöt rakott szekér meg sok mindenféle fegyver lett a zsákmány.

Dobó, mielőtt osztakoztak volna, megkérdezte a raboktól, hogy ki a legrégebb fogoly?

A fiatal jobbagylegény eleje lépett, s levette a süvegét:

— Én volnék.

— Mi a neved?

— Kocsis Gáspár, szolgálatjára.

— Hová való vagy?

— Egerbe uram.

— Hol estél rabul?

— Fejérvár alatt, uram.

— Tudod-e, hogy ezeken a szekereken kiknek a holmija van?

— Egynéhány hordóról, ágybelirül tudom. Szedték ezt uram mindenütt ezek a rablók.

Dobó a törökhöz fordult:

— Jumurdsák beszélj.

— Szedtük, ahol Allah engedte szednünk. Ami a hitleneké, az a miénk. Ahol találjuk, ott kapjuk.

— Akkor, csak rakjatok szét mindent. El fogom osztani közöttetek.

Az egyik kocsiban egy halom mindenféle fegyver volt. Az is szedett-vedett zsákmány, java része a Móré várából való. De volt közöttte egy könnyű kis meggyoszín bársony hüvelyű kard is. Dobó fölvette azt.

— Bornemissza Gergely jer ide. Fogd ezt a kardot. A tiéd. Légy hű vitéze a hazának, jámbor szolgája az Istennek. Áldás és szerencse legyen a fegyvereden.

Azzal felkötötte a kardot a gyerek derekára, és homlokon csókolta a kis vitézt.

A kisfiu komolyan fogadta a kitüntetést. Szinte belehalványult. Talán a jövő időök fuvalma szállt át egy pillanatra a lelkén: megérezte, hogy nemcsak a kardot kötötték őhozá, hanem az őt is a kardhoz.

Dobó azután, ami a katonáknak nem kellett, a ra-

boknak hagyta. Minden rabnak jutott kocsi is, ló is, fegyver is. Mert a vitézeknek a kocsiba fogott sovány parasztlovak nem kellettek.

Ki volt boldogabb a cigánynál! Nagyokat rikkantott. Körül ugrálta a neki osztott lovat, szekeret.

Majd visszaroht a fegyver-rakáshoz. Ami rozsdás rossz fegyvert ott hagytak a katonák, kincsek gyanánt kapdosta magára. Törökösen kendőt kötött a derekára, és úgy körültüzködte magát mindenféle késekkel, törökkel, hogy olyan volt, mint a sündisznó.

Egy tengeri nádból font ócska török paizs is hevert ottan. A karjára öltötte. Meztelen lábaira két nagy rozsdás sarkantyut kötött, a fejére meg sisakot tett. Volt annyi esze, hogy alatta hagyta a kalapját is. Azután egy hosszú dárdát kapott fel a földről, és mintha tojáson járna, olyan ünnepi lépésekkel odalejtett a törökhöz:

— Na Gyamarzsák, — mondta az orra alá piszkálva a dárdával, — hogy vagy te bibas terek?

Hogy erre mindnyájan nevetésre fakadtak, Dobó rászólt a cigányra:

— Ne hetvenkedjél te! Hová való vagy?

A cigánynak egyszerre alázatossá lettyent a dereka.

— Mindenüvé, csókolom kezsit, lábát, ahol muzsikáltatnak.

— Puskát javítani tudsz-e?

— Hogyne naccságos vitézs uram. Ugy értem én azt mint a madár a repülést.

— Hát nézz el majd ezekben a napokban Szigetvárra, a Török Bálint úr udvarába. Ott most akad munkád bőven.

A sovány kis cigányasszony könyörgött Dobónak, hogy hadd mondjon jövendőt.

— A feleséged? — kérdezte Dobó a cigánytól.

— Azs, — felelte a cigány, — ma reggel meggyeztünk.

A cigányasszony odaült a tűzhöz, összekotorta a parazsat, és fekete apró magvakat szórt reá.

— *Datura stramonium*, — szólt a pap, a magvakra tekintve.

A parázsról kék füstoszlop szállt fel. A cigányasszony köre ült, és beletartotta a füstbe az orcáját.

A vitézek meg a volt rabok kíváncsian állották körül.

— A kezét . . . — mondotta néhány perc múlva a cigányasszony Dobónak.

Dobó odanyujtotta.

A cigányasszony fölemelte az arcát az égnek. A szemefehérével nézett fölfelé. És remegő ajkakkal beszélt:

— Vörös és fekete madarakat látok Szállanak egymásután Tíz . . tizenöt . . . tizenhét . . . tizennyolc

— Ezek az éveim, — mondotta Dobó.

— A tizennyolcadik madárral egy angyal repül. Leszáll hozzád és veled marad. Kendőt rak a homlokodra. A neve Sára.

— Eszerint Sára lesz a feleségem. No szép vénlegény leszek, mikorra megtalálom Sárát!

— A tizenkilencedik madár vörös. Sötét villámos felhőt hoz magával. A földön három nagy oszlop eldőlt.

— Buda? Temesvár? Fehérvár? — kérdezi Dobó tünődve.

— A negyedik is lángol már, te fentartod azt, noha kezedre, fejedre záporként hull a tűz.

— Szolnok? Eger?

— A huszadik madár aranyszínű. A nap sugaraiba van öltözködve. A fején korona. A korona egy gyémántja öledbe hull.

— Ez jót jelent.

— Aztán megint vörös és fekete madarak szállanak egymás után. De sötétség következik . . . Nem látok többé

semmit . . . Lánc-csörgést nallok . . . A te sóhajtasodat . . .

Összerázkódott és elbocsátotta Dobónak a kezét.

— Eszerint börtönben halok meg, — szólta Dobó összeborzongva.

— Nincs ennek semmi értelme, — szólta kedvetlenül a pap. Mire való az ilyen ostobaság?

A cigányasszony már akkor a Gergely kezét fogta. Az arcát a füstbe tartotta, hallgatott egy percig. Azután ismét az égre nézett.

— Galamb kísér az egész életen . . . Fehér galamb, csak a szárnya rózsás. De tűz és tűz környékez. Kezedből is tüzes kerekék indulnak . . . A galamb aztán maga marad és búsan keres egész életén át . . .

Egy percre elhallgatott. Arcát a megirtózás kigyóvonalai vonaglották át. Elbocsátotta a fiu kezét, és tenyereit is az ég felé tartva, rebegte:

— Két csillag száll fel az égre. Egyik a börtönből. Másik a tengerparton . . . Ragyognak örökké . . .

S elirtózva takarta a tenyerét a szemére.

— Bolondság, — szólta ekkor boszusan Dobó. Öntsetek erre az asszonyra vizet!

S elrántotta a Gergő gyereket. Vitte magával a paripák felé.

— Hát evvel a rablógyilkos haramiával mit csináljunk? — kiáltotta Dobó után a cigány.

S a törökre mutatott.

— Akaszd fel! — válaszolta Dobó, annélkül, hogy hátratekintene.

És a lovára fordult.

*

— No kutya török, — harsant fel Kocsis Gáspár, — meghalsz!

— Meghalsz! — kiáltották a volt rabok is.

És az öklüket rázták.

— Megdegles! — szólt dühben forgó szemmel a cigány is.

És az egyik hámfáról leoldotta a kötelet.

— A lábamat töretted a vassal! — kiáltotta Gáspár.

— Megölted az apámat! — lihegett rá egy asszony.

— Elhajtottad a tehenünket, feldúltad a házunkat!

S a törököt haragos arcok és öklök viharozták körül.

Néhányan mingyárt le is akarták szúrni, de a rab-
ságot szolgáló nagyfejű paraszt elébe állott a maga kard-
jával:

— Hogyisne! Hogy mingyárt vége legyen! Tüzet rakunk előbb a talpa alá!

— Tüzet alája! — kiáltották valamennyien. Égessük meg az átkozottat!

A boszúállás gondolata mindenkit hóhérrá változtatott. Az asszonyok tördelték a rőzsét, és tüzet gerjesztettek a fa alatt.

— Emberek, — szólalt meg ekkor a pap, — ha ti most itten akasztással mulatoztok, megint jöhet egy kóbor török csapat, és megint rabul eshetünk valamennyien.

Az emberek ránéztek.

A pap egy csontmarkolatu török lándzsát tartott a kezében. Folytatta:

— Tudjátok, hogy ez a gonosz mit tett velem. A testem tetőtől talpig olyan, mint a főtt ráké. Melyiteknek van több joga arra, hogy markába fogja ennek az embernek az életét?

Erre a kérdésre nem felelt senki. Egynehányan szemtanúi voltak, mikor a papot lekötözték egy padra, és forró vízzel vallatták.

A pap folytatta:

— Hát csak menjetek a vitézekkel, ameddig lehet az ő oltalmuk alatt, azután meg lehetőleg szanaszéjjel a

járatlan, rossz utakon. Isten áldjon meg, és vezessen haza mindnyájatokat.

És áldásra terjesztette ki a kezét.

A tűzrakás abbamaradt. A szájukban még ott volt a rabkenyér keserü ize. Valamennyinek a haza-menetelre fordult az esze. Egyik a másik után ugrott fel a neki osztott lovas szekérre.

— Gyi, uram Isten!

A cigány is felszökött a kocsijára, és hátraszólt az asszonyának:

— Utánam Beske!

Gáspár összekötötte a maga kocsiját a Margitéval. Egy ülésen foglaltak helyet. Ők talán az egész életükön át így mennek egy-kocsin.

— Jól meggyötörje! — kiáltotta vissza a papnak.

— Ne sajnálja a tüzet tőle! — rikoltott vissza egy asszony is.

És sorra elhajtottak.

A kocsis maradt utolsónak, az a kocsis, akit szakácsságra fogtak a törökök.

— Addig nem megyek el, míg vissza nem adom a pofont! — szólott.

És asszerint cselekedett.

A pap maga maradt a törökkel.

XI.

Gergely azt hitte, álmodik. Ahogy ott poroszkált Dobó mellett a kis fürge török lovon, azon tünődött, hogy hogyan került ő bele ebbe a nagy dicsőségbe?

Hol a lovat nézte, hol a szép kardot. A lovat megmagsimogatta, a kardot ki-kihúzta. Ha véletlenül törökre bukkannak és Dobó azt mondja neki: Vágjad, Gergő! hát az is bizonyos, hogy Gergő neki vág most akár egy hadseregnek!

Immáron alkonyodott. Az eget pikkelyes felhők borították, s ahogy a nap aranyozni kezdte az eget, olyanná vált az, mintha pikkelyes aranyból volna az egész égboltozat.

Ahogy lefelé ügetnek a kanyargós úton, a Dobó lova egyszer csak megáll. A fejét fölemeli. Fúj és nyugtalanul kapálja a földet.

— A lovam törököt érez, — mondja Dobó visszafordulva, — álljunk meg.

Induláskor két katonát bocsátott előre. Azokat várták. Néhány perc múlva mind a kettő vágatást tért vissza.

— Lenn a völgyben egy török csapat jön az országúton, — jelentette az egyik Dobónak.

— Katonai rendben jönnek, — mondotta a másik.

— Messze? — kérdezte Dobó.

— Jó messze. Mikorra ideérnek, beletelik két óra is.

— Mennyien lehetnek?

— Vannak azok kétszázan is.

— Az országúton jönnek?

— Az országúton.

— Rabokkal azok is?

— Rabokkal és sok szekérrel.

— Az a Kászon utócsapata, — felelte Dobó. Mind-egy: megtámadjuk őket.

Az országút szélesen kigyózik fel a Mecsekre. Dobó kinézett a csapatának egy olyan helyet, ahol az út kanyarulatát egy kiálló szirt szegi meg. Ott jól elrejtőzködhetnek, s meglephetik a törököt.

— Nem vagyunk kevesen? — kérdezte egy szeplős, szőke fiatal katona, akiről az első szempillantásra lehetett látni, hogy bársonyban nevelkedett.

— Dehogysis, Gyurka, — felelte Dobó nevetve. Mikor ilyen hirtelen rájok esik az ember, nincs idejük olvasni, hogy hányan vagyunk. Be is sötétedik akkorra. Aztán, ha mind le nem vágthatjuk is őket, hát elég lesz az, hogy széjjel-futnak. A falukban aztán egyenkint majd elbánnak velök.

A volt rabok akkor tűntek elő egy kanyarodásnál hosszú kocsisorban.

Dobó hozzájuk futtatott egy katonát, és azt izente nekik, hogy forduljanak vissza Pécs felé; onnan menjenek keletre, nyugatra, csak északra meg délre ne.

Látni lehetett, hogyan ér hozzájuk a katona, hogyan áll meg a kocsisor, és hogyan fordulnak meg egyenkint, és hogyan fordul az egész sor visszafelé.

Dobó ekkor Gergelyre nézett.

— Az ördögbe is, — mormogta kedvetlenül, — hova tegyem ezt a gyereket?

XII.

A pap magára maradt a törökkel.

A török állt a cserfánál, és a fűre bámult. A pap a lándsára támaszkodva állt előtte tiz lépésnyire. A kocsi-zörgés darabig még hallatszott, aztán az erdei csendesség vette őket körül.

A török ekkor fölemelte az arcát.

— Mielőtt megölnél, — mondotta sápadtan, — hallgasd meg egy szavamat. A derekamon az öv tele van arannyal. Az ilyen nagy zsákmányért megteheted azt, hogy el is temess.

A pap nem felelt. Csak nézte a törököt egykedvűen.

— Ha felakasztottál, — folytatta Jumurdsák, — áss nekem sirt itt a fa alatt, és tégy belé ülőleg. Fordits arcommal Mekka felé.

Aztán nem beszélt többet. Várta a papot, meg a kötelet.

— Jumurdsák, — szólalt meg végre a pap, — halottam tegnap, mikor azt mondtad, hogy az anyád magyar nő volt.

— Az, — felelt a török megelevenült nézéssel.

— Esszerint te eredetileg magyar vagy?

— Az, — felelte a török.

S a földre fordította a tekintetét.

— A törökök téged elraboltak gyermekkorodban?

— Eltaláltad uram.

— Honnan?

— Már elfelejtettem.

— Hány éves voltál?

— Nagyon kicsi.

— Anyádra, apádra nem emlékszel?

— Nem.

— Arra se, hogy mi volt a neved?

— Arra se.

— Semmiféle név nem jut eszedbe a gyermekkorodból?

— Nem.

— Különös, hogy a beszédet nem feledded el.

— A jancsár-odában sok magyar fiu volt.

— Nem ismertél egy laki gyereket, Imre nevűt, Somogyi Imrét.

— Úgy rémlik, mintha ismertem volna ezt a nevet.

— Kerekfejű, feketeszemű, kis testes fiu volt, mikor elrabolták, s mindössze öt esztendő. A bal mellén egy lóhere alaku anyajegy, mint nekem.

A pap széjjelvonta a mellén az inget: lóhere alakra csoportosult három lencsét mutatott a válla és a mellbimbó között.

— Ismertem azt a fiut, — mondotta a török. Gyakorta láttam ezt a jegyet, mikor mosdottunk. Csakhogy most más a neve; Achmed vagy Kubát, valami ilyenféle török név.

— Hát nem jártok együtt?

— Néha együtt, néha nem. Ó most Perzsiában hadakozik.

A pap föl és alá járt a török előtt. Egyszercsak rákiáltott:

— Hazudsz!

És élesen a szemébe nézett.

A török lesütötte a szemét.

— Mindegy, — szólt a pap ismét nyugodt hangon. Én nem akarlak téged megölni.

— Oh, uram! — kiáltott a török térdre borulva. Lehetséges ez?

— Lehetségesnek lehetséges, de hogy okosságnak nem-e ostobaság? az más kérdés.

— Irgalmazz, kegyelmezz meg nekem! Vedd el mindenemet, és tégy raboddá! Az eb nem olyan hü, mint én leszek hozzád!

— Az itt a kérdés, — szólt a pap, — hogy ember vagy-e te, vagy fenevad? Ha én téged elszabadítalak, ki kezeskedik arról, hogy megint nem öled és fosztogatod az én szegény nemzetemet?

— Allah verjen meg engem minden ostorával, ha valaha kardot fogok!

A pap a fejét rázta.

A török folytatta:

— Megesküszöm neked a legrettenetesebb esküvel, amit csak török mondhat.

A pap összefonta a karját és a szemébe nézett a rabjának:

— Jumurdsák, te itt a halál küszöbén térdelve diskurálsz velem, és engemet bolondnak gondolsz. Avagy azt véled, nem tudom én, mit mond a korán a gyaúrnak tett esküről?

A török homlokát kiverte a verejték.

— Hát mondj, uram, te valamit. Mondj akármit, az meg van téve.

A pap az állát a kezén nyugasztva gondolkozott. Aztán így szólt:

— Minden töröknél van valami amulet, ami védelmezi őt a harcokban, és segíti a jószerencsében.

A töröknek lecsüggedt a feje.

— A pénzed nem kell, — mondotta a pap. Azt az amuletet kívánom tőled.

— Nyúlj a mellesem alá, — rebegte a török, — a nyakamon lóg.

Fölemelte a fejét. A pap csakugyan ott találta a kis kék selyemzacskóba varrt amuletet. Leszakította az aranyláncról, és zsebre tette.

Azután a török háta mögé lépett és elvágta a lábán, kezén és karján általcsomózott kötelet.

A török lerázta a két kezéről a köteleket és hirtelen megfordult. Szeme a tigris sárgán égő tekintetével vilant rá Gábor papra.

Azonban a pap már akkor neki tartotta hegygyel a lándsát, és mosolygott.

— Nono, Jumurdsák! Vigyázz, bele ne szúrd az orrodát!

Jumurdsák dühében szinte lángot fújva hátrált a pap előtt. Mikor már vagy húsz lépésnyire volt tőle, gúnyosan rikoltott:

— Tudd meg ki volt a markodban, ostoba gyaúr! Én ama híres Jahja-pasa-Oglu Mohamed fia vagyok. Kaphattál volna értem zsákkal az aranyból!

A pap nem felelt. Megvető pillantást vetett rája, s a lándsáját a kocsijára dobta.

XIII.

A nap éppen elsülyedt az éghatáron, mikor Gábor pap a kocsijára ült, és rátért az országútra.

A rabtársak kocsisorának a végét még látta, amint lefelé mentek Pécsnek, de azt gondolta, hogy az csak az egyik rész; a többi északnak ment.

Az utat ismerte hazafelé. Nincs is más országút arra, csak az az egy: Péctől Kaposváron át Székesfehérvárra, onnan meg Budára. De ő csak Lakig megyen rajta, a Bakics Pál kastélyáig. Ott egy kis keskeny kocsúton nyugotnak fordul majd a Balaton felé. Ott az ő faluja egy nyirfaliget alatt. Mennyire örülnek és csudálkoznak majd a hivei, ha meglátják, hogy megmenekült.

Leszállt és kereket kötött. Jókedvűen megveregette mind a két lónak a pofáját, aztán újra felült, s neki ereszkedett a kocsival a lejtőnek.

Hanem az országutat a Dobó csapata állta el.

— Minek fordultál vissza? — kérdezte az egyik katona, mikor megismerte, hogy a rabok közül való.

A pap nem értette a kérdést.

— Jön a török, — magyarázta a katona, — arra le-sünk itt. Hát csak fordulj meg és siess Pécsnek, mint a többi.

— Megállj, édes papom, — szólt ekkor Dobó odalovagolva. Melyik a te falud?

— Kishida, — felelte a pap kedvetlenül.

— A Balaton mellett?

— Ott.

— Arra kérnék, vidd el magaddal ezt a kis fiut és mihelyest lehet, küldd át nekem Török Bálinthoz Szigetvárába.

— Szivesen, — felelte a pap.

— Attól tartok, hogy valami baja történik, — magyarázta Dobó. Mink itt szétriasztunk egy jókora törökcsapatot, aztán látod, valamelyik megsebezheti.

A pap megfordította a kocsiját.

— Felülsz? — kérdezte Gergőtől, vagy a lovadon maradsz?

— Majd a koci mellett megyek, — felelte búsán a gyerek.

Mert ha várta is a véres küzdelmet, Dobó mellett biztonságban érezte magát. Hogy öldöklés lesz? A török nem ember, csak országpusztító fenevad. Gyermekszívvvel is gyűlölte már őket.

Dobó lehajolt a lován, és megcsókolta Gergőt.

— Isten áldjon meg, kis katonám, — szólott, — tudom, hogy szeretnél velünk lenni a harcban, de még csizmád sincsen. Hát csak eredj a tisztelendő úrral, aztán egynéhány nap mulva találkozunk.

A pap eloldotta a kerékkötőt, s közibe vágott a lovaknak.

Gergő búsán poroszkált a koci után.

XIV.

Már jól beesteledett, mikor a kocsi elhaladt a pécsi vár mellett.

Nem szállottak meg. A pap azt akarta, hogy másnap délelőtt otthon legyenek.

Az egész Mecseket meg kellett kerülniök.

Éjfél felé kisütött a hold, és világított nekik a keskeny agyagos kocsúton.

Gergő akkor már mindenütt elől lovagolt, és mikor rossz hidat értek, megkiáltotta a papnak.

Éjfél tájon egy csárdaféle épület fehérlett előttük.

— Nézz be fiam, — mondotta a pap, — csárda-e vagy másféle ház? A lovakat itt megetetjük.

Gergő belovagolt az udvarra, s néhány perc múlva visszatért.

— Üres ház, — mondotta, — az ajtaja sincs becsukva.

— Mindegy, — felelte a pap, — itt egyet pihenünk. S befordult a kocsival az udvarra.

Egy fehér kis lompos kutya csahított eléjük. Kivülről senki se jelentkezett.

A pap leugrott a kocsiról, és bejárta a házat.

— Adj Isten! Ki van itthon? — kiáltotta be ajtón, ablakon.

A ház sötét volt. Senki se felelt. Az ajtók tártan-nyitottan. A küszöbön egy széttört szekrény. Itt bizony a törökök garázdálkodtak.

— Hát biz itt magunk vagyunk, — szólta a pap, hogy visszatért. Legelsőbben is a kutat nézzük meg, mert nekem még ég a bőröm.

Lebocsátotta a vödöröt és vizet húzott fel. Azután ke-resgélésbe fogott a kocsiján.

Volt ott mindenféle: ágynemű, gabona, láda, faragott szék, egy hordó bor meg telt zsákok. Az egyik zsák puha volt. Azt kibontotta. Az volt benne, amit keresett: fehérnemű.

Egy kendőt meglocsolt a vödörből, és derékig levetkezett. Körülborogatta magát.

Gergő is leszállt. Odavezette lovát a vályuhoz. Meg-itatta.

A pap azután enni adott a lovaknak, s hogy az egyik zsákban kenyeret tapintott, azt maguknak bontotta fel.

— Éhes vagy-e, fiam?

— Éhes vagyok, — felelte a gyermek.

A pap kihúzta a kardját, de mielőtt megszegte volna a kenyeret, fölemelte az arcát az égbe.

— Áldott a te neved, Uram! — kiáltotta meleg és hálás hangon. Kiszabadítottál a láncokból, és megadtad a mi mai kenyereinket.

Az ég tiszta volt és csillagos. A hold fényvel telt fehér lámpagolyóként függött az égboltozat közepén, és világított a vacsorához.

A kut kávájára ültek s ott falatoztak. A pap olykor a kutyának is vetett. Gergő meg a maga lovának törte és adta a kenyere felét.

A távolból ekkor halk dobogás hallatszott. A két evő felfigyelt. Szájuk megállott a mozgásban.

— Lovas jön, — vélekedett a pap.

— Egy, — felelte rá Gergely.

Azzal tovább ettek.

A dobogás lassankint robogássá erősödött a száraz kocsiuton. Egynéhány perc múlva odaért magára a lovas is.

Meglassította a lovát a csárda előtt, és beléptetett az udvarra.

— Mubarek olszun! — kiáltotta a papnak rekedt hollóhangon.

Töröknek nézte, hogy a fején ott fehérlett a vizes kendő.

— Magyar vagyok, — felelte a pap fölemelkedve. Megismerte Mórét.

Gergő is megismerte. Összeborzongott.

— Ki van itt? — kérdezte Mórét lefordulva a gözölgő paripáról. Hol a gazda?

— Nincs itt más, csak én meg ez a kisfiu, — felelte a pap. A ház gazdátlan.

— Nekem ló kell, — szólt nyersen Mórét. Pihent ló.

A pap vállat vont:

— Itt bizony alig akad.

— Nekem sietős az utam. Pénzem nincs. Keresztyenek vagyunk. Ide kell adnod a lovadat.

Egy pillantással végig mustrálta a két lovat. A harmadik, a Gergelyé, az árnyékban legelt. Kicsi ló volt: hitványnak látszott. Mórét feleletet se várt, csak eloldotta a rudast a kocsitól.

— Hohó, — szólalt meg a pap, — legalább azt mondd meg: miért futsz?

Mórét nem felelt. Rávetette magát a parasztlóra, és tovaszáguldott.

— No, — mormogta a pap, — ez ugyan rövidesen csinál lóvásárt.

Ahogy megmozdult, megérezte, hogy valami kicsuszott a zsebéből. Fölvette és megbámulta. Aztán, hogy rátapintott, eszébe jutott, hogy a török talizmánja az.

A kis zöld selyemzacskóban valami keménykedett. Fölhasította a kardjával, hát egy gyűrű fordult ki belőle.

A gyűrű köve szokatlanul nagy, négyszögletes fekete kő, vagy sötét gránát vagy obszidián, nem lehetett megismerni a holdvilágnál. De azt tisztán lehetett látni, hogy valami halvány sárga kőből hold van rajta, meg körülötte öt apró gyémánt-csillag.

A zacskó belsejében is tündöklött valami: ezüstfonalakból varrt török irás.

A pap értett törökül, de a török irásjegyeket nem ismerte.

Ránézett Gergőre. A fucska a fehérruhás zsákon aludt már édesen.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

Milyen vigan, milyen pompásan süt a nap az égről! Pedig a Balaton körül nem láthat egyebet, csak szenes háztetőket, szanaszét heverő holtakat, letiport vetéseket.

Oh, ha a nap az Isten arca volna, sugarak helyett könny hullana a földre!

A pap előre tudta, hogy az ő faluja is meg van dúlva. Mégis ahogy fölértek a dombra, s a kerti fák lombjain túl előmeredt a kormos, tetőtlen torony, elvizesedett a szeme.

El volt pusztulva az egész falu. Sehol egy ép tető, sehol egy ép kapu. Az udvarokon bútortöredékek, hordó-dongák, lizsthulladék, holt emberek és holt állatok.

És sehol egy élő ember. Csak néhány gyáva kutya, amely elinalt a veszedelemben, s vizatért a veszedelem után, és egynéhány baromfi, amely el tudott szárnyalni a rablók keze elől.

A pap leszállt a kocsijáról, és levette a süvegét.

— Vedd le te is a süvegedet, fiam, — mondotta Gergelynek. Halottak faluja ez, nem eleveneké.

Leszállt a kocsiról. A lovakat vezetve haladtak beljebb.

Egy nagyhaju ősz paraszt égbe néző arccal kereszt-

ben hevert az úton. Holt kezében még mindig tartotta a vasvillát.

— A biró, — mondotta a pap. Szegény András bácsi!

Megfogta a halott karját és elvonszolta az útból, hogy a lovak elmelessenek mellette.

Egy másik fiatal paraszt derékban megtörve lógatta holt fejét a kerítésen le az utcára. Mintha nézné a saját vérét, amely a fejéből a földre csurgott, s megfeketedett ottan.

A disznója ott legelt mögötte az ágytollal ellepett udvaron. A disznót nem bántja a török.

És egy meztelen csecsemő gyerek is ott hevert a közelében a kapu mellett. A mellecskéjén tátongó seb.

A pap fogta a lova kantárát és vezette. Nem nézett már se jobbra, se balra, csak az utat nézte, amelynek a pora sárgállott a napfényben.

*

Végre a paplakhoz értek.

Annak sincs teteje. A megszenesedett fekete ollófák nagy A-betüket alkotva meredeznek a tető araszos hamuján, s az utcai ablak fölött fekete a fal a láng nyomaitól.

Akkor gyujtották fel azt a házat, mikor őt forró vízzel öntözték, hogy adja elő a templom kincseit.

A pad még ott áll az udvar közepén. Körülötte a nagy diófaláda töredékei, könyvek, gabona hulladék, elgázolt szobai virágok, széklábak, edénycserepek. S a lábatörött asztal mellett egy feketeruhás öregasszony, aki hanyatt fekszik a két karját szét-nyujtva. S fekete vértócsa van körülötte.

Az a papnak az édesanyja.

— Itthon vagyunk, — mondotta a pap, Gergelyre fordítva könnyekben ázó orcáját.

XVI.

Temettek két napon át szünet nélkül. A pap levette a kocsija oldalát, és három-négy halottat vitt egy-egy fordulóval ki a temetőbe.

Gergő mindig a kocsi előtt járt. Az oldalán a kard, amit Dobótól kapott, kezében a temetői kereszt. A pap hol énekelve, hol imádkozva vezette a lovakat. Neki is ott volt a kard az oldalán.

Odakünn betakarta a halottakat gyékénynyel, hogy a hollók vagy varjak ne férhessenek hozzájuk, s meg-meg-visszatért.

A harmadik nap délelőttjén egy parasztasszony meg egy gyermek jelent meg a faluban. Azok a Balaton nádásában bujdosnak. Este meg két férfi tért haza.

Azok ásták aztán meg a sirokat, és velök ásott a pap is.

Csak mikor a halottakat eltakarították, akkor kezdett a pap ahhoz, hogy a hajlékát ahogyan lehet, rendezze.

A házban három szoba volt, de mind beszakadt az égésben.

Az utcai szobát tetőzte be először a pap deszkával, hogy az esső ellen védve legyenek. Aztán egy szekrényt

igazitott össze, és Gergelylyel hordatta bele az udvaron heverő könyveket.

Gergelynek a sok szomoru munka után tetszett a könyvhordás. Egyik-másik könyvet meg is forgatta, hogy képesek-e? Valami öt képes volt köztök. Az egyikben mindenféle bogár volt, a másik meg tele volt virágrajzzal. Mindössze tán harminc pergamenkötésű könyv volt a papnak a könyvtára.

Az asszony ezalatt a konyhát is összerendezte és főzött. Cukorborsót főzött hús nélkül meg tojásos rántott levest.

Két tál étel egy egész falunak!

Ebéd után a pap kissé fölépült a bágyadt szomoruságából.

Kivezette Gergelyt a kertbe, ahol egy kis kápolna-forma méhes állott. Annak az ajtaját is felszakították a törökök, de mert nem láttak benne egyebet, csak lócát, egy kis tűzhelyet, meg egy bak-asztalt, s holmi hosszukás üvegeket, nem is romboltak benne semmit.

Az üvegek kémiai kísérletekhez valók voltak. A pap szinte csodálkozva nézett, hogy nincs bennök kártétel.

Akkor egy asszony lépett be a kertajtón. A kötevényében hozott egy holt gyermeket, — olyan egy éves formát. Az arca vörös volt a sirástól.

— A Jánoskám, — mondotta sirásnak eredve.

— Eltemetjük, — felelte a pap.

És föltette a süvegét.

Gergely is fölvette a keresztet, és megindult előttük.

— Elrejtettem őt, — beszélte sirva az asszony, — elrejtettem ijedtemben a gabonaverembe. Aztán én is elfutottam. Éjjel vissza akartam jönni, de akkor egy másik pogánycsapattal találkoztunk. Az egész nádist fölverték. Isten tudja, kiket vittek el, kiket öltek meg. Mikorra visszajöhöttem, az én Jánoskámát így találtam. Oh Isten, Isten! Mért vetted el tőlem?

— Ne kérdezd az Istent, — felelte a pap a földet ásva. Az Isten tudja, mit csinál, te pedig nem tudod.

— De hát mért született, ha így kellett meghalnia!

— Nem tudjuk, mért születünk; és nem tudjuk, mért halunk meg, — szólt a pap tovább ásva. Ne szólj többet az Istenről.

Az anya leoldotta a kötényt, és azzal együtt tette a gyermekét a földbe.

— Még ne! — szólt fuldokolva a papnak.

Füvet és virágot szaggatott. Azt szórta a gyermekére. Közben sirt, jajgatott:

— Oh, hogy a földnek kell tégedet adnom! Nem ölelsz meg többet kicsi kis kezeddél! Nem mondod nekem többet ezt a szót: anyákám! Oh, hogy azok a piros rózsák elhervadtak gyöngye kis arcodon! Oh, hogy azt a szép szöszke hajadat meg nem simogathatom többé!

És a paphoz fordult:

— Milyen szép szeme volt! Ugye, milyen szép barna szeme volt! Hogy tudott vele nézni, milyen kedvesen! Oh, drága lelkem, nem nézel reám többé, sohasem!

A pap ekközben behányta a földet a sirba, és meghalmozta, körülveregette az ásóval. Aztán erős ágat tört a temető szélén egy bodzafáról, keresztalaku ágat. Letűzte fejtől a halmocskára.

— Oh, hogy az Isten elvett téged tőlem! — sirta az asszony.

És átölelte a halmocskát.

— Az Isten elvette, az Isten vissza fogja adni, — vigasztalta a pap.

Az ásót és kapát a vállára vetette. Bólogatva beszélt tovább:

— Némelyek előre mennek, és várják azokat, akiknek dolguk van még a Földön. Néha a gyermek megy előre, néha a szülő. De a Teremtő úgy osztotta be, hogy aki a csillagok fölé kerül, legyen aki várja őt ottan.

Haza-indultak.

Az asszony csöndesen sirdogálva követte a papot s hogy a pap elhallgatott, újra zokogott:

— Milyen szép szeme volt! Úgy-e, tisztelendő uram, milyen szép barna szeme volt!

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XVII.

Másnap lóra ültek, és megindultak le délnek, Szigetvárába.

Felhőtlen meleg nap volt az. A feldúlt falvakban mindenütt temettek és házakat zsuppoltak. Némelyik faluban csak egy-két ember lézengett, mint az övékben. Az olyan falvak népét elhajtották a törökök.

Mikor elérték a szigetvári nádast, a pap fölnézett.

— Az úr itthon van.

— Itthon? — kérdezte csodálkozva a gyerek. Honnan tudja?

— Nem látod a zászlót?

— Ott a tornyon?

— Ott.

— Vörös és kék.

— Az úr szinei. Az jelenti, hogy az úr itthon van. A náderdőbe értek, és egymás mellett lovagoltak tovább.

A pap ismét megszólalt:

— Te, fiu, nem gondolod-e, hogy Dobó meghalt?

— A harcban?

— Ott.

Gergely nem gondolta. Dobó öszerinte legyőzhetet-

len volt. Ha egymaga vág is neki a török hadnak, Gergely nem csodálkozik rajta.

— Ha meghalt volna, — szólt a pap, — én szívesen fogadlak fiamnak.

Azzal ráugratott az első fahidra, amely a vizen át magas cölöpökön vitt a külső várba. Átmentek az újjvárosra, aztán megint egy rövid fahidat értek. A fahid az óvárosba nyúlott. Csak imitt-amott lézengett benne egy ember. A kettős tornyu templom előtt három gyümölcsös kofa üldögélt, s mind a három cséresnyét árult. A templom ajtaját vasalták.

Ott megint egy hid következett, de már az hosszú és széles hid volt, s a viz is alatta mély.

— Most érünk a várba, — mondotta a pap. De ideje is.

És gondosan körültörölte az arcát a zsebkendőjével.

A várkapu tártan állt. A tágas udvaron egy porfelhőben veszettül robogó páncélos embert pillantottak meg, azután egy másodikat, amint szembe nyargalt.

A két páncél egyforma alkotásu, a két ló szügyén is egyforma vért. Csak a két sisak különbözött: az egyik sima volt és gömbölyü; a másik tetején ezüstös medvefej csillogott.

— Az az úr, — mondotta a pap, — az a medvefejes.

A két lovas karddal rohant egymásnak, s hogy összeroppantak, a két ló egymásnak ágaskodott. A két páncélos meg úgy rácsattogott egymásra, hogy a kardok szikrát hánytak.

— Buzogányt! — kiáltotta a medvefejes, amint a lovak eltárgultak egymástól.

Az arcát nem lehetett látni sem az egyiknek, sem a másiknak. Mert olyan sisak volt rajtuk, amely az arcot is takarta.

Az ajtóból a kiáltásra egy kék-veres ruhás apród fu-

tott elő, és két egyforma rézfejű buzogányt és két vaspajzsot nyujtott fel a hadakozóknak.

Azok újra egyet kanyarodtak a lovukkal, és az udvar közepén rontottak egymásnak.

A sima-sisakos sújtott először.

A medvefejes a feje fölé kapta a pajzsot. Akkorát zördült az, mint a repedt harang.

Ugyanebben a pillanatban úgy sújtotta fejbe a medvefejes az ellenfelét, hogy a sisakja behorpadt.

Erre a sima-sisakos visszarántotta a lovát, és eldobta fegyvereit.

A medvefejes leemelte a sisakját és nevetett.

Telt arcu, barna férfi volt. Hosszu, tömött fekete bajusza mind a két arcához hozzá volt lapulva a sisak nyomásától, s a bajusza egyik szárnya felért a szemöldökéig, a másik lelógott a nyakáig.

— Bálint úr, — mondotta a pap a fiúnak tisztelettel. Ha idenéz, vedd le a kalapodat.

Azonban Török Bálint nem nézett feléjük.

Az ellenfelét nézte, akinek a fejéről a szolgák levonszolták a sisakot.

A lovas, amint nagynehezen leráncigálták a fejéről a sisakot, legelőször is három fogát pökte ki az udvar kavicsos porondjára, aztán törökül káromkodott.

A kapu alól valami nyolc török rab bujt elő. Segítettek neki a páncélból való kibontakozásban.

Hát az is csak olyan török rab volt, mint a többi.

— No, melyiteknek van még kedve a mérkőzésre? — kurjantott a lovát ugratva Török Bálint. Aki legyőz, szabadságot kap.

— Én, — szólott egy izmos, ritkaszakállu török. Ma talán szerencsésebb leszek.

Magára öltötte a nehéz vasruhát. A társai összeszíjzásták rajta hátul a vasakat. Sisakot nyomtak a fejére, és

másik lábvértet a lábára. Mert a lába nagy volt a töröknek.

Azután emelőrudakkal segítették fel a lóra. A kezébe pallost adtak.

— Bolond vagy te, Ahmed! — kiáltotta vigan Török Bálint. A pallos nem páncélhoz való szerszám.

— Már én csak így szoktam, — felelte a rab. Ha így *nem mersz*, uram, másképp meg se próbálom.

Törökül beszéltek.

Bálint úr visszacsatolta a sisakot a fejére. Ő csak a könnyü karddal malmozott nyargaltában az udvar körül.

— Rajta! — kiáltotta aztán a középnek rohanva.

A török előrehajlott a nyeregben. A pallost két kézre fogva, rohant Bálint úrnak. Mikor összeértek, föl-emelkedett és iszonyu sujtásra huzakodott.

Azonban Bálint úr is értette ezt a mesterséget. A pajzsával fogta fel a török iszonyú vágását, s abban a pillanatban megkapta a török karját: lerántotta a lováról.

A török féloldalt zuhant a porondra s porfelhő gomolygott körülötte.

— Elég volt, — szólt Török Bálint, a sisakrostélyt felcsapva. Holnap, ha itthon leszek, megint mérközhetek velem.

— Nem igazság! — kiáltotta a török, amint kimarjult kézzel föltápászkodott.

— Mért ne volna igazság? — kérdezte Bálint úr.

— Nem illő lovagtól, hogy kézzel rántsa le az ellenfelét!

— Hiszen te nem vagy lovag, ebatta pogánya. Majd bizony töletek tanulok én lovagságot! Ordinaré rablók!

A török duzzogva hallgatott.

— Csak nem nézitek tán lovagi mérkőzésnek, hogy én veletek kiállok, — folytatta kiabálva Török Bálint. Nézze meg az ember a sok rongyosát!

— Uram! — kiáltott egy sovány, szürkeszakállu rab. Ma megint mérkőznék veled!

Az udvaron állók nevetésre fakadtak.

— Persze, most azt hiszed, elfáradtam. No de legyen meg az örömed!

Azzal újra a fejébe nyomta a sisakot, amelyet az imént már az ölébe eresztett.

— Hányadszor verekszel velem, Papagáj?

— Tizenhetedszer, — felelte siralmasan a papagáj-orru török rab.

Török Bálint fogta a sisakját és eldobta.

— No, — azt mondja, — ennyit leteszek az erőmből. Lássuk!

Szembetűnő volt köztük az erőkülönbség: Bálint úr jól megtermett javakorában levő ember; csupa izom és mozgékonyság. A török körülbelül ötven éves, izomtalan, görbehátú ember.

Kopjával csaptak össze. Bálint úr mindjárt az első összecsapásnál úgy kivetette a nyeregből, hogy a török bukfencet vetett a levegőben, s puff le a porba!

A szolgák, apródok és rabok egyaránt kacagtak.

Bálint úr lehajigálta magáról a pajzsot és vaskezyüt, s leugrott a lováról, hogy az apródok a többi vastól is megszabadítsák.

Papagáj ezalatt feltápászkodott.

— Uram! — sirta, Török Bálint felé fordítva véres orcáját, — bocsáss engem haza! Özvegyem, árvám két éve vár otthon!

— Mért nem maradtál otthon magad is, pogány! — felelte haraggal Török Bálint.

Mindig megbőszült, ha a rabok kegyelemért könyörögtek.

— Uram, — kiáltotta a rab a kezét tördelve, — esék meg rajtam a szived! Szép kis feketeszemű fiam van! Nem láttam két esztendeje!

És térden csúszott Bálint úr elé. Leborult a lábánál a porba.

Bálint úr kendővel törülgette az orcáját.

— Bár minden gaz török itt volna láncon, a császártokkal együtt, rablógyilkos zsványok!

Azzal odább lépett.

A török port markolt föl a földről és a port Bálint úr felé szórva üvöltötte:

— Hát verjen meg Alláh, te rothadt szivü gyaur! Bilincsbén öszülj meg! Özveggyed, árvád legyen, mielőtt meghalnál! Tanitson meg Alláh háromszor úgy sirni, mint ahogy én sírok, mielőtt a pokolra löknék a lelkedet!

S hogy így átkozódott, a könny ömlött a szeméből és vérré válva csurgott le zuzódott orcáján.

A szolgák elhurcolták a dühtől tajtékozó pogányt, és a kúthoz vitték, ahol irgalmatlanul megmosták.

Török Bálint hozzá volt már szokva az ilyen jelekhez. Boszantotta. De sem a szép szó, sem az átkozódás nem oldott az ő várában láncot.

Elvégre is minden rab, minden időben és minden helyen szabadságért sir, csakhogy az egyik hangosabban, mint a másik. Gyerekkora óta élt ilyen rabkönyörgések közt Török Bálint, és hát abban az időben a rabokat a belső gazdaság értékei közé számították. Kit pénzen váltottak ki, kit cserében magyar foglyokért. Hát hogyan is lehessen azt gondolni, hogy egy ellenséges rabot csak úgy Isten nevében elereszsenek.

Tartotta a hátát, karját, hogy az apródok lekeféljék. Aztán a bajszát boszús pirossággal sodorgatva lépegetett a paphoz.

— Kedves papom, az Isten hozott! — mondotta a kezét nyujtva. Hallottam, micsoda forrázáson estél keresztül. Sebaj, páterkám, legalább új bőröd nyől, mint a hernyónak.

— Nagyságos uram, — felelte a pap, a kezében

tartva a süvegét, — az én bőröm az a legkisebb baj. Nagyobb baj az, hogy elvitték, leöldösték az ekléziámat. Szegény anyámat is megölték.

— Hogy a kutya egye meg! — duhogta Török Bálint visszafordulva. Az egyik átkoz, hogy nem eresztem el, a másik meg oktat, hogy mi a lovagiasság?

A pap hallgatott.

— Kiállok veled pallossal, — folytatta a paphoz fordulva, — nekem ront, mint valami hóhér. Ez neki lovagi játék. Hanem mikor én lerántom, akkor még neki áll feljebb.

Boszúsan húzott egyet a nadrágja szíjján, s vörös volt, mint az a medve, amely cimerként ágaskodott a kapuján.

Aztán a fiura nézett.

— Hát ez az? — kérdezte csodálkozva.

— Szállj le hamar, — szólt Gergőre a pap. Vedd le a süvegedet.

A kis meztlábos kardos gyerek hasra feküdt a nyergen és lecsúszott a lóról. Megállott Török Bálint előtt.

— Ezt a lovat szerezted te? — kérdezte Török Bálint.

— Ezt, — felelte büszkén a gyerek.

Török Bálint kézen fogta, és olyan sebesen vitte a feleségéhez, hogy Gábor pap alig bírta őket követni.

Az asszony — fehérruhás szép szőke teremtés, — a belső vár kertjében ült egy malomkő-asztal mellett. Befőtteket kötözött ott szilkékbe, csuprokba. Egy fehérkezü reverendás pap is dolgozott velök, a várnak a plébánosa. Közelükben meg egy öt éves és egy három éves fiucska játszadozott.

— Kata lelkem, nézzed csak! — kiáltott Török Bálint nevetve, — a Dobó apródja!

Gergő kezét csókolt.

A kékszemű kis svábasszony mosolygó csodálkozással nézett rá. Aztán lehajolt és megcsókolta az orcáját.

— Ez? — kérdezte a plébános is elbámulva, — hiszen ez még szopik!

— Szopik ám, törökvért, — felelt a vár ura.

— Éhes vagy-e, kis katonám? — kérdezte az asszony.

— Éhes vagyok, — felelte Gergő. De előbb Dobó úrhoz szeretnék menni.

— Tyhü, fiam, az nem lehet, — szólt Bálint elkomolyodva. Az urad sebesülten fekszik . . .

S Gábor paphoz fordulva:

— Még nem tudod? Neki rontott ötvened magával kétszáz töröknek. Egy török úgy belevágta a dárdáját a combjába, hogy a nyeregfájában állott meg.

— A dárdá?

— Az. Bele is törött.

— Én húztam ki! — dicsekedett a plébános.

— Te hát, — szólt Török Bálint, — hanem úgy húztad, mint a répát szokás.

— Úgy húztam, úgy húztam . . . Hát hogy húztam volna másképp?

— És nem esett le? — kérdezte Gábor pap.

— Fenét esett, folytatta Bálint úr. Levágta a törököt, és hazaügetett nyereghez szegezetten.

Gergő sápadtan hallgatta ezt. Bánta, hogy ő ott nem volt Dobó mellett. Ő levágta volna azt a törököt.

— Eredj, — mondta a plébános, — játszszál az urfiakkal.

A két kis feketehaju gyerek már akkor ott bámulta Gergőt, a Kata asszony szoknyája mellől.

— No, mit félték, — mondotta az anyjuk. Magyar gyerek ez. Szeret benneteket.

Aztán Gergelynek szólott:

— Ez a nagyobbik a Jancsi, a kisebbik meg Feri.

— Győjjenek, — szólt Gergő, — megmutatom a kardomat.

A három fiu hamarosan összebarátkozott.

— Hát te, papom, — szólt Török Bálint a padra leülve, — mi az istennyilát csinálsz most már eklézsia nélkül?

— Hát, — felelte Gábor pap búsan, — azért csak megélek ottan, ha egyébképpen nem, ahogy a remeték szoktak.

Török Bálint gondolkozva pödörgette a bajuszát.

— Értesz te törökül?

— Értek.

— Németül is?

— Két évet diákoskodtam német földön.

— Hát mondok valamit, papom: Szedd össze a sátorfádat és gyere ide Szigetre. Azaz ne Szigetre, hanem Somogyvárra, mert egynéhány nap mulva oda költözünk. Hát ott légy. A feleségemnek van pópista papja, mért ne legyen nekem ujhitü papom? Aztán hát egy-két év mulva megnőnek a gyerekek, rád bizom, hogy tanítsad őket.

— Nagyságos uram, — szólt a plébános a beföttek hirtelen otthagya, — hát én?

— Hát te is tanítod: te tanítod őket latinul, ez meg tanítja őket törökül. Elhidd, jó pásztorom, hogy a török nyelv épp olyan szükséges az üdvösségre, mint a latin.

A fiaira nézett, akik Gergelylyel az almafa körül kergetőztek. Pirosak voltak mind a hárman, és nevettek.

— Elveszem ezt a gyermeket Dobótól, — szólt Török Bálint. Meglehet, hogy ez beválik harmadik nevelőnek.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MÁSODIK RÉSZ

ODA BUDA!

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

János király meghalt. A fia csecsemő. A nemzetnek nincsen vezére. Az ország hasonlít most azokhoz a címerekhez, amelyekben egymásra mérgesen ágaskodó griffek nyulnak a köztük lebegő koronáért.

A nemzet gondolkozása meg van zavarodva. Senki se tudja, hogy a pogány török uralmától féljen-e jobban, vagy pedig a keresztény osztrák uralmától?

Az osztrák Ferdinánd ráküldte Budára az ő vén totya generálisát: Roggendorfot. A török császár maga indult el, hogy feltűzze a félholdas zászlót a magyar királyi palotára.

Vala pedig akkor az idő az 1541-ik esztendőben.

I.

A Mecsek országútján egy augusztusi holdfényes éjjelen két lovas üget fel a hegynek. Az egyik egy beretvált arcú, fekete köpönyeges sovány ember, bizonyosan pap. A másik egy alig tizenhat éves hosszuhaju úri fiú.

Mögöttük egy lovas szolga kocog az úton. A szolga nyereg helyett két tömött zsákon ül. A hátán is egy nagy bőrturba, vagy amint ma mondjuk: tarisznya. A turbából három nyélféle valami áll ki. Az egyik, hogy megvillanik olykor, láthatóképpen puska.

Egy vén vastag vadkörtefa sötétlik az út mellett. Ott ugratnak be az útról a lovukkal.

— Hát ez az? — kérdezi a pap a fát végignézve.

— Ez, — feleli a fiatal ember. Gyermekkoromban bagoly fészkelte benne, azóta az odunak is meg kellett tágnulnia: ha több nem, egy ember elfér benne.

A ló hátáról mindjárt felcsimpeszkedett a vadkörtefára, és egy ugrással ott termett a vastag, vén törzsökön.

Belekurkált a kardjával a pudvás faderékba. Nem röpült ki belőle semmi.

Beleereszkedett.

— Ketten is beleférünk! — kiáltotta vigan.

Azzal újra kimászott és leugrott a gyepre.

— Hát akkor dolgozzunk, — szolt a pap.

És ledobta magáról a köpönyeget.

Gábor pap volt. A diák meg Bornemissza Gergely.

Azóta, hogy nem láttuk őket, nyolc esztendő telt el. A pap nem sokat változott. Mindössze a szemöldöke nőtt ki. Szakállát, bajuszát bizonyosan a forróvíz nyomai miatt beretválta. És hát kissé megsoványodott.

Annál inkább változott a fiu. A nyolc év csaknem férfivá érlelte. De csak természetben. Az arca az a határozatlan se szép, se csunya valami, amilyen a tizenöt esztendős fiúké szokott lenni. Csak az arca színe maradt meg, az a pirosas barna gyöngye szín. A vállig érő hullámos haj az akkori idők férfidivatja volt.

A szolga két ásót vett elő a tarisznyából. Az egyik ásót a pap vette a kezébe, a másikat a fiatal ember.

Az országútra mentek, és az út közepén a fa irányában gödörásásba fogtak.

A szolga letette a gödör mellé a két zsákot, s visszatért a lovakhoz. Levette róluk a kantárt. Békót vetett a lábukra. Hadd legeljenek a jó harmatos erdei fűben.

Aztán ő is munkába fogott. Az öblös börtarisznyából kirakott mindent; kenyeret, kulacsot, fegyvereket. A

tarisznyába azt a köves földet kotorta bele, amit a két ásó kifordított. Széjjelszórta az árkokba. Visszatértében meg erős nagy köveket hordott a gödör mellé.

Nem telt belé egy óra, derékig állt már a két ember a gödörben.

— Elég, — szólt akkor a pap. János most már a zsákat ide.

A szolga odacipelte a két zsákat.

— A puskát ne tedd a harmatba! — szólt rá a pap.

Aztán tovább parancsolgatott:

— Fogd ezt az ásót. Áss árkot a gödörtől addig a vadkörtefáig. Az árok itt az úton egy rőf mély legyen. A gyepen fele mély is elég. A gyepet úgy szedd fel, hogy visszarakhassuk. Semminek se szabad a munkánkból meglátszania.

Mig a szolga az árkot ásta, a két úriember beleeresztette a két zsákat a gödörbe.

A zsákokban puskapor volt.

A zsákokat megtiptorták és nagy köveket hordtak rájuk. A kövek közét betömködték apró kövel, földdel.

A szolga ezalatt megásta az árkot a fáig s megfalazta kövel. A gyujtózsineg abban az árokban huzódott tovább. Lapos kövekkel födték be mindvégig, hogy ha eső esik is, át ne vizesedjen.

— No, — mondja vigan a szolga, — most már tudom, hogy mi készül itten.

— Hát micsoda János?

— Valaki itt az égbe röpül.

— És mit gondolsz kicsoda?

— Kicsoda? Hát biz azt könnyü kitalálni. Holnap jön erre a török császár.

— Ma, — felelte a pap a pirkadó egekre tekintve.

Mikor a kelő nap megvilágította az országutat nem volt már semmi nyoma sem a gödörnek, sem az ároknak.

A pap megtörülte a homlokát.

— Most már, János fiam, ülj lóra, és eredj föl a Mecek tetejére. Menj mindaddig, mig csak oda nem érsz, ahol az utat végig lehet látni Pécsig.

— Értem, uram.

— Mink a diákkal itt lefekszünk a fa mögött húsharminc lépésnyire. Te pedig vigyázol, mikor jön a török? Mihelyt az első lovast meglátod, nyargalj vissza és költs fel bennünket.

A pap ezzel befordult az erdőbe. Jó füves helyet kerestek a diákkal. Leterítették a köpönyegüket és legott el is aludtak mind a ketten.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

II.

Dél felé sebes vágatással tért vissza a szolga a hegytetőről.

— Jönnek! — kiáltotta. Rémitő nagy had özönlik! Mint a tenger!

Aztán mikor odaért, folytatta:

— De mind szekéren ül az ebadta, mintha beteg volna.

A pap a diákhoz fordult:

— No, akkor elmehetünk ebédre ahhoz a te másik apádhoz.

— Ceceyhez?

— Oda.

A diák kérdően nézett a papra. A szolga is.

A pap mosolygott:

— Egy nappal korábban jöttünk. Hát nem érted? Ezek a táborverők. Ezek elől járnak és leverik a sátorkarókat, felvonják a sátrakat, hogy mikorra a sereg Mohácsra érkezik, készen találja a fekvőhelyeket meg a vascsorát.

— Hát akkor gyerünk Ceceyhez, — szólt vigán a diák.

A pataknál leszállottak, és megmosakodtak derekasan. A diák egy csokor vadvirágot szedett.

— Kinek lesz az, Gergő?

— A feleségemnek, — felelte Gergő mosolyogva.

— Feleségednek?

— Már mink csak úgy mondjuk. A kis Cecey Éva, az lesz az én feleségem. Együtt gyerekeskedtünk; aztán, hogy az apja fiának fogadott, valahányszor meglátogatam őket, mindig meg kellett csókolnom.

— Remélem, szívesen tetted.

— Meghiszem azt. Olyan az orcája, mint a fehér szegfű.

— De még ebből nem következik, hogy feleségednek tekintsd.

— Az öreg pap megmondta, hogy nekem szánták a lányt. Ceceynek a testamentoma szerint enyim lesz a lánnyal a falu is.

— Esszerint az öreg pap titkot árult el.

— Nem. Csak figyelmeztetett, hogy méltó igyekezzek lenni erre a szerencsére.

— Dehát boldog leszel te avval a leánnyal?

A fiu elmosolyodott.

— Nézze meg őt, mester. Ha meglátja, nem kérdezi többet, hogy boldog leszek-e vele?

A ló megszökemlett a diák alatt, s néhány lépést előre futott.

A diák megállította a lovát, és gyönyörűséges szemmel mondotta:

— Olyan az a lány, mint valami kis fehér macska!

A pap mosolygott és a fejét csóválta.

Sűrűbe értek. Le kellett szállaniok a lóról. Gergely ment elől. Ő tudta, hogy az a sűrűség takarja a falut.

Mikor alárobogtak a völgybe, a házakból kifutottak az asszonyok.

— Gergő! Ni a Gergő! — kiáltozták örvendezve.

Gergely a süvegét lengette jobbra-balra:

— Jó napot Juci néni! Jó napot Panni asszony!

— Az úrék nincsenek ám itthon! — kiáltotta az egyik asszony.

Gergely meghökkent. Megállította a lovát.

— Mit mond nénémasszony?

— Elmentek. Elköltöztek.

— Hova?

— Budára.

Gergely elámult.

— Mind?

Balga gyermekremény! Azt gondolta, így felelnek vissza:

— Nem, a kisasszony itthon maradt.

Pedig hát előre látható volt, hogy egyenesen így felelnek:

— Mind bizony. Még a papunk is velök ment.

— Mikor?

— Szent György nap után.

— De valaki csak van a háznál?

— A török.

Gergely kedvetlenül fordult a paphoz:

— Budára mentek. György barát már régen adott nekik ott egy házat. De nem értem, hogy nekem nem beszéltek erről, hiszen a farsangon itt jártam.

— Hát akkor nem kapunk ebédet.

— Dehogynem, hiszen itt a török.

— Micsoda török?

— A Cecey törökje: Tulipán. Az itt a mindenes. Hanem itt vagyunk a temetőnél. Engedje meg, hogy egy percre betérjek. Az anyám itt lakik.

Egy kis liceummal kerített temető látszott a ház mögött, nem nagyobb egy házhelynél. Csupa fakereszt, az is mind csak kérges fából. Név egyiken se.

Átadta a lovát a szolgának s ő maga besietett. Meg-

állott egy immáron besülyedt barna fakeresztnél. Rátette a sírra a vadvirágot. És letérdelt.

A pap is leszállott. Odatérdelt a fiu mellé, és arcát az ég felé emelve hangosan imádkozott:

— Élőknek és holtaknak ura, mennyben lakó Isten, adj csendes álmot az itt porladozó jó édesanyának, adj boldog életet az itt térdelő árva fiunak. Amen.

Azzal magához ölelte a fiut és megcsókolta.

Az úriház csaknem szemben állt a temetővel. A kapu már akkor fel volt tárva, s egy tömzsi piros asszony barátságos mosolygással nézett a jövevényekre.

— Jónapot Tulipánné, — szólt a diák, — hát hol az ura?

Mert Tulipánnak a dolga, hogy felnyissa a kaput.

— Részeg, — felelte boszusan az asszony.

— Részeg-e?

— Az. Mindennap ellopja a pincekulcsot a cudar, pedig mindennap máshova dugom. Ma már a mángorló alá tettem. Ott is ráakadt.

— Hát ne dugdossa. Ha rendesen ihatik, nem iszik annyit.

— Jaj dehogynem. Úgy iszik ez, mint a gödény! Csak iszik, meg danol. Nem akar dolgozni az átkozott!

A szederfa hüvösén csakugyan ott ült egy barna parasztember. Alatta gyékény, előtte zöldmázos kancsó. Még nem volt annyira részeg, hogy a kancsót el lehetett volna tőle venni. A fiával ivott, egy hatéves kis mezitláb-
bas gyerekekkel, a kinek a szeme szintén olyan fekete volt, mint az apjáié.

Az a török kapott kegyelmet azért Ceceytől, mert azt mondta, hogy tud sakkozni. Később kiviláglott, hogy sakkozni nem érdemes vele, hanem a ház körül minden munkára használható. Különösen főzni tudott jól. Szakács volt az apja valamelyik basánál. Az asszonyok megkedvelték, hogy megmutatta, hogyan kell piláfot, böreket, ma-

lebit meg szorbeteket főzni és sokat bolondoztak vele. Cecey meg azért szerette meg, mert a török fakezet faragott neki, olyan fakezet, hogy ujjai is voltak. Ha keztyüt húzott rá, senkise mondta volna, hogy fából van a keze. Az öreg legelőször is nyilazni próbált. Lehozatott a padlásról egy akkora ijjat, mint ő maga. A fakézzel ki tudta feszíteni. S akkor az öreg megtette a törököt mindenesnek.

Az egyik magyar menyecskének elesett abban az időben az ura, hát a török összemelegedett vele, aztán elvette feleségül. Persze előbb megkeresztelkedett. Olyan jó magyarrá vált, mintha itt született volna.

Mikor megpillantotta a diákot meg a papot, fölkelt, és törökösen keresztbe tette a mellén a kezét. Meg is akart hajolni. De mert a meghajlás orrabukással végződött volna, mindössze egy előretántorodással fejezte ki a tiszteletét.

— No Tulipán, — szolt a fejét csóválva Gergely, — hát mindig iszunk?

— Kell inni, — felelte Tulipán komolyan. Huszonöt évig török lenni, nem inni, ezt helyre kell inni.

— De ha maga részeg, akkor nem tud nekünk ebédet főzni.

— Főz a feleségem, — felelte Tulipán a hüvelykujjával az asszony felé bökve. Főz túrós csuszát is. Az ám a jó!

— De mink piláfot szeretnénk.

— Főz azt is. Tud.

— Hát az úr hol van?

— Budán. Jött levél. Ment uraság. Kapta ház. Szép kisasszony ül házban, mint rózsza kiskertben.

A diák aggódó arccal fordult a paphoz:

— Mi lesz velök, ha a török el találja foglalni a várat?

— Hohó! — felelte a pap. Előbb elvész az egész ország, hogysem Budavára.

S hogy Gergely még mindig aggodalommal nézett reá, folytatta:

— Az országot a nemzet őrzi, Budavárát maga az Isten.

Tulipán kinyitotta az ajtókat. A szobákból dohos le-
velendula-illat dőlt kifelé. Kitárta az ablakokat is.

A pap belépett. Tekintete a falon függő arcképeken állt meg.

— Tán ez itt Cecey? — mondta a sisakos arcképre mutatva.

— Ez, — felelte Gergely. Csakhogy most már nem ilyen barna. Fehér.

— Hát ez a kancsal asszony?

— Ez a felesége. Nem tudom, kancsal volt-e akkor, mikor festették, most nem kancsal.

— Keserű asszony lehet.

— Nem. Inkább édes. Én úgy hívom őt, hogy: anyám.

A fiu, hogy otthon érezte magát, széket tett a pap elé, és boldog arccal mutogatta az ócska butorokat:

— Nézze, mester: itt szokott ülni Vicuska, mikor varr. A lábát erre a zsámolyra teszi. Itt szokta nézni ebben az ablakban a napnyugovást, és olyankor a feje árnyékot vet a falra. Ezt a képet ő rajzolta. Szomorúfűzfa meg egy sír. A pillangókat én festettem bele. Aztán lássa, ahogy itt ül a széken, így szokott ülni. Így felkönyököl, a fejét féloldalt fordítja, és olyan pajkosan mosolyog, de olyan pajkosan, hogy olyat ember még nem látott!

— Jójó, — felelte a pap fáradtan, — de sürgesd, fiam, az ebédet.

III.

Este későn feküdtek le.

A pap azt mondta, hogy egynéhány levelet akar írni, hát nem hált egyszobában a diákkal. A diák is levélírásnak ült. Megírta az ő kismacskájának, hogy mennyire meglepte az üres ház; kérdezi, hogy hogyan nem kapott levelet az elköltözésről? Ha értesítették, akkor bizony a levél eltévedt.

Mert abban az időben nem volt a magyar földön pósta. Csak nagyurak levelezhettek egymással. Aki Budáról levelet akart küldeni Öreglakra, hát annak arról is kellett gondoskodnia, aki elvigye.

A diákot aztán elnehezítette az álom. Végigdőlt a farkasbőrös lócán, és elaludt.

És talán aludt volna napos reggelig, ha virradatkor egy tehén el nem bödül az ablaka alatt.

Immáron szokatlan volt neki. Se Somogyvárrott, se Szigetvárrott, se a Török Bálint egyéb kastélyaiban nem bögött tehén az ablaka alatt. Inasok keltették fel mindig a Bálint úr gyermekeivel együtt, s a pap már a kertben várta őket a könyvvel.

A diák felült, és megdörzsölte a szemét. Eszébe ju-

tott, hogy ma más lesz a lecke: a török császárt kell felröpíteni a paradicsomba.

Fölkelt és kopogott a szomszéd szobának az ajtaján.

— Mester! — kiáltotta. Hajnalodik! Indulhatunk!

Semmi felelet. A szoba sötét.

A diák kinyitja az egyik ablakdeszkát, meg a Mária-üvegből készült ablakot.

A pap ágya üres.

Az asztalon egynéhány levél fehérlik.

Gergely elbámul:

— Mi az ördög? — mormogja. Az ágy érintetlen, ahogy megbontották.

Kisiet a szobából. Az udvaron Tulipánné egy alsószoknyában, mezitláb hajtja kifelé a disznáját.

— Tulipánné! Hol az én mesterem?

— Elment még éjfélkor, holdvilágnál.

— János is vele ment?

— Nem. Az is itt van. A pap gyalog ment el, egymaga.

A diák zavarodott fejjel tért vissza a szobába. Sejtette már, hogy a pap mit akar. Egyenesen az asztalhoz sietett.

A levelek közül egy nyitottan hevert ott. Erős vas-tag betükkkel volt a megszólítása írva:

Kedves fiam, Gergely!

Ez neki szólt. Az ablakhoz lépett vele. A tinta szinte nedves volt még a papíroson.

Gergely olvasta:

A te gondolatod és érdemed, ha az a koronás fenevad ma a pokolba repül. De a te gondolatodnak veszedelme is van. Ezt már engedd át nekem, fiam.

Te szeretetben élsz és fiatal vagy. Találékonyságod, tudásod, és bátorságod nagy javára válhatik a nemzetnek.

Levelem mellett egy zacskót találsz, s abban egy török gyűrűt. Ez az egyetlen kincsem. Annak szántam, akit legjobban szeretek. A tiéd, fiam.

Ezenkívül legyen tiéd a könyvesházam is. Olvasgasd, ha egykor elvonulnak a felhők a haza egéről. Kard kell most a magyarnak, nem könyv!

Török Bálintnak add át a fegyvereimet, Jánosnak a kögyüjteményemet, Ferinek a virággyüjteményt. A könyvekből válaszszanak egy-egy kötetet emlékül, s mondd meg nekik, hogy legyenek olyan vitéz hazafiak, mint az apjok, de ne legyenek soha a pogány hivei, hanem veled együtt a nemzeti királyság visszaállításán erősködjenek. Különben nekik is irok, s amit irok, mindháromatoknak az én három felé osztott lelkem maradjon.

Mikor elmentem, aludtál, fiam. Megcsókoltalak.

Gábor pap.

Gergely kövé meredten bámult a levélre.

A halál? Tizenöt éves fiu nem érti még ezt a szót. Ő csak arra a látványosságra gondol, hogy egy török császár füst és lángok között darabokra szakad a szeme előtt.

És ő ettől a látványtól meg legyen fosztva?

Zsebre dugta a gyűrűs zacskót meg a levelet, és kilépett. Átsietett az udvaron Tulipánékhoz.

— Tulipán, — szólt törökül az eresz alatt nyujtózó embernek, — megvan-e még a török ruhája?

— Nincs, — felelte Tulipán, — mellest varrt belőle az asszony magának meg a gyerekeknek.

— A turbánja sincs meg?

— Abból meg kisinget varrt az asszony. Finom patyolat volt.

A diák boszúsan járt föl és alá az eresz alatt.

— Hát mit cselekedjek? Tanácsoljon. A török had

ma vonul el itt az országúton. A császár is velük jön. Látni akarom a császárt.

— A császárt?

— Azt.

— Hát azt megláthatja az úrfi.

Gergely szeme ragyogóra vált.

— Igazán? Hogyan?

— Van az országút mellett egy szikla. Nem is egy, hanem kettő egymással szemben. Annak a tetejére föl-mászik. A fejét befödi falommal és végignézheti az egész hadat.

— Hát akkor öltözzön hamar, Tulipán, és jöjjön velem. Az asszony rakjon meg egy turbát ennivalóval. Kulacsot is hozhat.

A kulacs szóra Tulipán egyszerre megelevenült. Magára kapkodta a ruháit, és átkiáltott a baromfiakat etető asszonynak.

— Juliskám, tubicám, gyere csak ide hamar, kedves holdvilágom.

Az asszony odavetette az ocsut mind a baromfiaknak és sarkon fordult.

— Mi tetszik?

— A kulacsot, gyöngyöm, — szólt Tulipán, — a kulacs kell.

— Mennydörgős istennyilát kendnek! Eddig csak délután szopta le magát, most már hajnalban kezdi?

— Nono, kis báránykám, sztambuli cukorkám, — szólt Tulipán, az asszony arcát megveregetve, — az úrfi akarja.

— Nem igaz. Az úrfi nem iszik bort.

— Én nem iszok, — szólt Gergely, — de el kell mennünk, és oda leszünk talán estig is, hát nem akarom, hogy Tulipán szomjazzon.

— Elmennek? Hova mennek, úrfi?

— Megnézzük a török hadat, Juli néném. Ma jönnek át a Mecseken.

Az asszony megdöbbsent.

— Török hadat. Édes úrfikám, ne menjenek oda.

— Debizony odamegyünk. Nekem azt látnom kell.

— Jaj, édes úrfikám, micsoda veszedelembe készül.

Hova gondol?

— Egy szó, mint száz, — szólt Gergely türelmetlenül, — nekünk mennünk kell!

S hogy erre toppantott is egyet, az asszony befutott a házba. Azonban csakhamar visszatért. Az arca durcás volt.

— Én nem bánom, menjen az úrfi, ahova akar. Én az úrfinak nem parancsolok. Hanem Tulipán nem megyen vele. Annak parancsolok.

— Olyan nincs, — felelte Tulipán.

— Itthon marad kend, érti?

— Tulipánnak velem kell jönnie, — szólt Gergely röviden.

— Az elemózsiát elviszi az úrfi szolgája is. Hát mire való a szolga, ha nem arra, hogy szolgáljon.

János szolga maga is így gondolkozott. Mert immáron fel volt tarisznyázódva és a lovakat itatta.

Tulipán, hogy megeszelte az asszony nyugtalanságát, kihuzakodott:

— Én pedig elmegyek, lelkem. Vakuljak meg, ha el nem megyek! Bort úgysis csak nagy imádkozásra adsz hébe-hóba. Nem vagy jó asszony.

Az asszony akkor elpityeredett:

— Elviszik kendet a törökök, ha meglátják. Aztán itt hagyná ezt a szép két gyereket, meg engem is?

— De ha nem adsz bort. Meg aztán meg is vertél a múlt csütörtökön.

— Adok, édes jó uram, amennyi kell, csak ne hagyjon itt engem . . .

— Hát jó, el ne felejtse, hogy az úrfi előtt mit fogadtál. Én elkisérem az úrfit és estére visszatérek. Hát azt hiszed, — szólt megölelgetve az asszonyt, — hogy van akkora gyémántja a szultánnak, amelyikért én téged odaadnálak? Csak innom engedj egy kicsit. Látod, ha békén engedsz innom, be se rugok. Én mindig csak azért rugok be, mert azt gondolom, hogy holnap már nem adsz innom.

A menyecske így valamiképpen megnyugodott. Összekészítette az ételmet. Könnyezve kísérte mégis az urát a kapuig, s még onnan is olyan aggódva nézett utánok, hogy Tulipán hízott az örömtől.

*

János velök ment a sűrűig. Ott leszálltak a lóról. János visszavezette a három lovat a faluba, ők pedig gyalog igyekeztek tovább a szikláig.

A szikla az országút mellett ma is áll. Körülbelül öt ember magasságu s a tetejéről végig lehet látni az országutat le a vadkörtefáig, ahol a pap immáron elrejtőzött.

A török egy nyaláb lombos ágat tört le a fákról és a sziklát úgy bástyázta körül a lombokkal, hogy ők ketten mindent láthassanak onnan, de alulról senkise gyanit-hassa, hogy ott emberek rejtőznek.

— Amoda is rakjunk lombot, — mondotta Gergely, — észak felőltre.

— Minek?

— Hát ha a szultán erre elment, akkor megfordulunk és utána nézünk.

A nap akkor kelt. Az erdőt harmat borította. A távolban felporzottak az első lovasok.

IV.

Egy paprikaszin vörös zászló jelent meg az országúton, aztán kettő, aztán még öt és egyre több. A zászló alatt és utána arab paripákon tornyos turbánu katonák. A paripák olyan aprók, hogy némelyik katonának a lába csaknem a földet éri.

— Ezek a *gurebák*, — magyarázza Tulipán, — mindig ezek jönnek elől. Ezek nem tiszta törökök.

— Hát?

— Arabok, perzsák, egyiptomiak, mindenféle kevert nép.

Az látszott is rajtok. A ruhájok se volt egyforma. Az egyiknek óriási rézforgó ragyogott a fején, s hiányzott az orra. Az már járt Magyarországon.

A másik ezred, amely követte őket, zöld csikos fehér zászlót lobogtatott. Naptól barna kék bugyogós had. Látszott az arcukon, hogy az éjjel jól ettek-ittak.

— Ezek az *ulufedsik*, — szólt Tulipán. Zsoldos katonák, tábori rendőrök. A hadipénztár mellett is ezek járnak. Látja azt a nagyhasu szétütött homloku embert. Nagy rézgombok a mellén . . .

— Látom.

— Turna a neve. Magyarul daru. De inkább disznónak neveznék.

— Miért?

— Láttam egyszer, mikor sündisznót evett.

Sárgazászlós ezred robog a nyomukban. Csillogóbb a fegyverük. Egy agának a lova is ezüstpikkelyes mell-diszszel büszkélkedik.

— Ezek a *szilidárok*, — mondta Tulipán. Hej, zsi-vány akasztófáralvók! Szolgáltam köztetek két esztendő!

— Zsoldosok ezek is?

— Zsoldosok.

Következtek a piroszászlós, ijas, tegzes *szpáhik*; tisztjeik páncélban; az oldalukon széles, görbe kard. Azután a csúcsos süvegű *tatárok*. Csupa zsiros pofa, bördolmány, fanyereg.

— Ezer . . . kétezer . . . ötezer . . . tizezer, — számlálta Gergely.

— Sohse számlálja őket, — legyintett Tulipán, — vannak ezek tán húszezren is.

— No csunya, csontos pofájú nép.

— A török is utálja őket. Lófejet esznek.

— Lófejet?

— Hát ha mindnek nem is jut, de egyet bizonyosan tesznek az asztal közepére.

— Főtten vagy sülten?

— Hiszen, ha sült vagy főtt volna, még hagyján, de nyersen. Aztán ezek a kuttyák a ma-született gyerekek se kegyelmeznek. Mert lássa, ezek az ember epéjét kiveszik.

— Ne beszéljen ilyen irtózatosságokat!

— De ha így van. Mert lássa azt tartják, hogy ha ember-epével dörzsölik meg a lovuk inyét, akármilyen fáradt a ló, új erőre kap.

Gergely eliszonyodva vonta vissza a fejét aombok közül.

— Nem nézem őket, — mondotta, — hiszen ezek nem emberek, hanem vadállatok.

Tulipán azonban csak nézte őket tovább is.

— Már a *nisandsi bég* jön, — szólalt meg negyedóra múlva. Ez szokta felrajzolni a padisah nevét a pöcsétes papirosokra.

Gergely alánézett. Egy csukafejű, hosszúbajuszu méltóságos törököt látott, amint a kurta paripán begyeesen ülve haladt a katonák között.

Aztán a *defterdár* következett, egy ősz meggörnyedt arab, a törökök pénzügyi minisztere. Utána másik katonacsoportban a *kázi aszker* hosszú sárga köntösben, magas, tornyos fehér süvegben. Az volt a főhadbíró. A *csaznegírek*, vagyis főtálalók és egyéb ételfogók követték s az udvari testőrség csapata. Azokon már csillogott a sok arany.

És szóltak már a török zenekarok. Trombiták harsogása és csincsák csattogása között tüntek elő és haladtak tova a tarka-barka hadtestek: az *udvari vadászok*, akiknek a lova sörénye pirosra volt festve s ők maguk a karjukon sólymokat tartottak.

A vadászok után a császári ménes következett. Tancoló, tüzes paripák; némelyiken rajta a nyereg is. Szolokok és janicsárok vezették a lovakat.

A lovászok után magas lófarkas zászlók lengettek elő az úton. Háromszáz *kapudsi* jött, valamennyi egyforma aranyhimzéses fehér sapkában. Azok otthon a szultán házőrzői.

A porfelhőkön át a *janicsárok* hosszú sora fehérlik fel az úton. Fehér süvegük csakhamar összetarkállik a piros tisztisüvegekkel, s a kék posztóruhával, amelyet viselnek.

— Messze van-e még a szultán? — kérdezte Gergely.

— Bizony még jó messze lehet, — felelte Tulipán. A janicsárok legalább is tizezren vannak. Azok után jönnek a *csauszok*, meg mindenféle udvari méltóságok.

— Hát akkor húzódjunk hátra, — szólta Gergely, — és falatozzunk.

A szikla eltakarta őket délfelől a seregtől. Az észak felé lejtő úton láthatták, mint ereszkedik le a völgynek a tömérdek katonaság.

— Akár alhatunk is egyet, — szólta Tulipán.

És kibontotta a tarisznyáját.

A tarisznyából lánc csörrent elő.

— Hát ez mi? — kérdezte Gergely

— Ez nekem jó pajtásom, — felelte Tulipán. Ennélkül én soha nem lépek ki a faluból.

S hogy a diák értetlenül bámult rá, folytatta:

— Ez az én bilincsem. Mikor ki kell mennem a faluból, rácsatolom a lábamra. Lássa, így nem félek a töröktől. Mert a török ahelyett, hogy elfogna, megszabadít. Éjjel meg én szabadítom meg tőle magamat. De jó lesz most már, ha felcsatolom. Itt a kulcsa. Tegye a zsebébe. Ha valami baj ér bennünket, azt fogjuk mondani, hogy a Török Bálint udvarából valók vagyunk. Én rab, maga diák. Bálint úr török párti, hát nem fognak szigoruan. Éjjel aztán én megszabadítom magát és hazaszökünk.

— No maga eszes ember! — szólta őszinte elismeréssel a diák.

— Meghiszem azt! — felelte Tulipán. Tuljárom én még a feleségem eszén is.

S jónak látta utána tenni:

— Mikor józan vagyok.

Egy frissen sült barna cipó, sonka és szalonna került elő a tarisznya belsejéből, meg egynehány zöld paprika.

A diák a sonkába fogott, a szalonnát Tulipán vette a mar-
kába s meghintette sóval, paprikával vastagon.

— Ha ezt látná ez a sereg, — szólt Tulipán a fejével
oldalt intve.

— Hát aztán?

— A török megissza a bort, — felelte Tulipán, —
hanem a szalonnát úgy útálja, mint mink magyarok a
patkányhúst.

Gergely nevetett.

— Pedig ha tudnák, — folytatta Tulipán, — hogy
a paprikás szalonna micsoda mennyei eledel! De azt hi-
szel! Mohamed sohase kóstolt paprikás szalonnát.

— Esszerint jobb magyarnak lenni, mint töröknek.

— Mind bolond, aki nem magyar!

Szétsimitotta fekete selymes bajuszát és ivott a ku-
lacsból. Aztán átnyujtotta a diáknak.

— Nem kell, — felelte a diák. Talán később.

Benyult a zsebébe és kivette a zacskót.

— Ismeri ezt a gyűrűt, Tulipán?

— Nem, — felelte az ember, — de azt látom, hogy
lovat ér. Mi ez az apró? Gyémánt?

— Az.

— Akkor ezt jó nézni. Sokszor hallottam, hogy a
gyémánt nézése tisztítja a szemet.

— Hát ezt az írást el tudja-e olvasni?

— Hogyne. Jancsár voltam én. Végigtanultam a
jancsár-iskolát.

És olvasta:

— *Ila massallah la hakk ve la kuvvet il a billah el áli
el ázim.* Magyarul: Amit az Isten akar: nincs igazság és
erő a fenséges és magasztos Istenen kívül.

Bólintott rá:

— Így van. Ha az Isten nem akarta volna, nem le-
hettem volna magyarrá.

Egy percig elgondolkozva hallgattak. Azután Tulipán szólalt meg:

— Majd meglátja a szultánt, micsoda derék ember! A népe cifra, de ő maga csak akkor öltözködik pompába, mikor ünnep van, vagy mikor vendéget fogad. A szultán után aranyos nagy zászlóerdő következik, főképpen lófarkak. Azok után száz trombitás. Mindeniknek a trombitája aranylánccal van a vállára akasztva. A trombitások után kétszáz üstdobos jön, meg száz nagydobos, kétszáz csörgős, száz csincsás és sipos.

— Jó füle lehet a szultánnak, ha ezt a zenebonát napestig hallgatja.

— Hát biz az pokoli harsogás. Mikor pihennek, akkor hallgatnak csak el. De kell ez a töröknek, kivált csatában. Ha nincs muzsika, a török nem csatázik.

— És igaz, hogy a janicsárokat keresztény fiukból nevelik?

— Felét se. De annyi bizonyos, hogy a rablott fiukból válnak a legjobb janicsárok. Azoknak sem apjuk sem anyjuk nincsen. Dicsőségüknek vélik, ha a harcban esnek el.

— A banda után mi következik?

— Egy sereg ringy-rongy nép. Aztán a kötél tánco-sok, szemfényvesztők, kuruzslók, kereskedők, akik a tábori zsákmányra lesnek, és apróságokat árulnak. Vizhor-dót is sokat fog látni. Legalább is ötszáz teve jön hátul. Tömlő van rajtok. De a víz többnyire langyos.

— Aztán már nem jön semmi?

— Száz karaván rongyos cigány, meg kutyák. Azok a hulladékból élnek. De azok majd csak holnap vagy holnapután érkeznek ide.

— És aztán?

Tulipán vállat vont.

— Keselyük.

— Saskeselyük?

— Mindenféle: sasok, hollók, varjak. Minden sereg után vonul az égen is egy fekete sereg. Néha több, mint az ember.

A déli nap melegen süttött. A diák levetette a zekéjét. Ujra felkönyököltek a sziklapárkányra, és nézték az alatt elvonuló fehérsüvegű janicsárokat.

Tulipán sokat megnevezett közülök.

— Ez a barna itt velem járt iskolába is. A mellén szúrás van: akkora gödör, hogy egy gyermek ökle beleférne. Amaz a verejtékező, aki levette egy percre a turbánját, legalább is száz embert ölt meg a perzsa háboruban. Őrajta nincs egy vágás se, hacsak azóta nem kapott. Az a sovány nyápic ember: csodás tördobó. Huszonöt lépésről bele-sujtja a törét az ellenség mellébe. Tyapken a neve. Ilyen különben van több is. A jancsár-iskolában van egy begyepezett földhányás. Ott tanulják a törésűjtást. Van olyan, aki kétezerszer is elsűjtja a törét mindennap.

— Hát ez a szerecsen?

— Nini te is megvagy még, vén Keskin! Ez ám a fene úszó! Szájába veszi a kardját, és úgy úszza át a folyót, akármilyen széles is.

— No ezt a magyarok is megcselekszik.

— Lehet. Csakhogy ez nem fárad el. Ez a víz alól is felhozza a pénzt. A szultán is mulatott egyszer vele a Duna partján. Aranyakat dobált a vízbe és sokan ugráltak utánok, de ez hozta fel a legtöbbet. Nini a vén Kalen! Az a tülökörre nagytagu ember! Látja azt a széles barna pallost az oldalán? Ötven fontos! A belgrádi csatában olyant vágott avval egy magyarra, hogy nemcsak a magyar fejét szelte le, hanem a lováét is. Pedig vasban volt mind a kettő.

— Persze akkor leszállott a magyar, hogy a fejét fölvegye.

— No én nem láttam, csak hallottam, — mentegedtődzött Tulipán.

Egyszercsak visszahökölt.

— Álmodom-e? — szólt összeborzadva; — Jummurdsák!

Valóban a feszült képü, félszemü arab jancsár léptett velük szemben egy alacsony erősszügyü pej paripán. Az öltözete ékesebb, mint a többié. Hosszu fehér süvegén egy óriás strucctoll lengedez.

— Istenuccse az, — szólt Gergely is elbámulva.

— Dehiszen azt mondták, hogy a pap felakasztotta!

— Én is úgy tudom.

— Nem beszélt róla a pap?

— Nem.

— No ez érthetetlen, — hüledezett Tulipán.

S utána bámult a janicsárnak.

Aztán a két csodálkozóznak a szeme egymásra fordult, mintha egyik a másiktól várna magyarázatot. Hallgattak.

Mintegy öt perc múlva megszólalt a diák:

— Mondja meg őszintén Tulipán, nem kívánczik vissza közibök?

— Nem én, — felelte Tulipán határozottan. Ha feleségem, gyermekem nem volna, még akkor se. De az én feleségem jó asszony; a két gyerekeket meg nem adnám Sztambulnak minden kincseért se. A kisebbik nagyon szép gyerek. A nagyobbik meg olyan okos, hogy a főmuftinak sincs több esze. A minap is azt kérdezte tőlem, hogy aszongya mért nincs a lónak szarva?

— Tudja a tatár, — felelte nevetve Gergely diák.

Aztán nem beszéltek többet. A diák egyre komolyabb arccal nézte a jancsároknak a hegyi-úton való végtelen özönlését.

A levegő portengerré vált már. Fegyverzörgés, lórobogás morajlása töltötte be a csendet, mikor egy-egy zenekar elmerült a völgyi kanyarulatban.

A diák egyszercsak felkapta a fejét:

— Tulipán. Ez a sok ember nem jön hiába!

— Hát hiába nem jár soha.

— Ezek Budát akarják elfoglalni!

— Lehet, — felelte Tulipán egykedvűen.

A diák szintelen arccal bámult rá.

— És ha a szultán véletlenül útközben meghal?

— Nem hal az meg.

— De ha mégis . . .

Tulipán vállat vont:

— Mindig magával hordja a fiait.

— Esszerint hétfejű sárkány.

— Mit mond?

A diák felelet helyett kérdezett:

— Mit gondol, mennyi idő alatt érkeznek Budára?

— Azt nem lehet tudni.

— Mégis mit gondol?

— Ha eső lesz, pihennek két három napot, lehet, hogy egy hetet is.

— De hátha nem lesz eső?

— A forróság miatt is pihennek.

A diák nyugtalanul mozgott a helyén.

— Akkor én megelőzhetem őket, — morogta, — ha azt látom, hogy nem fordulnak vissza.

— Mit tetszik mondani?

— Azt, hogy ha ezek Buda alá mennek, akkor nekem vagy vissza kell hoznom Ceceyéket vagy ott kell lennem mellettök.

A banda harsogása elnyomta a beszédüket. A janicsárok hosszú menete valahára véget ért, és egy sárgázászlós struccollas pompás had következett. Egy méltóságos ősz óriás magaslott ki a hadból. Előtte két hosszú piros lófarkat vittek, s a lófarkas zászlók rudja ragyogott az aranytól.

— Ez a szultán! — kiáltott megrendülve a diák.

— Dehogya az, — felelte Tulipán. Ez csak a jancsár aga. A sok cifra úr meg körülötte mind *jaja-basi*.

— Mi a pokol csudája az a jaja-basi?

— Janicsártisztek.

Aranyos alabárdok között egy ragyogó csoport következett.

Két nyugodt arcú fiatal ember lovagolt közöttük. Mind a kettő szürke lovon.

— A szultán fiai, — magyarázta Tulipán tiszteletes hangon, — Mohamed és Szelim.

Azonban csakhamar vállat vont:

— Vigye el őket az ördög.

Két barna fiatal ember volt a két szultánfi. Nem hasonlítottak egymáshoz, de látszott rajtuk, hogy szeretik egymást.

— Ni ott megy Jaja-oglu Mohamed?

— Az a híres pasa?

— Az.

Egy méltóságos tekintetű szürke szakállu pasa lötyögött a szultánfiak után. Előtte hét lófarkas zászlót vittek. A fején rengeteg fehér turbán.

— Ez, — mondotta Tulipán, — a Jumurdsák apja.

— Lehetetlen!

— De bizony. Az imént ment el a másik fia is. Arszlán bég.

— De hát micsoda név ez a Jumurdsák?

— Csufnév, — felelte Tulipán.

S egy fűszálat szakított le. Azt rágogatta unalmában.

Egy csapat ezüst és aranybuzogányos ijesztően magas turbánú csapat következett. A diákot egész testében remegés fogta el. Érezte, hogy a szultán következik.

— Mindenható Istene a magyarnak! — fohászzkodott, — légy velünk!

A sok arany és ezüst fegyver, a csillogó köntösök

összehullámzottak a szeme előtt. Rá is tapasztotta a két kezét a szemére, és egy percre befogta, hogy jobban lásson.

Tulipán oldalba lökte.

— Nézzen hát! — szólt remegő hangon. Amott jön . . .

— Melyik?

— Aki előtt a dervis kereng.

Egy magánosan haladó egyszerű szürke köntösű lovas. Előtte egy dervis kereng gépiesen egyforma sebességgel. A dervis fején másfél-könyök magas teveszőr-süveg. A két keze széjjel. Egyik tenyere az ég felé, a másik a föld felé. A szoknyája harangként terüldözik a forgástól.

— Kerengő dervis, — magyarázza Tulipán.

— Hogy bele nem szédül vagy ő, vagy az a ló!

— Megszokta mind a kettő.

A lónak csakugyan mindig szabad a menése. Másik hat fehérszoknyás dervis ott lépked kétoldalt s várja, hogy fölválthassa a kerengőt.

— Ez a hét dervis így kereng a szultán előtt Konstantinápolytól Budáig, — kiáltotta Tulipán a diáknak a fülébe.

Mert a trombiták, sipok, dobok, réztányérok zajától nem lehetett másképpen érteniök egymást.

A szultán egy gyönyörű arab pejlovon ült. Mögötte két félmeztelen szerecsen öles hosszú pávatoll árnyékvetővel igyekezett a felséges urat a nap szúró tüzétől megvédeni. A levegő különben is átfült volt a völgykanyarulatban, s őfelsége épp úgy szivta a port, mint a legrongyosabb katonája.

Ahogy a szikla alá ért, lehetett látni, hogy veres atlaszdommány és ugyanolyan bugyogó van rajta. A turbánja zöld. Az arca sovány és beesett. Hosszu vékony, szinte lecsüngő orra alatt keskeny ősz bajusz. Az állán

rövidre nyirt göndör ősz szakáll. A szemei kiülő gurgulaszemek.

Ahogy Gergely még jobban meg akarja szemlélni, egyszercsak *bumm!* eget földet rázó dördülés. A szikla megremeg alattok.

A lovak visszatorpannak. A szultán a visszaugrott ló nyakába zökken. A zene eláll. Örült kavargás. Por és ködarabok, testtagok, fegyverek és vércseppek essőként hullnak az égből. Zavarodás és ordítás a völgy felé a se-regben.

— Végünk! — kiáltja a kezét összecsapva Gergely diák.

És a völgy felé mereszti rémült szemeit.

A völgyben sötét füstoszlop emelkedik a fellegek közé. A levegőt elnehezíti a puskaporbüdösség.

— Mi történt? — kérdi ijedten Tulipán.

— Az, — feleli lekókadó fejvel a diák, — hogy nem a janicsár-aga a szultán!

V.

A robbanást egy percnyi kábult csönd követte. Azután ezernyi ezerek kiáltozása káromkodása zúdult fel összekeveredve. Mint a hangyazsombék mikor megzavarják, olyan volt a sereg kavargása. De mindenki arra tolongott, ahonnan a lángoszlop fölcsapott.

Az a hely holtakkal és sebesültekkel volt borítva.

A távolabb levők is megzavarodtak. Nem tudták, hogy valami elrejtett hadsereg öregágyúja szólalt-e meg? vagy hogy puskaaporos szekér robbant fel az úton?

A janicsárság azonban tudta már, hogy aknarobbanást intéztek ellene. Szétzúdult az erdőbe, mint a fölvert darázsraj.

Keresték az ellenséget.

De nem találtak mást az erdőben, csak a papot, a diákokot, meg Tulipánt.

A pap félholt volt. Az ajkán véres hab. A ruhája mintha korpával hintették volna be. A fa-rétől volt olyan. A robbanás eldöntötte a fát s kivetette őt az üregből.

A szultán maga elé vezettette a három elfogottat.

Leszállt a lováról. A katonák egy nagy rezes dobot tettek székül a földre. Egy főtiszt ráteritette szőnyegül a saját kék selyemkaftánját.

A szultán azonban nem ült le.

Tulipánra nézett.

— Kik vagytok?

Megismerte az arcáról, meg a láncról, hogy török rab.

— Én rab vagyok, — felelte térden Tulipán, — láthatod, minden igazhívő atyja: itt a lánc a lábamon. Janicsár volnék különben. A nevem Tulipán.

— Hát ez a kölyök?

A diák csak állt, és a helyzetbe belezavarodottan nézett a diószemü, kifestett arcú, birkaorru emberre, a népmilliók urára, akinek fel kellett volna az imént repülnie a török mennyországba.

— Fogadott fia Török Bálintnak, — felelte Tulipán.

— Az enyingi ebnek?

— Annak, felség,

— És ez az ember? — kérdezte a szultán a papra mutatva.

A papot két janicsár tartotta. A feje lelógott. A vér végigcsurgott a szájából a mellén. Nem lehetett tudni, hogy ájult-e, vagy hogy meg van halva?

Tulipán ránézett a papra.

Egy főtiszt belemarkolt hátulról a pap hajába, és felvonta a fejét, hogy Tulipán jobban láthassa.

A vér csepegett a félholtnak az álláról. A melle zihált.

— Nem ismerem, — felelte Tulipán.

— A diák se ismeri?

Gergely a fejét rázta.

A szultán a fiura pillantott, aztán ismét Tulipánhoz fordult:

— Micsoda robbanás volt ez? — kérdezte tovább Engem akartak megölni?

— Felséges uram, — felelte Tulipán. Mink a diákkal gombát szedtünk erre. Meghallottuk a zenét. Ide futottunk. Én, a te lábad méltatlan pora, csak azt vártam, hogy elhaladj, azután kiáltottam volna, hogy szabadítsanak meg.

— Esszerint nem tudsz semmit.

— Úgy üdvözüljek az igazak paradicsomában.

— Oldjátok el, — felelte a szultán, egy vércseppet utálattal törülve le a kabátja ujjáról. A láncát kössétek át a diák lábára.

Aztán a papra nézett:

— Ezt az ebet az orvosok fogják gondozásba. Akarom, hogy vallomást kapjunk tőle!

A szultán azután újra lóra ült. A fiai melléje csatlakoztak, s a bosztandsik és basák kíséretében a robbanás helyére lovagolt.

Mig a diák lábára a láncot verték, látta, hogy a papot lefektetik hanyatt a földre, és egy bőrtömlőből vizet csurgatnak az arcára és a mellére.

Mosták róla a vért.

Egy hamuszin kaftánba öltözött komoly török időnkint felvonta a pap szemeháját, és figyelemmel nézte.

A diák lábára ekközben föllakatolták a bilincset, s elkisérték a foglyok közé.

Sápadt volt a fiu és remegett, mint a nyárfalevél.

Negyedóra mulva ott termett Tulipán is. Kékbe volt öltözve, mint a janicsárok. A fején fehér süveg; a lábán vörös bakancs.

Az öklét rázta a diákra, és dühösen ordított a szemébe:

— Markomba kerültél, hitetlen kutya!

S Gergely mellől eltolta a janicsárt.

— Ez az én rabom, — mondotta. Eddig én voltam az ő rabja. Allah igaz és hatalmas.

A janicsár bólintott rá, s engedte Tulipánt Gergely mellé.

A fiu sápadt arccal bámult Tulipánra. Valóban megfordult-e Tulipánnak a lelke?

Nem telt bele két perc, Tulipán lopva intett neki, hogy ne nyugtalankodjon.

VI.

Gergely gyalog-rab lett egy csoport fáradt és poros rab-gyermekek között. Oldalt egy sor janicsár kísérte őket. Mögöttük az ágyus szekerek dübörögtek. Az egyik ágyu rengeteg nagy volt; ötven pár ökör húzta. A rövid-köntösű, vörösruhás topcsik serege kísérte.

A nap égető meleggel kínozza az egész sereget. Az út fehér pora is forró volt. Egy nyolc éves gyermek minden tizedik lépésnél nyöszörgött:

— Vizet adjanak! Szeretnék vizet inni!

Gergely odaszólt búsan Tulipánnak:

— Adjon neki.

— Nincs, — felelte magyarul Tulipán. A kulacs ottmaradt.

— Hallod, fiam, hogy nincs, — szólt hátra Gergely a gyermeknek. Adnánk szívesen, ha volna, hát csak tűrj estig, ahogy lehet.

A lábán lévő láncot hol az egyik, hol a másik kezével kellett vinnie, hogy léphessen, de a láncnak egyre nőtt a súlya. Alkonyatkor már úgy érezte, mintha mázsányi terhet cipelne magával.

A gyermekhad akkor már az ágyúkon és tevéken ült. Fölszedték a topcsik őket, mert elbukdostak a fáradtságtól.

— Messze vagyunk-e még? — kérdezte Gergely a jobbján haladó rongyos katonát.

— Nem, — felelte az, nagyot nézve, hogy Gergelyt törökül hallja szólani.

Kerekarcu fiatal óriás volt az a török. Szakadozott bőrmelles volt rajta s abból meztelenen nyúltak ki a karjai. Micsoda karok! Combokul is szívesen látná más ember az ilyen tagokat. Fegyvere: két hosszú handsár az öv-kendőjében. Az egyik szarvascsont nyelű, a másik sárga marhalábszárcsont, még a kettős bütyök is azonképp a csont végén, ahogy a természet megformálta. De a főfegyvere, az a hosszú, rozsdáshegyü dárda, amelyet a vállán hordoz magával. A szabadkatonák közül való, akik csupán a zsákmányért járnak. Parancsolni parancsol nekik mindenki, de már engedelmeskedni csak addig engedelmeskednek, míg a tarisznyájokat meg nem tömik. No ennek jó nagy volt a tarisznyája, s ugyancsak lapos. A hátán lötyögött pedig a tarisznya, s az is afféle magavarra készség. Rajta volt az ökörnek a szőre és bélyege is. A bélyeg egy négyfelé osztott tenyérszerű kört ábrázolt.

— Török vagy? — kérdezte a katona.

— Nem, — felelte büszkén a diák, — nem tartozom semmiféle olyan nemzethez, amelyik rabolni jár.

Az óriás vagy nem értette a sértő megjegyzést, vagy nem volt érzékeny. Ment egyforma nagy lépésekkel.

A diák hogy ekkor végignézett rajta, tekintete az óriás bocskorán ragadt meg. A bocskor elől meg volt nyilva a kopástól. Ahogy ott az országút fehér pora bement, hátul a lyukon mindig kilövődött.

— Tudsz-e olvasni? — kérdezte a török mintegy negyedóra múlva.

— Tudok, — felelte Gergely.

— Irni is tudsz?

— Irni is.

— És nem akarsz török lenni?

— Nem.

A török egyet emelt a szemöldökén:

— Kár.

— Miért?

— Szolimán pasa is magyar volt. Tudott irni, olvasni. Most pasa.

— És harcol a hazája ellen.

— Harcol az igaz hitért.

— Ha neki az az igaz hit, amit a próféták hirdetett, hát harcoljon másutt.

— Ott harcol, ahol Allah akarja.

Aztán nem beszéltek többet. Tulipán intett a szemével Gergelynek, hogy hallgasson.

Az óriás elgondolkozva lödözte tovább a port a bocsorából.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VII.

Beesteledett. Az égen feltűnedezték a csillagok. Ahogy az út dombra kanyarodott, a mezőség sötéte is mintha egy-darab ég volna: vörös csillagokkal behintett ég, amelyből a keleti szélen öt nagy vörös csillag ragyog ki a többi közül.

— Megérkeztünk, — szólt az óriás.

De még negyedórát is mentek kiszáradt legelőkön, dombokon, tarlókon át.

Minden csapat megtalálta keresés nélkül a maga helyét, és minden ember a maga sátorát. A vörös csillagok, tábori tüzek, amelyek mellett hagymaillatú birkahús gőzölög. Az öt nagy vörös csillag a szultán tornyos sátora előtt égő négy viaszfáklya; az ötödik a nagy holdas aranygolyó a sátor tetején, amint a fáklyák fényében tündöklük.

Egy napraforgós föld végén a topcsi basi kétszer belefujt a sípjába. Megállottak.

A sátorok azon a helyen U alakban voltak fölállítva. A rabokat annak az u-nak az ölébe kísérték be. Az óriás a napraforgók felé szagolt, és bement böngészni. A diák a fűre rogyott.

A katonák jöttek-mentek, zshivajogtak körülöttük.

Némelyek a málháikat bontogatták, mások az üst körül tolongtak. Csupa kevergés, nyüzsgés volt a tábor.

Gergely Tulipánt kereste, de csak egy pillanatra látta, amint egy janicsár beszélt hozzá. Tulipán a vállát vonogatta, azután elment a janicsárral egy céklaszinü sátor mellett. Bizonyosan helyet jelöltek neki a janicsárok között valamelyik sátorban.

De mi lesz, ha Tulipánnak csupáncsak azért kellett elmennie, mert ott akart örködni a rabok mellett! Hiszen akkor nem térhet vissza; akkor mind a ketten rabok maradnak!

Ez a gondolat jegesen csúszott a hátán végig.

Valamennyi addig volt őrt felváltottak. A táborverő katonák váltották fel őket. Csupa ismeretlen ember, akik övele semmitse törődnek.

A táborban már akkor a vizhordó tevék is megjelentek.

— Szúdsi! Szúdsi! — hangzott mindenfelől a vizhordók kiáltozása.

És a katonák cserépedényekből, kürtökből, sapkákból, ónpoharakból itták a dunavizet.

Gergely is szomjas volt. Behorpasztotta a posztósüvege tetejét, és odatartotta a tevés-török tömlője alá.

A víz langyos volt, és nem is tiszta, de azért mohón ivott. Aztán a gyerekre gondolt, aki az egész úton vizért sirt. Körülnézett. Láta az ágyúk egy részét a homályban. A mellettök legelésző bivalyokat is látta. Az ágyúk mellett topcsik ültek és heverték. A gyereket nem látta.

Megitta hát a maradék vizet is, és a süvegét kisuhintotta. Visszatette a fejére.

— Ennél jobbat iszunk otthon, igaz-e? — szól az új örhöz, egy hosszúnyakú, csupaszképü azabhoz.

Jóakaratra akarta talán hangolni maga iránt.

— Hallgass és dögölj le! — ordított az rá feleletül.

Azzal egyet rántott a dsidáján, és tovább járta a maga útját a rabok mellett.

Gergely kezdett rútul érezkedni a bilincsekben.

Szinte megőrült, mikor Jumurdsákot pillantotta meg. A váltakozó öröket rendezte, s kivont kard volt a kezében.

— Jumurdsák! — kiáltott rája, mint ahogy az ember a régi ismerőseit üdvözli.

Mert az elhagyottság kínos érzésétől akart szabadulni.

A török visszapillantott: honnan szólítják? A rabok csoportjából? Csodálkozóan pillogatva nézett Gergelyre.

— Ki vagy te?

A fiú fölkel.

— Rab vagyok, — felelte immár szűkellődvé. Csak azt akarom kérdezni, hogy izé . . . hogyan van, hogy maga él?

— Mért ne élnék? — felelte vállat vonva a török. Hát miért ne élnék?

Ahogy a kardját hüvelybe tette, látni lehetett, hogy a balkeze el van nyomorodva. Úgy álltak az ujjai, mintha egy csipet sót vett volna fel valamikor, s az ujjait nem bírta volna többé szétmozdítani.

— Azt hallottam, hogy magát fölakasztották.

— Engem?

— Magát bizony. Ezelőtt kilenc esztendővel, egy pap a Mecsek erdejében.

A török a *pap* szóra még kerekébbre nyitotta a szemét.

— Hol van az a pap? Mit tudsz róla? Hol lakik?

És mellen ragadta a diákot.

— Tán rosszat akar vele? — hebegte a diák.

— Dehogy akarok, — felelte a török enyhültebb hangon, — inkább meg akarom neki köszönni, hogy nem bántott.

És a diáknak a vállára tette a kezét, mintha azt az előbbi mozdulatot is a barátság jelének akarná értetni.

— Hát akkor nem köszönte meg? — kérdezte Gergely.

— A dolog olyan hirtelen történt, — felelte Jumurdsák, a kezét terjegetve, — nem is gondoltam rá, hogy megköszönjem. Azt hittem, tréfál.

— Hát ő ahelyett, hogy felakasztotta volna magát, elbocsátotta?

— El, keresztényileg. Én ezt akkor nem értettem. Azóta hallottam, hogy a keresztény hit szerint meg lehet az ellenségnek bocsátani.

— Hát jót akar vele tenni?

— Azt. Nem szeretek tartozni se pénzzel, se jóssággal.

— Hát a pap is itt van, — szólt bizalommal a diák.

— Itt? A táborban?

— Itt ám. Ő a szultán foglya. Azzal vádolják, hogy azt a robbantást a Mecseken ő követte el.

Jumurdsák visszatántorodott. A szeme úgy karikázott, mint a kigyóé amelyik prédára emelkedik.

— Honnan ismered te a papot?

— Ott lakunk egymás közelében, — felelte a diák óvatosan.

— Nem mutatott neked a pap egy gyűrűt?

— Lehet, hogy mutatott.

— Egy török gyűrűt. Hold van rajta meg csillagok. A diák a fejét rázta.

— Lehet, hogy másnak mutatott efféléket, nekem nem.

És a zsebébe dugta a kezét.

Jumurdsák megvakarta a tarkóját. A nagy strucctoll ide-oda lengett a süvegén. Megfordult, és ellépett.

Az örök sorjában köszöntek neki. Később már csak az örök dárdájának a mozgása mutatta, merre megy.

Gergely ismét magára maradt. Visszaült a gyöpre. A raboknak egy üstben levest hoztak, és hozzá otromba fakanalakat. A török, aki hozta, ott állt, míg ettek, s hogy egy rab susogva hozzászólt egy másikhoz, azt a rabot a török felrugta.

A levesbe Gergely is belekóstolt. Lisztes leves volt, sótalan, zsirtalan. Reggel és este az a tábori rabok eledele. Hallott róla Gergely nem egyszer beszélni.

Letette a kanalat, és elfordult az evőktől. Lefeküdt a föbbe. A rabok is lassankint abbahagyák az evést és elfeküdtek, el is aludtak.

Csak Gergely nem aludt. A szeme olykor könnyvel telt meg, s a könny lecsordult az orcáján.

A hold egy kopjányira állt már az ég alján, és megvilágította a sátorok aranyos és lófarkas gombjait, a dsidák hegyét, és az ágyúkat.

A hosszúnyaku ör valahányszor elsétált mellette, mindig reápillantott.

Gergelyt bántották a pillantásai. Szinte megkönynyebbülten lélegzett, mikor az óriás török nagy vállas alakját pillantotta meg újból, ahogy hozzájuk közeledett.

Egy tányér napraforgót rágott úgy mint ahogy a disznó rág. Ő nem volt ör, se rendes katona: lödöröggett, ahol neki tetszett.

— Mind letördelték a táborverők előlünk, — panaszkodott a hosszúnyakunak. Alig, hogy ezt az egy tányért találtam.

— Vagy a hitetlenek takarították el, — felelte az mogorván. Mert olyan ez a nép, hogy ha megneszeli a törököt, mindent betakarít éretlenül is.

Azzal tovább sétált a rabok körül.

Az óriás leette a szemet a napraforgóról, aztán a csutkájába harapott. Kiköpte.

— Te nem kapsz enni? — kérdezte Gergely.

— Kapok, — felelte a török, — de előbb a janicsároknak adnak. Én most vagyok hadban először.

— Azelőtt mi voltál?

— Csordás. Elefántcsordás. Teheránban.

— Mi a neved?

— Hasszán.

Egy másik janicsár ült mellettök a fűben. A markában főtt gerincdarabot tartott. Bicskával faragta róla a húst. Az is megszólalt:

— Mink csak úgy hívjuk, hogy *Hajván*. Mert marha.

— Miért volna marha? — kérdezte a diák.

— Azért, — felelte a janicsár a csontot a háta mögé dobva, — mert mindig azt álmodja, hogy ő a janicsár-basa.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VIII.

A diák is végighevert a gyepen, és a feje alá tette a karját.

Fáradt volt, de csak a szeme aludt. Az elméje, mint kerék a tengelyen, a szabadulás gondolatán forgott.

Kedvetlenül látta, hogy Hajván ismét visszatér, és hogy melléje kuporodva csamcsog. Kapott valamelyik üstből egy cobákat.

— Hitetlen, — szólott Hajván a diák térdét meglökve, — ha enni akarsz, hozok neked is.

— Köszönöm, — felelte a diák. Nem vagyok éhes.

— Mióta elfogtunk, nem ettél.

— Mondom, nem vagyok éhes.

Az óriásnak bizonyára szokatlan volt hallani, hogy valaki nem éhes. A fejét rázta:

— Én mindig éhes vagyok.

Azzal tovább csamcsogott.

A diák visszahajolt a karjára, és a holdra bámult. A hold narancsszinü fénynyel emelkedett föl keleten a sátorok fölött. Egy ór feje valami harminc lépésnyire tőlök félig elfödte a holdat. Olyan volt, mint valami nagysüvegü püspök-árnyék, s mintha a kezében álló dárda a holdnak a nyele volna.

— Ne aludj, — szólt halkán Hajván, — valamit akarok veled beszélni.

— Ráérünk holnap is.

— Nem. Még ma szeretném.

— Hát csak hamar.

— Várjunk kissé. Majd ha a hold jobban világít. A téren, ahova be voltak kerítve, egyfelől mozgolódás támadt, s az örök fegyveres árnyékából öt másik árnyék vált elő.

Uj rabok voltak. Öt férfi meg egy nő.

— Ereszsenek engem a szultán elé! — kiabált magyarul vastag medvehangon az egyik. Én nem vagyok német! Német a kutya! Engem nem szabad bántani! A török most nem ellensége a magyarnak. Hogy mertek engem bántani!?

Azonban a katonák nem értették a szavát. Ha megállt, tovább taszitották.

Gergelyék mellett akkora tisztás volt, amekkora helyen egy szekér megfordulhat. Oda telepítették a rabokat.

A magyar látta, hogy senki se hallgat a szavára, hát csak magának káromkodott:

— Istene ne legyen a disznó pogányának, még azt mondja, hogy a magyarok barátja. Barátja ám a fészkes fenének, de nem a magyarnak!

Kis szünet után folytatta:

— Az is bolond volt, aki először hitt nekik; az is, aki behívta őket! Hogy sülyedjenek el avval a zsvány császárukkal együtt!

A nőt ezalatt elvitték közülük az ágyúvontató ökrök és bivalyok felé. A többi négy férfi szótlanul ült a gyöpön. Német katonák voltak. Az egyiknek bádog páncél fénylett a mellén. A fején nem volt semmi, csak az összekuszált nagy haja.

Gergely odafordult a magyarhoz.

— Ugye, — kérdezte, — ezek a németek Buda alól szöktek?

— Bizonyosan, — felelte a magyar. Én csak itt kerültem velök össze a szőlőben.

Akkor látta Gergely, hogy a vastaghangu magyar sovány kis körszakállas ember, s hogy ingujjban ül a többi között.

— Miért estek rabságba? — kérdezte Gergely tovább.

— Én azért, mert egy pincébe rejtőztem. Lehet, hogy kémnek gondolnak a bolondok. Kém az ördög! Becsületes varga vagyok én. Örülök, ha nem látok törököt, nem hogy utánok járnék.

— Budáról jött talán?

— Onnan hát. De bár otthon maradtam volna.

— Ismeri ott az öreg Ceceyt?

— A falábut? Hogyne ösmerném.

— Mit csinál az öreg?

— Mit csinál? Verekszik.

— Verekszik?

— De az ám. Lóra köttette magát, aztán kirohant Bálint úrral a németekre.

— De hiszen annak csak félkeze van!

— Mégis ráment az a németre. Mikor visszatértek, láttam őket. Bálint úr maga mellé vette, úgy vitte el a királynéhoz.

— Török Bálint?

— Az. Hej fene sárkánytejen nőtt ember az is. Mindennap vállig véresen tért vissza a csatából.

— Aztán nem esett baja az öregnek?

— Dehogynem, — felelte a varga nevetve, — levágták a fából való kezét a csatában.

— A lányát ismeri-e? — kérdezte félénken a diák.

— Hogyne ösmerném. Én varrtam neki egy pár cipellőt ezelőtt két héttel. Sárga karmazsinból valót,

arannyal cafrangolt szép alacsony szárut. Ilyet viselnek most az úri kisasszonyok; már aki teheti.

— Ugye szép leány?

A varga vállat vont.

— Takaros.

Egy percre elhallgatott és meghúzta a bajúszát.

— Istene ne legyen a pogányának, — mondotta egyszerre hangot változtatva, — csak visszaadják tán a men-témet!

— Mikor jött el Budáról? — faggatta tovább a diák.

— Ezelőtt három nappal szöktem. De bár ne szöktem volna. Ennél rosszabb sorom nem lett volna. Ámbátor kutya a török. Nándorfejérvárnál is azt fogadta, hogy nem lesz bántódása senkinek, mégis felkoncolták az egész vár népét, igaz-e?

— Csak nem gondolja tán, hogy Buda török kézbe kerül?

— Bizonyos.

— Már hogy volna bizonyos?

— A templomban minden éjjel miséznek a török lelkek, már több mint egy hete.

— Micsoda? Mit beszél?

— Minden éjfélkor kigyullad a világosság a Boldogasszony templomában, aztán kihallatszik a sok *illallá*, ahogy a törökök üvöltik-éneklik az istenüket.

— Nem lehet ez bátyám!

— De isten szentuccse igaz. Hát Nándorfejérvárott nem így volt? Ott is így hallatszott a török-ének a templomból minden éjtszaka, aztán egy hét múlva töröké lett a vár.

— Ez csak afféle babona, — szólt Gergely összeborzongva.

— Már akármilyen, de én magam is láttam, hallottam. Különben nem jöttem volna ki a várból.

— Hát ezért szökött meg!

— Persze, hogy ezért. A családomat még a német viaskodás előtt elküldtem Sopronba, az öreganyjukhoz. Én magam nem mehettem velök, mert jó keresetem volt. A nemes urak, tudhatja az urfi, mikor Budára jönnek, az az első dolguk, hogy új csizmát szabatnak maguknak. Török Bálint úrnak is csináltam, a Verböczi nagyságos úrnak is én varrtam. Hát még a Perényi nagyságos úr!

A csizmadia nem végezhette el, amit mondani akart, mert Hajván megfogta a mellénye gallérjánál és fölemelte, mint a macskát. Eldobta a diáktól valami tiz lépésnyire.

A csizmadia nagyot nyekkenve esett a gyöpre. A helyére Hajván ült le:

— Azt mondtad, hogy tudsz irni olvasni, hát mutatok neked valamit.

Beletörölte mind a tiz ujját a bugyogójába, és előre-vonta a hátáról a fehér ökörbőr-turbát.

Megint megtörölte az ujját az ökörszörbe, és a turbából egy csomó összehajtogatott pergamen-papírost vett elő.

— Nézd, — azt mondja, — ezt én egy holt dervisnek a csuhája alatt találtam. A dervist valami seb ölte meg. A derekán volt a seb. Vagy átszúrták, vagy átlőtték. De az mindegy. Pénz is volt nála: harminchat arany. Az is itt van a tarsolyomban. Hát ha te megmondod, hogy mik ezek az irások, akkor két arany a tiéd. Ha pedig nem mondod meg, akkor úgy ütlek kupán, hogy megdöglesz.

A hold erősen világított. Körülöttük mindenki aludt. A csizmadia is összekucorodott a gyepen, és iparkodott vigasztalást találni az álomban.

A diák kibontotta a papiros-csomót. Tenyérnyi nagyságu lapok voltak, s mindenféle négy-, öt- és hatszögletes rajzok a lapokon.

— Nem látok jól, — szólott a diák. A hold nem elég világosság az ilyen apró irás elolvasásához.

A török fölkel, és karnyi vastag lángoló ágat hozott a tüztől. Tartotta.

A diák nézte az írást meg a rajzokat figyelmesen és komoran. A tűz meleget lángolt az arcára, de ő alig érezte.

Egyszer aztán fölemelte a fejét:

— Mutattad már valakinek ezeket az írásokat?

— Mutatni mutattam, de olvasni nem tudták.

A fa lángja ellobbant. A török letette.

— Nekem a te pénzed nem kell, — folytatta a diák. Az öklödtől sem félek. Mert én a szultán rabja vagyok: ha megütsz engem, a szultánnak számolsz érte. Hanem ha te azt kívánod, hogy megfejtsem ezt az írást, én is kívánhatok tőled valamit.

— Mit?

— Ez az írás neked sokat ér, mert egy szent dervistől való. Ezer szerencséd, hogy neked mutattad meg, mert minden török elvinné tőled. Hanem én csak azzal a feltétellel magyarázom meg, ha te elmegy ahhoz a paphoz, aki ma délben a robbantást csinálta, vagy ha nem ő csinálta, ott találták.

— Bizonyosan ő csinálta.

— Hát mindegy. Megnézed, hogy él-e vagy meghalt?

A török az állahegyét fogta, s gondolkodva nézett Gergelyre.

— Én addig, míg odajársz, átvizsgálom a papirosaidat, — biztatta tovább a diák. Most már nem kell a láng se. A hold eléggé világít.

S újra belemélyedt a rajzok szemlélésébe.

A rajzok magyarországi várak rajzai voltak. Önnal készültek. Itt-ott törlés. Egy X-alaku és egy O-alaku jegy az egyik rajzon szembetünő. A lap alján magyarázatul latin nyelven: *X a vár leggyöngébb része, O az*

aknaásásra alkalmas hely. Néhol ez az O jegy nyilalaku vonallal volt megtoldva, néhol hiányzott is.

A diák elkeseredetten rázta a fejét. Valami kém rajzai voltak a kezében. Több mint harminc magyarországi várnak a rajza.

Mit tegyen?

Ellopja?

Az lehetetlen.

Elégesse?

A török megfojtja érte.

Az izgalomtól sápadtan tartotta a kezében a papírost. Aztán a mellénye zsebébe nyúlt és egy darabka ónt vett elő. Kitérülte minden rajzon az x-et meg a o-t is, és ugyanolyan vonással más helyre jegyezte.

Ez volt minden amit tehetett.

Hogy a török még odavolt, az utolsó rajzot sokáig tartotta a kezében. Eger várát ábrázolta az, egy minden lábán csonka béka alakjában. Azért ragadta meg a figyelmét, mert négy földalatti utat látott rajta, s az utak között termeket és egy négyszögletes vizmedencét. Milyen különös építmény! Mintha akik építették, arra is számítottak volna, hogy a föld alatt folytatják a harcot, s ha ott nem sikerül, négy úton négyfelé menekülnek a várból, míg az üldözők belepusztulnak a medencébe.

Felpillantott, hogy jön-e a török?

Jött. Magas, óriás árnyékként közeledett az ágyúk mellett.

Gergely gyorsan golyóvá morzsolta azt az egy rajzot, és a mellénye zsebébe dugta. A zseben lyukat szakított az ujjával s oda bocsátotta le. Azután újra a térdére kiterjesztett rajzok fölé hajolt.

— A pap él még, — szólt lekuporodva a török, — de azt mondják, nem éri meg a reggelt.

— Láttad?

— Láttam. Minden orvos ott ül a sátor körül. A pap

meg felpárnázott ágyon fekszik, és úgy hörög, mint a hasba szurt ló.

Gergely a szemére takarta a kezét.

— Te cinkosa vagy! — szólt a török megrándulva.

— És ha az vagyok? A szerencséd a markomban van.

A török pislogott: egyszerre megjámborult.

— Szerencsével jár ez a papiros?

— Nem a papiros, hanem a titka. De csak töröknek.

S visszanyujtotta a papirost.

— Hát beszélj, — szólt mélyhangu suttogással az óriás. Megtettem, amit kívántál.

— De ki is kell engem szabaditanod.

— Hohó! — mordult el a török.

— Ez a titok neked többet ér.

— Megtudom mástól.

— Török elveszi tőled. Keresztény? Mikor akadsz megint olyan keresztényre, aki ért latinul, törökül egyaránt, s akinek te olyasmivel szolgálhatsz, hogy neked viszonzásul megnyitja a szerencséd lakatját.

A török nyakon ragadta a diákot.

— Megfojtalak, ha meg nem mondd!

— Kikiáltom, hogy nálad egy szent áldása van.

Többet nem mondhatott. A török ujjai vaskapcsokként szorultak a nyakára.

A lélekezete elfulladt.

Azonban a török nem akarta megfojtani. Mi haszna lenne abból?

Ha megfojtja a diákot? — megfojtja vele talán a maga szerencsését is. És Hajván nem azért indult a hadba, hogy beveresse a fejét. Úr akart lenni, mint minden közkatonára.

Ujjai eltágultak a diák nyakán.

— Hát jó, — szólt komoran, — agyonüthetlek ak-

kor is; ha bajba keversz. Hogyan gondolod, hogy kiszabadítsalak?

A diák nem birt azonnal felelni. Levegőznie kellett a szorítás után.

— Legelőször is, — szólott lihegve, — lefürészeled a lábamról a bilincset.

Az óriás megvetően mosolygott. Körülnézett s nagy vörös kezét lenyujtotta az egyik bilincsért. Kettőt ropantott rajta. A bilincs halk csörrenéssel omlott a fű közé.

— Azután? — kérdezte tovább kíváncsi szemmel.

— Szerzel nekem egy szpáhi süveget, szpáhi köpönyeget.

— Az már bajos.

— Valamelyik alvóról leveszed.

A török a nyakát vakarta.

— Ez még nem minden; — folytatta a diák. Lovat is kell szerezned; meg valami fegyvert. Akármilyen fegyvert, nem bánom.

— Ha egyéb nem lesz, megkapod az egyik handsáromat.

— Elfogadom.

A török körülnézett. Mindenfelé alvók, csak az örök tüntek fel imitt-amott, amint nesztelen árnyékként jártak föl és alá.

A hosszúnyaku valami húsz lépésnyire állott. A lándsája le volt szúrva a földbe. Arra támaszkodott.

— Várj, — szólt az óriás.

Fölkelt és elcammogott kelet felé. Eltűnt a sátorok között.

IX.

Gergely eldőlt a fűbe, mintha ő is aludna. De nem akart aludni, bármilyen fáradt volt is. Félszemmel föl-fölvizsgálódott az égre, hogy összeérkezik-e a hold azzal a hosszú tutajforma szürke felhővel, amely mozdulatlanul látszik állani az ég közepén. (Ha összeérkezik, kedvező sötétség takarja a földet.) Másik szemével meg a vékonynyaku goromba janicsárt vizsgálta, aki olyanformán állott, mint a csupasznyaku sas a fogságban. Bizonyosan állva aludt. A naphosszat járt katonák állva is alszanak.

Az éj enyhe volt, s a levegő százezer ember halk horkolásától remegett. Mintha maga a föld mormolt volna mély, egyhangu mormolással, mint a macska mikor fon. Csak olykor hangzott egy-egy kutyaugatás, egy-egy őrszó, s a lovak legelésének halk ropogása.

Gergely is elálmosodott lassankint. A fáradtság elcsigázta a testét. Az aggodalom elbágyasztotta a lelkét. (Az elítéltek is mindig alszanak a kivégzésük előtt való éjszakán.) De ő nem akart aludni. Küzdött az álom nehéz levegője ellen, amely a táborra ránehezült. Küzdött. De végre is lecsukódott a szeme.

S íme azt látja, ott van, ahonnan elindult: a somogy-

vári ó kastély tanulószobájában, a Török Bálint két gyermeke mellett.

Az asztalnál ülnek, a nagy festetlen tölgyfa-asztalnál. Szemben velök Gábor pap egy nagy pergamenkötéses könyvre hajol. Balra az ablak, amelynek ónkarikás kerek üvegein besüt a nap, és ráteríti sugarait az asztal sarkára. A falon két nagy földkép. Az egyik ábrázolja Magyarországot, a másik a három világrészt. (Akkor még nem rajzolták meg a tudósok a Columbus földjét, csak éppen hite szállongott, hogy eddig ismeretlen világrészt találtak a portugálok. De hogy mi igaz benne? senki se tudta. Ausztráliáról meg nem is álmodtak.)

A magyarországi mappán ki voltak rajzolva a várak, egy-egy sátoralaku képben, az erdőkben meg ki voltak rajzolva a fák. Jó mappák voltak azok. Könnyen megértette az is, aki olvasni nem tudott. És abban az időben a címeres nagyurak között is sok volt, aki nem tudott sem írni, sem olvasni. Dehát minek is? Arra való az iródiák, hogy írjon, ha írni kell; hameg levél jön, olvassa el az urának.

A pap fölemeli a fejét, és megszólal:

— Mától kezdve nem tanulunk se szintakszist, se geografiát, se históriát, se botanikát, csak éppen a török meg a német nyelvet, meg a kémiából annyit, hogy hogyan csinálódik a puskapor?

Török Jancsi beletaszítja a ludtollat a kalamárisba.

— Nem kellene már azt se tanulnunk, mester, hiszen akármelyik török rabbal tudunk már beszélni. A németnek meg már hátat fordított az én apám.

A kis tíz éves Feri a fejének egy könnyü rántásával hátraveti vállig érő mogyorószin haját, és közbe szól:

— Nem kell a kémia se. Van az én apámnak puska-pora annyi, hogy soha el nem fogy, míg a világ!

— Hohó, úrfi, — feleli a pap elmosolyodva, — te

még olvasni se tudsz becsületesen. Tegnap is Kikerónak olvastad Cicerót.

A szoba küszöbén Török Bálint daliás alakja jelenik meg. Az a kék bársonydolmány van rajta, amelyet János király hagyott rá a halálakor; derekán meg az a görbe könnyü kard, amelyet csak ünnepi alkalommal szokott viselni.

— Vendégeink jöttek, — szól a papnak. Öltözzetek át fiúk, Gyertek le az udvarra.

Megsimogatja a Feri haját, és újra eltűnik.

Az udvaron egy nagy bécsi vasas szekér. Ammellett egy német a szolgájával. Ragyogó vérteket emelnek ki a szekérből, és átadják a török raboknak. A rabok az udvaron levő cölöpökre aggatják a vérteket.

A kocsi mellett négy előkelő úri ember áll a Bálint úr társaságában. Bemutatják nekik a fiúkat. Az egyik egy rövidorru, tüzes szemü, alacsony barna ifjú. Főlemeli a kis Török Ferencet, és úgy csókolja meg.

— Tudod-e még ki vagyok én?

— Miklós bácsi, — feleli a gyerek.

— És a másik nevem?

Ferkó gondolkozva néz Miklós bácsinak puha fekete szakállára.

Helyette János szól:

— Zirinyi.

— Nem Zirinyi te, — igazítja az apja: — Zrinyi.

Mindez megtörtént egyszer. Néha visszaálmodjuk, ami elmúlt, és az álom nem igen változtat rajta.

Ahogy tovább történt annak a napnak a lefolyása, úgy álmodta Gergely is tovább.

Mikor a hat mellvért fel volt állítva a cölöpökre, az urak puskát vettek elő, és rálöttek. Az egyik vértén átment a golyó. Azt visszaadták a bécsi kereskedőnek. A többit, amelyik csak behorpadt a lövésektől, megvették, és megosztották maguk között.

Ekközben beesteledett. Vacsorához ültek. Az asztalfőt Törökné foglalta el, az asztalvéget meg Bálint úr. A vendégek vacsora alatt kifaggatták a gyerekeket, hogy miből mit tudnak? Különösen a bibliát meg a katekizmust kérdezték.

Török Bálint darabig csendes mosolygással hallgatta a jámbor kérdéseket, aztán megrázta a fejét:

— Hát azt gondoljátok, hogy az én fiaim csak katekizmust tanulnak? Mondd el, Jancsi, hogyan szokás ágyut önteni?

— Hány mázsásat, édes apám?

— Száz mázsásat, aki arkangyalát!

— Száz mázsás ágyunak — kezdte állva a fiu — kell kilencven mázsa réz meg tíz mázsa ólom, de szükség idején harangokból is lehet ágyut önteni, és akkor nem kell bele ólom. Mikor a matéria megvan, olyan mély gödröt ásunk, amekkorára az ágyut akarjuk csinálni. Legelőször is ragadós és tiszta agyagból rudat gyuratunk. Az agyagba csepüt keverünk, a közepébe meg vaspálcát szúrunk.

— Minek az a vaspálca? — kérdezte Bálint úr.

— Hogy az agyag megálljon, különben eldőlné, vagy elgörbülne.

Aztán okos szemét az apjára függesztve folytatta:

— Az agyagot keményre kell gyúrni, és össze kell keverni csepüvel. Néha két napig is gyúrják szakadatlanul. Mikor az megvan, leállítják a gödör közepébe, és megmérégetik, hogy egyenesen álljon. Aztán az ágyúöntő külső boritékot csinál hasonlóképpen tisztított és meggyúrt agyagból, s fölépíti az agyagból való rúd körül gondosan. Öt ujjnyi hézagnak kell köröskörül maradnia, de ha bővében vagyunk a réznek, vastagabb is lehet az ágyu. Mikor ez is megvan, körül rakják az agyagot kövel és vastámasztókkal, oldalt meg két katlant meg raknak tiz öl fával, és a fölé rakják a rezet. Azután . . .

— Valamit kifelejtettél.

— Az ólmot, — szólt közbe a kis Feri.

— Hiszen most akarom mondani, — vágott vissza a fiú. Az ólmot is beledarabolják. Aztán éjjel-nappal tüzelnek, migcsak a réz olvadásnak nem indul.

— Azt se mondtad, hogy mekkora legyen a kemence, — szólt ismét az öcsike.

— Hát nagy meg vastag. Tudhassa, akinek esze van. A vendégek nevettek. Jancsi pedig durcásan leült.

— Megállj csak, — morogta, az öcscsére villantva a szemét, — majd meghúzom a hajadat!

— Hát jó, — felelte az apa, — ha te nem tudod elmondani, majd elmondja az öcséd. Mondd el Ferike, ami még hiányzik.

— Mi hiányzik? — felelte vállat vonva a kis fiú. Az ágyut, mikor kihült, kiveszik a földből.

— Az ám, szólt diadalmasan Jancsi, — hát a reszelés? hát a simitás? hát a három próba-lövés?

— Ütlek, csak locsogj!

És a két gyerek menten összeverekedik ott az asztalnál, ha a vendégek el nem kapják őket, hogy összecsolgassák.

— Az a legjobb, — szólt nevetve Török Bálint, — hogy a gyújtó-lyukról mind a ketten megfeledkeztek.

Aztán mindenféle hadi ügyekről, törökről, németről beszélgettek az asztalnál. Egyszer Gergelyhez is szóltak.

— Ebből jeles ember lesz, — jegyezte meg Török Bálint, a Gergely fejét megsimogatva. Olyan az esze, mint a tűz. Csak a karja gyöngé még.

— Ej, — felelte Zrínyi, — nem a kar ereje a fő, hanem a sziv ereje: a bátorság. Egy agár megkerget száz nyulat is.

A vacsora véget ért. Csak az ezüstkupák maradtak az asztalon.

... — No most bucsúzzatok el a vendégektől, és ered-

jetek az anyátok szárnya alá, — szólta a gyerekeknek Török Bálint.

— Hát Sebők bácsi nem énekel? — kérdezte a kis Feri.

Egy szelid, kis szőrösképü ember megmozdult erre az asztalnál. Bálint úrra nézett.

— Az ám, jó Tinódy, — szólta meleg tekintettel Zrínyi, — énekelj nekünk valami szépet.

Tinódy Sebestyén fölkelt, és a terem szögletéből kobozt emelt elő.

— Hát jó — szólta az apa, — egy éneket végighallgathattok, de aztán takarodót fujunk.

Tinódy valamivel hátrább tolt a székét, és végigfuttatta az ujjait a koboz öt húrján.

— Miről énekeljek? — kérdezte a gazdától.

— Hát a legujabbat, amit a mult héten szerzettél.

— A mohácsit?

— Azt, ha ugyan a vendégeim mást nem kívánnak.

— Nem, nem, — szóltak a vendégek. Halljuk a legujabbat.

A terem elcsöndesült. A szolgák elkoppantották az asztalon álló viasz-gyertyák hamvát, s kitakarodtak. Tinódy mégegyszer végigpöngette a húrjait. Egy kortyot ivott az előtte álló ezüstkupából, és mély, lágy férfihangon kezdte az énekét:

Siralmát éneklek most Magyarországnak:

Vérrel ázott földjét mohácsi csatának:

Mint hullt el sok ezre nemzet virágának

S lőn gyászos elveszte az ifju királynak,

Valami különös volt az éneklése. Inkább elbeszélés volt az éneke, mint dalolás. Néha végigénekelt egy sort, a másikat csak szóval mondta el, a kobozra hagyva a dallamot. Néha csak az utolsó sor végét énekelte.

A szeme az éneklés alatt maga elé merült, s olybá

tünt fel az előadása, mintha csak magát tudná a terem-
ben, s magának énekelne.

De az ő együgyü versei, mint Gábor pap egyszer megjegyezte, ha olvasva darabos és minden művészet nélkül valók is, az ő ajkán szivet indítóan szépnek hangzot-
tak. A szavaknak más értelme kelt az ő ajkán. Ha ő azt mondta: *gyász*, akkor elsötétült minden a hallgatók szeme előtt. Ha azt mondta: *harc*, látták az öldöklő dulakodást. Ha azt mondta: *Isten*, a fején érezte mindenki az Isten fényességét.

A vendégek már az első versszaknál a szemökre tet-
ték a kezöket, amint az asztalnál könyököltek, s Török Bálint szeme is könybe borult.

Igaz, hogy még akkor négyezer szentanuja élt a csa-
tának, és az egész Magyarországot az erőtlenség, elve-
szettség érzete csüggesztette. Mintha gyászfátyol lebegett
volna az egész országon!

Tinódy elénekelt a csata lefolyását, s a jelenlevők
bús figyelemmel hallgatták. A hősi jeleneteknél felragyo-
gott a szemök. Az ismerős neveket megkönnyezték.

Végül Tinódy a befejező vershez ért, és az éneke in-
kább sóhajtás volt, mint éneklés:

Mohács mellett van egy kaszálatlan mező,
Az a világon a legnagyobb temető;
Egy egész nemzetre terül ott szemfedő...
Föl se támasztja tán az örök Teremtő!

— Föltámasztja! — kiáltott Zrínyi a kardjára
csapva.

És a jobbját fölemelte:

— Szent esküvést, urak, hogy életünk minden gondo-
latát a haza föltámasztásának szenteljük! Hogy addig
nem alszunk puha párnán, míg a török egy lábnyomot
mondhat magáénak a haza földjéből!

— Hát a német? — felelt keserűen Török Bálint.

Azért pusztuljon el megint huszonnégyezer magyar, hogy a német kerekedjen fölénk? Eb ura fakó! Százszor inkább a becsületes pogány, mint a hazugsággal bélelt német!

— A te apósod is német, — csapta vissza Zrínyi fellobbanva. A német mégis csak keresztény.

— Ott az igazság, — szólt csillapítóan a vendégek közül egy öreg úr, — hogy a magyarnak nem szabad harcolnia legalább ötven esztendeig. Szaporodnunk kell, mielőtt harcolnánk.

— Köszönöm, — felelte Zrínyi az asztalra csapva. Nem akarok ágyban heverni ötven esztendeig.

S hogy erre föl is kelt az asztaltól, a kardja megcsördült.

A csörrenésre Gergely fölnyitotta a szemét, s bámulva látta, hogy nem a Török Bálint asztalánál ül, hanem a csillagos ég alatt fekszik, s előtte nem Zrínyi áll, hanem egy széles vállú török.

Hajván volt. Az rugta meg a lábát, hogy ébredjen föl.

— Itt a ruha.

Köpönyeget és egy turbánt vetett a diák elé.

— Lovat majd útközben szerzünk.

A diák magára kapta a szpáhi köpönyeget, és a fejére húzta a tornyos süveget. Kissé bő volt mind a kettő, de jobban örült neki a diák, mintha hercegi ruhát kapott volna.

Az óriás lehajolt, és egy-két roppantással letörte a diák lábáról a másik békót. Aztán megindult előtte észak felé.

A köpönyeg hosszú volt a diáknak. Fel kellett szorítania a derekához. Szapora lépésekkel ment az óriás oldala mellett tovább.

A sátorokban és a sátorok előtt mindenütt aludtak.

Egyik-másik rézgombos és lófarkas sátor előtt őr állott, de az is aludt.

A tábor végtelen hosszúnak tetszett. Mintha az egész világ csupa sátor volna.

Egy helyen aztán a tevék sokaságába jutottak. Ott kevés volt a sátor. A nép a gyöpön heverve aludt mindenfelé.

Hajván megállt egy kék vászondarabokkal foltozott sátor előtt.

— Öreg! — kiáltott be. Kelj föl!

Egy alacsony öreg ember bujt ki a sátorból. A feje kopasz, a szakála hosszú és fehér. Térdig érő ingben lépett ki, mezitláb.

— No, mi az? — kérdezte ijedten. Te vagy, Hajván?

— Én vagyok, — felelte a török. Ezelőtt egy héttel erre a szürke lóra alkudtam nálad.

És a tevék között legelő otromba nagy lóra mutatott.

— Adod úgy, ahogy kértem?

— Ezért költöttél fel? — felelte az öreg, a talpát varkva. Nem akarok veszíteni. Húsz gurus, amint mondtam.

A török előkaparta az ezüstpénzt az övéből. Először megolvasta az egyik markában, aztán a másikban, végül pedig beleolvasta a kereskedőnek a tenyerébe.

— Sarkantyú is kell, — szólt a diák, míg a kereskedő a lovat oldozta.

— Rádásul egy pár sarkantyút adsz, — mondotta Hajván.

— Majd holnap.

— Most, azonnal.

A kereskedő bement a sátorába. Ott csörgött, kotozászott bizonyosan valami zsákban. Aztán egynéhány rozsdás sarkantyút hozott elő.

X.

Ugyanabban az órában Jumurdsák a betegek sátorai között bolyongott.

— Melyik az a rab, aki ma a paradicsomba akarta röpiteni a padisah felséges személyét? — kérdezte az egyik őrtől.

Az őr egy négyszögletű fehér sátorra mutatott.

A sátor előtt öt fehér-turbános fekete-kaftános vén guggolt a tűz körül. A szultán orvosai voltak. Komoly és bús volt mind az öt.

Jumurdsák a sátor öre előtt állt meg.

— Beszélhetek-e a fogolylyal?

— Kérdezd az orvosokat, — felelte az őr tisztelettel.

Jumurdsák az orvosok előtt meghajolt. Azok is bólintottak.

— Efedik, ha lehet a beteggel szólanom, kedves dolgot cselekedhetnék a padisáhnak.

Az egyik vállat vont. A keze mozdulatát arra is lehetett érteni: Nem lehet. Arra is, hogy: Eredj a sátorba.

Jumurdsák az utóbbi értelmet választotta.

A sátor kárpitja félig el volt vonva. Benn egy nagy olajlámpa égett. A pap félig nyilt szemmel, hanyatt feködt az ágyon.

— Gyaur, — szólt a török elébe lépve, — ismersz-e engem?

A pap nem felelt.

— Én az a Jumurdsák vagyok, akit rád biztak egyszer, hogy akaszsz fel. Te megszabadítottál az amuletem árán.

A pap nem felelt. A szeme pillája se rebbent.

— Most te vagy a rab, — folytatta a török, — és semmi se bizonyosabb, mint az, hogy lefejeznek.

A pap nem szólott erre se.

— Az amuletért jöttem, — szólt a török alázatosan. Neked az semmi. Nekem benne van minden erőm. Mióta nincs velem, szerencsétlen vagyok mindenben. Házam volt a Boszporus partján: gyönyörű kis palotám. Azért vettem, hogy öregségemre oda telepedjek. A ház megégett. A benne levő kincseket ellopták. A karomat egy csatában átszurták. Nézd a balkezemet: talán örökre nyomorék.

És mutatta a vörös forradást, amely körülbelül három hónapos lehetett.

A pap hallgatott mozdulatlanul.

— Gyaur, — szólt siróra lágyult hangon a török, — te jó ember vagy. Sokat gondolkoztam rólad: mindig az volt a vége, hogy példátlan a te szived jósága. Add vissza az amuletemet!

A pap nem felelt. Csak a lámpa sercegett mellettük.

— Megteszek mindent, amit kívánsz, — folytatta kis szünet mulva a török. Azt is megkísérlem, hogy megmentselek a hóhér kezétől. Az én apám hatalmas pasa. A bátyám Arszlán bég. Mig él az ember, él a reménysége is. Csak azt mondd meg, hol van az amuletem?

A pap hallgatott.

— Az amuletem! — ismételte boszusan a török.

És megragadta a pap vállát.

— Az amuletem! — kiáltotta megrázva.

S hogy a pap feje lógott, fölrántotta ülőre.

A pap álla akkor lesett. Megüvegesedett szemmel, nyitott szájjal bámult a semmibe.

XI.

Mikor a legszélső őrt is elhagyták, Hajván megállt.

— Ime, — mondotta, — megtettem, amit kívántál. Most már beszélj, mi az a titkos szerencse, amit magammal hordozok?

— Kabbala, — felelte titokzatosan a diák.

— Kabbala? — ismétlé mormogva a török.

S összevonta a szemöldökét, mint aki bele iparkodik hatolni az olyan szó értelmébe, amely öneki homályos.

— Ha jobban megnézed, — szólt a diák vállal a nyereghez támaszkodva, — látni fogod, hogy egy-egy csillagnak a képe. A szent dervis imádsággal irt körül minden jó csillagot. Jatagánt is igértél.

A török mind a két jatagánját odanyujtotta a diáknak.

— Válassz!

A diák a kisebbiket vette el. Beletűzte az övébe.

— Ezek a képek, — folytatta, — arra valók, hogy a tested körül hordozd. Hétfelé kell metszened mindenedet, s bele kell varrnod a ruhád bélésébe. A turbánod belséjébe is tégy. Ahol ez a szent pergamen takar, ott nem ér a golyó.

A töröknek megcsillant a szeme.

— Nem ér a golyó?

— Nem. Hallottál bizonyosan már olyan hősökről, akiket nem fogott a golyó.

— Hogyne.

— Hát se pénzért, se jó szóért ne adj belőle senki-nek. Még csak ne is mutasd, mert elveszik tőled, ellopják tőled, elcsalják tőled.

— Hohó! Van nekem eszem!

— De még ez nem minden. Az egyik papiros azt mondja, hogy gyermeket és nőt ne illess addig se kezed-del, se fegyvereddel, míg nagy úr nem leszel. Minden gondod a vitézség legyen.

— Az lesz.

— Mert nagy úr leszel ám: belőled Magyarország beglerbégje lesz.

A töröknek a szája is elnyilott bámulatában.

— Beglerbég?

— No, nem holnap reggel, az bizonyos, hanem idő-vel, mikor kitünik a vitézséged. Aztán az is meg van írva, hogy a korán szavai szerint élj. Légy buzgó az imádság-ban és a szent mosdásban. És aki jót cselekszik veled, te azzal rosszat ne cselekedjél.

A nagy buta ember áhitattal nézett a diákra.

— Álmodtam sokszor, — mondotta, — hogy úr le-szek. Megálmodtam én azt. Hát hétfelé?

— Hétfelé. Nem baj, ha nem is egyforma nagy. A szerint, hogy melyik testrészedet akarod legjobban ta-karni.

A török boldog elmerengéssel nézett maga elé.

— No, — mondotta a fejét fölemelve, — ha úr le-szek, megfogadlak téged íródeákomnak.

Gergely az ajkát harapdálta, hogy ki ne törjön belőle a nevetés.

— Ülj fel hát barátom, — szólt Hajván boldogan.

S tartotta a lovat, míg a diák felült.

A diák belenyult a zsebébe:

— Nézd, Hajván, ihol egy gyűrű. Tudod, a magyar-
nak az a szokása, hogy nem fogad el ingyen semmit.

Hajván elvette a gyűrűt, és rábámult.

A diák folytatta:

— Te nekem szabadságot és lovat adtál, én ezzel a
gyűrűvel fizetek neked. Alláh segítsen kopasz!

S rácsapott a lovára.

Hajván megkapta a kantárt.

— Megállj csak! Török gyűrű ez, ugye?

— Az.

— Hol vetted?

— Mi közöd benne? Ha éppen tudni akarod, egy
janicsáré volt.

Hajván egy percig bután nézett maga elé, aztán visz-
nyanyujtotta a gyűrűt.

— Nem kell. Te a lóért és a szabadságért eléggé meg-
fizettél nekem.

S visszadugta a gyűrűt a diák zsebébe.

*

Gergely délnek fogta az irányát, hogy ha netalán üldözik, arrafelé üldözzék, s ne a budai úton.

A hold már nyugotnak ereszkedett a felhők között. Keleten derengett a hajnal.

A széles országútat egy helyen keskeny út szelte keresztbe. Gergely egy sebesen ügető lovast pillantott meg azon az úton.

Ha egyformán haladnak mind a ketten, éppen az út kereszteződésénél kell találkozniok.

Gergely az első pillanatban lassabb ügetésre fogta a lovát, de aztán hogy amaz is meglassudott, megint nyargalásnak eredt. Hamarabb odaér így száz lépéssel.

A szeme egyre az idegen lovason. A növekvő reggeli világosságnál megdöbbenve látja, hogy egy hosszúsüvegű janicsár igyekszik feléje.

Megrántja a lovát, és megáll.

Áll amaz is.

— A Pilátusát! — mormogja, — ez a török megfog engem!

S elállt a lélekzete is ijedtében.

Ekkor azonban harangkondulásként üt a szívébe a Dobó István szava: Az a fő, hogy ne féljünk!

Gyermekkorától nem látta Dobót. Mióta Török Bálint elhagyta Ferdinándot, s a János király pártjára állt, azóta Dobó nem járt se Szigetvárotra, se Somogyvárotra, sem Ozorán. De azért Gergely hálásan emlékezett reá, s ez az egy mondása megmaradt a fülében: Az a fő fiam, hogy ne féljünk!

A török kis alacsony lova újra elindult. Ő is megsarkantyúzta a lovát. Hát legyen: a keresztúton találkoznak. Lehet, hogy nem is őt üldözi a török. Odakiált neki egy *jó-reggelt*, aztán tovább vágat.

Csak hogy az az út, amelyiken a török jön, éppen alkalmas lenne arra, hogy felkanyarodjon észak felé. Találkoznok kell.

És ha a török fegyvert ránt!?

Gergely sohasem küzdött még. A Török Bálint udvarában Gábor pap is, Török Bálint is tanította vívni s a török rabokkal mindennap verekedett. De az csak játék volt. Talpig vasba voltak öltözködve, és még csákánnyal is alig árthattak volna egymásnak.

Hiszen csak dzsidája vagy kardja volna, mint a jancsárnak! De a hitvány jatagán . . .

Az a fő, hogy ne féljünk! — csendült meg ismét a szívében.

Ment tovább, vágatva, amerre megindult.

A török azonban nem vágat. Áll.

Gergely neki tüzesedve kanyarodik rá az útra, amelyiken a török álldogál, s csaknem rikolt örömeiben, mikor

látja hogy a török megfordul, és ugyancsak iszkol ám előtte.

Ez nem lehet más, csak Tulipán!

— Tulipán! — kiáltja a diák.

A török a kiáltásra még inkább veri a lovát: száguld a keskeny kocsiúton.

A kis ló jó futó, de az úton vizállások vannak, agyag a föld. A török árkot akar ugratni, hogy letérjen a mezőre. A ló elbotlik. A török végighömpölyödik a földön.

Mikorra a diák odaér, már talpon áll a török, és a kezében tartja a lándzsáját.

— Tulipán! — kiáltja a diák kacagva. Ne bolondozzon!

— Oh fene teremtette! — mondja röstelkedve Tulipán. Hát maga az, úrfi?

— No maga ugyan vitéz katona! — kiáltja nevetve a diák.

És leugrik a lováról.

— Azt hittem, üldöznek, — röstelkedett Tulipán. Hát hogyan menekült meg?

— Észszel, Tulipán. Darabig vártam, hogy maga szabadít ki.

— Lehetetlen volt, — mentegetődzött Tulipán. A rabokat a tábor közepére fogták, és annyi ór állott mindenfelé, hogy magam is alig birtam elosonni.

Fölrángatta a lovát, és vakaródzott.

— Hogy a kutyák egyék meg ezt a lovat! Hogyan jutok én ezen haza!

— Hát úgy, hogy vezeti.

— Az úrfi nem jön velem?

— Nem.

— Hát?

— Én Budára megyek.

— Akkor megint a török kezébe kerül.

— Hamarabb ott leszek, mint ők. Aztán ha éppen

baj lenne, ott van az én uram: az hatalmas ember. Király is lehetne, ha akarna.

Tulipán újra felült a lovára. A diák is. Gergely kezét nyújtott Tulipánnak.

— Tisztelem az otthonvalókat.

— Köszönöm, — felelte Tulipán. Én is tisztelem az uramat. Ne mondja meg, hogy részegen talált. A szolgák borát iszom.

— Jó, jó, Tulipán. Isten áldja meg!

Tulipán mégegyszer visszafordult:

— Hát a pap úr?

A diáknak könnyelábadt a szeme.

— Az szegény nagyon beteg. Nem beszélhettem vele.

Még valamit akart mondani, de vagy a könnyektől nem bírt, vagy hogy meggondolta. Egyet lebbentett a kantáron, és megindult kelet felé.

*

A nappalt a diák az erdőben töltötte. Csak este mert tovább indulni nagy kerülővel Buda felé.

A nap akkor kelt, mikor a Gellérthegy előtt elterülő nagy sikra érkezett. Ott már ledobta magáról a turbánt; a köpenyeget meg hátra akasztotta a nyeregfára.

A mező mindenfelé harmattól gyöngyözött. Gergely leszállt a lóról. Levetkezett derékig, s harmatot szedett a két tenyerébe: úgy mosdott ki a kétnapos porból.

A mosdás után megfrissült. A ló is legelt azalatt. A nap első sugaraiban melegedve siettek tovább az országúton.

Ott már tele volt az út környéke a budai csata nyomaival. Tört kopják, szétomlott ágyuszekerek, horpadt vállvasak, vérték, kardok, feketére festett üstforma hitvány német sisakok heverték mindenfelé.

És temetetlenül maradt holttestek.

Egy kökénybokor körül öt német hevert. Kettő hanyatt, egy összeguborodva, kettő szétroncsolt fejjel.

Hármát talán golyó ölte meg. Ketteje tán odavánszorgott halálosan megsebesülten s ott lehelte ki a lelkét.

Nehéz bűz terjengett a levegőben.

A lovas közeledésére hollók repültek fel a holttestekről, és egyet kanyarodtak néhány ölnyi magasságban, a mező felett. Távolabb ültek le megint, hogy lakmározzanak.

Kürt rivallására emelte fel a bús látványról Gergely a fejét. Budáról egy pirosruhás csapat ereszkedett alá lassu lépésekben. Előttük valami öt, diszbe öltözött főúr. Mögöttük valami sötétkék ruhás hosszú gyalogsereg.

Gergely az elől-haladók között egy fehér csuhás papi embert látott.

— Az a György barát, — gondolta.

És a szive megdobbant. György barátáról kisgyerek korától kezdve annyit hallott beszélni! Nagyobb volt neki, mint a király.

A barát mellett egy vörös bársony-mentés, kövektől messzire tündöklő lovas léptetett.

Gergely megismerte Török Bálintot.

Elfusson?

Gyanut kelthet a futása. Török Bálint utána küld egy lovast, és akkor bűnösként hurcolják az ő szeretett urához.

Megmondja, hogy a pappal mit műveltek?

Akkor egyszeriben elkergeti a színe elől Török Bálint. Hiszen ő hitta be a törököt a német ellen. Azt hallgassa-e most, hogy az ő házanépe meg el akarta pusztítani a törököt?

Főtt a feje Gergelynek. Hazudni nem szeretett. Becstelen valaminek tartotta, hogy éppen annak hazudjon, aki fölnevelte.

Csak állt hát az országút mellett hajadon fővel, el-

vörösödött orcával. Aztán leszállt a lováról, és tartotta a kantárnál fogva.

Jöjjön aminek jönnie kell!

A ló éhes volt. Amint azt látta, hogy szünetel a dolga, beleharapott a fűbe.

Hej az Isten áldja meg ezt a lovat, de főképpen az éhségét! Micsoda jó munka most ide-oda rángatni, mintha akaratos volna! Micsoda szerencse, hogy ekközben hátat lehet fordítani a beszélgetésbe hevült uraknak!

Már itt dobognak, már itt beszélnek. A vén lónak hol ide hol oda kell fordulnia, s hol ő szalad egyet gazdája körül, hol a gazdája ökörülötte.

Aztán az ördög gondolná, hogy a szél is tud az embernek segíteni. Egy keletről szálló gyenge fuvallat kárpitot emel az út sárga porából, s azon át csak annyit lehet látni, hogy valami fiatal legényke vesződik a gyepen egy otromba szürke lóval. Bizonyosan a németek hagyták gazdátlanul. Legyen boldog vele!

Gergely megkönnyebbülten lélezett, mikor látta, hogy a főurak már háttal vannak feléje, és senkise kiáltja: Gergely fiam!

Fölugrott újra a lóra, először csak hassal, aztán átvette a lábát is, és arccal a menet felé fordult.

Akkor látta, hogy a sötét-kék ruhába öltözött gyalogsereg mind láncra van fűzve. A ruhájok rongyos, a hajuk sáros, az arcuk sápadt. Öreg ember nincs köztük egy se, de sebesült az van sok. Egy magas rongyos rabnak merő kékvörösre dagadt seb az arca, csak éppen az egyik szeme látszik ki az összeroncsolt arcból.

Vajjon nem éppen Török Bálint vágta-e azt orrba?

XII.

Gergely akkor látta Budát először.

A sok torony, a magas falak, a pesti oldalra hajló fás lombos királyi kert, minden álomféle ujság volt neki.

Hát ez a Mátyás király volt lakóhelye? Itt lakott Lajos király? és itt lakik, ezt látja mindig, az ő kis Évája?

A kapun alabárdos őr állott, de a fejét se mozdította Gergely felé.

Gergely kérdés nélkül haladt fel az úton. Fölbámult a királyi udvarba, az udvaron kerekülő nagy márvány-vizmedencére. Aztán a Szent György-téren állt meg. Figyelmét az össze-visszahányt ágyugarmada kötötte le. Füstös otromba ágyuk. Látszik a sáros kerekükön, hogy a németektől vették el, talán épp tegnap.

— Jónapot vitéz uram, — szólt egy ott álló őrkatónának, — úgy-e, ez német zsákmány?

— Az, — felelte büszkén a katona.

Gergely újra a nagy ágyúkra bámult. Volt köztük három is akkora, hogy húsz ökör se bírta volna őket megmozdítani.

És a sok ágyu búzlott még a puskaportól.

— Vitéz uram, — szólta ismét Gergely, — ismeri-e az öreg Ceceyt, a fakezüt?

— Hogyne ismerném.

— Hol lakik?

— Amarra le, — szólta a katona a fejével északra intve. A Szent János-utcában.

— Nem ismerem ám én itt az utcákat.

— Hát csak eredj öcskös egyenesen, aztán kérdezősködjél. Egy kis zöld házban lakik. A kapu fölött ijj lóg. Ijjas lakik ottan.

— Szagittárius?

— Az.

Gergely még egy pillantást vetett az ágyúra, aztán az öreg szürkével elkocogott.

*

Sok kérdezősködés és mutogatás után rátalált végre a Szent János-utczára, és abban egy kis zöldre festett egyemeletes házikóra.

A házikón mindössze öt ablak látszott. Három az emeleten, és kettő a földszinten. Középett egy szobaajtónyi kapu volt a bejárat. Affölött lógott a nagy vörös bádóg ijj.

Ceceyék az emeleten laktak, s Gergely ahogy benyitott, az öregurat reggeli köntösben, papucsban találta, amint egy hosszúnyelű légycsapóval az almárium oldalán csattogott.

— Ne kutya! — mondotta akkorát csattintva, mint a puskalövés.

Aztán hogy lépéseket hallott, folytatta:

— Nincs ennél bátrabb állat a világon! Itt ütöm verem őket egymás szemelättára, aztán ahhelyett hogy menekülne, még ráül a szakállamra. Ne kutya!

És a légycsapó a levegőben suhant egyet.

— Édesapám, — szólta Gergely mosolyogva, — jó-reggelt!

Az öreg csak erre a hangra fordult meg.

— Nini! Gergely fiam! — szólt tágra meresztve öreg szemeit. Te vagy az lelkem?

S még az álla is leesett bámulatában.

Gergely maga is csodálatosnak érezte, hogy ott van, de mégis várta, hogy megöleljék, megcsókolják, mint ott-hon szokták Keresztesen.

A szóra az asszony is kilépett a szomszéd szobából. Az is épp úgy meghökkent, és épp úgy elbámult.

— Hogyan jöttél? — kérdezte. Mi hozott ide, fiam?

S ő mégis megcsókolta, megsimogatta a haját.

De máskor mintha melegebben csókolta volna meg. Gergelynek csak éppen árnyékként átröppenő gondolata volt ez; inkább érzés, mint gondolat.

— Nem egyébért jöttem, — felelte Gergely, — csak hogy térnének vissza Keresztesre.

— Ohó! — felelte az öreg.

Mintha azt mondta volna: micsoda ostoba beszéd ez!

— Láttam a török hadat, — beszélte tovább Gergely. Azok ám elfoglalják Budát.

— Ohó! — szólt még erősebben Cecey.

Mintha azt mondta volna: ez még nagyobb ostobaság!

Az asszony is úgy nézett a fiura, olyan szánakozó arccal, mint ahogy az együgyűekre szokás nézni, akik a maguk kis eszével bolondságot gondolnak.

— Éhes vagy-e lelkem? — kérdezte a fiu vállára téve a kezét. Talán nem is aludtál?

Gergely igent is, nemet is bólintott. Félszemmel a nyitott ajtóra pillantgatott, s közben az asztalon álló sakk-táblára bámult.

— Vicuskát várod úgye? — szólt az asszony az urára pillantva. Nincs itthon fiam, Nem is jár haza. Bent van a királynénál, csak néha szökhetik meg. Akkor is hintón jön, udvari fullajtárral, azám!

S hogy sustorgás hallatszott, összezsapta a kezét:

— Jézus Mária! Fut a tejem!

Gergely arra várt, hogy Cecey folytatja a Vicáról való beszédet, azonban az öreg csak ült, pislogott és hallgatott.

— Hol a tisztelendő úr? — kérdezte nyomott szívvel Gergely.

— Temet, — felelte unatkozó arccal Cecey. Összeállt egynéhány baráttal temetni.

— Németet?

— Persze hogy németet. Mióta háboru van, minden nap kijár temetni. Érdemes is a németet temetni!

— És nem löttek rá?

— Fehér ingben vannak. Az olyant nem lövik.

— Én még sok temetetlent láttam.

— Elhiszem *öcsém*. Vágtunk jócskán.

Az *öcsém* szó megint kedvetlenül érintette Gergelyt. De már nem állhatta tovább: Vicára fordította a beszédet:

— Most is a királynénál van?

— Ott, — felelte az öreg.

Fölkelt és végigsétált a szobán. Az arca ekközben valami komoly és méltóságos kifejezést öltött. Aztán neki fogott és elmagyarázta, hogy a kis Vicát György barát elvitte a minap a királynéhoz, s bemutatta a várkertben. A csecsemő királyfi egyszerre rámosolyodott Vicára, s feléje nyujtogatta a kezét. Vica se volt rest, az ölébe kapta, mint otthon a paraszt gyereket szokás, és meghintázta a levegőben minden tisztelet nélkül. Még azt is mondta neki: Te kis muja! Attól a naptól kezdve maga mellé szerette a királyné, és most már hálni se ereszi haza.

Gergely eleinte csak érdeklődve, de aztán ragyogó szemmel hallgatta az öreget. Kissé furcsálta, hogy Cecey méltóságos arcot ölt, és hüvösen pillant őrá. Végül megint elkomolyodott.

— No mi lett? — szólt az öreg. Mér nézel olyan ostobán?

— Álmos vagyok, — felelte Gergely.

S alig bírta visszatartani a könnyeit.

Mert akkor már átértette, hogy a kis Éva nem lesz az ő felesége soha.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XIII.

Az osztrák el akarta foglalni Budavárát. A királyné oda is engedte volna, de a magyar uraknak nem volt szájok ize szerint való gondolat, hogy Mátyás palotájában osztrák tanyázzon.

Segítségül hívták a törököt és addig is védekeztek. Mikorra a török segítség előhada megérkezett, már akkor fogadozott a német, s mikorra a szultán is megérkezett roppant táborával, Roggendorfnak a hada szét volt verve.

A *barát* (csak így nevezték a híres Martinuzzi Györgyöt) négyszáz német rabot vitt üdvözletül a szultán elé.

Vele ment Török Bálint és az ősz Petrovich Péter.

A szultán Cserepesen állt a hadával, egy tábori állomásnyira Budától. Az urakat tornyos és tornácos selyem-sátorában fogadta kegyesen. Mind a hármat ismerte már a nevérol. A barátrol tudta, hogy annak a fejével gondolkozik a magyar nemzet. Török Bálintot meg abból az időből ismerte, mikor Bécs városára akarta kitüzni a félholdas lobogót. Bálint úr akkor lekaszabolta Kászon basát a seregével együtt, és úgy emlegették a törökök, mint a tüzes ördögöt.

Az öreg Petrovichról már előre megmagyarázta a

tolmács, hogy rokona a csecsemő királynak, és hogy ő volt, aki 1514-ben Dózsa Györgyöt letaszította a lováról és rabul ejtette.

A három urat bevezették a sátorba. Mind a hárman meghajoltak. Azután, hogy a szultán eléjük lépett és a kezét nyujtotta, a barát is lépett egyet és megcsókolta a szultán kezét. Az öreg Petrovich is kezét csókolt.

Török Bálint kézcsók helyett ismét meghajolt és elhalaványodott arccal, de azért büszkén nézett a szultánra.

No ez gorombaság volt! A barátban áthült még a csont is. Ha ezt tudta volna, egy szóval sem erőltette volna Bálint urat, hogy velök tartson.

A szultánnak a szeme pillája se rebbent meg. Kézcsókra nyujtott kezét kissé feljebb emelte s föltette Török Bálintnak a vállára. Megölelte.

Mindez olyan családiásan magyarosan történt, mintha másképp nem is történhetett volna.

A sátorban ott állt a két fiatal szultánfi is. Nyájasan szoritottak kezét a magyar urakkal. Bizonyosan előre megoktatták őket, hogyan viselkedjenek. Aztán megint az apjuk mögé állottak, s Török Bálintra függesztették a tekintetöket.

Hát lehetett is öt nézni. Micsoda méltóságos szép magyar ember! Ahogy ott áll a vágott-ujju vörös selyem-atlasz öltözetében, minden más méltóság elhitványodik mellette.

A szultán vén birkaszeme is gyakrabban fordult Török Bálintra, mint az előtte hajlongó barátira, aki körmönfont latin orációban jelentette, hogy a német veszedelem el van háritva, és hogy a magyar nemzet boldog, mikor ilyen hatalmas pártfogó szárnyát érzi maga fölött.

A tolmács Szulejman pasa volt, egy beteges sovány öreg úr, aki surján legény korában került a magyar földről a törökök közé, és mind a két nyelvet hibátlanul beszélte.

Mondatról mondatra fordította a barát szónoklatát.

A szultán bólogatott. Aztán hogy a beszéd egy mély meghajlással véget ért, a szultán elmosolyodott:

— Jól beszéltél. Azért is jöttem, mert János király barátom volt. Az ő népének sorsa nem idegen nép sorsa nekem. Az országba vissza kell térnie a békességnek. A magyar nemzet ezután nyugodtan alhatik: az én kardom fog fölötte örködni mindenkoron.

A barát a boldogság kifejezésével hajolt meg. Az öreg Petrovich könnycseppet törült el a szemében. Csupán Török Bálint nézett komoran maga elé.

— Hát most megnézzük a rabokat, — mondotta a szultán.

Lóra ült, és a magyar urak kíséretében lassu lépést végiglovagolt a rabok során. Ott álltak és térdeltek azok két hosszú sorban a homokon, közel a Dunához.

A szultán jobbján a barát lovagolt, balfelől Szulejman pasa. Néha azonban a szultán hátra is fordult, és hol Petrovichhoz, hol Török Bálinthoz, hol a fiaihoz szólott.

A rabok mindnyájan leborultak a szultán előtt. Egyik-másik esdeklőn emelte feléje megláncolt két kezét.

— Rongy, zsoldos nép, — mondotta törökül a szultán, — de erős testalkatuk.

— Voltak erősebbek is, — jegyezte meg magyarul Török Bálint, hogy a szultán hozzája fordult. Volt egy-néhány száz, de azok nincsenek itt.

S hogy erre a szultán kérdő tekintettel nézett rája, Bálint úr nyugodtan válaszolt:

— Azokat én vágtam le.

Visszatértek a sátorhoz. A szultán nem ment be, hát tábori széket hoztak elő. De a küldöttségnek nem hoztak széket, sem a szultánfiaknak.

— Mi történjék a rabokkal, felség? — kérdezte Amlia. pasa.

— Le kell őket fejezni, — felelte a szultán olyan

egykedvűen, mintha azt mondta volna: keféljétek meg a kaftánomat.

Leült a sátora elé egy aranyos himzésű párnára. Mögéje állott két pávatoll-legyezős szolga, s nem is a pompa kedvéért, hanem valóban a legyek miatt. Mert augusztus végén járt az idő, és a táborral a legyek miriádja utazott.

A szultán mellett ott állott a két fia is. Előtte levett süveggel a magyar urak.

A szultán egy percig maga elé nézett, azután Török Bálinthoz fordult:

— Valami pap esett rabul az úton. A te vármegyéd-ből való. Talán ismered?

Török Bálint megértette a szultánt, de azért meghallgatta a tolmácsot is.

És magyarul felelte:

— Az én vármegyéimből való papokat mind nem ismerem. Van a birtokaimon egynehány száz mindenféle hitű. De lehet, hogy a rabot ismerem.

— Hozzátok ide, — parancsolá a szultán.

És a szemöldökét felholdazva unalommal nézett maga elé.

A dunapartról felhallatszott a fejezés zaja. Kiáltások, könyörgések. s mindez összevegyült a tábor zajgásával.

Két ember hozott aztán sietést egy lepedőbe burkolt alakot.

Lefektették a földre a szultán előtt, és levonták a fejéről a lepedőt.

— Ismered? — kérdezte a szultán féloldalt nézve Török Bálintra.

— Hogyne ismerném, — felelte megrendülve Török Bálint, — hiszen ez az én papom!

És körülnézett a jelenlevőkön, mintha magyarázatot várna.

De a török méltóságok arca hideg volt. Csak fagyosan rámeredő fekete szemekkel találkozott.

— Valami baja történt, — szólt aztán a szultán. Már akkor is beteg volt, mikor a táboromba hozták. Temessétek el tisztességesen, — szólt a szolgálkhoz fordulva, — a keresztény vallás szertartásai szerint.

Azután ezüst tálcán ezüst poharakban frissítőket hordtak körül. Valami narancsléből és rózsavizből készült ital volt az, jeges és illatos.

A szultán nyájas mosolygással kínálta meg elsőnek Török Bálintot.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

XIV.

Gergelynek egy kis udvari szobában ágyat vetett Ceceyné.

A fiúnak nem annyira az ágy esett jól, mint inkább az, hogy egyedül maradhatott a bánatával.

Hogy a királyné megszerette az ő kis Éváját, azon ő nem csodálkozott. Az ő véleménye szerint nincs a világon szeretnivalóbb teremtés Évánál. De az mégiscsak szivbeli fájdalom, hogy Ceceyék annyira büszkék reá! Vicuska a királyi udvarba emelkedett, ahol csak hercegek, meg az ország nagyjai forognak. Hogyan lépjen fel hozzá most már egy ilyen semmi kis ember, akinek se vagyona, se neve, sem érdeme nincsen.

Ledőlt a kopott medvebőr lócára, és a karjára fektette könnytől essző orcáját.

Jó tulajdonsága az a szomorúságnak, hogy el is altatja az embert, meg is vigasztalja mindenféle kedvező álommal.

Gergely jó fél napot aludt a medvebőrön, és mosolyogva ébredt fel utána.

Csodálkozva nézett a kis szoba falára, a falon függő ferdelábu Szent Imre képre, aztán elkomolyodott. Arcát a két tenyerébe fektetve könyökölt a térdén. A fejében

sötét örvénylés forgatta egymásba a két nap történetét. A nagy török tábor, az elfogás, a pap halála, a menekülés, a budai vár, az ő kis feleségének elröppenése, a mostoha szülők szineváltozása, — mindez egymásba kavargva örvénylett az elméjében. Aztán a lóra gondolt, a vén szürkére, hogy adtak-e neki ennie-innia? Hogyan fog ő azon megint hazaballagni Somogyvárra? Mit felel, ha kérdik, hogy hol a mester? Ki fogja őket tanítani ezután? Bizonyosan Tinódy Sebestyén, a béna kezü jó lantos.

Fölkelt és megrázkódott, mint aki rossz álomnak a nyügeiből akar kibontakozni. Átment Ceceyékhez.

— Édes anyám, — mondotta az asszonynak, — én csak azért jöttem, hogy meghireljem a török veszedelmet. Most már visszatérek.

Az asszony az ablaknál ült, és aranycérnával valami gyolcsot szegett. A nők akkoriban aranyozott inggallért viseltek. A leányának varrta.

— Hova sietnél? — felelte, — hiszen még nem is beszélgettünk. Az uram nincs itthon. Ő is akar talán szólani veled. Hát Bálint úrnál voltál-e már?

— Nem, — felelte a diák, — nem is megyek hozzá. Csak úgy ugrottam el hazulról, hogy nem is mondtam, hová megyek.

— Hát az öreg papunkkal nem akarsz beszélni?

— Hol lakik?

— Itt velünk. Hol lakna másutt? De most ő sincs itthon. Temet.

— Még mindig civakodnak?

— Most még többet, mint azelőtt. Most ő a Ferdinánd-párti, az uram meg a János-párti.

— Mondja meg neki *kegyelmed*, hogy tisztelem.

Szándékosan nem szólította *anyámnak*.

Az asszony egyet fordított a varráson, és csak egy-két percnyi hallgatás után válaszolt:

— Hát akkor nem tartóztatlak, Gergely fiam. Csak éppen egykis ebéddel kinállak meg. Félretettem neked. Nem akartalak zavarni a nyugvásodban.

Gergely lehajtotta a fejét. Bizonyosan azon gondolkozott, hogy elfogadja-e az ebédet? Végre is arra gondolt, hogy hátha megbántja őket: elfogadta.

Az asszony sárga bőrabroszt vetett az asztalra, és hidegsültet tett rá, meg bort is tett melléje.

Ekközben Bálint pap is hazaérkezett. Máskor csak az est vetette haza az irgalmasság munkájából, aznap korábban tért haza, mert a hőség és a munka elfárasztotta.

A nyomában lépett be Cecey.

Gergely kezét csókolt a papnak. Aztán, hogy az visszatolta az asztalhoz, evés közben felelgetett a kérdéseire.

— Hogy megnőttél! — mondotta a pap. Embernyi ember vagy. Pedig mintha csak tegnap szakadtál volna el tőlünk!

És körülpillantott.

— Hol a Vica?

— A palotában, — felelte Cecey.

A pap tekintete magyarázatot kért. Cecey mentegedtözve felelte:

— A királyné nagyon megszerette. Nem ereszti.

— Mióta?

— Egynehány napja.

— Csak nem a *gyerek* mellett van? — hörkent föl a pap.

— Mellette van, — felelte Cecey. Csak nem gondolod, hogy pesztonka. Van ott pesztonka elég. A Vica csak épp hogy ott van, no.

— A te leányod, a Szapolyay fia mellett? — kiáltotta a pap a színéből kikelve.

Cecey nyugtalanul baktatott végig a szobán.

— Hát mi van abban? — felelte megfordulva. Nem

te mondtad-e, hogy inkább a magyar, ha kutya is, mint a német, ha angyal is.

— De hogy a te leányod ringatja a Szapolyay fiát!
— szólt a pap a haragtól kivörösödve.

S hirtelen felcsattant. Éktelen dühvel ordított Ceceyre:

— Hát így meglágyul az ember esze, ha megvénül!
Hát elfelejtetted-e, hogy annak a gyereknek az apja hóhér volt! Elfelejtetted-e, hogy velem együtt ettél a Dózsa György húsából!

S úgy vágta a széket a földhöz, hogy darabokra reccsent.

Gergely szájából kiesett a falat. Lefutott a lépcsőn, és elővezette a lovát. Elrohant annélkül, hogy búcsuzott volna.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XV.

A királyi palota előtt leszállt a lováról, és a kantárnál fogva tartotta.

A palota falán szekérkeréknyi nagy napórát pillantott meg. A nap akkor épp a fellegek mögött járt, és az aranyozott órarúd csak halvány árnyék-vetéssel mutatta a római IV-et.

Gergely az ablakokra vizsgálódott. Sorra nézte valamennyit: a földszintieket, az emeletieket, aztán a toronyablakokat.

A palota kapuján katonák jártak ki és be. Egy ősz szakállu, hajlott hátú agg magyar úr két írónégyekkel lépdelt be a kapun. Nagy úr lehetett, mert mindenki köszönt neki, ő azonban nem köszönt vissza senkinek. A diákjai tekercsbe göngyölt papirosokat vittek. Posztósüvegük szélébe lúdtoll volt tűzve. Az övükön rézkalamáris lógott. A nap ahogy rájuk tűzött, az árnyékuk is méltóságosan mozgott előre a palota falán.

Azután egy vékonylábu szőke katonát pillantott meg Gergely. Csak a lábát látta, a piros csizmába, piros nadrágba foglalt vékony két lábat, de arról is megismerte, hogy a szigetvári őrségből való. Nagy Bálint a neve.

Megfordult és a Szentgyörgytér felé sietett a lová-

val. Nem akarta, hogy a Török Bálint emberei közül valaki megpillantsa.

Hanem odább megint csak ismerőssel találkozott. Egy mozgékony, kis kerekszakállu ember volt az: Martonfalvai Imre, Török Bálintnak a deákja, sáfárja, hadnagya, szóval, egy mindenképpen hasznos belső embere.

Gergely átugrott a lova tulsó oldalára, hogy az arcát eltakarja az elől az ember elől. Azonban Imre deák, az örökké fürkésző, szemes ember meglátta.

— Nini! — kiáltotta, — Gergely öcsém!

Gergely fülig elvörösödötten emelte föl a fejét.

— Hogy kerülsz te ide? Az úrhoz jöttél? Hát ezt a lófejű ökröt hol szedted fel? Hiszen ez nem a mi lovainkból való!

Gergely szeretett volna elsülyedni a kövezet alá, az ökörnek nevezett érdemes állattal együtt.

Hanem hamar összeszedelődzködött.

— Az úrhoz jöttem, — mondotta. Hol van?

— Nem tudom, megjött-e már. A német rabokat kísérte a szultán elé. Haj de vitéz ember a mi urunk! Láttad volna, hogyan apitotta a németet! Ma egy hete is úgy jött vissza a csatából, hogy egy-csuron vér volt a jobbkarja. A királyné az ablakban ült. Ahogy ellovagolt előtte, felmutatta neki a jobbját, a karddal együtt. Nincs otthon marhaveszedelem?

— Nincs, — felelte Gergely.

— Hát az öreg-kútat kitisztították-e a rabok?

— Ki.

— A cséplők nem lopnak?

— Nem.

— Az urfiak egészségesek?

— Egészségesek.

— És az asszonyunk?

— Az is.

— Remeteudvaron nem voltál?

— Nem.

— Nem tudod, hogy a szénát betakarították-e?

— Nem.

— No, — azt mondja a deák, a süvegével legyezve magát, — hát most hova szállsz? Vagy van szállásod?

— Nincs.

— Hát gyere énhozzám. Valami nagy hírrel jöttél? Vagy levelet hoztál az úrnak?

— Nem. Csakúgy véletlen formán jöttem el.

— Hát várakozzál itt. Befordúlok a palotába. Vagy gyere te is velem ide az udvarra. Aztán hazamegyünk, és átöltözől. Vagy nincs ruhád? No majd lesz. Aztán beszélhetsz az úrral.

Bevezette a diákot az udvarra, és elhelyezte az árnyékon.

Gergely utána nézett a bőbeszédű eleven embernek. Láta mint szalad fel a széles vörös márványlépcsőn. Aztán azon gondolkozott, hogy né szökjön-e meg a Bálint úr szidása elől?

Hej, nem lehet az elől megszökni! Hatalmas tekintetével messziről is magához horgozza az embert. Aztán igazat kell mondani. Meg kell vallani, hogy ők bizony a pappal a levegőbe akarták vetni a török császárt.

Hát megnyugodott abban, hogy ma az ő szegény kicsisége nagymosásba kerül, és újra bámulta az ablakokat.

Amint így tekintget, látja, hogy az udvar egy nyílásán a kert fái zöldelnek át. Mi lenne, ha ő oda besurranna? Csak úgy messziről megnézné az ő kis Éváját. Csak úgy messziről, mert a királynéhoz nem szabad közel menni.

Bizonyos, hogy ők a tulsó árnyékos részen vannak, vagy a kertben, vagy valamelyik ablakban. Megismerné Évát messziről is. Megismerné azt a gyöngye fehér arcát, édesmosolygásu macskaszemét. Intene neki egyet a süvegével. Aztán Éva találgathatná akár egy hétig is, hogy

Gergely járt-e ott? vagy egy hozzá hasonló fiú? vagy hogy éppen Gergelynek a lelke?

A fal az udvaron tele volt nagy nehéz vasgyűrűvel. A gyűrűk arra valók, hogy a lovat hozzájuk kössék, akik ott járnak.

Gergely is odakötötte a maga lovát, aztán csöndes andalgással átment a katonák között. Beosont abba a sikátorba, amelyikből a fák lombja kandikált kifelé.

*

Gergely azt gondolta, hogy ott van a kertnek a bejárata. No bizony éppen olyan keskeny sikátorba szokták csinálni a nagy kertek bejáratát! Nyoma sincs ott semmiféle ajtónak. A sikátor egyik oldala magas vasrács, a másik oldala épület. A Mátyás király tudósai és művészei laktak valamikor azon a részen, azután lengyel papok és szolgák Ulászló idejében, később meg asszonycselédék.

Gergely azonban minderről nem tudott semmit. Ő csak a rácsot nézte. A rács zöld volt, s a vasrudak vége aranyozott. A lombok néhol áthajoltak a rácson.

Gergely be-benézett. Néhol kavicsos utat látott, meg egy-egy zöldmázás cseréptetővel fedett kis kerti épületet. A rácsokon is itt-ott egy-egy vasholló ült; de némelyiknek már csak a lába volt meg. Gergely a lombokon át egynehány rózsaszínű foltot látott. Női ruhák! Gergelynek a szive malomként dobogott.

Be-bekukucskált ahogy lejjebb és lejjebb ment a kerítés mellett. Végre egy öreg hársfa alatt női csoportot pillantott meg.

Bölcső körül ültek. Világos rózsaszín ruhába voltak öltözve. Csak egy volt közöttük feketében, egy hosszúkás arcú, vékonykezű nő. Annak az arca halavány volt és szomorú. Csak akkor mosolyodott el, mikor lehajolt, és a bölcsőbe nézett, de a mosolygása is szomorú volt annak.

Gergely nem látott a bölcsőbe. Egy fehérruhás kövér

asszonynak a háta takarta a bölcsőt. A kövér asszony hársfa-lombocskát lengetett a bölcső fölött.

Gergely ide-oda keresgélt a rácson, hogy jobban beláthasson. Láta már, hogy négy nő van összesen a bölcső körül, s egy ötödik ott hajladozik egy kehelyalaku nagy márványváza mellett.

A rács mentén ahhoz futott le. Csakugyan az ő kis Évája volt. De hogy megnőtt! Vadgesztenyét szedett a földről kosárba:

— Vicuska! Cicuska! — szólt be halkan a rácson.

A leányka húsz lépésnyire lehetett. Valami nótát dúdolgatott. Az volt az oka, hogy nem hallotta a Gergely szavát.

— Vicuska! Cicuska! — szólt be ismét Gergely.

A leány fölemelte a fejét. Komoly csodálkozással nézett a rács felé.

— Cicuska! — ismételte Gergely csaknem kacagva. Cicus, Vicus, gyere hát ide!

A leány nem láthatta a tamariszkusz-lomboktól Gergelyt, de megösmerte a hangját.

Jött, mint az özike. Meg-megállva, meg-megiramodva, nagy bámuló szemével még csak nem is pillantva csodálkozásában.

— Én vagyok itt, Vicuska, — szólt Gergely újból. Akkor a leány ott termett.

— Gergő, — mondotta a kezét összecsapva. Hogyan kerülsz ide?

Az öröm ragyogása áradt el rajta, s a rács nyílásához tette az arcát, hogy Gergely megcsókolja. Gergely ekközben valami kellemes illatot érzett rajta, hasonlót az áprilisban virágzó lonc illatához.

Azután mind a ketten fogták a rácst, egymás keze mellett. A rács hideg volt. A kezők meleg. Az arca is mind a kettőnek kipirult.

A fiú elmondta röviden az odakerülése történetét, s közben a leány arcát, kezét és ruháját vizsgálta.

Hogy megnőtt, hogy megszépült! Csak a szeme, az a nyílt ártatlan szép macska-szeme a régi.

Más talán nem látta volna szépnek a leányt: Hiszen abban a korban volt, amelyben csak a kezek meg a lábak fejlődnek, s az arc valami éretlen, a mell még fiús, és a haj még rövid, de Gergelynek mindez mégis szép volt. A leány nagy keze tetszett neki, fehérnek és bársonyosnak érezte, s hogy a lábára formás cipő simult, oda is vetett egy gyönyörködő pillantást.

— Egy gyűrűt hoztam, — mondotta Gergely.

S elővonta a zsebéből a nagy török gyűrűt.

— Az én jó mesterem hagyta ezt nekem. Én meg odaadom neked, Vicuska.

Vica a kezébe vette a gyűrűt, és tetszéssel nézte rajta a topáz-félfoldat, gyémánt-csillagokat. Azután beledugta az ujját és mosolygott.

— Mekkora gyűrű! De szép!!

És hogy egy ujján csak lötyögött a gyűrű, két ujját dugta bele.

— Jó lesz, ha megnövök, — mondotta. Addig csak legyen nálad.

Aztán gyermekes őszinteséggel mondta hozzá:

— Tudod, majd ha a feleséged leszek.

Gergelynek az arca elborult, és a szeme megnedvesedett.

— Nem leszel te az én feleségem, Vica.

— Nem-e? — kérdezte a leány megütődve.

— Te már csupa királyok meg hercegek között élsz. Nem adnak ilyen kurta embernek, mint én vagyok.

— Oh, hogysisne, — felelte a leány. Azt hiszed, hogy én valami nagyra nézem őket. A királyné is mondta egy-

szer, hogy csak szeressem a kis királyt, ha megnövök, majd szerezz nekem egy szép vőlegényt. Van már nekem, azt feleltem vissza. Megmondtam a nevedet is, meg hogy Török Bálint a nevelő atyád.

— Megmondottad? Aztán mit szólt rá?

— Annyira nevetett, hogy majd leesett a székéről.

— Itt van ő is a kertben?

— Itt. Az a fekete ruhás.

— Az?

— Az ám. Ugy-e, milyen szép?

— Szép, de én még szebbnek gondoltam.

— Szebbnek-e? Hát nem eléggé szép?

— Nem láttam a fején semmi koronát.

— Ha akarod, beszélhetsz vele. Igen jó asszony. Magyarul nem ért.

— Hát?

— Lengyelül, németül, diákul, olaszul, franciául, szóval mindenféle nyelven, csak magyarul nem. A te nevedet is úgy mondja ki, hogy: *Kerkő*.

— Nem akarok vele beszélni, — mondotta húzódozva Gergely. Ámbátor egypár szót én is tudok németül. Hanem azt mondd meg, Vicuska, hogy ha máskor is eljövök Budára, hogyan beszélhetek veled?

— Hogyan? Hát majd én megmondom a királynénak, hogy eresztessen be.

— És beeresztet?

— Hogyne. Engem úgy szeret, hogy mindent megenged. Az illat-vizéből is ad. Szagold meg csak a ruhám ujját. Ugye, jószagu? A királynék mind ilyen jószaguak! Aztán az imádságos könyvét is megmutatta. De szép képek vannak benne! Van benne egy Mária kék selyemruhában, rózsák között. Azt látnád!

A hárs alól valami olyanféle nyekergés hallatszott, mint mikor a macskának rálépnek a farkára.

Éva összerezzen.

— Jaj! A királyka fölébredt. Várj itt, Gergő.

— Vicus, nem várhatlak, hanem holnap eljövök.

— Jó, — felelte a leány. Mindennap itt légy ebben az órában.

És elfutott a királykához.

OSZK

Nemzeti Széchenyi Könyvtár

XVI.

Semmisem úgy történik, ahogy az ember előre elgondolja.

Mikor Török Bálint haza érkezett, órákig nem lehetett vele beszélni. Bezárkózott a szobájába, és fel-alá járt. Az alsó szobákban hallották nehéz, egyforma járását.

— Az úr haragszik, — mondotta Martonfalvay aggodalmasan. Talán csak nem énrám!?

— Hátha még engem meglát, — gondolta Gergely. S vakart egyet a fején.

Martonfalvay háromszor is fölment a lépcsőn, míg végre be mert nyitni.

Török Bálint a Dunára néző ablaknál állott. Úgy volt öltözve, ahogy a török császárnál járt. Még a bársonyos diszkardot sem oldta le a derekáról.

— Mi az? — kérdezte visszafordulva. Mit akarsz, Imre? Most nem akarok beszélni semmiről.

Martonfalvay alázatos meghajlással vonult vissza.

Megállt a tornácon, és zavartan vakarta a fületövét. Mert az is baj lesz, ha szól. Bálint úr olyan, mikor haragszik, mint a zivatar-felleg: könnyen kilobban belőle a

mennykő. De hátha az is baj, hogyha nem szól? Akárki jön hazulról, az úr mindig örömet látja.

Török Bálintnak a háza a fejevári kaput támasztotta. Egyfelől Pestre nyíltak az ablakai, másfelől a Gellérthegyre. Martonfalvayt végre az segítette ki a zavarából, hogy amint lenézett az ablakon, Verböczt látta a ház ajtaján belépni.

Visszasietett hát, és megintcsak benyitott az ajtón.

— Nagyságos uram, Verböczt úr jön.

— Itthon vagyok, — felelte Török Bálint.

— Gergely is itt van, — mondotta nagy lélekzettel a deák, — a kis Bornemissza-fiú.

— Gergely? Egyedül?

— Egyedül.

— Hát hogy kerül az ide? Jöjjön be.

Gergely egyszerre érkezett az ajtóhoz az ősz szakállu, hajlott hátú Verböczzel.

Hogy Martonfalvay mélyen meghajolt, Gergely is utánozta.

Azzal az öreg úrral találkozott ő az imént a királyi palotánál. Az előtt vitték a lúdtollas deákok a papirteker-
cset. (Hej, nagyhirű ember! Legénykorában látta Mátyás királyt.)

— Isten hozott, bátyám, — hangzott ki a szobából Török Bálint mély, férfias hangja.

Megpillantotta Gergelyt.

— Engedd meg, bátyám, hogy a fogadott fiammal szóljak előbb. Gyere be, Gergely!

Gergely azt se tudta, élő-e vagy holt: állt cövekként a két úr előtt.

Bálint összevont szemöldökkel nézett reá:

— Valami baj van talán otthon?

— Nincs, — felelte a diák.

— Te a pappal jöttél!!!

— Avval, — felelte sápadtan a fiú.

— És hogy estetek rabul? Hiszen a pap meghalt. A fiaim is veletek voltak?

— Nem.

— Hát hogy kerültetek a törökök közé?

Az agg Verböcy megszólalt:

— No-no, Bálint öcsém, — mondotta jóságos mélyrengésű hangon, — ne kiabálj úgy arra a szegény gyerekre, hiszen féltében se tud felelni.

És megsimitotta a fiú arcát, aztán leült a szoba közepén levő feketebőr karosszékre.

A fiú a *féltében* szóra észre tért, mintha vizet locsantottak volna az arcára.

— Úgy, — felelte egyszerre bátran, — hogy égbe akartuk röpiteni a török császárt.

— Per amorem! — szólt elszörnyedve Verböcy.

Török Bálint maga is meghökkent.

A fiú, — jöjjön, aminek jönnie kell, — elmondta, hogyan vitték a puskaport az országútra, és a pap hogyan tévesztette össze a császárt a basával.

Verböcy összecsapta a kezét.

— Micsoda meggondolatlanság! Micsoda szemérmiséget eszeltetek ki, édes fiam!

— Nem ott a szemérmiség, — felelte a kardját a padlóhoz ütve Török Bálint, — hanem ott, hogy a pap nem ismerte meg a szultánt.

És a két úr egymásnak fordult.

— A szultán barátunk! — szólt Verböcy.

— Elvesztünk! — felelte Török Bálint.

— Nemes gondolkodású úr!

— Koronás gazember!

— Én ismerem, de te nem ismered! Én jártam nála Konstantinápolyban . . .

— Töröknek a szava nem szentírás. És ha szentírás volna is, az ő szentírásuk nem a miénk, a miénk nem az

övék. Az ő szentírásuk az, hogy a keresztényt le kell tiporni.

— Csalatkozol.

— Adja az Isten, bátyám, de én gonosz büzét érzem ennek a látogatásnak. Haza megyek innen. Fiam, — szólt Gergelyhez fordulva, — megmenthettétek volna Magyarországot!

S hogy ezt mondta, a hangja fájdalmas volt.

*

Másnap reggel azzal ébresztette fel Gergelyt Martonfalvay, hogy a ruhatárból egy vörös és kék selyem apród-öltözetet tett az asztalára.

— Az úr parancsolja, hogy öltözzél fel. Tíz órakor állj készen az udvaron. Bemégy vele a királyi palotába.

Azzal előfogta Gergelyt, mint valami gondos anya. Megmosdatta, felöltöztette. A haját középen kétfelé fésülte. Az aranygombjait megtörülgette szarvasbőrrel. Még a meggyoszín-piros dali-cipőket is ő akarta felhúzni a lábára.

— De már ezt nem engedem! — mondotta nevetve Gergely. Nem vagyok én olyan gyámoltalan fráter, hogy még a cipőt se tudnám felhúzni.

— Hát nem félsz?

— Mitől félnék, deák uram? Hogy a királyné elé megyek? Nagyobb asszony az én nagyasszonyom annál, ha nincs is korona a fején!

— Abba is igaz a szavad, — felelte a deák, tetszéssel nézve végig a fiún. De tudod, mégiscsak királyné.

Ahogy Török Bálinttal mentek aztán a királyi palotába, az udvar egy szolgája sietett eléjük.

— Nagyságos uram, — mondotta lihegve, — a királyné öfelsége küldött, hogy azonnal jöjjön. Valami basa érkezik. Annyi kincset hoznak, hogy szörnyűség!

Török Bálint a kísérő vitézeihez fordult:

— Nem ingyen hozzák, meglássátok!

A katonák az udvaron maradtak. Bálint úr Gergelyvel felment a széles márvány-lépcsőn.

Az alabárdos ajtónálló tisztelgőre emelte a bárdot, s jobb felé mutatott:

— Ófelsége a trónteremben van.

— Akkor velem jöhetsz, — szólt Bálint úr Gergelyhez. Mindig a hátam mögött állj négy-öt lépésnyire. És katonásan állj! Senkivel ne beszélj! Ne krákogj, ne köpdöss, ne ásíts, illedelmes légy!

Magasívü csarnokok; színes és faragott falak; mindenütt arannyal tündöklő és koronás cimerek; magas széles ajtók; ezüst csillagokkal ékesített kék mennyezetek; lépések zaját elnyelő vastag vörös szőnyegek. Gergely kábultozott a pompától.

Úgy érezte, mintha minden sarokban egy koronás szellem állana, és suttogná:

— Királyok lábnyomán jártok! Ezt a levegőt királyok lehelték be itten!

A trónteremben már öt fényes öltözetű úr ácsorgott. Mögöttük apródok és tiszték. A trón mellett néhány alabárdos testőr. De a trónon nem ült még senki.

A terem boltozatos volt, mint a többi, s a szilvaszín kék selyem boltozat csillagai az eget abban az órájában ábrázolták, amelyikben a nemzet Mátyást királyának választotta.

A trónus mögött nagy bíbor szőnyeg az ország aranyfonállal szőtt cimérével. Az országos cimere belsejében megint egy kis cimere: koronás kígyó és hármasan koronás leopárd; fölül lengyel sas. A Szapolyay-család cimere volt az.

Török Bálint elé egy palotás hadnagy lépett:

— Ófelsége hívja, nagyságos uram.

Gergely magára maradt az apródok és deákok között. A mellette beszélgető két ifjúhoz fordult:

— Bornemissza Gergely a nevem. Török Bálint apódja vagyok.

Az egyik ifjú, — (vidám tekintetü naptól barnult szőke haju), — kezet nyújtott neki:

— Zoltay István vagyok, Batthyány uram hadában.

A másik egy rövidnyaku köpcös legény, csak öszsefonva tartotta a karjait, és elnézett a Gergely válla fölött.

Gergely megütődve bámult rá. (Ez a bikafejü urfi bizony még megveti!)

— Bornemissza Gergely vagyok, — ismételte a mellet kidomborítva.

A bikafejü ránézett félvállról:

— Mi közöm veled öcsém? Apródnak *hallgass* a neve.

Gergely elpirult. A szeme rávillant a gögös ifjúra.

— Nem a te apródod vagyok! Akié pedig vagyok, az nem úgy hí engem, hogy *hallgass*, hanem úgy, hogy *ne tőrj bántást!*

A bikafejü végignézett rajta.

— No majd, ha kint leszünk az udvaron, megmondom neked a nevemet.

S a tenyerét érthető mozdulattal emelte meg.

Zoltay közéjük lépett.

— Nono Mekcsey, csak nem izéled ezt a gyereket!

— Nem vagyok gyerek, ha bántanak, — felelte Gergely. Engem Dobó István már hét éves koromban karddal övezett fel, és vitéznek nevezett.

A Dobó névre Zoltay megfordult és Gergelynek a vállára tette a kezét.

— Nini, — mondotta, — talán bíz te vagy az a gyerek, aki egy janicsárnak a lovát elvitted?

— Én, — felelte Gergely büszke örömmel.

— Pécs mellett valahol?

— A Mecseken.

— No pajtáskám, akkor add ide még egyszer a kezdet.

Megrázta, megszorította a Gergely kezét, aztán magához ölelte.

Mekcsey ezalatt háttal volt fordulva hozzájuk.

— Ki ez a goromba fráter? — kérdezte Gergely Mekcseyre intve.

— Jó fiu, — felelte Zoltay, — csak kissé tüskés.

— De én nem hagyom annyiba! — tüzeskedett Gergely.

Rácsapott Mekcseynek a vállára.

— Hallja az úr . . .

Mekcsey megfordult.

— Éjfélkor a Szent György-téren megösmerkedhetünk.

És a kardjára csapott.

— Ott leszek, — felelte röviden Mekcsey.

Zoltay a fejét csóválta.

A termen mintha szellő fuvalt volna át. Mozgolódás támadt. Két alabárdos testőr — vagy mint akkor mondták: *palotás*, — lépett be az ajtón, aztán néhány udvari méltóság: udvarmester, kamarás, egy fekete pap, — bizonyosan az udvari káplán; aztán négy kis apród, aztán a királyné; utána a barát, Török Bálint, Verböcy, Battyhány Orbán, meg az öreg Petrovich:

Gergely elpirosodva nézett az ajtóra. Még valakit várt, hogy jön. Bizonyosan azt gondolta, hogy amint a férfiaknak fiu-apródjaik vannak, az ilyen nagyasszonyt is környezik leány-apródok. De nem jött leányapród egy se.

A királyné fátyolos gyászruhában volt. Csak a fején ragyogott egy vékony hold-alaku gyémántos korona. A trónba ült. Két testőr mögéje állott. A főurak melléje.

A királyné körül nézett a teremben. Még valamit kéredezett halkán a baráttól, aztán visszahelyezkedett a trónusába.

A barát intett az ajtónállóknak.

*

A török szultán küldötte lépett be: egy aransallangos fehér selyembe öltözött termetes ember. Amint az ajtón belépett, földig meghajolt. Aztán futó sietéssel ment a trón szőnyegéig. Ott előrevetette a két kezét, és hasra feküdt.

Vele együtt tíz apródféle citromszin-ruhás cirkászi barna fiú. Azok is úgy siettek be, mint az agájok. Ketten-ketten egy-egy violaszínű bársonnyal borított ládát cipeltek. Letették a ládákat kétfelől az aga mellé. S ők is a szőnyegre borultak.

— Isten hozott, Ali aga, — szólalt meg ekkor a királyné latin nyelven.

Gyöngé rebegetés volt a hangja. Nem lehetett tudni, hogy a melle erőtlen-e? vagy hogy mint afféle asszony nyárfalevél-természetű lélek?

A török fölemelkedett. Csak akkor látszott micsoda széparcu arab ember. Lehetett negyvenéves.

— Felsőleges királyasszony, — szólalt meg latinul, s dercés reggeli hangon, — a hatalmas padisah üdvözlését hoztam trónusod elé. Kér, hogy fogadd olyan szívesen, mint ahogy ő adja.

Intésére az apródok fölemelték a ládák tetejét, s az aga egyenként szedte elő a ragyogó aranyláncokat, karpereceket, selyem- és bársonykelméket, egy szép drágaköves kardot, és buzogányt.

Odarakta a szőnyegre a királyné lába elé.

A királyné halvány arcán az öröm gyöngé rózsája pirosodott elő.

Az aga még egy kis csipkézett ezüst-foglalatu kristályszelencét nyitott fel és nyujtott át. Gyűrűk csillogtak abban, a mesés kelet legszebb kincseiből valók. A királyné őszinte gyönyörködéssel nézett a gyűrűkre.

— A kardot és buzogányt, felség, a kis király öfel-

ségének küldi az én uram, — folytatta a szót Ali aga — továbbá lent az udvaron áll három telivér arabsló. Azok ketteje a két szultánfitól való, akik ide eljöttek, és testvéri csókjukat küldik János Zsigmond öfelségének.

A királyné a főurakkal az udvari ablakhoz sietett. Ahogy Gergely mellett elhaladt, Gergely érezte rajta azt a finom lonc-illatot, amelytől Vica is illatozott. Egy testőr félrevonta az ablak vastag kárpitját. A terembe napfény szállt be. A királyné a tenyerét a szemére árnyékozva nézett le az udvarra.

Ott állt a három gyönyörű hófehér paripa aranynyal kivert drága keleti szerszámban, s körülötte a bámuló udvari nép.

A királyné egynéhány szót váltott a baráttal.

A barát a követhoz fordult:

— Öfelsége mély meghatottsággal és hálával köszöni a kegyelmes szultán ajándékait, valamint a két főherceg ajándékát. Mondd meg uradnak, a kegyelmes szultánnak, hogy jelöljön meg egy órát a király és királyné öfelségük küldöttjeinek elfogadására, akik e köszönetet tolmácsolni fogják a kegyelmes padisáhnak.

A királyné bólintott, és vissza akart vonulni a termeibe, azonban az aga még nem végzett.

— Mindezeket az ajándékokat, — mondotta finom mosolygással, — csupán annak jeleképpen küldi a hatalmas padisáh, hogy ő János Zsigmond király öfelségét fiának tekinti, a felséges királyasszonyt pedig leányának. És semmisen okozna neki nagyobb örömet, mint az, ha elhunyt királyi barátjának fiát a kis király öfelségét láthatná, és atyai csókjával illelhetné.

A királyné elhalaványodott.

— Ez okból, — folytatta a követ, — kéreti felségedet a hatalmas padisáh, méltóztassék a kis király öfelségét a dajkával együtt kocsiba ültetni, és méltó kísérettel hozzá bocsátani.

Ezen a *méltó kísérettel* szón hangsúly volt. Senki nem értette akkor. Mindenki megértette másnap.

A királyné fehér volt, mint a fal. Hátradőlt a trónusán, nehogy elájuljon. A teremben az elszörnyűködés halk moraja futott át. Gergely fázott.

— Mi az? — kérdezte suttogva Mekksey.

— Nem értettem tisztán, — felelte Zoltay.

És Gergelyhez fordult:

— Te értetted? Te bizonyosan jobban tudsz latinul, mint mink.

— Én értettem, — felelte Gergely, — és *neked* megmondom.

Azonban mielőtt szólhatott volna, a török hangja hallatszott megint:

— Nincs ok az aggodalomra. A hatalmas padisáh csak az ellenségeinek félelmes, a jóbarátok irányában ő is csak jóbarát. Egyébiránt ő személyesen jött volna el, hogy tiszteletét és jóindulatát kifejezze, de a mi vallási törvényeink tiltják ezt, felséges királyné.

S megállt a beszédben. Várta, hogy vagy a baráttól, vagy a királynétól, feleletet kap. Azonban senkise felelt.

— Továbbá, — folytatta ekkor a török, — az én uram és császárom azt óhajtja, hogy János Zsigmond öfelségét mindazok az urak kísérik el, akik Buda védelmében kitüntették magukat. Ismerni kívánja a magyar hősokeket; valamennyit a maga hőseinek tekinti.

Hogy erre se feleltek, meghajolt:

— Ezzel elvégeztem a hatalmas padisáh megbizását, s várom a kegyelmes választ.

— Délután három órakor megadjuk, — felelte György barát a királyné helyett. Öfelsége a császár meglesz a mi válaszunkkal elégedve.

A királyné fölkelt. Intett Török Bálintnak, s hogy az erre a trónhoz lépett, belefűzte a karját a karjába. Látszott rajta, hogy alig bír a lábán megállani.

XVII.

Ali aga délben a főurakat járta sorba: Fráter Györgyöt, Török Bálintot, Petrovich Pétert, aki nemcsak rokona, de gyámja is volt a kis királynak, továbbá Verböczt, Bařthyány Orbánt és Podmaniczky Jánost.

Mindenüve egy-egy értékes kaftánt vitt, és mindenütt mézes szavakkal biztosította az urakat a szultán jóindulatáról és bőkezűségéről.

A kaftánok között Török Bálintnak jutott a legértékesebb. Bokáig érő nehéz sárgaselyem volt az. A többi kaftán mind egyforma ibolyaszínű volt, és ,narancsszínű sárga selyembélésű. Az az egy napraforgó színű selyem volt, és habos fehér selyem a bélése. Maga az aranyfonalakból szőtt öv olyan szálazott aprólék munka, hogy egy emberéletbe kerülhetett, míg elkészült. A gombok rajta a nyaktól az övig gyémánttal körözött aranygombok.

Hogy a házbeliek összefutottak az ajándék csodájára, Török Bálint mosolyogva rázta a fejét:

— Jó lesz paplannak.

Azután elkomolyodott:

— Szedelődzködjetek! Délután hazamegyünk!

Három órakor átsétált megint a palotába. Ott a főurak a könyvtár-teremben vártak már reá.

— A királyné nem enged, — mondotta György barát, — kérlek szólj vele.

— Én búcsúzni jöttem, — felelte hidegen Török Bálint.

A főurak elképedve néztek rája.

— Mi jut eszedbe?

— Érzem a szelet. Nem akarom, hogy kívül találjon az odumon.

— Az ország sorsával játszol! — szólt rá Verböcy.

— Rajtam fordulna meg?

— A szultánt nem szabad elkedvetlenítenünk, — szólt közbe György barát.

— A fejemmel nem akarok neki kedveskedni.

— Meg van ez zavarodva! — szólt a vállát vonogatva Verböcy. Hát nem neked küldte-e a legszebb káftánt? Nem téged ölelgetett-e köztünk legjobban?

Török Bálint rákönyökölt a nagy kéklő földgömbnek a kávjára és maga elé gondolkozva bólogatott:

— Az okos madarász annak a madárnak sipol legszebben, amelyiket leghamarabb akar törbe ejteni.

Az ajtónálló feltárta az ajtót annak jeléül, hogy a királyné várja az urakat.

Hosszas és kínos disputa keletkezett odabenn. A királyné féltette a gyermekét. A főurak az ország és a nemzet sorsát vetették fel a kérés megtagadása ellenében.

— És te nem szólsz-e semmit? — fordult a királyné Török Bálinthoz, aki a falnak támaszkodva némán és komoran állott.

— Én csak búcsúzni jöttem ide felség, — felelt a királyné szavára előlépve.

— Búcsúzni? — kérdezte elámult szemmel a királyné.

— Még ma haza kell mennem. Olyan ügyek fordultak elő, hogy nem maradhatok egy percig se tovább. Beteges is vagyok . . .

A királyné ideges kéztördeléssel felelte:

— Várj. Ül le, ha beteg vagy. Mondd meg, mit cselekedjünk?

Török Bálint vállat vont:

— Én nem bizok a törökben. A török ebnek néz minden keresztényt. Nem szabad a kezébe adnunk a királyi gyermekeket.

A barát haragosan toppantott:

— Az országra is gondolj! A szultán itt áll egy nagy haddal. Magunk hívtuk be. Barátja volt a megboldogult királynak: a kívánságát teljesíteni kell! Ha azt látja, hogy bizalmatlanok vagyunk iránta, ki a kezes arról, hogy ellenünk nem bősül? Akkor aztán nem fiának nevezi öfelségét, hanem rabjának.

A királyné a halántékához kapott s hátra hanyatlott a székén.

— Oh, jaj nekem nyomorúlt asszonynak! . . . Azt mondják királyné vagyok, de a földön csúszó koldusnak is több az ereje! . . . A fának nem fáj, ha letörik a virágát, oh, de az anyai szivet fájdalomtól gyúrta a Teremtő!

XVIII.

Mig ezek a teremben történtek, Gergely az előszobában ácsorgott.

Ahogy ott áll az öles magas cserépkályha mellett, úgy érzi, mintha valami pók futna végig az arcán. Oda-kap. Hát egy pávatoll akad a kezébe.

A kályha két terem közt állt, s mellette át lehetett látni a másik terembe.

— Gergely! — hangzott halkán.

Gergely boldog megrezzenéssel fordult vissza.

A Vicá arcát látta, az ő pajkos szemét, ahogy a szomszéd teremből hozzá átpillantott.

— Gyere ki a folyosóra, — susogta a leány.

Gergely kisurrant. A leány már ott várta az ablakfülkében. Megragadta a kezét.

— Gyerünk le a kertbe!

S vezette. Négy vagy öt szobán mentek át. Valamennyi vastagon be volt terítve szőnyeggel, s valamenyinek le volt eresztve a nap felől való oldalon a kárpitja. A falakon király-képek és szent-képek. Egy helyen lovas csatakép is. A butorokon és falakon aranyozások. Egyik szoba rákszin, a másik lilionszin, a harmadik kék,

mint a levendula. Mind más és más színü. Butor valamennyiben kevés.

Egy ajtón végre a kertbe léptek ki. Gergely megkönnyebbült.

— Magunk vagyunk, — mondotta Vica.

Fehér ruhába volt öltözve, valami fátyolféle könnyű szövetbe, amely a nyaka körül ki volt kanyarítva. A haja egy-ágba fontan csüggött a hátán. A lábán sárga szatytyáncipők. Állt az árnyékos homok-úton, egy bokorcsoport mellett. Állt mosolyogva, hogy Gergely bámulta.

— Szép vagyok? — kérdezte azzal az őszinteséggel, amely még a gyermekkor ártatlanságából való.

— Szép, — felelte Gergely. Te mindig szép vagy. Olyan szép vagy, mint a fehér galamb!

— A királyné varratta ezt a ruhát nekem.

S karját a Gergely karjába öltötte:

— Jer, üljünk amoda a hársfák alá. Sokat akarok neked mondani, és te is bizonyára nekem. Mingyárt megismertem a hangodat, mikor a vasrácson beszóltál, de nem hittem, hogy te vagy. Sokszor gondoltam rád. Az éjjel is felőled álmodtam. A királynénak is mondtam akkornap, hogy itt vagy. Azt mondta, hogy mihelyt a török eimegy, látni akar.

Leültek a hársfa alá egy márványpadra, amelynek a karja két ülő oroszlán. Onnan le lehetett látni a Dunára, s a Duna tulsó partján Pestre. Kicsi kis piszkos város az a Pest. Magas kőfal keríti körül. A kőfalon belől apró házak. A kőfalon kívül sárga homokos mező. De Gergely nem nézte sem a Dunát, se Pestet, ő csak Vicát nézte. Bámulta a leány arcának liliumhoz hasonló üdeségét, gyönyörű fogait, gömbölyű állát, fehér bársony nyakát, vidám, ártatlan szemeit.

— No most már beszélj te is, — mondotta a leány. Hogy élsz Törökéknél? Tanulsz-e még sokat? Tudod-e,

hogy én most festeni is tanulok? No mit bámulsz úgy? Még egyet se szóltál!

— Téged bámullak, hogy milyen nagy vagy, és milyen szép vagy!

— Azt a királyné is mondta. Azt mondta, hogy most vagyok fejlődésben. A kezem, lábam most már akkora, hogy nagyobb nem lesz. Mert a kéz és a láb csak tizenhárom éves korig nő a lányoknál. Te is szép vagy Gergely.

Pirosság futott végig az arcán, és eltakarta a szemét a tenyerébe.

— Jaj milyen bolondokat beszélek! Ne nézz rám. Szégyellem magamat.

De a fiu is zavart volt. Elvörösödött a füle hegyéig.

Egy-két percet hallgattak. A hársfán egy pihenő fecske csicsergett. Talán azt hallgatták. Dehogyan azt hallgatták. Szébb zenét hallgattak ők. Azt ami a szivökben zendült meg.

— Add ide a kezedet, — mondotta a fiu.

A leány készséggel odanyujtotta.

A fiu fogta a leány kezét. Az várta, hogy mit akar Gergely? Gergely csak hallgatott és nézett. Egyszer csak fölemelte szép lassan a leány kezét és megcsókolta.

Éva elpirult.

— Szép ez a kert, — mondotta Gergely, hogy valamit mondjon.

Megint hallgattak. Egy hársfalevél leesett az ágról és eléjük hullott. Arra néztek mind a ketten, aztán a fiu megszólalt:

— Mindennek vége van.

Ezt oly búsan mondotta, hogy a leány szinte ijedten nézett reá.

Gergely fölkel.

— Gyerünk Vica, mert hátha jön az atyám.

Vica is fölkel.

Újra karonfogta Gergelyt. Hozzá is simult. Így mentek némán tiz lépést. Akkor a leány megszólalt:

— Mért mondtad, hogy mindennek vége van?

— Mert vége van, — felelte Gergely.

És még egynehány lépést mentek hallgatva. Gergely a fejét rázta:

— Érzem, hogy te nem leszel az én feleségem.

És sohajtott.

— Én meg érzem, hogy az leszek, — felelte vigasztalón a leány.

A fiu ránézett. A szemébe nézett.

— Igéred nekem?

— Igérem.

— Lelkedre?

— Lelkemre.

— És ha a szülőid mást akarnak? És ha a királyné mást akar?

— Megmondom nekik, hogy mink már megegyeztünk.

Végigmentek újra a szobákon. Mikor a folyosóra nyiló ajtóhoz értek, Vica megszólalt:

— Mig itt a török, nem találkozhatunk, csak ha Bálint úrral jössz. Akkor csak állj ide a kályha mellé. Azután kijövök majd érted.

Gergely fogta a leány kezét. A leány érezte, hogy a Gergely keze remeg.

— Megcsókolhatlak? — kérdezte Gergely.

Azelőtt mindig megcsókolták egymást kérdés nélkül is. De Gergely érezte, hogy *ez a leány* nem *az a leány* többé, akit otthon Keresztesen testvéreként szeretett. Több. A leány is érzett valami effélét, mert Gergely kérdésére elpirosodott.

— Hát csókolj meg, — mondotta boldog-komolyan.

S nem az arcát nyujtotta, mint szokta, hanem az ajakát.

XIX.

Délután négy órakor fel volt öltöztetve a kis királyfi. Az udvaron aranyozott hintó várta, hogy leszálljon vele az óbudai völgybe, ahol lesátorozott a török tábor.

A királyné azonban még az utolsó percekben sem akarta elbocsátani a gyermekét. A fejét a két kezébe fogta és sirt.

— Nektek nincs gyermeketek! — mondotta. — Neked nincs György barát, Podmaniczkynak sincs. Petrovichnak sincsen. Nem tudjátok mi az: tigris barlangjába bocsátani be egy kisdedet. Ki tudja: visszatérhet-e onnan? Török Bálint! Nem szabad elhagynod engem! Reád bízom a gyermeket! Te magad is apa vagy: tudod, hogy mi az, mikor a szülői szív reszket a gyermekéért. Úgy őrizd őt, mintha a magadé volna!

És mikor ezt mondta: *Nem szabad elhagynod engem*, megfélekedett minden méltóságáról, és térdre omlott a szőnyegen Török Bálint előtt. A kezét könyörgőn nyújtotta feléje.

Ez a jelenet mindenkit megrendített.

— Az Isten szerelmére, felség, — szólt György barát. S fölemelte a királynét a földről.

— Felséges asszonyom, — mondotta mély megindu-

lással Török Bálint, — elkisérem a kisedet. És esküszöm, hogy ha csak egy hajszála is meggörcsül, akkor a kardom a szultán vérében fog ma megfürdeni!

*

A szultán Óbuda alatt táborozott. Pompás hármassátora ott volt fölépitve a mai Császár-fürdő helyén. Csak a neve sátor, valójában palotaszerű fa- és kelme-alkotmány. Belől termekre és fülkékre van osztva; kívülről ragyog az aranytól.

Délután öt óra tájban megindult a magyar hódolóraj a királyi palota udvaráról. Elöl egy huszárszázad, utána a főurak katonasága, azok után a kincsvivő apródok. (A németekkel trafikált hazaáruló Bornemissza Tamás kincseit vitték el a szultánnak ajándéku.) Ismét egy csapat királyi katona, palotások, egyéb udvari szolgák, majd a főurak válogatott daliái. Azután maguk a főurak köztük a fehér-kámzsás György barát. Szép és méltóságos volt az a kámzsa, ahogy ott fehérlett Török Bálint virágos kék nyári atlaszruhája mellett. A főurak között a kis királyfi hatlovas, aranyos hintója. Két udvari hölgy ült benne, meg a dajka. A dajka ölében a fehér selyembe öltözött kis piros-pozsgás, térden táncoló királyka.

A lovakat oldalt egy-egy hosszuhaju, selyem sipkás apród vezette. A hintó mögött az ezüst sisakos belső testőrség. Azok mögött a budai ostromban vitézkedett tisztek hosszú sora lovagolt.

Gergely egy rézderes kis lovon Török Bálintot követte. Hogy az ura kedvetlen volt, maga is komolykodva ült a lován. Csak akkor derült föl, mikor hátrapillantott és meglátta az öreg Ceceyt. Milyen furcsán ül az öreg a lovon! Az egyik lábát, amelyik fából van, meredten kinyujtva tartja, a másikat meg, amelyik csak térdig van fából, összehuzza. Aztán a jobb kezével tartja a kantárt s a kardja is jobbfelől van felkötve.

Gergely sohase látta őt se lovon, se fegyverben. Nevetésre fakadt.

No furcsa is volt az öreg, hogy úgy kinyalakodott. A nagy sastollas posztósüveg félre volt ütve a fején, a bajúsa meg, — kicsi fehér bajúsz, — olyan hegyesre volt viaszkolva, mint a legényeknek; s hogy immáron foga nem volt elől, meg a szemei is mélyen ültek az öregségtől, a vén Ceceyt inkább valami disz-madárijesztőnek lehetett nevezni, hogysen diszmagyarnak.

Gergely hát megnevelte. De mindgyárt meg is restelte, s hogy igazitson a bünén, megvárta. Köszönt neki:

— Jónapot apám! — mondotta vigan, — hogyan nem láttam előbb kegyelmedet?

— Csak itt csatlakoztam a menethez, — felelte az öreg bámulva. Hát te micsoda angyalbőrben vagy?

Gergely gyönyörű vörös és kék atlaszból való apródruháját, és drága gyöngyházás kardját kérdezte ezzel a szavával.

— Az uram apróddá tett, — felelte Gergely. Mindenüvé járok, ahova ő jár. A királyi palotában is forgok. Most meg a szultán sátorába megyek vele.

Dicsekedett. Fitogatni akarta, hogy ő nem olyan semmi ember, mint amilyennek őt eddig nézték. Abban a körben forog ő, ahol Éva kisasszony.

A szent-Györgytéren nyüzsgött a sokaság. Az utcákon ki voltak tárva ajtók, ablakok. A tetőkön és fákon vidám gyerekek ültek és csimpeszkedtek. De mindenki csak a királykát nézte. Milyen csepp és máris választott király!

— Szakasztott olyan a fejetartása mint az apjáé volt, — mondotta egy asszony.

A kapuban ott piroslott egy-rajban a Török Bálint háromszáz főnyi legénysége. Csupa somogyi fiu, s van közte egy, akinek a feje kiáll a csapatból, mint búza közül a rozs.

Hogy azokhoz értek, Török Bálint megfordította a lovát. A kardja az égnek villant: állót intett a menetnek.

— Vitézeim! Fiaim! — szólt mélyrengésű hangon a katonái előtt. Emlékeztek rá, hogy alig egy hónapja itt ennél a kapunál fogadta meg a szavamra minden főúr és minden katona, hogy Buda várát sem a németnek sem a töröknek oda nem adjuk?

— Emlékszünk, — morajlott a csapat.

Bálint úr folytatta:

— A németet elvertük. Most a török táborba megyünk a szultán elé. Isten a tanum és legyetek ti is tanuk rá, hogy én a tanácsban ezt a kimenetelt elleneztem.

Ezt dörgő hangon mondta. Aztán a hangja zengésteleenné vált:

— Én, édes fiaim, érzem, hogy nem látlak többé benetek. Isten a tanum, hogy csak a haza iránt való tekinteteknek engedelmeskedem. Az ég áldjon meg édes fiaim!

Nem tudott többet mondani: a hangja elcsuklott. Ahogy a kezét kinyújtotta, a katonák egyenkint szoritották meg. A szemek megteltek könnyekkel. Török Bálint lehajolt, és egy katonáját arcon csókolta:

— Ez az én búcsucsókom mindnyájatoké!

Azzal megsarkantyuzta lovát, és kilovagolt a várkapun.

— Ugyan-ugyan Bálint öcsém, — mondotta az agg Verböcý, — mire való az ilyen ellágyulás?

Török Bálint megrántotta a lova kantárját, és boszusan felelte:

— Ne gondolja ezt ellágyulásnak bátyám. Megmutattam én nem egyszer, hogy nem vagyok ólomból.

— Hát aki nem fázik, ne reszkessen.

— No-no bátyám, majd meglássuk, ki érzi meg jobban az időjárást.

— Ha nem mondta volna is a császár, — szólt közbe

György barát, — el kellett volna hozzá éppen így mennünk. Nem szabad hidegen bánnunk vele.

— György fráter, — szólt Török Bálint komor pillantással, — te okos ember vagy, de isten te se vagy. Ha az ember kívül a ruháján hordozná a szívét, a császár akkor is betakarná azt mielőttünk.

A barát nyugodtan felelte:

— Ha itt volna még a német a nyakunkon, te is másképpen beszélnél.

A kaputól a táborig a janicsárság állott sorfalként. Oly viharosan csokjaszták a magyar főurakat meg a kis királyt, hogy nem lehetett folytatniok tovább a beszélgetést.

A katonák és sátorok tarkaságában haladtak tovább. Néhány perc múlva a bégek és pasák pompázó csoportját látták, amint eléjük jönnek a királyfi fogadására.

Ha valaki a magasból nézte volna azt a két menetet, bizonyára olyannak látja, mintha egy nagy virágos mezőn két sor mindenféle színű tulipán haladna egymással szembe. Mikor összeérnek, megállanak és bókolnak, aztán összevegyülten haladnak tovább a Duna partján észak felé, ahol egy palotaféle hármás sátor zöldellik ki a többi közül.

XX.

A szultán a sátora előtt állt. Az arca ki volt pirosítva, mint mindenkor. Mosolyogva bólított, mikor György barát kiemelte a kocsiból a kékszemü kövér kis gyermeket.

Bementek a sátorba. Az ura mögött Gergely is belépett. Kellemes hűvösség és rózsailat csapta meg. A tábori nagy lóbúz, amely a forróságban szinte kábitó volt, oda már nem hatott be. Az ajtónálló a kíséret többi tagját visszatartotta.

A szultán sarkig érő cseresznyezinü selyemkaftánba volt öltözve. A kaftánt a derekán fehér zsinór tartotta össze, de a kaftán olyan lenge patyolatselyemből volt, hogy a karja idomait látni lehetett benne. És azoktól a sovány karoktól reszketett akkor Európa!

A szultán odabent a kezébe vette a gyermeket, és tetszéssel nézte. A gyermek rámosolygott és belemarkolt a szakálába. A szultán erre megcsókolta a gyermeket.

A jelenlevők mindnyájan megkönnyebbülten lélekzettek. Hiszen ez nem a vérengző Szolimán! Ez egy jólelkü családapa! A tekintete tiszta, mosolygása őszinte. Ime a gyerek a turbánon ragyogó gyémántcsillaghoz nyul.

Odaadja neki játéknak. Aztán fiaihoz szól; — Bálint is érti, Gergely is érti:

— Csókoljátok meg a kis magyar királyt!

És a két szultánfi megcsókolja. Mosolyog rá mind a kettő. A gyerek is visszanevet.

— Elfogadjátok-e testvéreteknek? — kérdi a szultán.

— Hogyne, — feleli Szelim, — hiszen ez a gyerek olyan kedves, mintha Stambulban születték volna.

Gergely körüpillant a sátorban. Micsoda kéklő pompája a selyemnek! A földön is vastag virágos kék szőnyegek. A sátor falán kerek üvegetlen ablakok. Az egyiken át lehet látni a Margitszigetet. Lent a sátor fala mellett meg vastag ülővánkások hevernek.

A sátorban nem volt más, csak a három főúr: György fáter, Verböczi meg Török Bálint, azután a dajka meg Gergely, akit diszes ruhája miatt talán a kis király apródjának vélt az ajtónálló. Aztán ott állt a két szultánfi, két pasa meg a tolmács.

A szultán visszaadta a királyfit a dajkának, és tovább is gyönyörködve nézte, orcáját veregette, kenderszőke haját simogatta.

— Milyen szép, milyen egészséges, — mondotta a tolmácsra pillantva.

Mire a tolmács latinul szólott:

— A kegyelmes szultán azt mondja, hogy a gyermek bájos, mint az angyalok, és egészséges, mint a legüdebb keleti rózsa.

— Örülök, hogy láttam őt, — folytatá a szultán — vigyétek vissza a királynénak, és mondjátok meg, hogy atyja leszek apja helyett, és hogy az én kardom örködni fog rajta és országán.

— Ő felsége úgy örül, mintha a saját gyermekét látná. Fiául fogadja őt, és világot uralgó hatalmának szárnyát kiterjeszti fölötte. Ezt mondjátok meg a királyné őfelségének, s adjátok át az ő legkegyelmesebb üdvözlését.

A szultán egy megyszinvörös selyemerszényt vett elő a zsebéből, és kegyes mozdulattal a dajka kezébe csuszította.

Aztán mégegyszer megcsókolta a gyermeket. A kezével búcsút integetett neki. Aztán a sátora belső részébe vonult.

Jel volt ez arra, hogy a szultán teljesítettnek tudja a kívánságát, és hogy mehetnek.

Mindnyájan megkönnyebbülten lélekeztek. Arcuk kipirult az örömtől. A dajka szinte futva vitte kifelé a gyermeket.

Kiléptek a sátorból. Ott a pasák karonfogták a főurakat, és nagynyájasan kijelentették, hogy a szultán meg fogja őket vendégelni. A kíséret többi része is, amelyik visszaviszi a királyfit, forduljon meg, és térjen vissza.

— Kisérd vissza a királyfit, — szólt hátra Gergelynek Török Bálint.

Azzal egy pasa karján eltűnt a sátorban.

A nap már akkor leáldozott a budai hegyek mögött, és az égről a felhők tüze világított alá.

A kis királyfi megint a hintóba került. Jobb kezével pát intett a pasáknak és a magyar főuraknak, aztán az aranyos hintó újra megindult a katonák csokjasát viharzó két során fel a budai várba.

XXI.

Gergely a hintó mögött lovagolt.

A fakezü Cecey elől járt az öregekkel, a fiatalok hátul.

Gergely ott lovagolt Zoltay és Mekksey mögött egy hizásnak indult vörös szőke ifjuval, akinek még az induláskor bemutatkozott.

— Fürjes bátyám, — szólt egyszer az ifjunak. Én csak most kerültem Budára, hát nem ismerek úgyszólván senkit.

— Mire van szükséged öcsém? Szívesen adok, ha tudok.

Azt hitte, pénz kell a fiúnak.

— Valami kis dolgom lesz éjjélkor a Szent György-téren.

— Miféle? — kérdezte amaz elmosolyodva.

Mert már azt vélte, hogy a fiúnak szerelmi találkozója lesz a György-téren.

Megrázta nagy vörös szőke haját, és szinte kiáltva mondta:

— No lám!

— A dolog nem éppen nevetni való — felelte Gergely, — de nem is valami komoly.

- Szóval: szív.
- Nem: kard.
- Csak nem verekszel tán?
- Debizony.
- Kivel?

Gergely az előtte lovagló zöld selyematlaszba öltözött Mekkseyre mutatott.

Fürjes nagyot nézett. Elkomolyodott.

- Mekkseyvel?
- Vele.
- Hallod ez fenegyerek ám!
- Én se vagyok libapásztor!
- Ez már németet is vágott!
- Hát én majd őt vágom!
- Tudsz vivni?
- Hét éves koromban kezdtem.
- Az már más.

Azzal kinyújtotta a kezét, és megtapogatta Gergely karján az izmokat. A fejét rázta:

- Jobb ha megkérleled.
- Én? Már hogy kérlelném meg!
- Megver, — mondotta Fürjes aggodalmasan.
- Hogy lehet ilyet előre tudni! — felelt hetykén

Gergely.

A mellét kifeszítve pillantott az előtte lovagló Mekkseyre. Aztán ismét Fürjesnek fordult:

- Hát lesz tanúm, ugy-e bátyám?

Fürjes a vállát vonogatta:

— Hiszen ha csak tanu kell, hát szivesen. De ha valami baj lesz . . .

- Mi lenne?

— Már akármilyen. De én aztán helyetted, miattad nem verekszem.

A menetben mozgolódás és zúgás támadt.

Értelmetlen kiáltások, paripák hánykolódása. A nya-

kak mintha megmerevedtek volna: mindenki a várra bámult.

Akkor nézett fel Gergely is.

Hát lám ott leng a budai kapun három nagy lófar-
kas zászló. A templomokon, tornyokon is. A kapuban
pedig alabárdos török őrség turbánozik a magyar helyén.

— Elveszett Buda! — üvölti egy kisérteti hang.

S tőle mint az átszálló szélről az erdő, megborzong
a magyar sokaság.

A fakezü Cecey kiáltott.

Senkise felel. Az arcok sápadtak. És a némaságot
még inkább átdermeszti egy müezzin éneke, aki a Boldog-
asszony temploma tornyáról messzeszálló hangon énekl:

Allahu akbár . . . Assadu anna la iláha ill Alláh . . .

*

Gergely a sereg egy részével vágatást rohant vissza
a táborba.

— Hol vannak az urak?! Égbekiáltó gázság történt!

A sátonnál azonban a vörös sapkás bosztandsik ut-
jokat állták.

— Be kell mennünk! — kiáltotta szinte lángot okádva
Mekcsey, — vagy küldjétek ki az urakat!

A bosztandsik nem feleltek. Csak tartották a mellök-
nek szegezve a dárdájokat.

Gergely törökül kiáltott rájuk:

— Török Bálint urat küldjék ki egy szóra!

— Nem lehet! — felelték a bosztandsik.

A magyarok tanácstalanul állottak.

— Urak! — kiáltott egy vastag nyaku magyar. Gyer-
tek elő! Baj van!

Semmi válasz.

Gergely egyet került a lovával. Fölment a dombra a
szpáhik közé, hogy talán onnan lekanyarodva hozzájuthat
a vendégeskedő magyar urakhoz.

Egy sátor előtt magyar hang kiáltott rája:

— Te vagy, Gergely?

Gergely megismerte Martonfalvayt.

Ott ült egy szpáhi-sátor előtt, és két törökkel sárgadinnyézett ottan.

— Mit keresel erre? — kiáltotta Martonfalvay.

— Az uramhoz akarok jutni.

— Nem férhetsz ahhoz mostan! Gyere tarts velünk! Belekanyaritott a dinnyébe, és a szeletet Gergelynek nyújtotta.

Gergely a fejét rázta.

— Nem kell.

— No csak gyere, — szólt Martonfalvay, — ez a két török jóbarátom nekem. Aztán majd ha meggyújtják a fáklyákat, lemegyünk mink is, és hozzácsatlakozunk az urunkhoz.

— Dsere madsar testver! — szólt jókedvűen az egyik szpáhi, egy testes vállas barna ember.

És husos kezével hívólag intett Gergelynek.

— Nem lehet, — felelte mogorván a fiu.

És tovább léptetett.

Lekerült a sátorutcán a pattantyusok, vadászok és janicsárok közé. Végre ismét a szultán sátorához jutott.

A bosztandsik ott is kört álltak. Onnanfelől se juthatott Török Bálinthoz.

A magyar ifjak még mindig ott kiabáltak, ahol előbb. A nagy sátorból kihangzott a török zene; pengedezett az érchuru kánun, döngött a sok koboz, és sivalkodtak a sipok.

— Gazemberek! — kiáltotta Mekcsey a fogát csikorgatva.

Fürjes csaknem sirt dühében:

— Ha az én uram a várban marad, nem esik ez rajtunk.

A barát apródja volt ő. Mindenhatónak vélte a barátot.

S hogy a zene elhallgatott, mindnyájan kiáltoztak:
— Urak odabent! Gyertek ki uraink! A török megszállta a várat!

Azonban senkise jött elő. Az ég felhős volt. Egyszer csak megindult az eső, és esett körülbelül félóraig. Akkor elállott. Az égen úgy siettek a fekete felhők kelet felé, mint a menekülő hadak.

Végre az urak éjfél felé előbomlottak. Félrecsapott süveggel vigan tolongtak ki a sátor kapuján. A táborban hosszú fáklyássor állt, hogy világítson nekik. A fáklyássor kettős tűzkigyóként kanyarodott fel Buda kapujáig. Az essőtől megtisztult levegőt a keleti fáklyák füstje megillatosította.

Már akkor Martonfalvay is ott állt, s a bosztandsik összebocsátották a külső urakat a belsőekkel.

Martonfalvay név szerint kiáltotta elő a lovászokat. Az urak egyenkint hágtak fel a lovukra.

A fáklyák fényénél lehetett látni, mint komorulnak el a piros arcok s mint válnak egyenkint haloványnyá.

A barát úgy kiválott a fehérségével közülök, mint valami kísértet.

— Ne sirj! — szólt a mellette lovagló Fürjesre. Nem illik a könny férfi szemébe!

Egyenkint, páronkint, hármankint robogtak el a fáklyások utcáján az urak fel Budavárának.

Gergely még mindig nem látta Bálint urat.

Martonfalvay ott állt mellette, és szintén aggodalmas arccal nézett a sátor kapujára, amelyből vörös fény derengett kifelé.

Az utolsó úr, aki előjött, Podmaniczky volt. Tántorogva jött ki két török tiszt karján. Úgy kellett fölemelni a lovára.

Azután még egynehány tarkabarka szerecsen jött elő: a szolgák.

Azután senki.

A sátor kárpitja lehullt. Eltakarta a sátor világosságát is.

— Hát ti ketten mit vártok? — szólt rájuk egy struccollas nagyhasu török.

— Az urunkat, Török Bálint urat.

— Hát nem ment még el?

— Nem.

— Akkor ő az, akivel a kegyelmes padisáh beszél.

— Megvárjuk, — szólott Martonfalvay.

A török vállat vont. Elment.

— Én nem várhatom meg, — szólt Gergely nyugtalanul. Nekem éjfélkor fent kell lennem.

— Hát csak eredj öcsém, — felelte Martonfalvay. Aztán ha valami törököt találsz az ágyamban, hát csak vedd ki belőle.

Tréfának mondta, de Gergely nem nevetett. Köszönt Martonfalvaynak, és vágatást ment fel Buda várába.

*

A hold már akkor újra kisütött, és megvilágította a budai utat.

A kapun álló lándzsás törökök rá se néztek Gergelyre. Még akkor jöhetett, mehetett az egyes ember szabadon. Ki tudja holnap nem rekesztik-e ki a magyart végképpen a várból?

A ló menése csattogásra vált a kövezeten. Gergely a házak előtt is lándzsás janicsárokat látott. Minden ház előtt janicsár. Minden tornyon félholdas lófark. Csak a Boldogasszony templomán áll még az aranyos kereszt.

Gergely a Szent-György-térre ért. Nagy bámulatára nem látott ott senkit.

Körüllövegolta a kútmedencét, az ágyúkat. Senki, senki. Csak egy dárdás török, vélhetőleg őrálló az ágyuk mellett.

Gergely leszállt, és hozzákötötte a lovát egy ágyunak a kerekéhez.

— Mit csinálsz itt? — kiáltott rája a török.

— Várok, — felelte Gergely törökül. Csak nem félsz tán, hogy elviszem az ágyut?

— Nono, — felelt a topcsai barátságosan. Hát török vagy te?

— Nem én.

— Hát akkor eredj haza.

— De nekem itt ma becsületbeli ügyem van. Légy kérlek türelmes!

A török akkor a fiúnak szegezte a dárdáját:

— Pusztulj innen!

Gergely eloldozta a lovát és ráült.

A Fejérvári kapu felől gyalog és futva jött valaki.

Gergely megismerte Fürjest, akinek a szökesége szinte világított az éjszakában.

Eléje léptetett.

— Mekksey a Bálint úr házában van, — szólott Fürjes lihegve. Jer, mert az utcán nem engednek beszélni a janicsárok.

Gergely leszállott a lováról, és gyalog ment tovább Fürjessel.

— Hogyan történt ez a gazság? — kérdezte Gergely. Fürjes vállat vont:

— A lehető legravaszabbul volt kieszelve. Mig mink a kiskirályyal lent jártunk a táborban, a janicsárság bejött a kapun, mintha az épületeket akarná megnézni. Csak lézengtek, bámultak. De egyre többen. Mikor már minden utca megtelt velök, egy kúrtszóra előrántották a fegyverüket, és mindenkit bekergettek a házakba.

— Gyalázatos módja a várfoglalásnak! — szólt Gergely keserűn.

A palota ablakai nyitva voltak. Az egyik emeleti ablakban két fej látszott.

A kapu előtt épp akkor váltakoztak az örök, s a kapu alját egy nagytermetű janicsár állotta el.

— Mit akartok? — kérdezte félvállról.

— Idevalók vagyunk, — felelte Gergely szárazon.

— Most kaptam a parancsot, — szólt a török, — hogy: ki akar ki, be senki!

— Én a Török Bálint házanépe vagyok, — szólt Gergely hevesen.

— Eredj haza fiam, — szólt lenézően a török, — Szigetvárra.

— Ereszsz be! — kiáltotta Gergely dühösen, a kardjára csapva.

A török kihúzta a kardját.

— Takarodsz!?

Gergely elbocsátotta a lova kantárát, és szintén kardot rántott. Talán abban bízott, hogy nem egyedül van.

Az óriás török egyet mozdult, és a kardját föl villantotta. Gergely fejének csapott.

Gergely felfogta a vágást, s a kardja szikrát vetett a homályban. Ugyanabban a pillanatban előre szökkent, mint a macska, és vágott.

— Allah! — bödült el a török.

A falnak tántorodott. A háta alól ropogva hullt a vakolat.

Az emeletről kiáltás hangzott alá:

— Szurd!

Gergely markolatig döfte a kardját a töröknek a mellébe.

Bámulva nézett az óriásra, mikor látta, hogy elejti a kardját, és zsákként dől el a fal mellett.

Gergely körül nézett. Fürjést kereste. Az bizony futott, sebesen futott a királyi palota felé.

Helyette három nagysüvegü janicsár közelített dühös rohanással és szitkozódva.

A fiu látta, hogy nincs veszteni való ideje. A kapura ugrott és benyitotta. Azután gyorsan elreteszelte belülről.

A harctól izgatottan, remegő lábbal lépett még egy-

nehányat, azután hogy valaki dübörögve jött belülről a falépcsőn, leült a kapuboltozat alatt a padra, és a homlokát törölgette.

Zoltay jött. Kard volt a kezében. Nyomában Mekcsey. Az is kardot tartott. A kapualjban égő lámpás mind a kettőnek megdöbrent arcát világította meg, mikor őt meglátták.

— Itt vagy már? — kiáltott Zoltay. Nem történt bajod?

Gergely a fejével intett, hogy nem.

— Leszurtad a törököt?

Gergely a fejével intett, hogy le.

— Gyere a szívemre, te kis hős! — kiáltotta Zoltay lelkesen.

És összeölelgette a tizenöt-esztendősi fiút, aki az imént tette le a vitéség próbáját.

A kapun dörömböztek.

— Menekülnünk kell, — szólt Mekcsey. A janicsárok összefutottak. Hanem előbb kezet fiú! Ne haragudj rám, hogy megbántottalak.

Gergely kezét nyújtott. Kábult volt. Azt se tudta, mi történik vele. Szótlanul engedte hogy tovahurcolják. Csak akkor ocsudott fel, mikor a két ifjú lepedőkből kötelet csavart össze. Mekcsey szólította, hogy ereszkedjen le elsőnek az ablakon.

Gergely lenézett.

Lent a holdvilágos mélységben a királyi konyhakertet látta maga alatt.

XXII.

Másnap délelőtt ismét megjelent Ali aga a királynénál. És így szólt:

— A kegyelmes padisáh jónak látja, hogy török katonaságot tegyen Buda várába, amíg a fiad föl nem nevedik. A gyermek nem képes Buda várát a németek ellen megoltalmazni. A kegyelmes padisáh meg nem járhat minduntalan ide két-három hónapi távolságból. Addig az ideig elég lesz nektek felség Erdélyország, meg az ezüst- és aranybányák, meg a sóbányák, amelyek ott vannak.

A királyné már akkor minden rosszra el volt készülve. Megvető nyugalommal hallgatta a követet.

A követ folytatta:

— A kegyelmes padisáh tehát oltalmába fogja Buda várát és Magyarországot; s néhány nap mulva irásban adja át császári ígéretét, hogy téged és fiadat meg fog védeni. Mihelyt pedig a gyermek nagykorú lesz, Budát és az országot visszaadja.

Az urak mind jelen voltak Török Bálint és Podmaniczky kivételével. A barát a szokottnál is szentelenebb volt. A fehér kámzsával szinte egybefolyt az arca.

A követ folytatta:

— Budavár a Duna és Tisza vidékével együtt tehát

a felséges padisáh oltalma alá kerül, felségtek pedig Lippára költöznek, és onnan kormányozzák Erdélyt és a Tiszán tuli országrészt. Budán két kormányzó lészen: egy török és egy magyar. Ez utóbbi méltóságra a felséges úr Verböcy István önagyságát fogja kinevezni, s birája és kormányzója lesz ő a tartomány magyar lakosainak.

Az urak mind csüggedt arccal, szomorún állottak ott, mintha nem is királyi szék mellett állának, hanem koporsó mellett.

Mikor a követ elment, egy percnyi csend maradt utána a teremben.

Akkor a királyné fölemelte a fejét és rájok nézett. Verböcy könnyekre fakadt.

A királyné arcán is könnycsepp gördült végig. Letörölte.

— Hol van Podmaniczky? — kérdezte bágyadtan.

— Elment, — felelte Petrovich.

— Búcsúzás nélkül?

— Paraszt kapásnak öltözötten szökött meg, ma hajnalban.

— Bálint még mindig nem jött haza?

— Nem.

*

A következő napon a törökök kidobálták a Boldogasszony templomából a harangokat. Az oltárképet leszaggatták. Szent István király állószobrát ledöntötték. Az aranyozott és képekkel ékesített oltárokat kiszórták a templom elé, s kiszórták a márványból és fából faragott angyal-szobrokat és a misekönyveket is. Az orgona is elpusztult. A cinsípot két szekér vitte le a tábori golyóöntőknek. Az ezüst sípot és remek művü arany és ezüst gyertyatartókat, oltárszőnyeget és oltárterítőket, miseruhákat három másik szekér vitte le a szultán kincstárosának. A templom gyönyörű fali festményeit bemeszelték.

A toronyról leütötték a keresztet, s egy nagy aranyozott réz félholdat vontak föl és tűztek a helyére.

Szeptember 2-án fellovagolt a szultán a pasák kíséretében a várba. A két fia is vele volt.

A Szombati-kapuban díszbeöltözötten várták az agák, és trombita-harsogás között kísérték a templomba.

A szultán leborult a templom közepén és hálálkodott a törökök istenének Budavaráért.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

XXIII.

Szeptember 4-én negyven ökrös szekér kanyarodott le a királyi várból a dunai hajóhidra.

A királyné hurcolkodott.

A palota udvarán ott álltak már a hintók is, s körülötte összesereglettek a főurak. Mindnyájan utrakészen. Csak Verböcý marad Budán, s vele a kedves tisztje, Mekksey.

Gergely is ott állt az urak mögött, s egyszercsak megpillantotta Fürjest.

— No Gergely, — mondotta az leereszkedőn, — hát te nem jössz velünk?

Gergely megvetőn nézte végig.

— Semmi *te*. Nyulaknak öcsce nem vagyok.

A szőke legény megrándult. De aztán hogy Mekkseynek a szűrő tekintetével is találkozott, vállat vont.

Az öreg Cecey is ott gubbaszkodott lóháton az urak sorában.

Gergely rátette a kezét a nyeregkápára:

— Apám.

— Jónapot, fiam.

— Kegyelmed is elmegy?

— Csak Hatvanig.

— Éva is?

— Őt is magával viszi a királyné. Eredj föl ma ebédre az asszonyhoz és vigasztald.

— Miért eresztik el Évát?

— Verböcny mondta, hogy ereszsük el. A jövő évben, ne félj, visszatérünk sokezed-magunkkal . . .

Nem beszéltek többet. A testőrök megjelenése jelentette, hogy jön a királyné.

Jött. Gyászruhába volt öltözve. Lonc-illatot árasztott maga körül. Asszonyai között ott volt Éva is.

Könnyü, diószínű csuklyás selyem útiköponyeg borult a vállára, de a csuklyát még nem vonta föl. Körülnézegetett, mintha keresne valakit.

Gergely átfurakodott az urak lovai között, és mellette termett.

— Te nem jöss-e velünk? — kérdezte a leány.

— Mennék, — felelte búsan Gergely, — de az uram még nem tért haza.

— Utánunk jöttök?

— Nem tudom.

A leányka arca is elborult.

— Ha nem jöttök utánunk, mikor látlak?

— Nem tudom.

S a fiú szeme megtelt egy könnycseppel.

A királyné már beült a terjedelmes födeles, ablakos bőrhintóba.

Vica a kezét nyujtotta Gergelynek:

— Ugy-e, nem felejtess el engem?

Gergely azt akarta mondani: Nem, Vica, nem, még a másvilágon se!

De hogy nem tudott szólani, csak a fejét rázta.

XXIV.

Tíz nap mulva a szultán is útrakelt.
Török Bálintot magával vitte rabláncon.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HARMADIK RÉSZ.

A RAB OROSZLÁN.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Lovas katona állt a Berettyó partján, kék-köpönyeges, vörös-süvegcs, király-katonája.

Intett a partról a süvegével, s átkiáltott a fűzfabokrokra:

— Hahó! itt a víz!

Azzal leléptetett a napfénytől meleg, süppedékes partra a buján sárgálló gólyavirág közé.

A ló térdig ereszkedett a fűbe, amelynek alján szinte elveszett a víz. S lenyújtotta a nyakát, hogy igyék.

Azonban nem ivott.

Ahogy visszaemelte a fejét, orrából szájából csurgott a víz. Visszafujta és a fejét rázta.

— Mi lelte ezt a lovat? — dünnyögött a vitéz. Hát miért nem iszol, ebadta?

A ló megint lenyújtotta a fejét. Megint kirázta a vizet az orrából, szájából.

A mezőn át még tizenhét különböző öltözetű magyar lovas ügetett oda, s köztük egy szálas, sovány ember, akinek sastoll volt a süvegébe tűzve s köpönyeg helyett meggyeszinű posztómenté takarta a vállát.

— Hadnagy uram, — szólott föl a vitéz a vizből, — nem értem, mi a baja ennek a lónak: nem iszik!

A sastollas ember beugratott a vízbe és figyelmesen nézett a hullámokra.

— Véres a víz, — mondta csodálkozóan.

A part köröskörül fűzfabokorral volt besűrűzve. A bokrok barkától sárgállottak. A föld kéklett az ibolyától. A tavasz édes illatát köténnyel hordta onnan a délutáni szellő.

A hadnagy megcsapta a lovát: egynéhány lépést ment fölfelé a vízben. A bokrok közt a parton egy ingre vetkőzött fiatal emberre bukkant. Az ember fűzfatorzsökön ült, és a fejét mosta a patakban. Nagy buckós fej, mint a bikáé. A szeme is olyan apró fekete és erős. A bajuszkája két vasszögként hegyes. A dolmánya, két sárga csizmája, süvege, kardja mellette hevert a gyepen.

Hát attól a mosdástól vált véressé a Berettyó vize.

— Ki vagy te öcsém? — szólt rá a hadnagy.

Az ifju kedvetlenül felelt:

— Mekcsey István a nevem.

— Az enyém meg Dobó István, — mondotta a hadnagy. Hát mi bajod öcsém?

— Megvágott egy török, az istenfáját neki.

S a tenyerét a fejére tapasztotta.

— Török, — szólt Dobó megvillanó szemmel. A pogány mindenit annak a töröknek, nem lehet még mesze! Hányan vannak? Hé fiúk! Kardra!

S kiugratott a vízből.

— Ne fáradjanak, — szólt Mekcsey, — azt már nem ütik agyon.

— Dehogynem a pogány tagadóját!

— Itt hever mögöttem. Én már agyonvágтам.

— Hol?

— Itt van valahol nem messze.

Dobó leszólitotta a lóról a fegyverhordozóját:

— Vedd elő a tarisznyát, — mondotta neki. — és lásd el az urfit tépéssel, kötéssel.

— Amoda feljebb vannak még, — szolt Mekksey a tenyerét ismét a fejére tapasztva.

— Törökök?

— Nem: egy öreg nemes meg a felesége.

Aztán megint lehajolt, hogy a fejét mossa.

Dobó a vízparton felszöktette a paripáját, s néhány lépésre egy másik embert talált.

Az is ingre vetkezetten ült a patak partján. Piros-haju vén ember. Egy kövér öreg asszony mosta sirva a pirosságot a vén ember fejéről.

— Adjon Isten! — kiáltotta Dobó. Nagy-e a seb?

Az öreg fölnézett és vigan legyintett:

— Török-vágás . . .

Akkor látta Dobó, hogy az öregnek csak félkeze van.

— Ejnye de ismerős! — mondotta a lováról leszállva.

Az öreg újból fölnézett:

— Lehet.

— Dobó István vagyok.

— Dobó? — szolt az öreg egy percig tünődve.

Aztán fölemelkedett:

— Nini! Te vagy az Pista öcsém!? Hát hogyan ismernél! Voltál is nálam, az öreg Ceceynél.

S a két ember melegen kezet fogott.

— Hát mi volt itt bátyám? Hogy kerülnek ide a pusztába?

— Ej, — szolt az öreg újból átadva a fejét a feleségének, — a kutya pogány megtámadta a kocsimat. Még az volt a szerencsém, hogy az az ifju éppen akkor ért utól bennünket, mikor a pogány nekünk esett. No derék legény! Úgy vágta a törököt, mint a tököt. De magam is közibök csapkodtam ám a kocsiról.

— Hányan voltak?

— Tizen a kutyák, hogy a gyehenna emészsze meg őket! Még szerencse, hogy nem birtak velünk. Van vagy négyszáz arany nálam, ha nem több.

S rácsördített az oldalára.

— Nem halt meg az ifju? — kérdezte az asszony.

— Nem, egy cseppet se, — felelte Dobó. — Amoda alább mosakodik ő is.

A közelben pirosuló török halottra pillantott.

— Megnézem már, — mondotta, — miféle néppel volt dolguk?

És benyargalásza a patak mellékét, meg az útat.

A füzesben hét holttestet talált: két magyart és öt törököt, az úton meg egy háromlovas kocsit, amely bele volt dőlve az árokba. Egy fiatal kocsisgyerek a ládák összerakásán erőlködött.

— Ne vesződj öcsém, — mondotta neki. Mingyárt kapsz segítséget.

S visszatért Mekcseyhez.

— Nem egy török van itt öcsém, — mondotta neki, — hanem öt. Szép vágások! Becsületedre válnak.

— Még egynek kell lennie, — felelte Mekcsey. Az talán a vízben van. Az én katonáimat megtalálta-e Dobó bátyám?

— Meg szegényeket. Az egyiknek kétfelé esett a feje.

— Csak hárman voltunk.

— És a török?

— Tizen voltak a kutyák.

— Akkor hát négy elfutott belőlök.

— El.

Dobó ekközben leszállott a lováról, és megnézte az ifju fejsebét.

— A vágás hosszú, de nem mély, — szólt a sebet összenyomva.

Maga rakott rá tépést, és maga kötötte be szorosan egy gyolcsfoszlánnyal.

— Hát hova mégy öcsém?

— Debrecenbe.

— Csak nem Törökékhez tán?

— De éppen oda.

— Ejnye öcsém, van ott nekem egy kedves ember: Bornemissza Gergely. Gyerek lehet még. Ismered?

— Éppen őérte megyek. Levelet irt, hogy szeretne hozzám jönni a hadba.

— Már akkora a fiu?

— Tizennyolc éves.

— Persze a Bálint úr népe elszéledt.

— Biz azokat szétfújta a szél, mióta az úr raboskodik.

— Tinódy is elment?

— Ide-oda csavarog. De lehet, hogy most ő is Debrecenben van.

— Hát tisztelem, csókolom azt is, meg a két Török-fiut.

Mig így beszélgettek, Dobó feltúrte a zekéje ujját, és rongyot fogott. Az arcát mosta meg Mекcseynek. Dobó egy katonája meg a ruháiról tisztogatta le a vérfoltokat.

— Az öreg ott van? — kérdezte Mекcsey, Ceceyék felé intve.

— Ott. Nincs nagy baja. Nem vagy éhes, öcsém?

— Nem, csak szomjazom.

Dobó a kulacsért intett. A többi katonát meg elküldte hogy a kocsi rendbe-szedésén segítsenek.

Aztán Ceceyékhez mentek. A kocsi mellett a gyepen ült már az öreg házaspár. Cecey kezében pulykacomb. Evett jóízűen.

— Tartsatok velünk! — kiáltotta vigan. Csakhogy nem esett bajod, öcsém!

A katonák összeszedték a zsákmányt: öt török lovat, ugyanannyi köpönyeget és mindenféle török fegyvert.

Mекcsey a lovakra pillantott, azután a földön heverő fegyverekre.

— Válasszon bátyám, — szólt Ceceynek. A zsákmány közös.

— Kell is nekem, — felelte az öreg nevetve. Van én-
nekem elég lovam, elég fegyverem.

— Hát akkor Dobó bátyámat kínálom meg egy
fegyverrel.

— Köszönöm, — felelte Dobó. Már hogy választá-
nék. Nem harcoltam érte.

— De csak válaszszon.

Dobó a fejét rázta.

— A zsákmány a tied az utolsó gombig. Ajándékot
meg hogy fogadnék el tőled?

— Nem adom ingyen.

— Az már más, — szólott Dobó vágyó pillantást vetve
egy remek művi kardra. Hát mi az ára?

— Az, hogy ha várkapitány lesz kegyelmed, hát en-
gem szólítson magához, ha szorul a csizma.

Dobó mosolygott.

— Bizonytalanra nem veszünk.

— Hát más árt szabok: jöjjön el velem Debrecenbe.

— Az se lehet most öcsém. Én királyi biztos vagyok
most. Bitang birtokokon szedem a tizedet. Hacsak később
nem lesz rá érkezésem . . .

— Hát válaszszon úgy, hogy ajándékozzon meg cse-
rébe a barátságával.

— Az már úgyis a tiéd. Hanem hogy meg ne hara-
gudjál rám, elfogadok egyet, mert látom, hogy szívesen
kínálsz.

És a kardokat vizsgálva folytatta:

— Ezek úri törökök voltak. Az egyik bég. Vajjon
hova valók?

— Gondolom, fejeváriak.

Dobó fölvette a kardokat. Az egyik bársonytokos
türkiszés volt; a markolata aranyozott kigyófej; a kigyó-
fej két szeme két gyémánt.

— No ez a tied öcsém, ezt nem választom, mert ez
vagyont ér.

Két kevésbé diszes, török vasu kard volt még ottan. Dobó fölvette az egyiket, s karikába hajtotta.

— Ez aztán acél! — mondotta jókedvvel. Hát ezt, ha nekem adod, megköszönöm.

— Szivesen, — felelte Mekcsey.

— De mármost, ha ezt nekem adod, toldd meg azzal a szivességgel, hogy vidd el magaddal Debrecenbe, és ha ott van Tinódy, mondd meg neki, hogy írjon rá valami ígét. Amit akar. Van ott aranyműves, aki beleégeti a vasba.

— Szivesen, — felelte Mekcsey. Magam is iratok vele erre a kigyós kardra.

Egyet suhintott a görbe karddal, és felkötötte a másik mellé a jobb oldalára.

— Találtak-e pénzt a török tisztnél? — kérdezte a Dobó katonáit.

— Még nem motoztuk meg.

— Hát motozzátok meg.

A legény néhány minuta mulva magával hozta az egész törököt. Csak úgy a gallérjánál fogva húzta oda a gyepen.

Ott motozta meg.

A vörös-bársony bugyogón nem volt zseb, hanem az övszíjában találtak egy zacskó aranyat, meg mindenféle ezüstpénzt.

— Ez jó lesz költségre, — szólt derülten Mekcsey. Katona embernél mindig elkél.

Még egy rubintos turbánforgó volt ott, meg egy aranylánc. Azt a bég az ingén belül viselte, s kókusz-forgácsra csavart pergamen talizmánt hordozott rajta.

Mekcsey a tenyerére tette a két aranyszert és oda-kinálta Ceceynek:

— Ebből már kell választania bátyám uram.

— Tedd el öcsém azt is, — szólt az öreg a kezével legyintve. Csak nem tűzők forgót vén létemre.

— Vigyük el a lányunknak azt a láncot, — szólalt meg az asszony. Van egy szép kisasszony-lányunk, — mondotta magyarázón, — a királyné udvarában.

— Gyertek el öcsém a lakodalomba! — rikoltotta Cecey a lábát rázva. Még egyszer kitáncolom a kedvemet, mielőtt meghalnék.

Mekcsey beleeresztette a láncot az asszony tenyerébe.

— Ki veszi el?

— A királyné hadnagya. Fürjes Ádám. Ismeritek talán?

Mekcsey elkomolyodva intett nemet.

— Derék ifjú, — mondotta az asszony. A királyné adja férjhez a leányomat.

— Isten éltesse őket, — mondotta Dobó.

Mekcsey* a török ruhákat meg a disztelen fegyvereket a Dobó katonáinak ajándékozta. Indulásra kászó-lódtak.

Mekcsey fölvette a süvegét, s bosszankodva forgatta a kezében. Be volt hasítva, csaknem ketté esett.

— Sohse bosszankodjál, — szólt Cecey. Ha nem volna meghasítva, nem férne most a fejedre.

A ruhájok még vizes volt. No de estig majd megszáritja a nap, meg a szellő.

— Válassz kettőt a katonáimból, — mondotta Dobó, — hogy elkísérjenek. Cecey bátyámnak is adok kettőt.

— Nem tudom, együtt megyünk-e, — kérdezte Mekcsey Ceceyékhez fordulva. Együtt megyünk tán?

— Hova? — szólt az öreg.

— Debrecenbe.

— Együtt.

— No akkor elég három katona is.

— Amennyit akarsz, — felelte Dobó szívesen.

* Nehogy valaki azt gondolja, hogy hibásan írom ezt a nevet. A történetírók írják hibásan. Az országos levéltárban ott van az a levél, amelyet a királyhoz küldtek, mikor az egri vár fölszabadult. Az aláírások közt tisztán olvasható: *Mekcsey*. Tehát nem *Mecskey*.

Mig az öreg házaspár a kocsiba rakodott, ők ketten bejárták a holtakat. A holtak közt egy harminc éves forma nagytestü török kezét-lábát szétvetve hanyatt fekküdt. Kék posztó-bugyogó volt rajta. A szemén érte a vágás.

— Ezt ismerem, — mondotta Dobó. Egyszer verekedtem is vele.

A két magyar katona csunyán össze volt szabdalva; az egyiknek letakarták a fejét kendővel.

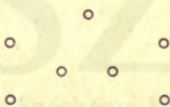
A törököket gyomron szúrták és belevetették a Dobó katonái a Berettyóba, a magyaroknak meg sirt kapartak a part puha földjében egy vén fűzfa tövében, és ruhástól belefektették őket. Betakarták a köpönyegükkel, behantolták, s kereszt helyett odatűzték a kardjokat.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

II.

Konstantinápoly déli sarkán egy régi vár áll. Falai magasak. A falakon belül hét köpcös torony, mint hét óriás szélmalom, ilyenforma rendben:

A vár falát felében a Márványtenger mossa, felében faházak környezik.

Ez a híres Jedikula, magyarul Héttorony.

A hét toronyba van berakva és betömve a szultánnak minden kincse.

A középső kettőben az arany és gyöngyös ékszerek. A tenger felől állókban az ostromszerek, kézi fegyverek és ezüst kincsek. A másik kettőben a régi fegyverek és a régi okiratok, könyvek.

Ott a hét torony között őrzik a fejedelmi rabokat is. Mindeniket másképpen. Némelyiket láncon és sötét kőlyukban, másikat olyan kényben, szabadján, mintha otthon volna: járni engedik napestig a várkertben, a zöldes kertben, a tornyok erkélyén, a fürdőben; szolgát

tarthat hármat is; leveleket írhat, látogatókat fogadhat, muzsikálhat, etetik, ihatik, csak éppen ki nem mehet.

*

Egy tavaszi napon két ősz ember üldögélt a Jedikula kertjében a padon. Mind a kettőnek könnyűfajta bilincs kigyózta körül a lábát.

Az egyik a térdén könyökölt. A másik a pad karján széjjelvetett kézzel hátratámaszkodott, s a felhőket nézte.

Az, aki az eget nézte, őszebb volt, mint a másik. Szakála a melle közepéig ért, a haja meg fehér sörényként lengte körül a fejét.

Mind a kettőn magyar ruha. Haj, a magyar ruha sok rabon kopott a Héttoronyban!

Ültek szótlanul.

A tavaszi nap langyos melegséggel öntötte el a keretet. A cédrusok, tuják és babérfák között virágzott már a lilium, tulipán, a pünkösdi rózsa. Fejük fölött egy vén pizáng öles levelei itták a napsugarat.

A felhőket néző ember leemelte izmos karját a padról, és keresztbe fonta. Ekközben a társára tekintett.

— Min gondolkodol Majlád barátom?

— A diófámról, — felelt az előrehajló. Fogarason van egy diófám . . .

A két ember megint hallgatott. Aztán egynehány perc múlva Majlád szólalt meg:

— A külső ága elfagyott. Kihajtott-e? Azon tündöm.

— Kihajtott bizonyosan. A fa elfagy, kihajt. A szőlő is kihajt a tövéről. Csak az ember nem hajt ki . . .

Megint hallgattak egyet. Aztán Majlád szólalt meg ismét:

— Hát te Bálint, min gondolkodol?

— Azon, — felelte búsan Török Bálint, — hogy a kapi aga épp olyan rongy-ember, mint a többi.

— Azon én sohse kételkedtem.

— Azt mondták, hogy ravasz. Harmincezer aranyat küldött neki a feleségem, hogy ravaszkodja le ezt a láncot a lábamról. Ennek már három hónapja.

Megint hallgattak. Majlád lenyult egy pitypangért, amely kisárgállott a fű közül. Leszakította. Darabig morzsolgatta a kezében, aztán lehullatta a földre. És megint megszólalt:

— Az éjjel arra gondoltam, hogy én még mindig nem tudom, miért ejtettek téged rabul? Sokszor elmondtad, hogyan hoztak a Dunán, hogyan csaptál egy őrt a hajó falához, hogyan vezettek ide. De a kezdetet, az igazi okot . . .

— Azt jófomán magam se tudom.

— Te elvégre is megvoltál a magad fészken: rólad nem mondhatták, hogy királyságra vagy fejedelemségre áhitozol.

— Magam is sokszor tépelődtem ezen. A töröknek nem kell ugyan valami nagy ok, hanem hogy mégis a sok közül mi ártott nekem leginkább? azt magam is szeretném tudni.

Az udvaron egy csapat kapudsi ment át dobszóval, azután ismét magukra maradtak.

Bálint folytatta:

— Azt gondolom mégis az az éjjeli beszélgetés volt a fő ok. A szultán azt kérdezte tőlem, hogy miért jelentettem meg a németnek az ő jövetelét.

— A németnek? — kérdeztem csodálkozva. Nem a németnek jelentettem én meg, hanem Perényinek.

— Az egy-kutya, — felelte a szultán; — Perényi a némettel tartott.

És a szultán dühösre kerekedett szemmel nézett reám:

— Ha nem értesítetted volna őket, itt leptük volna meg a német tábort. Minden urat elfogtunk volna és öszszetörtem volna Ferdinándnak minden erejét!

Hogy így kiabált rám a ronda török, bennem is felforrott a vér. Én tudod mindig úr voltam teljes életemben: nem szoktam meg, hogy egyik gondolatomat a másikkal takargassam.

— Neki ágaskodtál?

— Nem voltam goromba, csak megmondtam neki, hogy éppen azért értesítettem őket a szultán jöveteléről, mert kimélni akartam a német táborban levő magyarokat.

— Ez nagy hiba volt!

— Még akkor szabad voltam.

— Hát aztán mit szolt?

— Semmit. Fel és alá járt előttem. Aztán egyszer csak a basájához fordult. Azt mondta neki, hogy adjanak egy jó sátort, ahol meghálhassak, mert holnap is beszélni akar velem.

— No és mit beszéltek másnap?

— Semmit. Nem is láttam többé a szultánt. Egy nagy sátort adtak, de ki nem eresztettek. Ahányszor ki akartam lépni, tiz dárda állt a mellemnek.

— És mikor vertek rád láncot?

— Csak akkor, mikor visszafelé indult a szultán.

— Nekem azonnal láncot tettek a lábamra, mikor elfogtak, és dühömben úgy sirtam, mint a gyermek.

— Én nem tudok sirni. Nincsenek könnyeim. Nem sirtam még az apám halálán se.

— A gyermekeidet se sirattad?

— Nem, — felelte elsápadva Török Bálint. De valahányszor eszembe jutnak, úgy érzem, mintha kardot forgatnának a mellemben.

Fájdalmasan sóhajtott. S a tenyerébe eresztette a homlokát.

— Egy rab jut sokszor az eszembe, — szolt bús elmélázással. Egy sovány rossz török, akit a Duna partján ejtettem fogságba. Évekig ott tartottam a várban. Az egyszer engem szemtől szembe megátkozott.

Nem beszéltek többet.

A távolból trombita-zene hangzott föl. Néha arra figyeltek, aztán megint elmélyedtek a gondolataikba.

Mikor a nap már megvörösítette a felhőket, a várnagy végigment a kerten, és hogy hozzájok ért, odaszólt nekik félvállról:

— Uraim, kaput zárunk.

Napnyugta előtt fél órával szokták a kaput bezárni, s akkor minden rabnak a maga szobájában volt a helye.

— Kapudsi efendi, — szólott Török Bálint, — mi van ma, hogy úgy trombitálnak?

— Tulipán ünnep, — felelte a várnagy. A szerájban az éjjel nem alszanak.

Azzal odább lépett.

A rabok tudták már mi az. Tavaly tavasszal is volt olyan ünnep. Olyankor a szultán minden asszonya ott van a szeráj-kertben.

A szultán női sátorokat állíttat fel a tulipán-ágyak körül, és a sátorokban az alsórendű háremi nőkkel mindenféle csecsebecsét, gyöngyöket, selyemszöveteket, keztyűt, harisnyát, cipőt, fátyolt és más efféléket árultat.

Az ő egynéhány száz asszonya sohasem mehet ki a bázárba, hát esztendőben egyszer ott örülnek annak, hogy pénzt szórhatnak.

A kert olyankor zsibong a jókedvtől. A palotabeli papagályok, rigók, fülemilék és kanári madarak kalitkásztól fel vannak függesztve a fákra és bokrokra, s versenyt énekelnek a muzsikával.

Este aztán kigyulladnak a Boszporus egy hajóján az illatos fáklyák és tarka papírlámpások, s az egész hárem zeneszóval hajókáz le a Márványtengerig.

A két rab kezét fogott a Vértorony alján:

— Jó éjszakát Majlád István.

— Jó éjszakát Török Bálint.

Mert nincs ott egyéb öröm, csak a jó éjszaka. Az alvó rab hazaálmódja magát.

Azonban Török Bálint nem érzett semmi álmoságot. Ebéd után szokása ellenére lefeküdt, és aludt egyet, hát este nem volt álmos. Kitérta az ablakát és odaült.

Nézte a csillagos eget.

A Márványtenger sarkán a Jedikula alatt sétált a hajó. Az ég csillagos volt és holdvilágtalan. A csillagok szinte lobogva ragyogtak, s a tenger tükre második ragyogó ég. A lámpionokkal világló hajó ott sétált a magasság és mélység csillagai között. Két magas kőfal tartotta el a rab szemei előtt.

De behallatszott hozzá, hogyan szól a zene. Pengett a török cimbalom: a kánun, és csattogott a csinca. Bármennyire is akarta hallgatni, gondolatai másfelé kószáltak.

Éjfél felé elcsöndesült a lármás zene. A nők maguk énekeltek. Váltakozó más és más hang, és más zeneszerszám.

De Török Bálint azokból se hallott sokat. Az eget nézte, amely már el volt boritva lassan vándorló sötét és rongyos felhőkkel. A rongyokon áttünedeztek a csillagok.

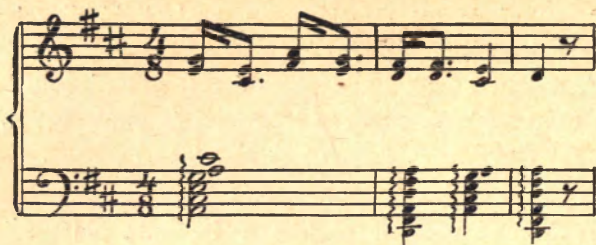
— Milyen más itt az ég is, — gondolta. Török ég, török sötétség.

Aztán, hogy hosszú szünet következett a hajón, folytatta a gondolatait:

— Még a csöndesség is más itten: török csöndesség.

Arra gondolt, hogy lefekszik, de olyan jól esett neki az az álmos zsibbadtság, hogy időt várt, míg a tagjai megmozdulnak. Azt várta, hogy az akarata nélkül mozduljon meg a teste, s úgy menjen pihenni.

Akkor az éji csendben hárfa szólalt meg újból, s a lombokon át egyszercsak magyar akkordok szállottak szét a sötétlő török éjszakában:

Török Bálinton valami fájdalmas-édes borzongás ömlött végig a szivétől a sarkáig.

A hárfa elnémult egy percre. Aztán újra felszálltak a remegő akkordok, és halk zokogásként emelkedtek föl az éjszaka sötétségében:

Török Bálint fölemelte fejét. Így emel fejet olykor a ketrechen őrzött rab oroszán a szél susogására, és néz elmeredő szemmel maga elé.

A hárfa akkordjai sóhajjá lágyultan enyésztek beie az éjjeli csöndességbe, aztán újra összependültek a húrrok, és egy vékonyka bús női hang dala hangzott föl tiszta magyar nyelven:

Ki a Tisza vizét itta
Vágyik annak szive vissza
Hej! Én is ittam . . . belőle . . .
Megfájdult a szívem tőle . . .

Török Bálintnak elállt a lélekezete. Emelt fővel, merő szemekkel nézett a hangok felé. Ősz fürtei szinte szerte borzolódtak, arca szinte megmárványosodott.

És amint a vén oroszlán így megkövülve hallgatta a dalt, szeméből kigyöngyözött két könnycsepp, és lecsordult orcáján, szakállán. A tenyerébe hajtotta a fejét, s a két szeme patakja megáradt.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

III.

Éjjel tizenkét óra tájban az inas zörgetett a Török urfiak ajtaján.

— Gergely úrfi!

— No mi kell? — kiáltott Gergely. Bejöhetsz. Nem aludt még. Gyertyánál olvasta Horáciust. A másik két ágyban is fölébredtek a Török-fiúk.

— A virrasztó küldött, — mondotta az inas. Egy úrféle áll a kapun.

— Hogy hívják?

— Valami Kecske vagy micsoda.

— Kecske? Ki a kutya lehet az a Kecske?

— Győrből jött, és ide akar szállani.

Gergely a Győr szó hallatára egyszerre kiugrott az ágyából.

Török Jancsi megszólalt a paplan alól:

— Ki az, te Gergely?

— Mekksey! — kiáltotta vigan Gergely. Eresszétek be tüstént a vitéz urat!

Az inas elrobogott.

Gergely bakancsot rántott, és köpönyeget kapott a vállára. A két fiu is kiszállt az ágyából. (Jancsi tizenhat

éves, Feri tizennégy már.) Kiváncsiak voltak a vendégre, akit csak nevéből ismertek.

— Rendeljetek bort, meg ennivalót! — szólt vissza nekik Gergely az ajtóból.

S lerohant.

Mikorra leért, Mekksey már ott állt az udvaron; mellette lámpással a virrasztó meg a várnagy.

Az emeletről is levillant egy lámpásnak a fénye. Darabig ide-oda lengett az udvaron, aztán a jövevényen állt meg, aki éppen egy-egy tallérral búcsúzott a Dobó katonáitól.

— Csakhogy megérkeztem, — mondotta Gergelyt megölelve, — már majd elaludtam a lovamon.

— De Pista bátyám, mi van a fejedben?

— Turbán az irgalmát! Nem látod, hogy törökké lettem?

— Ne tréfálj bátyám! Véres az a kendő!

— No hát csak adj öcsém szobát, meg mosdótálat, aztán majd elmondom, hogy milyen az út Győrtől Debrecenig.

A lépcsőn egy asszonycseléd jelent meg, és kérdően nézett a jövevényre.

Gergely nemet intett neki. A cseléd eltűnt.

Gergely magyarázón fordult Mekkseyhez:

— Az asszonyunk nem alszik éjjel soha. Mindig az urát várja, vagy levelet az urától.

*

Egy heti seblázt hevert végig Mekksey a kastélyban. Azon idő alatt mindig ott ültek mellette a Törökfiúk meg Gergely. Itatták a vitézt veres borral. És érdeklődéssel hallgatták az elbeszéléseit.

Az asszony is meg-meglátogatta. Mekksey még azon betegen elmondta, hogy Gergelyért jött; viszi magával a király seregébe.

A fiúk megdöbbenve néztek Gergelyre, az asszony szemrehányó bús arccal.

— Hát el tudnál minket hagyni? Nem voltam én anyád helyett anyád? és a fiaim nem voltak-e testvéreid?

Gergely lecsüggedt fővel felelte:

— Már tizennyolc éves vagyok. Itt élösködjek-e, itt haszontalankodjak-e, mikor az országnak katona kell?

S korához képest valóban érett ifjunak látszott. Leányosan finom barna arcán már a szakál is pelyhezett. Csillogó fekete szeme csupa értelem és komolyság.

— Te kellesz éppen? — szólt Törökné. Nem várhatod-e meg az én fiaimat? Mindenki elfordul tőlünk, — bólogatott az asszony, elötlongó könnyeit törölve. Ahonnan az Isten elfordult, elfordulnak az emberek is.

Gergely letérdelt az asszony elé, és megcsókolta a kezét:

— Édes jó anyám, ha így érti az én elmeneteletem, akkor nem lesz belőle semmi.

Tinódy is ott ült a szobában. Aznap érkezett meg Érsekujvárról. Hirt hallani jött az uráról, de persze a kérdés belérekedt, mikor a kastélyt zászló nélkül, az asszonyt félgyászban találta.

Az ablaknál ült egy zöldre festett ládán, és kardlapra rajzolt.

Gergely szavára abbahagyta a munkát, s megszólalt:

— Nagyságos asszonyom, engedje meg, hogy belekottyanjak ebbe a beszédbe.

— Hát csak szóljon, Sebők.

— A madár mindig visszatér a fészkére, akárhova megyen is. Gergely is röpdösni akar egyet. Én is azt mondom, hogy jó lenne, ha forogna a világban. Mert tetszik látni, János urfi maholnap fölemberedik, aztán neki is jobb, ha tanult katona lesz mellette.

Nem volt semmi mosolyogni való ezeken a szavakon, de mégis mindnyájan mosolyogtak. Mert Sebők deák min-

dig tréfás, mikor nem énekel, s ha komolyan beszél, akkor is azt sejtik már, hogy vidámság lappang a szava alatt.

— Hát majd meggondoljuk, — szolt' mosolyogva az asszony.

És a deák munkájára fordult a szeme:

— Hát megvan-e a vers?

— Meg bizony. Nem tudom, tetszik-e nagyságodnak?

Fölvette a kigyós kardot, és olvasta róla:

*Aki bátor, az az erős,
Aki erős, könnyen is győz,
S aki győzve megy előre,
A Halál is megfut tőle!*

— Ezt írja az én kardomra is, — szolt Török János.

— Nem, — felelte a fejét rázva Tinódy, — arra mást fogunk írni.

Mekcsey megszólalt az ágyban:

— A Dobó kardjára a király nevét is rá kellene írni. Valami olyanfélét, hogy: Istenért, hazáért, királyért.

— Az már avult mondás, — felelte Tinódy. Ki is múlik a divatból, mióta osztrák fején a korona. Ha ő ezt akarta volna íratni a kardjára, magával vitte volna és ráíratta volna ő maga.

— Van eszemben valami, — szolt Gergely a homlokára téve az ujját. Mikor gyerek voltam, hallottam egy mondását. Azt kellene ráíratni.

— Mi az?

— „*Az a fő, hogy ne féljen az ember sohase*“.

— Ez jó, — biccentett rá Tinódy. De így bizony meztlábás a gondolat. Megálljatok csak . . .

Az állat a kezére támasztva nézett maga elé. A többiek hallgattak. Egy perc múlva felragyogott a szeme:

— *Ha félsz, nem élsz!*

— Helyes! — kiáltotta Gergely.

Tinódy beleütötte a ludtollat az ablak szélén álló fakalamárísba, és felrajzolta a kardigét.

Még egy kard volt ottan iratlan. A Dobóénak a párja. Azt Gergelynek adta Mekcsey.

— Hát erre mit írjunk? — kérdezte Tinódy. Jó lesz-e ez, hogy: *Bornemissza Gergely, szaporábban nyergelj!*

— Nem, — felelte Gergely a fejét rázva. Nekem nem kell vers, csak egy szó. Abban az egy szóban benne van minden vers és minden gondolat. Ezt írja rá Sebők bátyám: *A hazáért!*

*

Az ötödik napon betoppant Dobó. Örömmel fogadták. Mióta a ház ura rabul esett, évek óta akkor történt először, hogy felrakták az asztalra az arany és ezüst edényeket. A házat valami szokatlan derűtség sugározta be.

Az asszony mégis a szokott gyászruájában és ékszer nélkül jelent meg az asztalnál. A szokott helyére ült, az ajtóra néző helyre. Vele szemben is karos-szék és teríték. Dobó azt vélte eleinte, hogy a papé, aki késik valahol, aztán eszmélkedett rá, hogy a Török Bálint helye az. Mindig terítenek a ház gazdájának is, mindennap, reggel, délben, este.

Törökné érdeklődéssel hallgatta a híreket, amiket Dobó Bécsből és az országban élő urakról tudott.

Abban az időben nem voltak hirlapok, csak levelek útján meg egy-egy vendégtől lehetett megtudni, mi történik a világban? s hogy az úri családok fáján melyik ág törött le, melyik hajtott bimbót?

Csak egy ember neve nem fordult elő sokáig a beszélgetésben: a ház uráé. Nem lehetett az örökké vérző sebhez nyulni, míg maga az asszony nem kezdte meg.

S mikor a cselédek kitakarodtak az ebédlőből, meg is kezdte:

— Hát az én szerelmes uramról hallott-e valamit kegyelmed?

Oh, hogy elnedvesedett a szeme! Oh, milyen felleg ereszkedett ettől a kérdéstől a szobára!

Dobó a fejét rázta:

— Mig ez a szultán meg nem hal, aligha szabadul ő haza.

Nyers őszinteséggel volt ez kimondva, de abban az időben úgy mondták ki az emberek a gondolatukat, ahogy a fejökben megszületett.

Az asszony feje lekókadtt. Dobó boszusan csapott az asztalra:

— Dehát meddig akar élni? Az ilyen tirannusok nem szoktak tisztos vénségben kimulni!

És vigasztalón folytatta:

— Ha valami basát rabul lehetne ejteni, kicserélnék érte.

Az asszony szomorún ingatta a fejét:

— Nem hiszem Dobó. Az én uramat nem kincstári szerzeményképpen tartják vasban, hanem mint az orosz-lánt szokták: mert félnek tőle. Igértem én már érte mindent, — folytatta búsan, — azt mondtam: vegyék el minden jószágunkat; vegyék el minden arany és ezüst marhánkat. A basák zsebretereszik, ami pénzt küldök, a szultán meg nem is felel nekik.

— Vagy hogy elő se mernek vele hozakodni.

— Nem lehetne onnan valahogy másképpen kiszabadulni? — kérdezte Mekcsey.

Dobó felelt rá:

— A Héttoronyból? Sohse hallottál a Héttoronyról öcsém?

— Hallottam biz én. De azt is hallottam, hogy semmi se lehetetlen, ha az ember nagyon akarja.

— Édes Mekcsey öcsém, — szólt az asszony, — gondolhatja-e, hogy az én uram, meg az ő árván maradt

családja nem akarja nagyon? Nem jártam-e érte a király-asszonynál, a barátnál, a budai basánál? Nem csúsztam-e föl térden még Ferdinánd királyhoz is? Meg se mertem írni ezt az én boldogtalan uramnak.

S hogy erre az asszony könnyekre fakadt, bús hallgatással néztek reá.

Azonban az asszony letörülte a könnyeit és Tinódyhoz fordult:

— Sebők deák, — mondotta mosolyt erőltetve az arcára, — könnyekkel vendégeljük-e a házunk barátait? Nosza vegye elő a lantot, és amiket az uram szeretett hallani, — szól, új könnyeket törülve le a szeméről, — csak azokat, Sebők deák. Behunyjuk a szemünket, míg kegyelmed énekel, és azt képzeljük: ő is közöttünk ül.

Három év óta nem pendült meg a házban a Sebők deák lantja. A fiúk már előre megvidámultak az engedelemtől.

Sebők deák kiment a szobájába, és elővette a gitárforma hangszert.

A Judit asszony históriáját mondta el csöndes elbeszélő hangon, miközben ujjáival a dallamot verte hozzá.

Ez jó vigasztalás volt. Holofernesben mindenki a szultánt értette. De haj, hol van Judit asszony, aki elpusztítaná őt a földszinéről!

Azonban mikor Tinódy az ének közepére ért, egyszer csak megváltozott a dallam az ujjai alatt, s mélyen bűgő lágú hangon más énekbe fogott:

*Sirva veszékel most szegény Magyarország,
Mert tőle távozik hangosság, vigasság.
Belőle kikele sok fényes gazdaság,
És fogságba esék sok fényes uraság.*

Az asztalnál ülökön fájdalmas borzongás futott végig. Dobónak is kicsordult a könny a szeméből.

— Folytathatom-e? — kérdezte esdő hangon Tinódy.
Az asszony a fejével beleegyezően intett.

Tinódy aztán elénekelté hogyan ejtette hálóba Bálint urat a török, hogyan vitte rabláncon magával először Nándorfehérvárra, azután Konstantinápolyba.

A hangja fájdalmas suttogássá változott, mikor az ének végére ért:

*Fohászkodik mostan sok gyakor sirással
Asszony-feleségöd az két szép fiaddal,
Mert ők élnek mostan az nagy árvasággal,
Sok szomorúsággal, gyámoltalansággal.
Örömök sehol sincs te jó szolgálidnak,
Kik szívvvel szeretnek, gyakran fohászkodnak,
Egynehány közülök tétova bujdosnak,
Ha megszabadulnál, mégis sokan várnak.*

Itt már maga a lantos is elfuladt a sirásban. Mert hiszen ő volt az a tétova bujdosó szolga, aki legjobban siratta az urát.

A két gyermek az anyjára borulva zokogott, s az anyra mind a kettőt átölelte.

Egynéhány perc telt így el a szomorú házban, aztán Dobó szólalt meg tompa keserű hangon:

— Mért nem vagyok én szabad ember! Ha egy esztendőmbe kerülne is, lemennék oda abba a városba, legalább megnézném, hogy csakugyan olyan erős-e az a börtön?

Mekcsey fölugrott a helyéről:

— Én szabad ember vagyok! És esküszöm a Mindenhatóra, hogy lemegyek! Le én! És, ha lehet, az életem árán is kiszabadítom Török Bálintot!

Gergely is fölugrott:

— Veled megyek! Veled tartok minden veszedelmen át az én uramért, atyámért!

— Anyám, — szólt megrázkódva az ifju Török János, — itthon maradjak-e, mikor van ember, aki az apám szabadítására indul?

— Örültség! — rebegette az özvegy.

— Ha örültség, ha nem örültség! — felelte Mekksey nekitüzesedten, — én amit mondtam, megteszem.

— Én is veled megyek, — szólt röviden Tinódy. A karom béna, de talán az eszemmel használhatok.

— Mit akartok, — beszélt újból az özvegy. Amit két király meg egy királyi gazdagság nem tudott megtenni, ti megtehetitek-e?

— Jól beszél asszonyunk önagysága, — szólt Dobó a nyugodtságát visszanyerve. Se pénz, se mesterkedés nem használ, csak egyedül a szultán jóakarata oldhatja meg a bilincset.

— De ha az a jóakarata sohase jön meg? — pattant vissza Mekksey.

*

Másnap reggel Dobó tovább ment. Nem marasztották, Tudták, hogy rövidre van szabva minden ideje. Mekksey még ott-maradt.

Behivta Gergelyt a szobájába:

— Megvártam, hogy alszunk egyet a tegnapi este beszélgetésünkre. Nem magamért, mert én akármennyit alszom is arra, amit gondoltam, én lemegyek arra a török földre.

— Én meg veled tartok, — felelte Gergely határozottan.

— Elvégre is itthon most nincs háború. Aztán ki tudja, nem találunk-e valami egérlyukat?

— Ha kudarcot vallunk is, nem lesz okunk szégyelleni.

— Tinódyt elvigyük?

— Ahogy gondolod.

— Hát Jancsit?

— Nem ereszti azt el az asszonyunk.

— Hát akkor ketten megyünk. Tinódyt hagyjuk itt-hon. Az öreg nem bírja a kardot, sem a lovaglást.

— Ahogy gondolod.

— Meg aztán mink a fejünkkel játszunk. Az öreget kár lenne a halál útjára vinni. Ő a legtöbbet érő emberek közül való most az országban. Az Isten is azt akarja, hogy ide-oda kóboroljon, és éleszsze a szivek ki-alvó tüzét. Ez az ember a nemzet lelkéből kizengő fájdalom.

Az ajtót Török Jancsi nyitotta rájuk. Lovagló ostor volt a kezében, és szarvasbőr salavári sárgállott rajta. A fején széles karimájú debreceni posztósüveg. A lábán sárga csizma.

Mekcsey mintha valami elbeszélést folytatna, csak éppen rápillantott Jancsira, aztán nevetve szólott:

— Az ám: a vörös nyúl házasodik!

És Jancsinak magyarázta:

— Nem ismered, akiről beszélünk, de talán Gergely már emlegette.

— Kit? — kérdezte Jancsi érdeklődés nélkül való hangon.

— Fürjes Ádámot.

— És kit vesz el? — kérdezte Gergely mosolyogva.

— Egy fakezü vén embernek a leányát.

Gergely arcából egyszerre elszállott minden pirosság.

— Cecey Évát? — kérdezte csaknem kiáltva.

— Azt, azt. Ismered talán?

Gergely elkövült arccal nézett Mekcseyre.

— Ne komédiázatok tovább, — szólalt meg Jancsi a lábaszárára csapva az ostorral. Nem erről beszéltetek ti mostan. Azt gondoljátok gyerek vagyok? Nem vagyok gyerek többé. Ezen az éjszakán nem aludtam. Van olyan gyümölcs, amelyik egy éjjel ér meg. Én az éjjel fér-fúvá érlelődtem.

— Hát elbocsát édesanyád? — kérdezte Mekksey.

— Nem szóltam neki, de az mindegy. Hunyadon igazítani valók vannak a várban. Azt mondom, hogy bizza énám.

Mekksey vállat vont:

— Esszerint indulunk.

— Akár még ma. Én arra öltöztem.

— Megálljatok, — szólt Gergely még mindig halaványan. Te valamit említettél az imént Pista. Igaz-e az, vagy csak úgy vaktában koholtad?

— Amit Fürjesről mondtam?

— Az.

— Igaz. Maga az anyja dicsekedett vele, hogy a királyné hadnagyához adja feleségül.

Gergely halványsága vörösre változott. Az erek duzzadoztak a homlokán.

— Mi lelt? — kérdezte Jancsi. Ismered talán?

Gergely a színéből kikelten járt föl és alá a szobában.

— Hogyne ismerném, hiszen ő az én Évám!

— A te Évádat veszik el? — kérdezte bámulva Jancsi.

— Azt. De én nem hiszem.

És dühösen, szinte toporzékolva kiáltotta:

— Megölöm a bitangot!

Mekksey a saját nyugalmával akarta csillapítani:

— Megöled. De hátha az a leány szereti?

— Nem szereti!

— Gondolod, hogy kényszerítik?

— Bizonyosan!

— És te szereted?

— Kisgyerek-korom óta.

— Akkor, — mondta Mekksey, — valamit kell tennünk.

És felkönyökölve folytatta:

— De ha teszünk is valamit, te nem veheted el. És hátha mégis összebarátkoztak?

— Hogy gondolsz ilyet! — felelte Gergely.
Mekcsey vállat vont.

— Leveleztetek?

— Hogy leveleztünk volna! Van énnekem szolgám, hogy ide-oda járassam?

Mekcsey megint vállat vont.

A tornácon szapora kopogás hallatszott.

Török Jancsi az ajtóhoz ugrott, és megfordította benne halkán a kulcsot.

A következő percben csattant a kilincs.

Jancsi csendet intett.

Mert az öccse volt a kopogó. Nem akarta, hogy tudjon valamit a vállalkozásról.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IV.

Izabella királyné Gyalun telet, s még a tavasz is ott érte.

A két ifju: Gergely és Mekcsey harmadnapra Gyaluban volt. Török Jancsi nem kísérte el őket, nehogy az anyja megsejtse az összebeszélést.

Törökné mindössze annyit tudott, hogy Gergely elment Mekcseyvel a Ferdinánd hadába, és hogy a nyarat a katonák közt tölti, Demeterkor pedig visszatér.

Azonban az ifjak szándéka akkor már meg volt szöve. Abban állapodtak meg, hogy Gergely megtudja: szereti-e a leány vagy nem? Ha szereti, Gergely nem tehet egyebet, csak azt, hogy búcsut mond az álmainak. Ha pedig nem szereti, akkor Gergely, mintha ott se járt volna, eltűnik, Mekcsey pedig csúffá teszi Fürjest, úgy hogy ne legyen Erdélyben leány, aki kedvet kapjon arra, hogy hozzámenjen feleségül.

Ha aztán Gyaluban végeztek, a három ifju Hunyadon találkozik, s indulnak Konstantinápolyba.

A határig lóháton mennek. Jancsi magánál tartja azt a pénzt, amit a vár tatarozására szántak, s még azonfölül is amennyit lehet, hogy ha kell, pénzzel is dolgozhassanak. Azután a határról vagy derviseknek, vagy

kereskedőknek, vagy koldusoknak öltözve gyalog utaznak tovább, hogy a rablók és a kóbor török katonai csapatok figyelme mellett elcsuszthassanak. Akár sikerül a Bálint úr kiszabadítása, akár nem, két hónap alatt megfordulnak, de talán előbb is, és Törökné nem fog nyugtalankodni a fia miatt.

*

A két ifjú este érkezett Gyaluba. Egy szolga kísérte őket, akit Mekcsey Debrecenben fogadott fel. Mátyásnak hívták a legényt. Csikós volt azelőtt a Hortobágyon.

Hát az ment utánok azon a kis deres török lovon, amelyet Mekcsey megtartott az öt közül.

Mingyárt az első háznál megszólítottak egy parasztot, hogy adna-e szállást?

A paraszt, nagysüvegü oláh volt, de valamicskét értett magyarul. Csodálkozva rázta a fejét, és a fejével együtt nagy fekete süvegét:

— Nem a lakadalomra jöttetek-e, hogy hozzám akartok szállni?

— De éppen arra jöttünk.

— Hát ha arra jöttetek, miért nem szálltok a kastélyba?

A két ifjú összenézett.

— Én, — mondotta Gergely, — nem szállok oda, mert megbetegedtem az úton.

S valóban halavány volt, mint aki beteg.

— Csak a társam száll oda, — folytatta. És ha az első szobád üres, megfizetem.

A fizetés szóra megszűnt az oláhban a csodálkozás: készséggel tárta fel a kapuját a lovasoknak.

— Hát nem késtünk el a lakadalomból? — kérdezte Mekcsey.

— Hogy késtetek volna el szép úrfiak, — felelte az oláh. Avagy nem tudjátok-e, hogy holnapután lesz az esküvő?

Mikor a két ifjú magára maradt a szobában, Gergely elcsüggedten nézett Mekkseyre:

— Későn jöttünk.

— Magam is azt gondolom.

Gergely leült egy rossz szalmaszékre, és tanácstalanul nézett maga elé.

Mekksey az ablakhoz állott, és a zöldülni kezdő orgonabokrokra bámult.

— Azt tartom, legjobb lesz, ha visszatérünk, — szolt végre megfordulva. Egy álommal kevesebb, egy tapasztalással több.

Gergely fölkelt.

— Nem, — mondotta komoran. Az én üdvösségemet nem vetem ilyen könnyen a hátam mögé. Egy nap nagy idő. Arra gondoltam, hogy én itt maradok, te pedig fölmegy a kastélyba és bevegyülsz a vendégek közé.

— És ha kérdeznek?

— Nem hívott-e meg Cecey? A fő az, hogy a leánynyal találkozzál, és megtudd, hogy a szive szerint választotta-e Fürjest? De ez lehetetlen! lehetetlen! lehetetlen!

— Hát jó. Fölmegyek a kastélyba, és beszállok a Matyival együtt, ha ugyan elfogadnak.

— Megmondod, hogy Cecey hitt. Az öregnek elvégre az életét mentetted meg.

— Az bizonyos. Magam is azt gondolom, hogy akár milyen orcával fogad is, a vége az lesz, hogy beszállok a kastélyba, és szólok a leánynyal. Ha lehet még ma, ha nem lehet, akkor holnap. De nem jöhetnél-e velem valamiképpen? Talán mintha inasom volnál?

— Nem. Ha a leány azt mondja, hogy erőltették, akkor jobb, ha nem tudják, hogy itt vagyok.

— Akkor én Fürjest megpofozom!

— Addig ne cselekedj semmit, míg a leánynyal nem beszéltél. Akkor jer vissza azonnal, és majd meglátjuk...

Az oláh asszony puha ágyat vetett Gergelynek, és

orvossággal, vizes kendővel kínálta. Hanem biz a beteg se le nem feküdt, se virágfőzetet nem ivott, se kendőt nem tett a fejére. Csak föl és alá toppogott a szobában, és nagyokat ütött az öklével a levegőbe.

Mekcsey reggel visszatért. Gergelyt az asztalnál találta. A mécses égett előtte, s őmaga a két karjára borultan szendergett.

— Miért nem feküdtél le?

— Az hittem, nem fogok aludni.

— Hát a leánynyal beszéltem. Jól sejtetted, hogy nem a szive szerint megy Fürjeshez.

Gergely megrázkódott, mintha vízzel öntötték volna végig. A szemébe visszatért az élet tüze.

— Mondtad, hogy itt vagyok?

— Mondtam. Hozzád akart rohanni, de én tartottam vissza.

— Minek tartottad vissza? — pattant fel Gergely.

— Nono. Bizony még nekem ugrasz szép köszönetképpen.

— Ne haragudj. Nekem parázs ég a lábam alatt.

— Hát azért nem eresztettem hozzád, mert utána zúdult volna az egész udvar. Őneki szégyene kelt volna, minekünk meg bajunk.

— Hát mit mondtál neki?

— Azt, hogy én megcsúfolom Fürjest, ő meg adja vissza a gyűrűt.

— Mit felelt? — kérdezte égő szemmel Gergely.

— Azt, hogy őt a királyné kívánsága tette menyasszonnyá, és hogy nem tud szabadulni, mert a szülői is erőltetik. Szóval ez a vén királyné itt a nagy téli unalmában házasításokkal mulatozik. Fürjes persze kap a lányon. A lány meg, hogy kedvében járjon a királynénak, tányérra teszi a szívét, és szép szüzi alázatossággal odanyújtja neki.

— De minek nyujtja neki! Oh mégis elfelejtett! Elfelejtett.

— Dehogy felejtett. Én mondtam rosszul. Tudom is én hogyan volt!

— Hát mit mondott? Mondta határozottan, hogy nem szereti Fürjest?

— Mondta.

— És velem akar beszélni.

— Veled. Azt mondtam neki, hogy ma este oda viszlek.

Gergely föl-alá kerengett a szobában, aztán megint csüggedten roskadt a rossz szalmaszékre.

— Mi haszna ha ki is vetjük a nyeregből Fürjest? Akkor sem adnák nekem, ha elvehetném. Ki vagyok én? Senki. Sem apám, sem anyám, sem egy kis házikóm. Törökék igaz, hogy úgy neveltek, mintha saját fiok volnék, de annyira sohase voltam fiok, hogy ekkora kérésre meritem volna nyitni a számat. És éppen most, mikor az ő fészük is el van dúlva!

Mekcsey összefont karral állt az ablaknál, és nyugodtan nézett Gergelyre.

— Nem tudom mit beszélsz, de látom, hogy meg vagy zavarodva. Elvégre, ha a leányt el akarod venni, nem kell oda sem apa, sem anya, csak egy kis hajlék. Ha éppen akarod, van nekem egy kis viskóm Zempiénben. Üresen áll. Lakhatod akár tiz esztendeig.

— A házba kemence is kell, a kemencébe kenyér!

— Nem vagy-e tudós? Többet tudsz, mint akárme-lyik pap. Manapság keresve keresik a jó iródeákat.

Gergely újra éledt.

— Mondasz valamit!

— A fő most az, hogy Éva ne menjen férjhez. Te a táborba jössz velem, és nem telik bele egy év, lesz annyi fizetésed, hogy eltarthatod őt.

Gergely kapkodta magára a köpönyegét, kardját, süvegét.

— Megyek, — mondotta, — apjához, anyjához! Megmondom nekik, hogy várjanak.

Mekcsey visszanyomta a szalmaszékre.

— Mégy ám a tüzes pokolba! Bezárnának valami dutyiba, míg az esküvő el nem múlik. Még az orrod hegyét se lássák, azt mondom!

A ház előtt lovasok robogtak el. Érkeztek már a vendégek Kolozsvárról.

*

Mikor a völgyre leszállt az esti sötétség, Gergely is fölment Mekcseyvel a kastélyba.

Nem kérdezte senki, hogy kicsoda. A kastély rajzott a vendégtől. Az ablakok világosak voltak. Az udvaron fáklyák égtek, a folyosókon viaszgyertyák. Sötétnek csak az éj volt sötét.

A folyosón is jöttek, mentek, nyüzsögtek az emberek. Gergely szíve elszorult: ennyi ember között hogyan beszélhet Évával?

— Gyerünk a konyhaudvarra, — szólt halkán Mekcsey.

A kastélynak a hátulsó részére kerültek. Ott még nagyobb volt a világosság: öles vasnyárson ökröt forgattak a bőrkötényes konyhaszolgák, s bent a konyhán sürgött-forgott a sok fehérruhás szakácsnép.

— Várj itt, — mondotta Mekcsey. Én be fogok tévedni az asszonyok folyosójára, és megtudom Évától, hogy hol találkozhattok?

Gergely abba a csoportba vegyült, amelyik az ökörsütést nézte. Többnyire kocsisnép volt biz az, de ott lebzelt köztük egynéhány apród is.

A kíváncsiság vitte oda őket. A királyi konyháról nagyokat álmodik a nép, de a vidéki urak maguk is szí-

vesen hallgatják, hogy mi hogyan készül az ország legnagyobb konyháján?

Gyalun a kastély és a kert között állt a konyhaépület, s az ős konyhamester rendeleteire tizenegy szakács, és húsz szakácsinas forgolódott benne. Csak asszony nem volt ott egyse.

A konyha udvarán egy nagy hizott ökör forgott a nyárson, s jóízű illattal árasztotta el a levegőt.

A sütőmester csupán a botja intésével jelezte, hogy hol kell igazítani a tűzön, hogy egyenletes maradjon a melegség.

A pokoli tűzben és hőségben mozsarak csengettek, aprító kések kattogtak, húsverő buzogányok duhogtak, közben kásarotyogás és pecsenyesistergés, füst, gőz és ételillatok.

Egy nyúlánk apród kiabálva magyarázott a többinek:

— Én itt voltam elejétől, de még az ökröt sem úgy sütik itten, mint máshol.

A tűz forró lehelete elárasztotta a kis udvart és megpirosította az arcokat. Gergely is csakhamar kipirultan állt a többi között, és szórakozottan hallgatta az apród elbeszélését:

— Itt ám, — folytatta a fiú, — egy egész borjut varrtak az ökörbe, a borjuba hizott kanpulykát, a pulykába fogolyadarat tettek.

— Hát a fogolyba? — kérdezte egy sárgaruhás bamba kis apród.

— Abba, — felelte komolyan az előadó, — gúnártojást. A legfiatalabb apródnak kell azt megennie.

Kacagtak. A kis apród szégyenkezve vonult hátrább, s ott is hagyta őket.

Félóra múlva csakugyan neki állt a sütőmester: kibontotta az ökröt, és kivett belőle egy félig megsült pulykát.

Majoranna-illat áradt a nézők orra alá, s étvágyra gerjesztette a nem éheseket is.

Még nem sült meg. Visszatolták a parazsat az ökör alá, és tovább forgatták.

A konyháról hangzó mozsárcsengés, csattogás-kattogás, reszelés, husdögönyözés megakasztotta a beszélgetés folytatását.

De Gergely nem is volt rá kíváncsi. Az urának nagyobb konyhája volt valamikor, s az ilyen ökörsütések gyakrabban történtek Bálint úr váraiban, mint az erdélyi királyasszonynál.

A konyhából egy hajdu friss meleg cipót emelt ki. Az apródok elkapták tőle, és darabokra tépték. A nyulánk ifjú, aki az imént magyarázott, Gergelynek is nyújtott egy darabot. Gergely elfogadta. Éhes volt.

A sütőmester látva az apródok falatozását, megállította a nyársat, és végighuzta az acélt az övén lógó láncos késen. Lekanyarította nekik az ökörnek a két fülét.

Az apródok nagy vivátozással köszönték meg.

Gergely jó étvágygyal evett. Oláhéknál bizony nem kapott délre egyebet, csak puliszkát.

Egy kupa bort is keritettek az apródok. Gergely is ivott. Aztán kezet nyújtott az apródnak, aki ismeretlenül megvendégelte.

— Bornemissza Gergely vagyok, — mondotta a bajuszkáját megtörülve.

A másik is mondott valami nevet, de egyik sem értette a másikat. Ekközben a kupa visszatért. Gergely szomjas volt még. Jót huzott belőle.

Mikor leveszi a kupát a szájáról, Mekcseyt látja maga előtt.

— Jer velem, — mondotta Mekcsey a fejének egy intésével.

Lementek a kertbe. Homály volt ott a fák és bokrok között. Az udvari zajgás kevésbé hallatszott oda.

Mekcsey megállt egy bodzafa alatt.

— Hát beszéltem a lánnyal. A szeme ki van sirva. Könyörgött anyjának, apjának, hogy ne adják férjhez, hanem majd tehozzád. Azok persze el vannak vakulva a fénytől, a királyné jóságától meg a barát bőkezűségétől. Azzal vigasztalták a leányukat, hogy ők se szerelemből kerültek együvé, mégis megszokták egymást.

Gergely elszorult lélekzettel hallgatott.

— Hát ezért sirt a leány, — folytatta Mekcsey. Hogy csak téged szeret, az már bizonyos.

— És Fürjeshez megyen!

— De nem megyen bizony. Azt mondja, hogy szólni akar veled, és szól majd a királynénak is.

— Miért nem szólt neki előbb!?

— Nem kérdezték. Az ilyen királynéféle szokva van ahhoz, hogy amit ő jónak vél, arra senki nemet nem mond. Meg aztán te a füledet se billegetted feléje. Azt se tudta, élsz-e, vagy meghaltál?

— És ha a királyné nem enged?

— Akkor holnap az oltárnál mond nemet. Mindenre nemet mond. Szép zavarodás lesz. De mindegy: akkor legalább megharagszik rá a királyné, és haza kerül Budára. Te pedig idővel elveszed.

— Csakhogy akkor meg éppen nem adják hozzám.

— Dehogynem. De most ne erről beszéljünk, ami négy esztendő múlva lesz. A leány, ha előbb nem, éjfélkor ide jön. Valami ház van itten, üvegház. Azt mondta, hogy abban várd meg. Addig nem fekszik le, míg veled nem beszélt.

A kertben csakhamar rátaláltak az üvegházra. Lámpás égett benne. Három kertész saláták és póré hagymák szedésén hajladozott.

Köszöntek nekik, de azok annyira siettek, hogy nem lehetett velök szóba állani.

— Hát Gergely, — mondotta Mekcsey, — én itt

hagylak. Mondd, hogy megbetegedtél, vagy színlelj részszegséget. Feküdj be valahová, és várd meg a menyasszonyt. Talán én is vele jövök.

S elment.

Gergely valóban úgy érezte, mintha részeg volna. A bor szállott-e a fejébe? vagy az indulat? Forróságot érzett szívében, fejében egyaránt, valami dühös forróságot, amely a kezét ökölbe szorítja.

Végigment az üvegházban a citromfák, muzák, kaktuszok és fügefák között. Nyugtalanul és egyre sebesebben járt föl és alá. Egyszer csak kilódult az üvegházból. A süvegét a szemére vonta, kezét a kardjára szorította, és ment, rohant fel a kastélyba.

— Az örömszülék szobája melyik? — kérdezte a folyosókon.

Az inasok eligazították.

Fehérajtós szoba volt az. Rajta mint minden ajtón fekete táblácska, és azon a vendég neve krétairással.

Gergely bekopogott.

A fakezü öreg az asztal előtt ült ingujjban. A felesége éppen rozmarin olajat dörzsölt az ura ősz hajára.

Gergely nem csókolt nekik kezét, csak éppen meghajolt, és állta a két öreg ráfagyott tekintetét.

— Uram-apám, — kezdte Gergely.

Aztán, hogy az *apám* szót nem érezte alkalmasnak, újra kezdte:

— Tisztelt uram. Ne boszankodjon, hogy itt vagyok. Nem a lakodalomra jöttem, és nem is fog belém botlani senki. Még csak azért se jöttem, hogy emlékeztessenem kegyelmeteket egy régi ígéretükre, mikor a kis Évát a törököktől megszabadítottam.

— Mit akarsz! — hörkent rá az öreg Cecey.

— Csak azt akarom megkérdezni, — felelte Gergely rendületlenül, — tudják-e, hogy Vica nem szereti a vőlegényét?

— Mi közöd benne! — fortyant rá az öreg. Mit harsogsz itt nekem! Takarodj innen!

Gergely összefonta a karját:

— Boldogtalanná akarják-e tenni a tulajdon édes leányukat?

— Hogy mersz bennünket kérdőre vonni te! Te cenk! Jobbágy kutya! — kiáltott az öreg a színéből kikelve.

És az asztalon heverő fakezet ragadta fel, hogy Gergelyhez vágja.

Az asszony azonban lefogta az öreget, és Gergelyhez fordult:

— Eredj fiam innen! Ne rontsd meg a lányunk szerencsáját! Tik gyerekésszel azt gondoljátok, hogy szeretitek egymást, de látod az a fiatal ember már hadnagy . . .

— Én is az leszek!

— Az már nem *lesz*, hanem most az. A királyné akarja ezt a házasságot. Eredj innen az isten szerelmére kérlek!

— Fürjes csak gyáva tányérnyaló! Vica engem szeret. Vica csak velem lehet boldog! Ne törjék össze a szívét! Várjanak rám, míg elvehetem. Esküszöm, hogy érdemes ember lesz belőlem!

És könny csillogott a szemében. Letérdelt eléjük.

Az öreg böszülten ordított rá:

— Takarodj, míg ki nem rúglak!

Gergely fölkelt. Megrázta a fejét, mint aki rossz álomból ébred.

— Cecey uram, — szólott megkeményülten, komoran. E pillanattól fogva nem ismerem kegyelmedet. Csak annyit fogok tudni, hogy azok az aranyok, amiken az anyám vére van, kegyelmednél vannak.

— Háromszáz tizenöt, — rikácsolta az öreg. —

Fizesd meg neki asszony. Ha semmisse marad is, fizesd meg!

Ezt mondva a derekához kapott. Előrántott onnan egy keskeny bőröveget, és kiöntötte az aranyakat Gergely elé.

Az asszony kiolvasta az asztalra a Gergely örökségét, jobban mondva: hadi szerzeményét. Gergely berakta a zsebeibe.

Pillanatig még állt. Azon gondolkozott tán, hogy van-e valami köszönni valója? Hogy a pénzét őrizték? Nem neki őrizték, hanem a saját leányuknak.

Szótlanul meghajolt és ott-hagyta őket.

*

Sápadtan kószált végig a folyósón. Imitt-amott egy diszes öltözetű úrba ütközött, majd a falhoz állott, hogy egy másodmagával közeledő kövér úrnak utat engedjen.

A szeme ekközben az átellenes ajtóra esett, s azon a Mekcsey nevét olvasta.

Benyitott. A szobában nem volt senki. Az asztalon gyertya égett.

Gergely rávetette magát az ágyra és sirt. Miért sirt? Maga se tudta. A zsebe tele volt pénzzel. Urrá és független emberré lett abban az órában. És ő mégis árvaságot és elhagyottságot érzett. Mennyi sértést, mennyi megvetést kellett eltűrnie!

— Te pogány vén ember, fából van neked a szíved is!

A kastély falait kúrthang rázta meg. Jel volt az arra, hogy gyülekezzenek a vendégek a vacsorára.

A folyosón mindenfelé nyiladoztak az ajtók, s egymásik be is csapódott. A folyosó márvány-kockáin sok csizma kopogott végig.

Aztán szünet következett, s a szünetben benyilott a szobának az ajtaja.

— Mekksey, — szólt halkan egy női hang.

Gergely fölugrott.

Éva állt előtte rózsaszínü selyemruhában.

Egy kis megdöbbenés, egy halk sikoltás, aztán a két fiatal egymás karjaiba omlott.

— Évicám! Évicám!

— Gergely!

— Eljössz-e velem Éva?

— Veled megyek Gergely!

*

Körülbelül hetvenen ültek a vacsoraasztalnál. Több mint fele udvari nép. A másik rész a vőlegénynek meghívott rokonai.

A királyné a fiával együtt az asztalfőn. Mind a ketten zöld bársonyban. Mögöttük egy komor méltóságos szakálú fegyvertartó, akinek a karján fejedelmi buzogány pihent. A királyné balján Fráter György, a kis király mellett a menyasszony s ammellett az örömanya.

A menyasszonynyal szemben ült a vőlegény.

A vacsora csöndesen kezdődött. Az emberek csak itt-ott suttogva beszéltek. A harmadik fogás után felkelt György barát, és köszöntőt mondott az új jegyes-párra. A köszöntőben a királynét szerencsecsillagnak nevezte, a menyasszonyt lilomnak, a vőlegényt a szerencse kedveltjének. Ide is, oda is vetett egy virágot, egy cukrocskát a szavában, s még akik ellenségei voltak is, szívesen hallgatták.

Akkor már, hogy a java borok kerültek az asztalra, megindult a beszélgetés. Persze csak halkan beszélgettek, és kiki a maga szomszédjával.

— Miért nevezik ezt sirató estének? — kérdezte az egyik.

— A menyasszony siratja a leányságát.

— De hiszen nem sír. Olyan jókedvű, mintha örülne, hogy vége a leányságának.

— Csodálom, hogy elereszti a királyné.

— Nem ereszti el. Csakhogy eddig palotás leány volt, ezután meg palotás asszony lesz.

Vacsora után egy új énekest mutattak be a társaságnak. Valahonnan Olaszországból jött, s a királynénak már bemutatta a művészetét.

Mig énekelt, a menyasszony odaszólt halkan, álmodozó arczczal az édesanyjának:

— Anyám, mi lenne, ha én ma meghalnék!

Az asszony megdöbbenve pillantott a leányára, de hogy a leány elmosolyodott, csak feddéssel válaszolt:

— Hogyan beszélhetsz ilyen leányom!

— De mégis . . .

— Ugyan, ugyan.

— Megsiratna?

— Utánad halnék apáddal együtt.

— De ha én egy hónap mulva feltámadnék, vagy talán kettő mulva, és betoppannék a budai házunkba?

Az asszony bámulva nézett a leányára.

Éva mosolyogva folytatta:

— Hát lássa, akkor megbánnák a földben, hogy úgy siettek az utánam-halással.

S fölkelt. A királyné mögé került. A füléhez hajolt és valamit sugdosott belé.

A királyné elmosolyodott. Bólintott.

A leány kisietett a szobából.

Mindnyájan az énekesre figyeltek, csak az anya látta a leánya távozását, és egyre nyugtalanabban forgatta elméjében a leánya szavait.

*

Mikor az énekes végzett, az ajtónálló bekiáltotta:

— Új énekes! Névtelen!

Minden szem az ajtóra fordult, de csak egy karcsu tizenöt éves forma fiut láttak. Cseresznyeszínű atlasz ruhába volt öltözve; köntöse félcombígr ért. A derekán kis

aranyozott kard. A fejét lehajtva jött. Hosszú haja elfödte az arcát. A királyné előtt térdet hajtott.

Aztán fölemelkedett s megrázta a haját, hogy az arca kitessék.

A vendégek kiáltottak meglepődésökben, mert az énekes maga a menyasszony volt.

A királyné egy apródja hárfát vitt utána, s a terem közepén átnyujtotta neki. A menyasszony gyakorlott kézzel pengette végig.

S énekelt.

A királyné iránt való figyelemből lengyel dalon kezdte, amit magától a királynétól tanult. Csodás ezüst-hang. Még a lélekzet is elállt a hallgatókban.

Fölváltva énekelt azután magyar dalt, oláh kesergőt, olasz, francia, horvát és szerb dalokat.

A vendégek minden dal után lelkesülten tapsoltak.

— Nagy ördög ez! — szólalt meg a Mekksey szomszédja, egy udvari méltóság. Meglásd öcsém, még táncolni is fog.

— És mindig ilyen víg? — kérdezte Mekksey.

— Mindig. A királyné régen halálra búslakodik, ha ez a lány nincs mellette.

— Jól jár vele az a . . . Fürjes.

Azt akarta mondani: veres.

A beszélő vállat vont:

— Anyámasszony ember. Meglásd, hogy ez megy helyette még a hadba is. Mert ez még hadakozni is jobban tud.

— Fegyvert is forgat?

— Micsoda? Olasz vivókat győzött le a nyáron. Aztán hogy lő, hogy lovagol! Hét férfi kitelnék ebből, s még mindig maradna benne egy tüzes ördög.

Az így megdicsért menyasszony ismét magyar nótába kezdett, amelynek ez volt mindig a cifrája:

*Erigy legény szaporán
Daruszörű paripán
Kedvesedhez!*

A vendégek ismerték ezt a dalt, de a várt cifrát így hallották a menyasszonytól:

*Erigy legény szaporán
Daruszörű paripán
Gergelyedhez!*

S hogy a menyasszony ezt énekelte, a tekintete végigsiklott a vendégsoron, és Mekcseyn állapodott meg.

A vendégek nevettek. Azt gondolták, hogy a *Gergelyedhez* tréfás változtatás.

Mekcseyn azonban meleg szél suhant végig. Mikor a menyasszony a második szakasz végén is órá pillanott, kihörpintette a borát, és elosont.

Lefutott a lépcsőn, és bekiáltott az istállóba:

— Matyi! Balogh Matyi!

Lélek se felelt. Föl kellett keresnie a szolganép között a kocsisokat. Ittak azok fakupából, cserépkantából, de még csizmából is a konyha-udvaron.

Valahogy ki tudta közülök választani a szolgáját. De haj! milyen állapotban! Matyi csak ember volt míg az asztalnál ült, de amint fölállott, nem volt ember.

Valami tizen heverték már az asztal alatt s a fal mellett. Aki az asztal alatt hevert, azt csak hagyták, de aki kívül bukott a padon, azt keresztül kasul egy halomra huzgálták a fal mellé.

Matyi fölkelt, azaz csak fel akart kelni, amikor megismerte a gazdáját, de csakhamar vissza leült, mert érezte, hogy ő is átbukik a padon, s odakerül a fal mellé.

— Matyi! — ordított rá Mekcsey. Az apád rézcsákányát, hol a lovam?

Matyi újból felkelt, és az asztalra tenyerelt:

— Ott van.

— De hol?

— A lovak közt.

És a szemhéját emelgetve folytatta:

— Lónak lovak közt a helye.

Mekcsey mellen ragadta az embert:

— Beszélj okosan, mert mindjárt kirázom a lelkedet!

Rázhatta azt. Részeg volt annak a lelke is.

Mekcsey odalökte őt a többi közé, azután az istállóba sietett, hogy maga keresse meg a lovát.

Az istállómester is részeg volt, Mekcsey akár valamennyi lovat elvihette volna tőle.

Végigment hát a sötét istállón, és nagyot kiáltott:

— Muszta!

Az egyik sarokból nyerítés felelt a szavára. Ott zabozott a sárga, s mellette a Matyi lova. Mekcsey egy félrészeg szolga segítségével fölnyergelte mind a kettőt, s eltávozott annélkül, hogy valaki kérdezte volna, miért megy el ilyen korán, a vacsora vége előtt?

Gergely már az oláh-házban az udvaron várta. A lova fölnyergelten kapált a kerítés mellett.

Az éj hűvös volt. A felhők állani látszottak. A hold azonban mint egy fél-darab ezüst tányér lassan szállt fellegről-fellegre, és halvány világossággal árasztotta el a tájéket.

— Eljöttem, — mondotta Mekcsey. Úgy értettem, hogy ide rendelt a menyasszony.

— Jól értetted, — felelte Gergely. Az éjjel megszökünk.

Alig félóra mulva köpönyeges nyulánk emberárnyék jelent meg a ház előtt. Gyorsan feltárta az ajtót, és beugrott.

Vica volt.

Abban a cseresznye színü atlaszruhában szökött el, amelyikben énekelt.

V.

A drinápolyi országút csakolyan poros, kerékvágásos országút, akár a gyöngyösi, akár a debreceni. Hanem, ha az a sok könny, amely arra az útra lecsöppent, valami gyönggyé változna, de sok volna a világon abból a gyöngyből! S neveznék talán magyar gyöngynek!

A városok végén álló vendégfogadó egy-egy kis Babel. A világ mindenféle nyelvén lehet benne beszélni. De hogy meg is értik-e egymást? az már más kérdés. S főképpen azt nem értik meg, mikor egy-egy úri élethez szokott ember külön szobát, tiszta ágyat s más efféle különösségeket kíván.

A fogadó, vagyis amint ott mondják: *karavánszeráj*, egyforma a kelet összes helységeiben. Nagy ólmos tetejű épület; az udvarát embernyi magas kőfal keríti. A kőfal mellett belől egy másik kis alacsony és széles hátú falféle kőépítmény van.

Azt mondanám róla, hogy ágy, de nem ágy, mert csak egy széles lapos fal. De ha meg azt mondom, hogy fal, akkor mégis csak inkább ágy, mert az emberek arra húzódnak fel, hogy a béka bele ne ugráljon éjjel a zsebkébe.

A töröknek azonban olyan nyugvóhely kell. Azon főzi meg a vacsoráját, ahhoz köti a lovát, s azon alszik.

Ha éppen megesik, hogy a ló hozzáüti éjjel a fejét a gazdájához, hát pofon csapja a lovát, de egyuttal megnyugszik, hogy megvan a lova. A másik oldalára fordul és alszik tovább.

Egy májusi estén két fiatal lovas török érkezett a drinápolyi karaván-szerájba. Magyaros ruha volt rajtuk: szűk kék nadrág, kék attila, sárga kendőöv, az övükben handsár; vállukon bő rozsdaszínű teveszőr-köpönyeg, amelynek csuklyája a fejükre volt húzva. Első szempillantásra is látszott, hogy *delik*, akik csak háboruban szolgálják az igaz hit zászlaját, azontúl pedig rablásból élnek. A magyaros ruha voltaképpen török ruha: keleti nép mind a kettő. A *delik* mind törökök.

A karaván-szerájban nem törődik velök senki. Legfeljebb a kocsijok érdemes a megnézésre, mert két szép rab ifju ül benne, s két szép vezető ló van hozzákötve.

A kocsis is rab, és az is fiatal. A rabok vagy magyarok, vagy horvátok, de hogy ketteje úr, az látszik a kezükön, arcukon. No akárhol zsákmányolt az a két deli, jól pénzelhet a rabokból!

A karavánszeráj udvarán mindenféle nép sokadozik. Török, bolgár, szerb, görög és oláh; asszonyok, gyerekek, kereskedők és katonák, mind zajos kevergésben. Az az egy országút olyan, mint a Duna: minden abba ömlik. Nem csoda hát, hogy a karaván-szerájok minden este és minden reggel a bábeli nyüzsgést és nyelvkavarodást ábrázolják.

A nap már leszállóban. Az emberek itatnak. Ki lovat, ki tevét itat. A kőfalon is mindenki siet biztosítani a maga helyét. Gyékényt vagy szőnyeget terít rá. Akinek meg nincs se gyékénye, se szőnyege, szénát, szalmát nyálából oda, hogy a kő fel ne törje a derekát.

Ahogy a két deli megállapodott az udvaron, az egyik — egy alig tizennyolc éves bátortekintetű ifju, — a vendéglősért kiáltott:

— Mejhannedsi!

Köpcös turbános ember lépett ki a szóra a tornác alól, s kérdezte, hogy mivel szolgálhat?

— Van-e szobád mejhannedsi? Megfizetem.

— Ezelőtt egy órával foglalták el, — felelte a vendéglős.

— Ki foglalta el? Megfizetek neki is, ha átengedi.

— Azt ugyan bajos lesz megfizetni. A jeles Altin aga szállott belé!

És tisztelettel intett a tornác felé, amelynek kövén kis szőnyegen egy hollóképü fekete török ült, a lábát is maga alá vontan.

Az öltözetéről látszott, hogy csakugyan úr. A turbánján két fehér structoll, mellette szolga, aki legyezi, másik szolga meg, aki italt kever neki. Az udvaron forgott még valami húsz olyan fél-vörös fél-kék szolga. Ittak, főztek. Egyik az aga fehérneműjét mosta a kútnál, másik az ágynak való szőnyeget bontotta le a teve hátáról. Vastag és drága gyapjuszőnyeg.

No ettől csakugyan nem lehet a szobát megkapni.

A két deli kedvetlenül fordult vissza a kocsihoz. A kocsis csakhamar leszerszámozott. A rabok kezéről leoldta a kötelet. A lovakat megitatta. Azután ő is tüzet rakott a kőfal tetején, és kondért állított oda, hogy vacsorát főzzön.

A két ifju rabon nem látszik semmi szomorúság. Az igaz, hogy a két török meg is becsüli. Ott esznek együtt a bográcsból, s egy-kobakból is isznak. No előkelő rabok lehetnek.

Az aga is vacsorázik már. A rizskásás ürüt ezüsttálban tette eléje a szőnyegre a szakácsa. Csak az ujjával eszik, mert hát késsel és villával enni fölösleges is, illetlen is. Csak a tisztátalan kutyahitü gyaurok esznek szerszámmal és asztról.

A két deli mellé egy félszemü meztlábás kócos der-

vis telepedik. Semmi más ruha nincs rajta, csak egy bo-
káig érő rozsdaszínű szőr-köpenyeg. A köpenyeg mad-
zaggal van körülkötve a derekán, s a madzagon olvasó
és kopott kókuszdiócsésze lóg. A fején nincs süveg.
Hosszu kócos haja csomóba van kötve. Az a süvege.
A kezében rézholdas hosszú bot. Ruhája szürke az úti-
portól.

A dervis odakutyorodik a falra, s végignéz a mel-
lette vacsorázó társaságon.

— Nem vagytok-e a próféta hívei? — kérdé komo-
lyan a deliktől.

Azok bosszúsan pillantanak reá.

— Talán jobban, mint te, — feleli a fiatalabbik, egy
barna archőrü és csillogó fekete szemü ifju. Mert ugyan
sok az olyan csavargó dervis, amelyik csak a hasával
tiszteli a prófétát.

— Azért kérdem, — feleli a dervis az apadt szemét
dörzsölgetve, — mert együtt esztek a tisztátalanokkal.

— Már ezek is igazhitűek, janicsár, — válaszolja
félvállról a deli.

A dervis rábámul a delire, és hosszúra nőtt tizen-
háromszál szakállát végiggereblyézi az öt ujjával.

— Honnan ismeresz engem?

— Honnan ismerlek? — feleli mosolyogva az ifju.
— Vitéz korodból ismerlek, mikor még a padisah fegy-
verét viselted.

— Hát olyan régen forogsz te táborban?

— Öt éve.

— Nem emlékszem rád.

— Dehát mért hagytad ott a dicsőség zászlaját?

Mielőtt a dervis felelhetett volna, éktelen nagy rikol-
tás hangzott a tornác felől, de olyan, hogy a lovak bok-
rot ugrottak tőle.

Az aga volt a rikoltó. Az ifjak odanézték, hogy mi

lelte? Nem láttak egyebet, csak azt, hogy az aga a rikoltástól ki van vörösödve és iszik.

— Mi lelte ezt az embert? — kérdezi a deli a dervist.

A dervis megvetően int a kezével:

— Nem látod-e, hogy bort iszik?

— Hogy látnám? hiszen csutorából issza.

— Te talán nem vagy született muzulmán?

— Bizony barátom én dalmátnak születtem. Csak ezelőtt öt évvel ismertem meg az igazhitet.

— Így már értem, — felelte nyugodtan a dervis. Hát tudd meg, hogy az aga azért rikolt, hogy a lélek lekotródjék a fejéből a lábába, amíg iszik. Mert a lélek a fejben lakik és a másvilágra megy, mikor meghalunk. Ott pedig tudod, hogy a borivásért megbüntetik az igazhitű embert.

— De ha nem bünös a lélek?

— Hát ez is azt gondolja, hogy a lelkét nem érinti a bün, ha elriasztja egy percre. De már én csak azt gondolom, hogy nem jó így mesterkedni.

Azután sohajtva folytatta:

— Az imént azt kérdezted tőlem, hogy miért hagytam oda a szent zászlót?

— Azt ám. Mert hiszen te vitéz katona voltál, és hát fiatal is vagy még: harmincöt éves legfeljebb.

A dervisnek láthatólag jólesett a dicséret, mert elégedetten pillantott. De aztán megintcsak búsra vált az arca. Legyintett.

— A vitézség, — mondotta, — nem ér szerencse nélkül semmit. Én mindaddig vitéz voltam, míg megvolt az amuletem. Egy haldokló öreg bégtől kaptam én azt, csatatéren. Egy hősnek a lelke van benne. Az a hős a próféta mellett harcolt. De a lelke most is harcol azzal, akinél a gyűrűje van. Azután rabul estem és egy pap elvette tőlem. Mig az velem volt, nem fogott engem se

golyó, se kard. Mihelyt az nem volt velem, egyik seb a másik után ért. A tisztjeim gyűlöltek. Az apám a híres Jaja-Oglu Mohamed budai pasa elkergetett. A bátyám a híres Arszlán bég összeveszett velem. A társaim meglop-
tak. Rabságba is kerültem egypárszor. Elhagyott engem minden szerencse.

A deli a dervis balkezére nézett, amelyen a mutatóujj hosszában nagy sebforradás vöröslött. Mintha valamikor levágták volna a mutatóujját, le hosszában csuklóig, s megint visszaforrasztották volna.

— A kezeden is van forradás.

— Van. Egy évig nem is tudtam mozgatni. Végre egy szent dervis azt ajánlotta, hogy forduljak meg Mek-
kában háromszor. Hát lásd, már az első forduláznál meg-
gyógyult.

— Esszerint dervis maradsz.

— Nem tudom. Azt hiszem, visszatérőben van a szerencsém, és ha még kétszer megjáróm a szent utat, ismét beállhatok a seregbe. De haj, — szólt sóhajtva, — mig az amuletemet meg nem találom, nem vesz engem a tenyerére a földi szerencse.

— Hát reméled, hogy megtalálod?

— Ha kitöltöttem az ezer-egy napot, minden lehet-
séges.

— Ezer-egy napot vezekelsz?

— Ezer-egy napot.

— És a mecseteket járod.

— Nem, csak az utat Pécstől Mekkáig. És minden-
nap elmondom az olvasót, s ezeregyszer az Allah nevét.

— Bámulatos, hogy ilyen okos ember, mint te
vagy . . .

— Allah előtt senki sem okos. Férgék vagyunk.

A dervisnek már ekkor a kezében volt a hosszú, kilencvenkilenc szemü olvasó. Imádkozásba fogott. A ko-
csis eltakarította a vacsorát, és szőnyeget szedett elő.

Kettőt a falra terített. A harmadikkal a kocsiboritót tartarta be. A legfiatalabb rab foglalta el ágynak a kocsit. A kocsi rudját felvonták a falra. Az egyik deli oda fekiúdt a rúd mellé, s vánkosul nyeretget tett a feje alá.

Az örködni fog, míg a többi aluszik.

A hold szinte nappali világossággal árasztotta el a karaván-szerájt. Látni lehetett, mint fekszenek az emberek keresztül-kasul a falon, s mint készülnek az éjjeli nyugovásra. Csak a lószag és hagymaszag összevegyült büze nem nyugodott el, meg egy denevér, amely ide-oda cikázott az udvar fölött.

Egy vöröshajtókás szolga lépett a nyugodni készülő delihez.

— Az aga hivat. Szólni akar veled.

A másik deli nyugtalanul emelkedett fel az ágyáról, s hogy a társa szótlanul engedett az aga hívásának, utána nézett. Felkötötte a kardját, amely leoldottan hevert mellette.

Az aga még mindig ott ült a tornácon. De már nem rikoltozott. Vörös képpel bámult a holdvilágra.

A deli meghajolt előtte.

— Honnan jössz fiam? — kérdezte az aga.

— Budáról uram, — felelte a deli. A pasának ezidő-szerint nem vagyok szükséges.

— Olyan gyönyörű lovakat hoztál, hogy nem győz-tem nézni. Eladod?

— Nem uram.

Az aga dühös pillantást vetett az ifjura.

— Láttad az én lovaimat?

— Nem néztem uram.

— Hát holnap nézd meg. Ha valamelyik megtetszik, talán cserélhetünk.

— Lehet uram. Parancsolsz még valamit?

— Nem.

És az aga összevont szemöldökkel nézett a deli után.

Már mindenki aludt. Az aga is a szobájába tért, és lefeküdt a fehérfátyolos ablakok mögé. A fogadó udvarát emberhorkolás és lovak zabropogtatása töltötte be. Minden percben hallatszott egy lódobbanás, de mindez nem zavarta az alvókat. Az utazók fáradtak, és úgy alszanak, mintha csendben és selyem ágyban aludnának.

A hold lassan emelkedett az égen, mint egy ketté tört aranytálnak a fele.

Mikor már nem mutatkozott senki ébren, az idősebbik deli fölemelte a fejét. Körülnézett. A rab ifju is fölmozdult.

És összedugták mind a hárman a fejöket.

— Mit akart az aga? — kérdezte magyarul az idősebbik deli.

— A lovaink tetszettek meg neki. Meg akarja venni.

— És te mit mondtál?

— Azt, hogy nem eladó.

— Persze, hogy nem eladó, — szólt boszusan az idősebbik.

— Aztán abban maradtunk, hogy holnap cserélünk. Valamelyik lovával elcseréljük a mienket.

A kocsi szőnyege szétvált, és a legfiatalabb rab szépmetszetü arca hajolt ki belőle:

— Gergely . . .

— Pszt, — felelt a harmadik deli. Mit akarsz Vicuskám? Nincs semmi baj. Aludjál.

— Mit akart az aga?

— Csak a lovunkat kérdezte. Aludjál kedves.

És ahogy közel volt a két arc, halk csókban érintkezett.

Azután a három ifju még egypár szót váltott.

— Nincs mit félnünk, — mondotta Gergely. — Mihelyt virrad, tovább indulunk, és itt hagyjuk az agát a lovaival együtt.

— Hanem én holnap nem leszek rab, — szólt Tö-

rök Jancsi. Legyen Mekcsey holnap a rab. Unalmas így összekötött kézzel kocsikázni. Aztán ez a sok arany rettetesen nyom. Mégis okosabb volna a kocsiba rejteni.

— Jó, jó, — felelte Gergely, — hát leszek én holnap rab szívesen, de mikor öltözzünk át? Az éjjel nem lehet, mert hátha az aga mégis korábban ébred.

— Hát akkor holnap Gergely, majd útközben. Ördög hurcolja el ezt az agát!

— Nekem se tetszik, — szólt Mekcsey. Az ilyen urak nincsenek arra szokva, hogy holmi rongyos deli megtagadja a kívánságukat.

— Csak arra vigyázzatok, — mondotta Gergely, — hogy ha valaki közelünkben van, magyarul ne beszéljete. Ez a dervis is ért magyarul.

A dervis mellettük feküdt.

Össze volt guborodva, mint a sündisznó.

*

Reggel, mikor a nap éppen kelt, az aga kilépett az ajtón, és óriási ásitásban eresztette ki a maradék álmat a fejéből.

— Bandsal, — szólt az előtte hajlongó szolgának, — hol az a két deli?

A szolga kereső pillantással fordult az udvar felé.

Az ajtó mellett ott guggolt a dervis. Az aga szavára fölkel a helyéről.

— Elmentek uram.

— Elmentek? — hördült el az aga. Elmentek?!

— El.

— Hogy mertek elmenni?

— Éppen azért várlak uram. Az a két deli nem rendes járatu ember.

— Honnan tudod?

— Az éjjel kihallgattam őket.

— Mit beszéltek?

— Mindent össze-vissza. De főképpen azt, hogy a magadfajta emberrel nem jó találkozniok.

Az aga szeme elmeredt.

— Akkor el kell venni tőlük a lovakat, a rabokat, a kocsit, mindent!

És ahogy ezt mondta, a hangja minden szónál emelkedett. Az utolsó szónál már ordított.

— Pénzök is van, — folytatta a dervis. Az egyik rab azt mondta, hogy az aranyat nem bírja cipelni.

— Arany? Hé szipáhik! Lóra valamennyien! Utána a két delinek! Ide hozzátok őket akár holtan, akár elevenen! De főképpen a kocsijokat.

A következő percben huszonkét lovas szipáhi robogott ki a szeráj kapuján.

Az aga utánuk nézett. Aztán a dervishez fordult:

— Mit beszéltek még?

— Nem értettem mindent. Halkan beszéltek. Annyi bizonyos, hogy magyarul beszéltek, és hogy az egyik rabjok nő.

— Nő? Azt nem is láttam.

— Férfi ruhába öltöztették.

— És szép?

— Bübájos.

Az aga szeme élénken pislogott.

— A zsákmányból megkapod a magad részét, — mondotta.

S befelé indult.

— Uram, kiáltotta utána a dervis, — én janicsár voltam. Nem engednéd-e meg, hogy lóra üljek?

— De magam is megyek, — szólt a feltüzesedett aga. Hát csak nyergeltess nekem is.

Azzal kardot kötött és csakhamar lóra fordult.

A konstantinápolyi országúton utolérték a huszonkét fegyveres szolgát. Azok meglátták, hogy az urok utá-

nok vágat. Visszatekintgettek. Az aga intett nekik, hogy csak előre!

Az országút fehéren porzott a lovak patkója alatt.

Két óra nem telt belé, a csapat ujjongó orditása hiherte az agának, hogy a szolgálai látják már a kocsit.

A szolgálak akkor már dombtetőn jártak, s hogy az országút lejtőre hajlott, eltűntek az aga szeme elől.

Az aga alig várta, hogy ő is felérjen az országút magasára.

Megsarkantyuzta a lovát, és a dús zsákmány érzétől lobogva vágatott. Mögötte a dervis, mint valami szőrös ördög ült a lovon. Szoritotta és verte a lovát. A haja kibomlott a csomóból és kócos pemetté változtatta a fejét. Az agától hirtelenében kapott kardot nem is volt még ideje felkötni, csak a kezében tartotta, s azzal ütötte a lovat, hol elől, hol hátul.

A dombon aztán látta az aga, hogy az üldözöttek még jó távol járnak, de már megszimatolták a veszedelmet.

Ime a két rab is lóra pattan, s fegyvert kap elő a saroglyából. A kocsis holmi apróságot kapkod ki a kocsiból: szétosztja a lovasok között. Azok a nyeregkápába és elejébe rakodnak. Azután lekutyorodik a kocsis a kocsi alá. A kocsi alól fehér füst száll fel. Akkor a kocsis is lóra kap, és elvágat a négy lovas után.

Az aga nem tud hová lenni ámulatában.

— Micsoda rabok ezek? — kiáltja hátra a dervisnek, — hogy nem akarnak megszabadulni?!

— Mondtam, hogy kutyák! — üvölti a dervis.

A tűz már belekap a kocsiba. A katonák zavartan állnak körülötte.

— Oltsátok! — kiáltja az aga. Verjétek szét a kocsit!

Aztán ismét kiált:

— Csak három maradjon. A többi utána az ebeknek!

Abban a pillanatban lánghegygyé válik a kocsi, és irtózatos dördüléssel lobbán fel.

Nem marad a téren se kocsi, se ember, csak az egy borzas dervis, aki a levegő rugásától és robbanástól megsiketülve áll, mint a boszorkánymacska a kémény tején.

*

— Mi volt ez? — bödült el az aga az országút porában, ahova a lova levetette.

A dervis le akart szállni a lováról, azonban az ő lova is meg volt zavarodva. Hátrafelé táncolt, s két lábra állott.

Majd örült iramodással vágatott neki a mezőnek. A dervist a levegőbe dobálva ugrált árkon bokron át, miközben fehér tajtékot szórt a szájából.

Az aga feltápászkodott. Kiköpte a port, és pogány káromkodással mérgelődött.

Körülnézett. Az országút mint valami csatatér: vonagló lovak és heverő szipáhik; a kocsi helyén egy nagy semmi; az égen egy nagy trágya-szinü felhő, amely az imént a kocsi volt.

Az aga lova is elszaladt. A hollóképü úr azt se tudta mihez kapjon.

Végre megindult sántikálva a katonáihoz.

Hát biz azokat szétvetette a robbanás. Kinek a feje, kinek a lába hevert a porban; aki meg egészben maradt, arra se volt jó ránézni.

Az aga látta, hogy egyik se mozdul, hát leült az árokpartra, és nézett bután maga elé. Talán azt hallgatta, hogy hol és miért harangoznak olyan nagy zúgással? Persze nem harangoztak sehol, csak a füle zúgott.

Abban a siket tyúk-állapotban találta őt fél óra

mulva is a dervis, aki a maga vad paripáját csurgó vízre nyargalta, s visszatért.

Odakötötte a reszkető paripát egy útszéli bükkfához; és az agához sietett.

— Nem esett bajod uram?

Az aga a fejét rázta:

— Nem.

— De valamidet csak megütötted!

— A tomporomat.

— Áldott legyen Allah, aki megszabadított ebből a veszedelemből!

— Legyen áldott! — ismételte gépiesen az aga.

A dervis sorra járta az úton és út mellett heverő lovakat, hogy nem lehetne-e még valamelyiket lábra állítani? No nem. Amelyik élt is, úgy meg volt nyomorodva, hogy csak a hollók becsülhették még valamire.

Visszatért az agához.

— Uram, — mondotta. Vissza tudsz-e jönni a magad lábán? Vagy feltegyelek erre a lóra?

— Ezt meg kell boszulni, — felelte az aga a lábaszárát dörzsölve. De honnan szerezzek lovat és katonát?

És bután nézett a dervisre.

— Azok az átkozottak bizonyosan Sztambulba mennek. Ott megtalálhatjuk őket, — felelte a dervis.

Az aga föltápászkodott. Nyögött. Tapogatta a tomporát.

— Gyere. Segits föl a lóra, és vezess vissza a fogadóba. Szegődj mellém szolgának. Te kitünő lovas is vagy.

— Szolgának? — kérdezte megüődve a dervis.

De aztán alázatosan lehajtotta a fejét:

— Ahogy parancsolod.

— Mi a neved?

— Jumurdsák, — felelte a dervis.

VI.

Az öt magyar lovas ezalatt tova-száguldott a konstantinápolyi országúton.

A robbanás az ő lovaikat is megvadította, de biz ők nem nagyon bánták. Annál jobban repültek. Egyik a másikat előzgette a veszett rohanásban s az utonjárók már messziről kitértek nekik. El nem tudták gondolni, hogy versenyt futnak-e, vagy hogy üldözik őket?

De hogyan került közéjük Cecey Éva?

Azon az ünnepi estén, mikor Gergelylyel találkozott, fölébredt benne az első szerelem hatalma. Gergelyt mindig szerette ő, de hogy mindenfelől kényszerítették, nem birt szabadulni. Gergelynek se háza, se földje, se maga asztala, — gyámságban álló fiatal legény. Még csak levelezniök is lehetetlen. Kezdett meghajolni a sorsának.

De Gergely megjelenése minden más erőt lerontott.

A nő csodálatos alkotása az Istennek. Az érzésével gondolkozik. Évának azt mondta az érzése: Ez a te párod! Ha az egész világ ellene beszél is neki vagy teremtve!

És ő kitepte magát az okoskodásokból, és követte azt a belső szót, amely hatalmasabb volt, mint a királyné szava, és hatalmasabb, mint az anyja szava.

A gyalui havasokon át menekültek, s a reggeli napfény már az Aranyos vize mellett süttöt rájuk.

Az erdő új lombok halvány zöldjében pompázott. Mindenfelé az ibolya nyilt, s a völgyben a pimpó, pity-pang és kikirics virága sárgált mindenfelé. A levegő megtelt a fenyvesek balzsamával.

— Most értem, miért nevezik ezt a patakot Aranyosnak, — mondotta Gergely. Nézd Éva, mintha arannyal volna behintve a partja mindenfelé. De te gondolkodol. Nem bántad meg úgy-e, hogy velem jöttél?

— Nem, — felelte Éva. Csak valami búsít.

S fiatal üde arca szomorú volt, a szeme komoly.

— Az, — folytatta, — hogy én mégis csak leány vagyok, és azt gondolom, erkölcstelen az én cselekedetem. Te ma örülsz annak, hogy a szivem sugallatát követtem, de talán évek múlva, talán öregségünkben eszedbe jut, hogy nem a templomból vezettél ki engem, hanem egy vacsorázó szobából.

Mekcsey elől haladt az oláh paraszttal, aki kalauzolta őket a hegyi úton. Ők ketten egymás mellett lova-goltak.

— Te fiatal vagy, — folytatta Éva, — s nincs pap a világban, aki bennünket összeeskethe.

— Éva, — mondotta Gergely szemrehányó hangon. Nem éreztél-e engem mindig testvérednek? Nem azt érezed-e most is mellettem? Idegen vagyok én neked? És ha téged a pap hiányzása búsít, nem bizol-e bennem, hogy addig, míg megesküdhetünk, úgy oltalmazlak, hogy a galamszárnyu Szentlélek se jobban. Ha te akarod, én a kezedet se fogom meg, én az arcodat se csókolom meg, amíg a pap el nem mondja ránk a szent áldást.

Éva elmosolyodott:

— Fogd meg a kezemet: a tiéd. Csókold meg az arcomat: a tiéd!

És ahogy ott lovagoltak egymás mellett, odanyujtotta a kezét, és odanyujtotta az arcát.

— A katekizmus beszélt belőled az imént, — mondta Gergely megkönnyebülten. Látod én is pápista vagyok, de az én tanítómesterem nem a katekizmusból tanított engem az Istenre, hanem az ég csillagaiból.

— Gábor pap?

— Ő. Lutheránus volt, de sohasem akart senkit lutheránussá fordítani. Ő azt mondta nekem: Nem az az igazi Isten, akiről a képek és irások beszélnek. Nem az a szakállas, mindenkit fenyegető hisztériás vén zsidó. Az igazi Isten személyéről nekünk gondolatunk sem lehet. Csak az értelmét és szeretetét láthatjuk. Az igazi Isten velünk van, Éva. Az igazi Isten nem haragszik senkire. Nincs haragja. Ha fölemeled a tekintetedet az égre, s azt mondd: Istenem, Atyám, én ezt a Gergelyt élettársamnak választom; és ha én is ezt mondom a te neveddel, akkor édes Évám, mi már az Isten előtt házastársak vagyunk.

Éva boldogan nézett Gergelyre, míg az halkán, félig magába merülten beszélt. Óh az árvaságban nőtt gyermek korán érik komolylyá!

A fiu folytatta:

— A papi ceremónia Éva, az már csak a világ számára való. Dokumentálni kell a világnak, hogy lelkünk és szivünk szándéka szerint keltünk egybe, s nem ötlelesen és nem időre, alkalomra, mint az állatok. A házasságot édes lelkem mink már rég megkötöttük, azt hiszem.

Mekcsey egy füves dombra ért. Megállt és visszafordult. Megvárta őket.

— Egy kis pihenés nem ártana, — mondotta.

— Jó, — felelte Gergely. Szálljunk le. Látom, amoda lent víz is van. Az oláh itassa meg a lovakat.

Leugrott a lóról, és lesegítette Évát.

Leterítette a köpönyegét a fűre, s leheveredtek.

Mekcsey kibontotta az iszákot. Kenyeret és sót vett

elő. Levágta a kenyér szárását, és odakinálta a kenyeret elsőben Évának.

— Várjunk, — mondotta Gergely.

És Évához fordult.

— Mielőtt egy-kenyéren lennénk, ne kössük-e meg Éva a mi szívünk szövetségét szóval is az Isten színe előtt?

Éva fölkelt. Nem tudta, hogy Gergely mit akar, de érezte a hangja rezgéséből, hogy a gondolata szent és ünnepies. Odanyújtotta a kezét Gergelynek.

És amint ott álltak egymás mellett, egymás kezét fogva, Gergely levette a süvegét, és az égre nézett. Áhítattal remegő hangon imádkozott:

— Istenünk, Atyánk. A te templomodban vagyunk! Nem kőből rakott emberi épületben, hanem a te eged alatt, a te fáid között! Az erdőből a te leheleted árad felénk! A hegyekről a te napod süt reánk! És a magasságból a te szemed néz bennünket. Ez a leány kicsi koromtól fogva kedves volt nekem, legkedvesebb a föld minden leányai között. Csak őt szeretem. Csak őt fogom szeretni, siromig, siromon túl is. Az emberek akarata nem engedte, hogy a szokott formában keljünk egybe, engedd, hogy legyen a feleségem a te áldásoddal.

És a leányra fordította nedves szemeit:

— Térdeljünk le. Leány, én ezennel az Isten színe előtt feleségemnek nyilvánítalak!

Éva könnyes szemmel rebegette:

— A tied vagyok.

És Gergelynek a vállára hajtotta a fejét.

Gergely fölemelte az ujját:

— Esküszöm, hogy szeretlek! Esküszöm, hogy soha el nem hagylak, semmi bajodban, semmi nyomorúságodban! Holtodig Holtomig. Isten engem úgy segélyjen!

Ammen! — szólt Mekcsey meghatottan.

Éva is fölemelte a kezét:

— Esküszöm, amire te esküdtél. Holtodig. Holtodig. Isten úgy segítjen!

— Ammen! — szólt ismét Mekksey.

S a fiatal pár összeölelkezett. Megcsókolták egymást olyan áhitattal, mintha Isten áldó kezét éreznék a fejükön.

Mekksey visszaült a kenyér mellé, és a szemét törölgette.

— No, — azt mondja, — én ilyen házasságot még soh'se láttam. De érzem, hogy ez szentebb és erősebb házasságkötés, mint az lett volna, amit Gyaluban kötött volna kilenc pap előtt a tekintetes asszony.

Erre elmosolyodtak. Leültek, és hozzáláttak a falatozáshoz.

Este Hunyad várába érkeztek. Jancsi vacsorával várta őket. (Mindennap várta őket, hol ebéddel, hol vacsorával.)

Az utasok átöltözködtek. Évának női ruhát szedtek össze. Azután vacsorához ültek.

A vacsorán ott volt a vár plébánosa is, egy beteges, hosszú bajszu öreg úr, aki ott vénhedett meg a vár csöndességében, mint a hársfák.

— A tisztelendő urat azért hivattam be, — mondotta Török Jancsi, — hogy összeeskessen benneteket.

— Mi már azon túl vagyunk, — felelte Gergely.

— Hogy-hogy?

— Fölvettük a házasság szentségét az Isten színe előtt.

— Hol? Mikor? — kérdezte a pap.

— Az erdőben.

— Az erdőben?

— Ott. Úgy, ahogy Ádám és Éva. Talán biz az nem volt törvényes házasság?

A pap elszörnyülködve nézett rájuk.

— Micsoda? — szólt Mekksey felhörkenve. Az Is-

tennek nincs szüksége papra, ha valakit meg akar áldani!

A pap megint a fejét rázta:

— Lehet. De az Isten nem ad ám házassági bizonyítványt.

— Tudjuk mi bizonyítvány nélkül is, hogy házasok vagyunk, — felelte Gergely.

— Az is igaz, — dünnyögte a pap. De majd az *unokáitok* nem tudják.

Erre mindnyájan elhallgattak.

Éva elpirult.

Csend támadt a teremben. Gergely vakart egyet a füle tövén, s Évára nézett. Aztán a paphoz fordult:

— Hát összeeskethetne bennünket tisztelendő úr?

— Össze.

— Szülői engedelem nélkül?

— Annélkül is. Elvégre a bibliában nincsen benne, hogy szülői engedelem kell a házasságra.

— Hát akkor, — mondotta Gergely, — tegyük meg Éva a *bizonyítványért*.

Átmentek a kápolnába, s egynéhány perc alatt megtörtént az esküvő. A pap beirta a nevöket az egyházi könyvbe. Tanuknak odairatta a Török János meg a Mekksey nevét.

— A szülőknek megküldöm az irást, — mondotta aztán a pap, mikor visszaültek az asztalhoz. Meg kell békülni velök.

— Azt akarjuk is, — felelte Éva. De kell egy-két hónap, hogy a haragjuk megcsillapodjon.

És Gergelyhez fordult:

— Hol töltjük azt a két hónapot?

— Hát édes angyalom te itt Hunyadon, én meg valahol másutt.

Ezt mondva a társaira nézett.

— Megmondhatjuk neki, — szólott Török János,

Elvégre is egyek vagytok s nincs titok ezentúl köztetek. A papunk is jobb ha tudja. Legalább ha valami baj ér bennünket, hát értesíti róla két hónap múlva édesanyám asszonyt is.

— Hát akkor tudd meg édes ifjú párom, — szólott Gergely, — hogy mink már indultunk volna Konstantinápolyba, mikor meghallottam, hogy te menyasszony vagy. Mink hárman megfogadtuk szent erős fogadással, hogy kiszabadítjuk Bálint urat, a mi nagyságos apánkat.

— Ha lehet, — tette hozzá Török Jancsi.

A menyasszony komolyan és figyelemmel hallgatta az urát, aztán elmosolyodott:

— Bezzeg megjárta velem kegyelmed, édes uram. (Hol tegezte, hol magázta Gergelyt, mióta megesküdtetek.) Mert én ugyan szívesen elhüselnék itt két hónapig is ebben a gyönyörű várban, de nem azt fogadtam-e ma két helyen is, hogy soha kegyelmedet el nem hagyom?

— Csak nem akarsz tán velünk jönni?

— Nem tudok-e úgy lovagolni, mint akármelyikök?

— De ez nemcsak lovaglás lesz angyalom, hanem veszedelmeknek útja is.

— Vívni is tudok. Olasz mestertől tanultam. Nyíllal lelövöm a nyulat. Puskával akár a fecskét is.

— Isteni asszony! — kiáltotta Mekcsey a poharát fölemelve. Irigyed vagyok Gergely!

— Jó, jó, — szólott Gergely aggodalmasan, — dehát az ilyen asszonyféle csipkés ágyban szokott ám aludni.

— Az úton nem leszek asszony, — felelte Éva. Ide is férfiruhában jöttem, oda is férfiruhában megyek. De hamar megbánta kegyelmed, hogy elvett! Tisztelendő atyánk, válaszszon széjjel bennünket üstöllést, mert bizony megcsúfol ez az ember: elhagy mingyárt az első napon!

A pap azonban inkább a kappan-mellet iparkodott a csontról leválasztani.

— De hát te törökül se tudsz, — szólt utolsó ellen-
vetésül Gergely.

— Majd megtanulok az úton.

— Jól beszél, — szólt Jancsi. Én is tanítom, meg
aztán nem is olyan nehéz az.

— Mondjon egypár szót, — szólt az egyórás me-
nyecske.

— Hát például: *elma* annyit tesz, hogy *alma*; *be-
nim* = *enyim*; *baba* = *papa*; *pabucs* = *papucs*; *sarampo*
= *sorompó*; *daduk* = *duda*; *cságána* = . . .

— Csákány! — kiáltotta Éva tapsolva. — Nem is
gondoltam, hogy én tudok törökül is!

Az inas, aki felszolgált nekik, azt mondja, halkan
Mekcseynek, hogy egy ember akar mindenképpen be-
jönni.

— Micsoda ember?

— Azt mondja: Mátyás.

— Mátyás? Micsoda Mátyás?

— Más nevet nem mondott.

— Úr, vagy paraszt?

— Olyan szolgaféle.

Mekcsey nevetésre fakadt.

— Matyi az, hogy az ördög vigye el. Hát csak
ereszd be: mit akar?

A megmátyásodott Matyi rákszin-vörös képpel állított
be, és Mekcseyre pislogott:

— Csak azt akarom mondani, hogy itt vagyok had-
nagy uram.

— Azt látom. De hol voltál az este?

— Az este is rendben voltam én mingyárt. De olyan
hamar el tetszett sietni, hogy nem értem utól hadnagy
uramat.

— De hiszen részeg voltál, mint a csap!

— Nem voltam nagyon, instálom.

— És hát hogyan jöttél el? Hiszen én elhoztam a lovadat.

Matyi megemelgette a vállát, szemöldökét:

— Volt ott ló elég.

— Eszerint loptál.

— Nem én. Csak ahogy az úrfi elment, feltétem magamat egy lóra. A lovásztársaim tettek föl, mert magam nem birtam felülni. Hát tehetek én arról, ha nem a magam lovára tettek.

Hogy a társaság ezen felvidámodott, Matyi teljes bocsánatban részesült, s ez a részegen történt elszökése, éppen ez tetszett meg Gergelynek.

— Hova való vagy te Matyi? — kérdezte nevetve.

— Keresztesre, — felelte a legény.

— Hol a pokolban van az a Keresztes?

Milyen furcsa volna, ha most a kocsis így felelné a kérdésre: Hej szegény Gergely úrfi, majd megtudja egyszer te-kegyelmed, hogy hol van az a Keresztes. Majd mikor szép szakállas ember lesz kegyelmed, majd mikor nagyságos úr lesz te-kegyelmed, ott ejti törbe a gonosz török, ott verik majd a vasat kezére lábára! S le nem bontja azt a vasat csak a halál . . .

*

Három nap mulva útra keltek. Matyi volt a kocsis. Ők négyen felváltva rabok és delik. A kocsi egyúttal Évának szolgált éjjeli alvóhelyül.

VII.

Mi az ott az erdőn? Tábor-e, vagy falu? Rablótanya-e, vagy bélpoklosok községe? Temetés van-e benne vagy lakodalom?

Hát biz az se nem tábor, se nem falu, se nem rablótanya, se pedig bélpoklosok községe, hanem egy nagy cigánykaraván.

A sziklák árnyékán, a fák között rongyos, kormos sátorok. Egyikből másikból füst kigyószik az égnek. A tisztáson meg szól a hegedü és dörög a dob: táncolnak a leányok.

Vén cigányasszony tanítja őket. Ismeretlen nyelven rikácsol egyikre, másikra. Kikapja a kezéből a tamburint és vén tagjait a tizenöt éves leány bájos lejtéseivel mozgatva mutatja, hogyan kell kéznek és lábnak lengő könnyűvé változnia a tánc művészetében.

A cigánylányok már a természettől megkapják ezt a művészetet, de köztük is találkozik azért, aki vagy nagyobb lábat vagy lustább vért örökölt a szüleitől. Az olyanoknak a táncát senki se nézi öröme.

A táncosok különben mind fátyolos ruhába vannak öltözve. A fátyol kell a tánchoz. Lengései meghosszabbít-

ják a tagok kerek mozdulatait. Táncban az a fő, hogy könnyű legyen.

A cigányok egyrésze a táncolók körül ült. A purdék meg azon meztelenen utánozták a forgásokat. Még a két-három esztendőös kis purdék is füstös angyalkákként frogtak és lejtettek a fűben. Tamburin helyett kókuszhejat vertek, és fátyol helyett pókhálót lengettek a karjukon.

Egyszerre mint a bokorról felburranó verébsereg, úgy riadt fel valamennyi gyerek, és rohant az erdő egy nyílása felé.

A mi öt lovasunk érkezett oda fáradtan, a lovat kantáron vezetve. A purdésereg éktelen nagy csicsergéssel rajozta őket körül. Baksisért nyujtották apró tenyerüket.

— Hol a vajda? — kérdezte Gergely törökül. Kapok baksist valamennyien, de csak a vajdának adom oda.

De biz azok nem szaladtak a vajdáért, hanem tovább is ott tolakodtak és visitoztak a lovagok körül.

Éva már benyult a zsebébe, hogy egynehány rézpénzt vessen nekik, azonban Gergely intett neki, hogy ne tegye.

— Hájde! — kiáltott rájuk a kardját is fölemelve. A verebek ijedten röppentek széjjel.

De az idős cigányok is megrémültek. Ki a sátorba ugrott, ki a bokrok közé. Csak a nők maradtak ott. Várakozón bámultak az idegenekre.

— Ne féljeteK, — mondotta Gergely törökül. Nem bántunk benneteket. Csak épp a gyerekeket riasztottam szét, hogy ne visitozzanak. Hol a vajda?

Az egyik sátorból egy vén, de erős testalkatu cigány lépett elő. Török kaftán volt rajta és magas persa süveg a fején. A dolmányán nagy ezüst gombok. A nyakában aranylánc. A kezében a vajdai nagybot.

— Mi nyelven beszélsz? — kérdezte Gergely törökül.

— Hát, — felelte a vajda, — törökül főképpen. De ha szolgálatotokra lehetek, tudok oláhul, persául, görögül, bosnyákul, rácul, horvátul, olaszul, magyarul, németül, csehül, franciául és spanyolul. Muszkául is beszélek valamicskét.

— Hát egyelőre csak beszéljünk törökül. Mitől rémült meg annyira a néped?

— Egy görög rablóbanda garázdálkodik erre. Azt mondják ötvenen vannak. A mult héten ebben az erdőben öltek meg egy kereskedőt.

— Mi nem vagyunk rablók, csak eltévedt utasok. Turkesztánból jövünk. Mi is hallottuk azt a rabló-történetet, s éppen azért tértünk le az országútról. Hát csak azt akarjuk, hogy adj nekünk vezetőt, aki elkísérjen bennünket Stambulba, és néhány napig velünk maradjon.

— Akár tizet is, — felelt a vajda. Hiszen nincs messze.

— Nekünk csak egy kell. Egy olyanféle ember, aki ismeri a járást a fővárosban; fegyvert igazítani és lovat gyógyítani is tud.

A vajda gondolkozva nézett maga elé, aztán egy füstös sátor felé fordult, és kiáltott:

— Sárközi!

Az öt lovag szinte megrezzent e magyar név hallatára.

A sátorból egy körülbelül negyvenöt esztendőszurtos cigány bujt elő. Oláh nadrág volt rajta és kék ing. Az oláh nadrág térde vörös posztóval volt foltozva. A hóna alatt magyar dolmány. Jöttében öltötte magára. Mikorra a vajdához ért, már be is gombolta, a port is leverte a nadrágjáról, meg meg is fésülködött a tiz ujjával. Ragyás volt.

— Elkíséred a vitéz urakat a városba, és szolgálsz ott nekik.

Gergely egy ezüstpénzt nyujtott a vajdának.

— Oszd szét a purdék között. Köszönöm a sziveségedet.

— Mit hozzak magammal? — kérdezte Sárközi törökül és alázatosan.

— Csak egy pár szerszámot puska, vagy ijj-igazitásra, meg ha van valami sebre való jó íred embernek és lónak való.

— Hozom, uraim.

Azzal visszafutott a sátorába.

— Nem vagytok-e fáradtak ifjú uraim? — kérdezte a vajda. Jertek beljebb és pihenjetelek. Ettek-e ma?

És megindult az idegenek előtt a saját sátora felé, amely egy terebélyes bükkfa alatt vöröslött ki a többi közül.

A vajdáné három kis tarka szőnyeget terített a före. A leánya azon fátyolosan, ahogy előbb táncolt, segítségül szegődött az anyjához.

— Hát van túrónk, tojásunk, rizsünk, vajunk, kenyérünk, — szólt az asszony. Csirkét is süthetek, ha megvárjátok szép ifjú vitézlő uraim.

— Megvárjuk, — felelte Gergely. Őszintén szólva mindnyájan éhesek vagyunk. Az útunk nem éppen sietős.

A cigánynép körülrajozta őket. Minden asszony jövendőt akart mondani. Némelyik már oda is guggolt, és rázta a tarka babot a rostában.

— Kérlek rezzentsd szét őket, — szólt Gergely a vajdának. Semmi kedvünk nincs arra, hogy jövendöltesünk.

A vajda fölemelte a botját, s rákurjantott a népére.

A botot tisztelték-e jobban vagy a vajdát? nincs kiderítve a történelemben. De az bizonyos, hogy gyorsan szétoszlottak. Az öt vándor nyugodtan telepedhetett

a gyöpre a sokféle ennivaló mellé, amit a vajdáné eléjük rakott.

— Ti hát vigan éltek, — szólt Gergely a vajdának, miközben nagyot húzott a vizeskancsóból. Ünnepe van ma, vagy mindig így táncolnak a leányok?

— Holnap péntek, — felelte a vajda. Valamennyi leány ott lesz az Édesvizeknél.

Gergely hasznára igyekezett fordítani minden szót.

— Mi még sohasem jártunk Konstantinápolyban, — mondotta. Most azért megyünk, hogy beálljunk a hadseregbe. Mi az az Édesvíz?

— A törökök mulatóhelye, az Aranyszarv-öböl végén. Pénteken oda-csónakázik minden török család. Olyankor cseppen a cigánynak is egynéhány piaszter. A lányok táncolnak. A vénasszonyok jövendölnek.

— És nem féltitek a leányaitokat?

— Mitől? Ha rabul esnek, csak jól járnak vele. Dehát fehérképű nő kell a töröknek, főképpen magyar. A leányaink bizony bejárnak olykor a háremek udvarába is. Most is azért táncolnak együttesen, mert be akarnak kéredzeni a szerájba.

Éva odaszólt Gergelynek:

— Hogy van törökül *viz*?

— *Szú*, lelkem.

Éva bement a sátorba és a vajda lányához fordult:

— *Szú, szú* angyalom.

A cigányleány félrevonta a sátor hátulsó lepedőjét. Tágas és hűs barlang volt ottan. A falból víz szivárgott és cseppekben hullt alá. A vízcseppek medencét vájtak a sziklában.

— Fürödj meg, ha akarsz, — mondta kézmozdulatokkal a cigányleány.

És egy négyszögletes kis agyagdarabot nyújtott át Évának szappanul.

Éva ránézett. A cigányleány félig lehunyt szemmel nézte vissza. A nézése ezt mondta:

— Te fiu, de szép vagy!

Éva elmosolyodott és megsimogatta a leány arcát. Sima volt az és forró. A cigányleány elkapta az Éva kezét, és megcsókolta. S kifutott.

*

Mikor már jól behaladtak az erdőbe, Gergely megszólította a cigánykovácsot:

— Sárközi barátom! Volt-e már valaha tiz aranyad?

A cigány meglepődve nézett a magyar szóra.

— Volt már tebb is. Decsak álmomban instálom.

— Hát valóságban?

— Valóságban kettő volt egyszer. Azs egyiket két estendeig tartogattam. Egy kisgyereknek akartam adni. Azstán lovat vettem rajta. A ló megdeglett. Most se ló, se arany.

— Hát ha nekünk hiven szolgálsz, egynéhány nap alatt tiz aranyat kereshetsz.

A cigány csaknem egész testében ragyogott.

Gergely tovább kérdezte:

— Mért jöttél Törökországba?

— Hogy olyan erős voltam, mindenképpen katonát akartak belőlem faragni.

— Sohse voltál te erős.

— Hát nem is a természetemre mondom, csókolom kezsit-lábát, hanem a pikulázásra volt nagy erőm. Mert pikulás voltam én, meg lakatos, csókolom kezsit-lábát, astán minduntalan megfogott a terek. Lehozstak ide és műhelybe állítottak. De biz én megsektem.

— Van-e feleséged?

— Hun van, hun nincs. Ma éppen nem igen van.

— Hát akkor, ha akarsz, haza is jöhetsz velünk.

— Minek menjek én haza instálom? Azs én jó

gazsdámat úgy se találom meg tebbet. Otthon meg me-
gint csak elfog a terek.

— Hát szolgáltál valakinél?

— Bizony salgáltam. Nagy úrnál salgáltam én. Minden nap pecsenyével tartott, aztán csak úgy barátságosan besélt velem, hogy ast mondja: Csináld meg est a puskát te fistes!

— És ki volt az az úr?

— Ki volt volna más, mint a nagyságos Bálint úr.

— Melyik Bálint? — kérdezte Török Jancsi.

— Melyik Bálint? Hát a Terek Bálint nagyságos uram.

Gergely sietett megelőzni Jancsit a kérdésekben.

— Mit tudsz róla?

S intett Jancsinak, hogy óvatos legyen.

A cigány vállat vont.

— Nem levelezsek senkivel.

— Valamit csak tudsz róla?

— Csak ast, hogy rabul esett. Él-e vagy meghalt, nem tudom. Bizonyosan meghalt, mert hallottam volna hírit.

— Melyik házánál dolgoztál?

— Sigetváron.

A két fiu összenézett. Egyik sem emlékezett a cigányra. Az igaz, hogy ők nem is sokat tartózkodtak Sigetvárott, hanem hol itt, hol ott a Bálint úr birtokain, s a tömérdek cseléd közül ha sokat ismertek is, valamennyit nem ismerhették.

Gergely figyelemmel nézett a cigány arcára, aztán elmosolyodott:

— Emlékszem ám reád. Most már emlékszem. Jumaráknak voltál te egyszer a rabja és Dobó szabadtott meg tőle.

A cigány nagyot nézett. Aztán a fejét rázta:

— Nem Dobó. Egy kis hét éves gyerek. Valami Gergely.

És sóhajtott.

— Áldja meg a Devla, ahol van, azt a gyereket. Lóhoz, szekérhez is juttatott az engem. Annak tartogattam az aranyamat. De aztán ráeszelkedtem, hogy angyal volt az.

— Hátha én vagyok az az angyal?

A cigány hitetlenül bandsalitott Gergelyre.

— Sohse láttam én bajuszos angyalt.

— Én vagyok pedig, — mondotta Gergely. Még arra is emlékszem, hogy megházasodtál aznap. Böske volt a feleséged neve. Erdőn történt. Fegyvereket is kaptál.

A cigánynak majd kiesett a szeme, akkorát bámult.

— Jaj, hogy a paradicsombeli Devla áldja meg fiatal naccságos uram! Hogy szaporítsa meg minden aranyos ivadékát mint a kölest!

S letérdelt. Átfogta a Gergely lábát, és megcsókolta.

— Az Isten hozott össze bennünket, — mondotta Gergely. Most már bízom benne, hogy nem jöttünk hiába.

Átadta a lova kantárát Matyinak, és a fűbe heveredett. A többiek követték a példáját.

Gergely elmondta a cigánynak, hogy miért jöttek, s megkérdezte tőle, hogy mit gondol, hogyan juthatnának Bálint urhoz?

A cigány hol ragyogó szemmel, hol elcsüggedten hallgatta Gergelyt. Jancsinak kezét csókolt. Aztán elgondolkozva bólógatott:

— Bejutni csak be lehet Stambulba is, talán a Hét-toronyba is. De a nagyságos urat nem fakarddal őrzsik...

És a fejét a kezében ringatva jajongott:

— Hogy itt van a szegény Bálint nagyságos úr! Jaj,

ha tudtam volna, bekiáltottam volna azs ablakon is, hogy jónapot kívánok, csókolom kezsit-lábát.

Gergelyék megvárták, míg a cigány képzelete elhánnya a maga cigánykerekeit, aztán komoly gondolkozásra fogták ökegyelmét.

— Hát a városba csak be lehet menni, — mondotta a cigány, — máma különösen. Mert ma van a perzsa gyászünnep és ilyenkor annyi itt a búcsújáró, mint ott-hon Nagybaldogasszonykor. Hanem a Héttoronyba, oda még a madár se mer berepülni.

— Mindegy, — tüzeskedett Jancsi, — csak egyszer a városba bejussunk. Ott aztán majd meglátjuk.

*

Az Aranyszarv olyanforma széles viz, mint a Duna. Öble az a tengernek, s kürt alakjában nyulik fel Konstantinápoly közepén, meg túl is rajta az erdőkig.

Utasaikat egy tágas halászcsonak vitte végig azon az öblön. A csónak orrán Gergely ült, akinek legtörökebb volt a ruhája, középen Mekksey, akiről szintén piroslott a törökség; a többi a csónak belsejében huzódott meg.

A lenyugvó napfényben aranyoszlopként nyúltak a magasba a minaréék tornyai, s a templomok aranyozott kupolái meg éppenséggel ragyogtak. A tengerben mindez visszatükröződött, s bámulat-kiáltásokra fakasztotta a mi utasaikat.

— Álomvilág ez! — szólt Éva, amint ott ült a Gergely lábánál.

— Álomnál is szebb, — felelte Gergely. De olyan ez lelkem, mint a mesebeli kastély: kívül pompás, belül szörnyetegek és elátkozottak lakják.

— Tündérváros! — szólalt meg Mekksey is.

Csak Jancsi ült csendesbúsan a csónakban. Szinte jólesett a szemének, hogy az épületek e rengeteg pompája között valami feketeséget is láthat.

— Micsoda erdő az ott? — kérdezte a cigányt, bal-felé mutatva. Úgy nézem csupa jegenyefa. De milyen feketék erre a jegenyefák! No jól megnöttek.

— Nem jegenyefák azok, — felelte a cigány, — hanem csiprusok. Nem erdő azs ott, hanem temető. A pérai törökök fekszenek benne.

Jancsi behunyta a szemét. Arra gondolt, hogy hátha az ő apja is ott fekszik már valamelyik ciprus alatt.

Gergely ránézett, és másfelé akarta terelni a Jancsi gondolatait.

— Olyan város ez, mint Buda a Duna partján. Csakhogy itt két Buda van, vagy inkább három.

— Én se gondoltam, hogy ilyen dombos város ez, — felelte rá Mekcsey. Azt gondoltam olyan sík, mint Szeged, vagy Debrecen.

— Könnyű volt ezeknek ilyen szép várost építeniök, — szólt Éva is. Rablóváros. Összerabolták ezt a várost a világ minden részéből. Vajjon a mi királynénk butorai melyik házban vannak?

— A Mátyás királyét akartad mondani lelkem, — felelt rá Gergely.

Mert nem szerette Izabella királynét. S jól is szólt, hogy azok a butorok, amelyek Buda várában voltak, nem Lengyelországból kerültek oda.

A nap már leszállt, mikor a hídhöz érkeztek. A hidon lehetett látni, hogy nagy a tolongás.

— Ma sokan lesznek a gyászünnepen, — szólt a kaikos.

— Mi is arra jöttünk, — felelte Gergely.

Jancsi erre megborzongott. Szintelen arccal bámult a kavargó sokaságra, amely a hidon át Stambulba tolongott.

*

A tolongás segítette be őket is.

A hidon álló örök nem néztek senkit se. A stambuli utcákba besodorta őket a nép-áradat.

Maguk se tudták hova mennek. Az áradat fölfelmenőleg nyomult valami három utcán át. Akkor megállt. A sokaságot katonák nyomták széjjel. Utat tágitottak a persa bucsújáróknak.

Gergely magához szoritotta Évát. A többiek egy másik épület falához szorultak. Csupán szemmel vigyázták egymást.

Egyszerre csak megvilágosodik az útca vége, s előtűnik egy óriás nagy fáklya, aminőt a mieink sohase láttak.

Mert nem afféle viaszfáklya az, aminővel Magyarországon kísérik a halottakat, hanem egy akóshordónyi vasabroncskosár. Öles pózna végén tartja a kosarat egy erős persa, s a kosárban ember-karnyi fahasábok lánognak.

Az az egy fáklya bevilágítja az egész utcát.

Elöl lépdegél valami tiz gyászruhás barna ember. Rövidre nyirt bodros szakállukról és kis állukról lehet látni, hogy perzsák..

Mögöttük fehér ló ballag. A hátán fehér lepedő. A lepedőn nyereg. A nyergen x alakban keresztbe tett két kard, s két fehér eleven galamb.

A két galamb lába oda van kötve a nyereghez.

És a ló, galamb, kard, lepedő mind be van hintve vérrel.

A ló után megint egy csapat gyászruhás ember. Valami keserves litániát énekelnek, amelynek minden sora ez a két szó:

Husszein! Hasszán! és egy *hu!* kiáltás, amely sajátos dübörgő ropogással elegyedik.

A menet haladtával nyilvánossá vált, hogy a ropogás honnan ered.

Kétsorjában meztelen mellü perzsák következnek.

Csakhamar odaérkezik a másik gyász-csoport. Abban is oldalt lépkedve haladnak, és szintén gyászingbe vannak öltözve. De az ing a hátukon van elnyitva. A kezökben ujnyi vastag láncokból alkotott korbács. Oly nehéz, hogy két kézre fogják. Az éneksorok végződésével hol a jobb vállukon át, hol a bal vállukon át a meztelen hátukra zuhintanak vele.

Éva, mikor meglátta, hogy az emberek háta véres és hólyagos, Gergely karjába kapaszkodott:

— Elájulok Gergely.

— Pedig ennél még rettenetesebb is következik, — felelte Gergely. Egy török rab beszélt nekem erről a gyászünnepről. De én nem hittem el, hogy az emberek véresre verik a hátukat.

— Azt a gyermeket csak nem ölik meg tán?

— Dehogyan ölik. Az a két galamb meg az a gyermek az mind csak kép. Éjfélkor a két galamb lábáról levágják a zsineget. A két galamb Hasszán és Husszein lelke. Ájtatos ordítás kíséri az égbeszállásukat.

— És a gyermek?

— Az az árván maradt perzsa népet ábrázolja.

— Mi következik még?

— Kardos emberek akik a fejüket vagdalják.

És csakugyan egy véres menet következett, egy kép, aminőt csak pokol-rémes álom fordíthat az ember szeme elé.

Azok már fehérbe voltak öltözve. A feje valamennyinek leborotvált. A jobb kezökben handsár. Balkezzel mindenik a másiknak az övébe ragaszkodik, azért hogy el ne bukjon a vérvesztés következtében, vagy hogy a társát tartsa, ha az rogyadozik.

És azok is oldalt lépkedve haladnak. A litánia-féle ének azok ajkán már üvöltés. Az éneksorok végén minden handsár megvillan a fáklyafénynél, és megérinti mindenik a saját kopasz fejét.

Azok már fürdenek a vérben.

Némelyiknek az orra és füle mellett patakban csurog a vér, és pirosra festi a rajta lévő lepedőt. A fáklyák sercegve égnek a szellő fuvásától, s olykor essőként hull a szikra a véres fejekre.

És a levegőt a vér párája nehezíti meg.

Éva behúnyta a szemét.

— Iszonyodom.

— Mondtam úgy-e, hogy maradj otthon. Nem nőnek való az ilyen út. Húnyd be a szemedet juhocskám.

Éva megrázta a fejét, és kinyitotta a szemét:

— Hát csak azért is nézem!

És bár sápadtan, de keményen nézte tovább a véres búcsújárást.

*

Gergely nyugodtabb volt. Ő már gyermek korában megszokta a vér látását. Nem fáj az valami nagyon. Inkább az a megdöbbenő, — gondolta, — hogy ezek az emberek önként ontják a véröket. És ilyen emberek ellen küzd a magyar több mint száz esztendeje szakadatlanul! Átpillantott a véres sokaságon az utca tulsó felére.

Milyen különös az, hogy az ember megérzi, ha valahonnan erősen nézik!

És őt nézte valaki.

A fáklyák fényénél látta, hogy a nyüzsgő sokaságból két embernek a szeme mered reá.

Az egyik egy örmény forma. A hollófekete aga volt az, akinek a katonáit a levegőbe röpitette.

A másik Jumurdsák.

VIII.

Maylád az előbbi esztendőnek egy nyári reggelén azzal köszöntötte Török Bálintot, hogy éjjel új rabok érkeztek.

— Magyarok? — kérdezte Bálint nagyszemmel.

— Nem tudom még. Csak annyit hallottam, hogy reggel, mikor kinyitották a kaput, végigcsörgött a lánc az udvaron. Ismerem minden rabnak a lánc hangját. Mikor az ágyamban fekszem is, mindig tudom ki megy el az ajtóm előtt.

— Én is.

— Reggel új láncsörgést hallottam. De nem egy ember jött. Kettő, három, talán négy is. Végigcsörögtek az udvaron. De talán csak nem a *Tas-csukuruba* vezették őket!

A *Tas-csukuru* barlangféle börtön volt a Héttoronyban. Az volt a siralomház a vértorony alján. Aki oda került, hamar megismerkedett a csillagos ég felső titkaival.

Leballagtak a kertbe, ahol üldögélni szoktak. De aznap nem vizsgálták sem a bokrok növést, sem a Magyarország felé vonuló felhőket. Nyugtalanul várták, hogy az új rabokat láthassák.

Lánc már nem volt a lábukon. Az a töméntelen arany, amit Törökné a szultánnak és a basáknak küldött, nem nyitotta meg a kaput, de megoldotta legalább a láncot.

A két ember különben is öreg volt már, s a várat kétszázötven családos katona őrizte. Nem szökött még onnan meg soha senki.

A belső őrséget uj váltotta fel. Egy potrohos bég jelent meg az udvaron, hogy a távozóknak parancsoljon.

— Három a malomba menjen, — mondotta a homlokát törölgetve.

Mert mindig meleg ölte azt a kövér embert.

— Három a malomba menjen és követ vágjatok.

Megnevezte: ki legyen az a három?

Aztán két alacsony emberkéhez fordult:

— Ti egy óra mulva visszajöttök. A fegyvertárt fogjátok kitakarítani.

Török Bálint alig várta, hogy a bég végezzen. Eléje sétált.

— Jó reggelt Veli bég! Hogy aludtál?

— Rosszul. Ma reggel korán felzavartak. Három új rab érkezett Magyarországból.

— Csak nem a barátot hozták tán ide?

— Nem a barát. Valami erőszakos úr ez. De nem is úr tán, hanem koldus. Inge sincs becsületes. Azt írják, hogy megrabolta a budai pasát.

— A budai pasát?

— Azt. Vele hozták a két fiát is.

— Mi a neve?

— Én bizony felirtam, de nem tudom. Nektek mind olyan különös nevetek van, hogy az ördög se bírja észben tartani.

S annélkül, hogy köszönt volna, megfordult és talán az ágyába sétált vissza.

Bálint úr megzavarodottan ült le Maylád mellé.

— Megrabolta a budai basát? — szólt eltűnődve. Ki lehet ez?

— Koldus? — folytatta a tünődést Maylád. Ha koldus volna, nem hozták volna ide.

— Akárki, de az első dolgom lesz, hogy ruhát adok neki.

Egész délelőtt tünődtek, töprenkedtek. Elsoroltak vagy ezer magyarországi és erdélyi nevet, de egyikben se tudtak megállapodni.

Végre délben megjelent az új rab, a közös asztalnál, amelyre a belső udvar árnyékos felén terítették.

Nézik mind a ketten. Nem ismerik. Látják rajta, hogy alacsony, kis ősz barna ember, s felében kopasz is. Magyar vászonruhába van öltözve, s rongyos. Mellette két jobban öltözött magyar ifju. Husz-huszonöt évesek. Látszik a vonásaikon, hogy testvérek, s hogy az öregnek a fiai.

Az öreg lábaira ugyanazt a könnyű acél-láncot tették, amelyet Török Bálint viselt vagy két esztendőn át. Fényes volt az a lánc a viseléstől, mint az ezüst.

Maylád eléje sietett a rabnak. Nem tudta kicsoda, csak azt látta, hogy magyar. Bálint is mély megindulással állt az asztalnál, s merően nézett az öregre.

Maylád nem tudott szólni semmit, csak megölelte az öreget. Bálint azonban az izgalomtól szinte reszketve kiáltott rája:

— Ki vagy?

Az öreg lehajtotta a fejét s alig hallhatón rebegette:

— Móré László.

Bálintot mintha megütötték volna. Elfordult. Leült.

Mayládnak is leesett az öregről a keze.

A két ifju búsan állt az apja mögött.

— Itt esztek urak, — szólt Veli bég az asztal azon

sarkára mutatva, amelyik szemben volt a Török Bálint helyével.

Török Bálint fölkelt:

— No ha azok itt esznek, akkor én meg nem eszek itten!

És a háta mögött álló szolgálóhoz fordult:

— Hozd fel a tányéromat a szobámba.

Maylád darabig habozva állott, azután ő is odaszólt a szolgálójának:

— Hozd az én tányéromat is.

És megindult Bálint úr után.

Veli bég vállat vont. De aztán mégsem állhatta meg szó nélkül. Ránézett Móréra:

— Miért utálnak ezek tégedet?

Móré haragosan pillantott a két úr után.

— Mert magyarok.

— Nem vagy-e te is magyar?

— Éppen azért. Két magyar csak megfér együtt, de három soha.

*

Török Bálint két hétig nem mozdult ki a szobájából. Nem ment le az udvarra, s Maylád, aki árnyékává lett, szintén nem. Hallgatta a Bálint úr prédikációit az új hitről, amelyet ama híres Calvinus János és Luther Márton terjesztett.

— Igazabban a Jézusi hit, mint a latinra változott, elburjánosodott római, — mondogatta Török Bálint.

És Maylád lassankint arra a hitre tért. Meg is irta levélben az ő Gábor fiának, s biztatta, hogy ő is gondolja meg otthon.

Végtére is megunták a szoba négy falát, s Bálint úr egy napon megszólalt:

— Gyerünk le tán a kertbe.

— Ott van a haramia.

— Hátha nincs is ottan?

— De hátha ott van?

— Ha ott van, ne szóljunk hozzá. Csakannyi a jogunk ott sétálni, mint neki.

— Csakannyi.

— Még több is. Mióta vagyunk mink rabok? Hiszen az csak két hete jött.

És lementek a kertbe.

Egy perzsa herceg ült ottan egy platánfa alatt, — az is régóta rab mint ők; meg egy másik ázsiai fejedelem, aki szinte megpenészedett már búbánatában meg az unalomban. Sakkoztak. Reggeltől estig sakkoztak esztendőök óta, és soha nem szóltak egymáshoz semmit.

Bálinték úgy ismerték már a két sakkozót, mint akár a márványkaput, amely a vértorony és az aranytorony között fehérekedik; vagy akár azt az óriás termetű vén kurd méltóságot, aki a császár szidásáért a mázsás bilincset viselte, s a vas terhétől lankadottan ült vagy feküdt napestig a Vértorony rácsos tömlöcében. Csak a szeme fordult arra, amerre a rabok sétáltak a bokrok között.

Hát a sakkozókra nem is néztek volna, hanem hogy egy új figura ült mögöttük, és nézte a játékukat, az feltűnt nekik.

— Ki a manó lehet az a sárgakaftános kis vén török? S mért van hajadon fővel?

A lépéseikre megfordult.

Móré volt.

Fölkelt és otthagya a sakkozókat. Arcáról eltűnt már az a bágyadtság, amely az első napon szinte betegnek láttatta. Apró fekete szeme élénken pislogott, s a járása is erős volt már, szinte fiatalos.

Elébe lépett a két főurnak, és keresztbe fonta a karját:

— Miért gyűlöttök engem? Mivel vagytok ti különbek mint én? Gazdagabbak vagytok? Itt nem gazdag

senki. Nemesebbek vagytok? Van olyan régi a nemességem, mint akármelyiteké.

— Rabló voltál! — mordult rá Török Bálint.

— Hát ti nem voltatok rablók? Nem ott szereztétek-e a vagyontokat, ahova a markotok elért? Nem harcoltatok-e egymás ellen is? Nem fordultatok-e hetvenhétszer hol Zápolya felé, hol Ferdinánd felé? Annak a nótáját fütyültétek, aki többet adott.

— Gyerünk innen, — szólt Maylád kipirosodva, — hagyjuk itt ezt az embert!

— Dehogy megyek, — felelte Török Bálint. Egy embertől még nem hátrálok meg.

S leült a padra. Nyugalmat nyomott a haragjára, mert látta, hogy a kapu felől Veli bég közeleg egy török pappal, meg a két Móré fiuval. A két fiu is török ruhába volt már öltözve, de a fejükön még nem volt turbán. Hajadon fővel jártak, mint az apjuk.

Maylád is leült Török Bálint mellé.

Móré szétvetett lábbal, egyik kezét csipőre téve állott előttük, és tovább hetvenkedett:

— Én ott voltam abban a harcban, ahol Dózsa Györgyöt levertek. Én ott voltam a mohácsi csatában, ahol huszonnégyezer magyar vére ömlött ki a hazáért.

— Én is ott voltam, — szólt Maylád a mellére csapva.

— Hát ha ott voltál abban a vérkeresztségben, tudnod kellene, hogy akik onnan megmenekültek, testvéreikül becsülik egymást.

— Már engem pedig az ilyen országúti haramia nem fog vallani testvérenek! — szólt a haragtól kivörösödve Maylád. Én tudom, hogy miért rontották le Palota várát.

— Azt lehet, hogy tudod. De azt nem tudod, hogy Nánát mért rontottátok le? Azt nem tudod, hogy a budai pasa lába előtt görnyed az egész magyar nemzet, és én,

Móré László, én voltam az egyedüli, aki azt kiáltottam neki: Eb ura kontyos! Évekig harcoltam az én kis csapatommal a török ellen. Nem Ferdinánd, se nem a magyar nemzet, hanem én Móré László, én vertem szét tavaly is az ő Belgrádba menő seregét; én Móré László, akit ti rablónak és haramiának tituláltok.

Szusszantott. Aztán az öklével hadonázva folytatta:

— Volt volna annyi pénzem, mint Maylád Istvának valaha; volt volna annyi jószágom, váram és cselédem, mint Török Bálintnak; vagy annyi katonám, mint annak, aki a koronát csak ékességül viseli, akkor ma Móré László nevét a nemzet felszabadítója gyanánt ünnepelnék. De mert nem volt, beszorított a pogány Náába, és földig lerontotta a váramat az átkozott.

Veli bég oda érkezett az imámmal.

— Nem tudom min feleseltek, de Szelim szava az igaz. Mert ő közelebb él az igazság forrásához, mint ti hitetlenek.

— Micsoda Szelimnek? — kérdezte Török Bálint.

— Szelimnek, — felelte Veli bég, — akit ezelőtt egynéhány nappal Móré Lászlónak neveztek a hitetlenek nyelvén.

Török Bálint keserűn kacagott:

— Szelim! És ez prédikál nekünk a hazafiságról! Coki pogány, az apád dicsőségét!

Bizony megüti, ha Veli bég közibük nem ugrik.

— Hitetlen disznó! — bödült a bég Bálint úrra. Mindjárt láncba veretlek!

Bálint úr felkapta a fejét, mint az orron ütött paprika. A szeme lángot vetett. Isten tudja mi történik, ha Maylád el nem vonszolja onnan!

A bég megvetően nézett utánok. Bizonyára a zsebére is gondolt, hogy nem folytatta a Bálint úr szidását. Ehhelyett Móréhoz fordult, és olyan hangosan, hogy amazok is hallják, szólott neki:

— A kegyelmes szultán örömmel értesült arról, hogy az igazhivők seregébe lépsz. Elküldte ezt a tiszteletreméltó papot, hogy megismerd a próféta világosságát, kinek áldott a neve mindörökké.

— Gyerünk vissza a szobába, — hörögte Török Bálint. Gyerünk vissza jó Maylád barátom.

*

Néhány nap mulva kiszabadult a két Móré fiú. Valami tisztséget kapott mind a kettő. Konstantinápolyban. Csak az öreg Móré maradt a falak között.

Bálinték nem váltottak többé szót vele, de azt nem egyszer hallották, hogy ő is sürgette a szabadságot.

Veli bég egyizben így felelt neki:

— Jártam az ügyedben megint a fényes portán. Megjött már Magyarországból a levél. A budai pasa szépen lepingált mondhatom. Azt írja többek között, hogy mikor Nánát ostromolták, pénzt szórtál a törökök közé, hogy elvihesd az irhád.

És a fejét csóválta, nevetett:

— Öreg, öreg, te nagy róka vagy!

*

A töröké volt már Székesfejérvár és Esztergom is. A szultán maga vezette a táborát, hogy a Dunántúlnak azt a két bástyáját ledöntse. Csak mikor hazatért, télen értesült arról, hogy Móré a két fiával együtt áttért a Héttoronyban.

Hivatta Török Bálintot.

— Végre valahára! — mondotta Bálint úr a hirtől megrázkódva.

Diszruhába öltözött. Ugyanabba a virágos kék atlaszba, amelyikben elfogták. Azóta se volt az a ruha rajta, de várta az Istentől, hogy még egyszer magára öltheti. Csak a kard hiányzott az oldaláról.

Hintóban vitték. Mellette Veli bég ült. Mind a ket-

ten prémes felső köntösbe burkolódtak. Mert biz a tél ott is csak tél, ha nem is olyan hideg mint nálunk.

A hintó mögött két lándzsás őr lovagolt. Bekanyarodtak a szeráj kapuján, s a Janicsár-udvaron át gyalog mentek a palotába.

Sok lépcső, de mind fehér márvány; sok délceg testőr, de mind szolga; nagy márvány-oszlopok, puha szőnyegek, aranyozások, a keleti művészet minden filigran remeke lépten-nyomon. De Török Bálint nem látott egyebet, csak az előtte menő fehér kaftános szolga háta közepét, meg itt-ott egy vastag selyem-kárpittal beakasztott ajtót, amelyről azt gyanította, hogy a szultán ajtaja.

Kis terembe vezették. Nem volt abban egyéb, csak egy szőnyeg, s azon egy vánkos. A vánkos mellett meg óriás rézmedence, hasonlatos a budai templom sárgaréz-ből való keresztelő medencéjéhez, csak hogy nem oszlop tartotta, hanem egy márványlap, s nem víz volt benne, hanem parázs-tűz.

Török Bálint ismerte már azt a bútort. Mangálnak hívják. Az a kályha télen a török földön.

A szobában nem volt senki, csak a három ajtón a három szerecsen ajtónálló. Szoborként tartották a nagy fényes alabárdot. Mellettök Veli bég.

Bálint az ablakra nézett. Lelátott a zölden hullámzó tengerre, s a tengeren túl Skutariba, mintha csak a budai palotája ablakából nézne le Pest városára.

Talán öt percig álldogált ott, mikor végre az ajtó kárpitját egy szerecsenkéz félrevonta. A következő pillanatban belépett a szultán.

Kiséret sem előtte, sem utána, csak egy tizenhat éves, sovány, szerecsen fiú, aki megállt az őr mellett az ajtónál.

A bég hasra borult a szőnyegen. Bálint összetette a bokáját és meghajolt. Mikor fölemelte a fejét, a szultán ott állt a mangál mellett, és föléje tartotta két sovány tenyerét. Diószin kaftán volt rajta, hermelin-prémmel kö-

rülszegett, és oly hosszú, hogy csak a két vörös papucsorr látszott ki alóla. A fején könnyü patyolat-turbán. Az arca beretvált. Vékony ősz bajusza hosszan lelógott az állánál is lejjebb. Egy percig csak álltak szótlanul. A szultán akkor ránézett a bégre:

— Eredj!

A bég fölkelt, meghajolt, az ajtóig hátrált. Ott ismét meghajolt s eltűnt.

— Régen nem láttalak, — kezdte nyugodtan a szultán. Nem változtál semmit. Mindössze megöszültél.

Gondolta Bálint: Hiszen te se fiatalodtál Szolimán. Mert megsoványodott a szultán, mióta nem látta, s nagy birkaszemei körül-ráncosodtak. Meg az orra mintha meghosszabbodott volna. Az arca éktelenül ki volt pirosítva.

De nem szólt Bálint semmit, csak várta, hogy mi következik?

A szultán keresztbe fonta a karjait.

— Tudod talán, hogy Magyarország nincs többé. (Bálint ur elsápad. A lélekezete is eláll.) Az az egynéhány akol, ami még hátra van, csak időben van hátra. Ebben az évben az is meghódol. (Bálint ur nagyot lélekezik.) Hát nekem Budára egy jóraivaló pasa kell. Olyan pasa, aki nem idegen a magyarnak, de nekem se. Te jeles ember vagy. A birtokaidat én visszaadnám. Mindent.

Bálint merőn néz. Az ajka megmozdul. De hogy még se mond semmit, a szultán folytatja:

— Érted mit beszélek? Hiszen te értesz törökül.

— *Evet*, — feleli Bálint. (Ami annyit tesz: igen.)

— Hát én téged akarlak budai pasának.

Bálint válla megremeg egy pillanatra. Arca azonban komoly és bús marad. Tekintete lesiklik a szultánról a mangálra, amelynek arabeszkjein átpiroslik a parázs.

A szultán egy percre elhallgatott. Talán azt várta, hogy Bálint törökösen a lábához borul; talán azt hogy

magyarosan kezét csókol, vagy legalább is, hogy felel valamit. De Bálint csak állott. S mintha nem is szultán előtt állott volna, összefonta ő is a karjait.

A szultán elkomorodott. Fel és alá ment vagy kétszer a szobában. Aztán megint megállt és türelmetlenül kérdezte:

— Hát nem akarsz szabad lenni?

Bálint fölocsudott.

Mert hol volt az ő lelke e néhány minutányi szünet alatt! Beszárnyalta az összes várait, birtokait, erdőit, mezőit, ölelte a feleségét, csókolta a gyermekeit, ült a kedves paripáin, szivta a szabadság levegőjét.

Felocsudott a hangra, mint az álomból ébredő.

— Kegyelmes császár, — szólt mély megindulással, — ha jól értem a szavadat, a Verböczi helyére akarsz engem rendelni.

— Nem. Verböczi meghalt. Még abban az évben halt meg, mikor te eljöttél. A helyét nem töltjük be többé. Én téged rendes pasának akarlak. A legnagyobb pasaságot adom neked, és a legteljesebb szabadságot.

— És hogy törökké legyek?

— Csakis.

— És annélkül nem lehet?

— Nem.

Török Bálint sohajtott. Ránézett a szultán arcára, és mély bús hangon felelte:

— Felséges úr. Tudom, hogy nem vagy hozzászokva az őszinte szóhoz. De már én abban vénültem meg . . . Nem tudok mást mondani, csak amit gondolok.

— Hát mit gondolsz? — szólt fagyosan a szultán.

Bálint úr sápadtan, de nyugodt, határozott hangon felelte:

— Azt, hogy ha az egész ország a tied is, meg ha minden magyarból török lesz is, hát akkor én maradok egyedül, az utolsónak.

IX.

Veli bég elszörnyülködve hallotta az úton visszatérőben, hogy mi volt a titkos párbeszéd.

— Micsoda bolond fajzat vagy te! — mondotta a homlokára csapva. A nyakamat teszem rá, hogy az éjjel már bent hálsz a vértoronyban.

S egész éjjel ott járt az udvaron: várta a szultán rendeletét.

Azonban a rendelet sem azon éjjel, sem a következő napokon nem érkezett meg. Se levél, se izenet, semmi semmi.

Egy hét mulva az öreg sejk-ül-iszlam, a törökök hercegprimása jelent meg a Héttoronyban.

— Valami nevezetes gyaur van itt, — mondotta a bégnek. Török Bálint a neve.

— Evet, — felelte a bég hajladozva.

— A padisahnak, (Allah nyújtsa hosszúra életét), kedves gondolata az, hogy ezt az embert magyar tartományunk kormányzójává tegye, s nem akar áttérni a hitetlen eb.

— Kutya.

— Arra kértem őt (Allah nyújtsa hosszúra életét),

hogy hadd nézzem meg a foglyot, talán tehetek valamit? Tudod fiam, öreg és tapasztalt ember vagyok.

— Bölcsek bölcse vagy sejk, korunk Salamona.

— Én is azt gondolom, hogy minden csomónak meg van a maga oldója. Csak türelem kell és okosság. Hátha meghatja az, hogy én magam hozom el neki a próféta világosságát? Először csak figyelni fog rám, aztán maga se érzi meg, hogyan csöppenik a szívébe az igaz hit első magvacskája.

— Elégé értelmes ember.

— Aztán látod fiam, ha megtérítjük ezt a gonosz hitetlent, örömet szerzünk vele a paradisahnak.

S egyszerre mondták utána:

— Allah nyújtsa hosszúra életét!

*

A napnak nyolcadik órájában, vagyis a mi időszámításunk szerint: délután két órakor, Bálint úr a szobájában aludt, mikor az ajtót rányitotta a bég és betessékelte a főmuftit.

Bálint úr fölemelkedett a diványon és zavarodottan dörzsölte a szemét.

Csak nézett a nagyszakállu bibliai figurára, akit sohasem látott, de akinek papi mivoltát a fekete kaftánról és fehér turbánról egyszerre megösmerte.

— Ébredj Bálint úr, — szólt rá a bég. Nagy becsület ér téged. Maga a sejk-ül-izlam öméltósága jött el, hogy téged oktasson. Hallgasd őt figyelemmel.

S lekapta a falról az ágymögi szőnyeget s a szoba közepére terítette. Azután a saját kaftánját vetette le, hogy azt meg a szőnyegre terítse, de már azt az öreg nem fogadta el. Leült és keresztbe vonta a lábait. Szakálla éppen a szőnyegig ért. Ravasz vén szeme vizsgálódva járta végig Bálint urat. Azután a koránban, — egy pergamenbe kötött tenyérszerű kis vaskos könyvben lapozott.

— Nem tudom mit akartok velem, — szólt Bálint úr, a dolmányát magára öltve. Hiszen én megmondtam a császárnak, hogy nem akarok törökké lenni.

A bég nem felelt. A főmuftira nézett. A főmufti felelet helyett a szívéhez, homlokához és ajkához emelte a könyvet. Aztán így szólott:

— Allahnak, az irgalmasnak és könyörületesnek nevében. Abdul Kazem Mahamed, Abdallah fia, aki Abd el Motalleb fia: aki Hazem fia, aki Abd Menaf fia, aki Kaszi fia, aki Kelab fia, aki Morra fia, aki Kaab fia, aki Lova fia, aki Galeb fia.

Bálint úr kábulni kezdett. Leült az öreggel szemben a székre, s várta, hogy mi lesz ebből?

Az öreg nyugodtan folytatta:

— Aki Fer fia, aki Malek fia, aki Madar fia, aki Kenana fia, aki Kazima fia . . .

Bálint úr ásitott.

Az öreg folytatta:

— Aki Modreka fia, aki Eliás fia, aki Modar fia, aki Názár fia, aki Moád fia . . .

S a nevek tengerét sorolta még el, mignem vissza-került Mahamedre és a születésére.

A bég már akkor nem volt a szobában. Nesztelenül kiosont, hogy a dolgait folytassa. A folyosón Maylád talákozott, aki szintén aludt, s most Bálint úrhoz igyekezett, hogy felköltse.

— Ne zavard őt, — mondotta a bég. Pap van nála. Az igaz vallásból nyer oktatást.

— A török vallásból?

— Abból, — felelte mosolyogva a bég.

És ugrálva sietett le a lépcsőkön.

Maylád kővé meredten bámult utána.

X.

Még a perzsa gyászmenet el se vonult, Gergely megfogta Évának a kezét, és megindult. Befurakodott a nép közé. Útközben szólt a cigánynak meg Mekkseynek:

— Gyertek! Baj van!

Akkor aztán Mekksey vette át a vezérletet. Széles vállával utat nyomott a sűrűn álló sokaságon. Amazok odaát nem furakodhattak a szent meneten keresztül. A rendtartó katonák sem engedték volna őket. Meg az a sok handsár, amelyet a vallási düh villogtatott, mind ellenök fordult volna.

A mahomedánusok meg a sziiiták különben is gyűlölik egymást. A sziiiták azt tartják, hogy Mohamed mai papjai csak bitangolják a méltóságokat. A törökök meg azt tartják, hogy a perzsa nép eretnek.

Végre sok nyomakodás és lökdösődés után kibontakoztak a sokaságból, s egy kis utcába érkeztek, amely sötét volt.

— Fussunk! — szólt Gergely. Az agát láttam meg Jumurdsákot.

És megindultak a sötétben. Futottak. Legelől a cigány futott, pedig azt se tudta, hogy miért kell futnia?

Végre is egy alvó kutyacsoportba szaladt bele, és elbukott. Egy kutya felsivalkodott, a többi ijedten robbant széjjel.

Mert tudni kell, hogy Konstantinápoly a kutyák paradicsoma. Ott vagy nincsenek udvarok, vagy ha vannak, a házak tetején vannak; hát a kutya nem fér el sehova. Azok a vörös-szőrű rókaformájú ebek százával lepik néhol az utcákat. A török nem bántja őket, sőt mikor egyik-másik kutya kölykezik, a kapuja mellé vet egy rongyot vagy gyékény-darabot, hogy segítsen rajta. Azok az ebek takarítják, tisztogatják Konstantinápolyt. Még a mi időnkben is, a négyszögletes bádogg szeméttartókat minden török a kapuja mellé üriti. A szemetet a kutyák megeszik. Mindent megesznek, ami nem vas és nem üveg. És nem is rútak, nem is vadak azok az ebek. Akármelyiknek pattintunk, örömmel csóválja a farkát. Nincs olyan köztük, amelyiket meg ne lehetne simogatni.

A cigány elesésére megállt az egész társaság. Gergely nevetett:

— Ördög vigyen el Sárközi! — mondotta. Minek futsz ilyen bolondul?

— Ha kergetnek, — felelte a cigány feltápászkodva.

— Nem kerget itt már senki. Hallgatódzzunk.

Az utca csendes volt. Csak a távolból hallatszott még a perzsák ájtatos üvöltése.

Hallgattak. Füleltek.

— Én már nem futok tovább, — szólott Mekcsey elszántan. Ha valaki rám támad, belészúrom a dákosomat.

De nem mutatkozott senki.

— Nyomunkat vesztették, — szólott Gergely megkönnyebbülten. Hát Sárközi barátom, hol hálunk?

— A hold mingyárt felkel, — felelte a cigány. Nekem van egy ismerősöm, akinél meghálhatunk. Hanem az messzeceksen van még: a Jedikula mögött.

Jancsi megrezzent:

— A Jedikula mellett megyünk el?

— Ott, — felelte a cigány. Egy nyillövésnyire van onnan az a kocsmá.

— És azt mondd: kisüt a holdvilág.

— Kisüt. Nem látja urfi, hogy világosodik az ég alja? Sietnünk kell. Az a kocsmáros görög. Az a mi orgazdánk. Jópénzért ruhát is ad.

— Nem lehetne-e körülnéznünk a Jedikulát? — kérdezte remegő hangon Jancsi.

— Az éjjel?

— Az éjjel.

— Lehet, ha éppen olyan sietős, — felelte a cigány. Csak le ne füleljenek bennünket.

Azzal megindult a fiúk előtt. Óvatosan átlépte a heverő kutyákat, s hogy a hold kisütött, mindenütt azon az oldalon ment, amelyikre árnyék terült.

*

Alvó házak és alvó utcák. Csak a kutyák csaholnak időnkint. Seholy emberi lélek.

A hold apró faházakat világít meg. Mind egyforma ház. Egyemeletes. Két rostélyos ablak az emeleten, de csak farostélyos. Azok a hárem-ablakok. Aztán közben egy-egy kőház és megint a faházak végtelen sora.

Egy háznál megáll a cigány, és int, hogy csendesen legyenek. A házban gyermek sir és férfihang hallatszik. Aztán egy boszus női hang. Persze az ablakon nincs sehol üveg. S kihallatszik, ahogy a nő kiáltja:

— *Szeszini kesz! Hunyadi gelijor!* (Hallgass el: Hunyadi jön!)

A gyerek elhallgat. Utasaink sietve haladnak tovább.

Még nincs éjfél, mikor a holdvilágos csillagos tenger ragyog fel egy kanyarulatnál a szemök előtt.

A cigány ismét hallgatódik, azután halkán beszél:

— Itt csónakba kell ülnünk, ha ugyan találunk csó-

nakot, s megkerüljük a Jedikulát. Mert a Jedikula tulsó részén áll az a kocsmá.

— Hát itt is iszik a török? — kérdezte Gergely.

— Abban a kocsmában iszik a török is, — felelte a cigány. Van egy belső szoba, ahol csupa török iszik.

Ide-oda járkált a homokos parton, végre egy cölöp mellett csónakot talált.

Abban a pillanatban egy kis barnaruhás női alak denevérként suhant ki az utcából. Leiramlott a parton a cigányhoz.

A cigány meglepetten nézett reá.

— Te vagy Cserhán?

A vajda leánya volt.

— Hol vannak a delik? — kérdezte lihegve.

A cigány a házsor árnyékára mutatott, ahol Gergelyék hallgatódzva állottak.

A leány odafutott. Megragadta Évának a karját:

— Veszedelem fenyeget! Egy hollóképü aga jár a nyomotokban húsz katonával.

Éva Gergelyre nézett. Nem értette, amit a leány beszél.

— Tovább, — mondotta Gergely a leánynak.

— Nálunk volt az aga, — folytatta a leány, alig hogy ti elmentetek. Össze-vissza kutatták a sátorainkat. Karddal ütötték az apámat, hogy mondja meg hol vagytok? A barlangba is bementek.

— És ti a nyomunkba vezettétek őket?

A leány a fejét rázta:

— Nem. Két okból nem. Az egyiket nem mondom meg. (És Évára pillantott.) A másik ok az volt, hogy Sárközi veletek jött, s talán megölték volna.

— Őszinte vagy, — szólott Gergely mosolyogva. Mink már találkoztunk velök.

— De jönnek! A nyomotokban vannak! Jertek hamar! Fussatok!

— Üljenek a csónakba, — mondotta Sárközi.

— A tengert a hold süti, — aggodalmaskodott a leány.

— Mindegy, — felelte Gergely. Több csónak itt nincs. Ha meg is látnak, idő telik belé, míg csónakot kerítenek.

S megindult a csónak felé.

A hold megvilágította a tengert, s a magas bástyafalat, amelynek közepén a négy torony négy hegyeskalapu óriásként sötétlett bele az éjjeli világosságba.

Mikor a csónakhoz értek, fegyvercsörgés hallatszott az útcából.

— Jönnék! — szólt megriadva a leány.

A békák nem ugrálnak gyorsabban a vízbe, mint a mi utasaink a csónakba.

— A csónak szűk! — kiáltja Gergely.

De a szava beleveszett abba az üvöltésbe, amely a parton felhangzott.

A leány is a csónakba ugrott. Mekcsey elkapta a cigánytól a két evezőt, s egyetlen roppantással leszakította róluk a szijakat.

— Üljetek le!

— Tazítsd el a csónakot! — kiáltotta Gergely.

Mert a csónak mellett a parton feküdt.

— Még nem, — felelte Mekcsey.

S fölemelt lapáttal várta a törököt, aki a társait száz lépéssel is megelőzve rohant feléjük.

— Gyere csak dervis! — rikoltotta dühösen Mekcsey, — gyere!

Jumurdsák azonban a fölemelt lapát láttára, visszahökölt. Csak a leeresztett handsár villogott a kezében.

— Gyere no! — kiáltott rá újból Mekcsey.

S nemhogy eltaszította volna a csónakot, hanem még kiugrott belőle, és nekiszaladt a lapáttal Jumurdsáknak.

A dervis meghökölt, s hogy Mekksey nekifutott, ő is megfordult és visszainalt.

— Siess! — kiáltotta Gergely.

Mekksey nyugodtan ballagva tért vissza a csónakhoz, s egyetlen lökéssel elválasztotta a parttól.

Ekközben odaérkezett még valami tiz török, s bösz üvöltésük kísérte a csónak lengedezését.

De csakugyan nagy volt a teher. A csónak széle alig arasznyira állt ki a vizből. Mozdulatlanul kellett ülniök, hogy a csónak ne himbálódzzon.

Amazok a parton föl-alá futkostak, hogy csónakot kerítsenek.

Mekksey a cigányhoz fordult:

— Merre?

— Hova menjünk?

A cigány a csónak túlsó farán kuporgott, s annyira vacogott a foga, hogy alig birt felelni.

— Kerüljük meg a várat.

— Mi van a váron túl?

— Semmi.

— Erdő, mező?

— Kertek. Bokros helyek.

A cigányleány megjajdult.

— Csónakot találtak!

Csakugyan csónak indult el a partról. A csónak tele volt katonával. Hatan ültek benne, de csak két evezőjük volt nekik is.

A többi török bizonyára szétfutott, hogy másik csónakot is kerítsen.

— Hányan vagyunk? — kérdezte Mekksey.

— Nyolcan, — felelte a cigány.

— Csak hatan. Mert te meg a leány nem vagytok harcosok.

Jancsi kivonta a kardját. Éva is, Matyi is. Csak Gergely motozott a zsebében.

— Elegen vagyunk, — felelte Mekcsey. Én majd az evezővel dolgozok.

— Nem harcolhatunk, — szólott rá Gergely. Ha utólérnek bennünket, mind a két csónak felfordul. Azt ajánlom, evezz Szkutari felé.

— Hát ki nem tud úszni?

— Én, nagyságos uram, — felelte reszketve a cigány.

— Hát kapaszkodjál a csónak orrába, ha éppen felfordul.

— Nem úgy lesz az Pista, — szólta Gergely nyugodtan. Csak evezz te a túlsó part felé, hogy ahol már derékig érő viz van, megvethessük a lábunkat.

— Hát aztán?

— Összecsomóztam itt két font puskaport. Megvizesitem, és meggyujtom. Mihelyest közel érnek, odavetem közéjük. Akkor aztán ugorj ki a csónakból. Utánad én, aztán Jancsi, aztán meg Matyi. A törökök megzavarodnak. Elbánhatunk velök könnyen.

S odanyújtotta a cigánynak a taplót meg az acélt:

— Csiholj Sárközi.

Mecsey szó nélkül kanyarodott az ázsiai part felé. De messze voltak még: egy óránál is tovább kellett evezniök. Szótlanul ültek a csónakban. Mekcsey Matyival fölváltva evezett. Olykor-olykor mélyen a vízbe nyomta az evezőjét. Könyökig is. Feneket azonban nem birt még tapintani.

A törökök ezalatt rikoitozva, kiáltozva haladtak utánok.

— Perzevenk dinini szikeim! — kiáltotta az egyik.

— Perzevenk batakszi! — kiáltotta a másik.

Egyszer Gergely is visszakiáltott:

— Perzevenk kenef óglu! Hersziz aga! Batakdsi aga!

Belenyult a tengerbe, és Sárközi hátán ujjni vastagságu fekete tésztává gyúrta a puskaport.

— No most Évám, a közepébe egy kis szárazat.

Éva kicsavarta a portartó szarú dugóját, és száraz puskaport öntött a lepény közepébe.

Gergely behajtotta a lepényt, s gombóccá formálta. Belecsavarta a kendőjébe. Csak egy nyílást hagyott, hogy a puska porba tüzet gyujthasson.

— Föld, — mondotta egyszerre Mekksey. Pedig a tengerszoros közepén alig voltak még túl.

Jól dolgozott a fiu. Az a távolság, amely a törökök indulásakor közöttük volt, alig kisebbedett. S a törökök csónakja annyira lehetett, mint amennyire egy erőskarú ember el tudja dobni a lapos követ.

— Ég-e a tapló?

— Ég, — felelte a cigány.

— No csak tartsd. Te meg Mekksey evez most lassabban. Úgy fordítsd a csónakot, hogy oldalt kerülj. Csak arra vigyázz, hogy belénk ne ütközzenek. Inkább mellettünk rohanjanak el, ha éppen nagyon nekünk jönnek.

— Kitérek majd, ne félj.

— Mikor már csak tiz lépésnyire leszünk, a cigány csuszszon le a csónak orráról a vízbe. A cigányleány is. Te is talán Éva, de csak abban a pillanatban, amint én a tüzet átdobtam. Nekik nem szabad megsejteniök, hogy itt csak derékig ér a víz. Hadd uszszanak!

Egyet szoritott még a kendőn s a fogával is huzott rajta. Aztán folytatta:

— Ha a tűz kiveti őket a csónakból, te Mekksey mégis maradj itt a csónakban az evező lapáttal. Mink ketten Jancsival a vízbe ugrunk, és az úszókat beretváljuk. Ha nagy lesz a zavarodásuk, akkor te Matyi a csónakjukat iparkodjál megragadni, s amelyik belekapaszkodik, azt vágd.

— Hát én? — kérdezte a cigány.

— Ti hárman a csónakunkat tartjátok, hogy Mekcsey el ne billenjen.

Aztán Éva füléhez hajolt, és belesugta:

— Te a csónak túlsó oldalán ereszkedj a vízbe, s bukj alá, nehogy a puskapor megüsse az arcodat. Az után kapd el a másik evezőt, és azzal üsd a törököt, amelyik közeledbe ér. Az evező mégis csak hosszabb, mint a kard.

A törökök látták, hogy a két csónak köze fogy. Diadalüvöltésük hirdette, hogy bizonyosnak érzik a győzelmet.

Mikor már csak harminc lépésnyi volt köztük a távolság, Mekcsey ledugta a lapátot.

— Derékig ér a víz.

— Hát akkor álljunk meg, — felelte Gergely. S fölkel a padról.

— Add ide a taplót, — mondotta a cigánynak.

Azzal átkiáltott a törököknek:

— Mit akartok?

— Mingyárt megtudod! — felelték azok farkasnevetéssel.

Gergely odaadta a taplót és kendőt Évának, s fölvette a csónaknak az egyik ülődeszkáját.

A törökök kezében kard, a foguk között tör. Hallgattak. Az evezőjük nagy loccsanásokkal dolgozott.

Már odérnek. Gergely a csónakjok elé veti a deszkát. Toccsan. Az evező török, hogy viz loccsant hátulról a nyakába, abbahagyta az evezést, és visszanezett, hogy mi loccsant?

A csónak magától úszott közelebb.

Mikor már alig tizenöt lépésnyire volt, Gergely odaérintette a puskaporhoz a taplót. A por vörös izzással sistergett.

Gergely csak egy pillanatig várt vele. Egy jól irányzott mozdulattal beledobta a török csónakba.

A törökök, hogy a tüzes sárkány átrepült, szétmozdultak. A következő pillanatban mintha tüzi szökőkúttá változott volna a csónak, aztán meg háromöles láng csapott fel nagy puffanással közöttük.

A török csónak felfordult.

A hat török hatfelé kapva toccsant bele a tengerbe. — Rajta! — kiáltotta Gergely.

Azonban a szemük káprázott az elvillant fénytől.

Egyik se látott semmit. Időbe telt még Gergely megpillantotta az első törököt, amelyik a csónakjukba kapott, s egy nagy rántással Mekkseyt kilóditotta.

Gergely rácsapott a karddal. Érezte, hogy a kardja keményet ért.

— Üssétek őket! — kiáltotta.

De a társai is csak félvakon dolgoztak.

Mikorra megtért a szemök ereje, Mekkseyt látták, ahogy erősen birkózik a vízben egy vállas törökkel.

Gergely arra is rávágott. Fejen találta. A török erre nekifordult. Az öklével úgy ütötte vállon Gergelyt, hogy a fiú majd elesett. De akkor meg Mekksey kapaszkodott a törökbe. Megragadta hátulról a nyakát, és bele nyomta a vízbe. Tartotta míg csak bugyborékkolt.

Ezalatt Jancsi is megtette a magáét: neki esett annak a töröknek, aki már egyet kapott Gergelytől. Addig vagdosta, döfkölte, mignem a török a vízbe dőlt. Matyi meg egymaga két törököt szúrt agyon a vízben.

A hatból kettőnek sikerült elusznia a veszedelemből. Az egyik Szkutari felé vitte az életét. Olyan volt a vizen a turbánjával, mint valami sárgadinnye. A másik a csónakdeszkát a hasa alá fogta s úgy úszott nagy igyekezettel vissza Stambul felé. Az meg olyan volt, mint valami úszó kutya.

XI.

Egy májusi délután három bársonyruhás olasz ifjú, s két rövidszoknyás olasz leány jelent meg a Héttorony kapuja előtt. Az egyik ifjúnál koboz volt, az egyik leánynál is. A másik leány tamburint tartott a hóna alatt.

Az őr az árnyékon félálmosan álldogált, s talán el is aludt volna álltában, ha időnkint katonák nem járnak a kapu alatt.

Hogy az idegeneket meglátta, eljök nyujtotta a lándsáját.

— Mit akartok?

— Olasz énekesek vagyunk, — felelte az egyik. A várnagygyal szeretnénk beszélni.

— Nem lehet.

— De nekünk kell.

— Nem lehet!

— Miért nem lehet?

— Meghagyta, hogy idegent ne bocsássak hozzá. Sok a dolga. Hurcolkodik.

Valami hat katona állt és guggolt a fal árnyékában. Öreg cigányasszony jósolt ott nekik rostán rázott tarka babból.

Az egyik leány a kisebbik, bátran odalépett, és megszólította a cigányasszonyt:

— Láláká. Az ő nem akar beereszteni. Küldj be valakit Veli béghez, hogy ajándékot hoztunk.

A cigányasszony éppen valami érdekes jóslatnál tartott. Őt csoportba osztotta a babot, és így szólt a katonának:

— Most pedig nem folytatom addig tovább, míg be nem mégy a béghez, és meg nem jelented neki, hogy olaszok vannak itt; ajándékot hoztak.

A megszólítottak már vörös volt a képe a kíváncsiságtól. Egyet vakarintott a tarkóján, aztán fölkelt és besietett.

Nem telt belé tiz perc, újra megjelent a kapuban. Intett az olaszoknak:

— Kövessetek.

S megindult az olaszok előtt. Átvezette őket egynéhány folyosón, majd egy kerten a malom mellett, majd újból egy másik kerten, amely óriáslevelű salátával volt tele.

A katona leszakított egy fej salátát, s azon nyersen levelezni kezdte. Megkinálta vele a leányokat is:

— Egyetek maruját.

A cigányleány elfogadott egy levelet, s odakinálta a társának.

— Nem kell, köszönöm Cserhán.

— De egyél! Jó.

— Tudom, hogy jó, de mink nem így szoktuk.

— Hát hogyan? Sóval?

— Sóval, de főképpen rántott csirkével.

Az egyik olasz tolmácsolta mindig a beszédüket, — s mivelhogy a két leány mindig beszélgetett, s néhánszor a tolmács elfordult, a leány mindig megszólította:

— Gergely, mit mond Cserhán?

Két óriás fal között volt az a kert.

Kettős vár. Két torony a közepén külön fallal van összekötve.

— A tornyok is kettősek belől, — magyarázta Gergelynek a cigányleány. Egy katona beszélt egyszer a kocsmában, ahol az éjjel háltunk, hogy ezek a tornyok tömve vannak aranynyal, ezüsttel. Ő már söpört ottan, s benézett a kulcslyukon.

— Azért őrzi ezt annyi katona, — felelte búsan Jancsi.

A fiú különben izgatott volt. Hol elpirult, hol elsápadt, s mindenfelé nézett, hallgatódzott.

Elérték a bég hajlékát. Nem is volt több ház belől a fal mentén, csak a sok vastag ágyú; minden ötven lépésre egy. Mellettök a rozsdás golyók gúlába rakottan.

A bég udvara tele volt ládával, meg egy piros vászonból készült sátor részeivel. Fegyverek, tábori butorok és szőnyegek heverték szanaszéjjel a kavicsoson meg a gondozott virágágyakon. Aki innen elmegy, úgylátszik, nem fog találkozni azzal, aki a helyébe költözik.

Tíz-tizenöt katona rakodott a ládádba.

A bég ott állt közöttük, és ő is salátát evett nyersen, rántott csirke nélkül.

Félrehívta az olaszokat a bástyafal mentén. Egy ki felé néző vastag ágyúnak a kerekére ült s ott folytatta a salátázást.

— No mit akartok? — kérdezte jókedvűen.

Gergely előállt. A kalapját a kezében tartva, szólott török nyelven:

— Uram, mink olasz énekesek vagyunk. Az éjjel itt halásztunk a vár alatt. Tudod uram, szegények vagyunk, hát esténként halásznunk kell. Hanem az éjjel nemcsak halat fogtunk. Ahogy kihúzzuk a hálót, valami megcsillanik benne. Nézzük micsoda, hát egy gyönyörű aranytányér.

— Mi a manó!

— Az uram. Nézd itt van, láttál-e ennél szebbet?

A kebelébe nyult, és egy kis aranytányérat vett elő, amelynek a közepén remekül kivert görög istenalakok domborodtak.

— Masalláh! — rebegette a bég.

S a szeme a gyönyörüségtől elmeredt.

— Magunk se láttunk ehhez hasonlót, — folytatta Gergely. Azon gondolkoztunk, hogy mihez fogjunk vele? Ha eladjuk, ránk fogják, hogy loptuk, s Isten tudja, micsoda bajba kerülünk! Ha nem adjuk el, mit ér annak a tányér, akinek nincs mit ennie belőle?

A bég ide-oda forgatta a tányért, s meg is emelgette.

— No, és miért hoztátok éppen nekem?

— Éppen azt akarom elmondani nagyságos uram. Ahogy ott tünödtünk, eszünkbe jut, hogy raboskodik itt a Héttoronyban egy jótevőnk, valami magyar úr. Kicsi koromban én az öcsémmel együtt rabja voltam annak az úrnak.

— És jól bánt veletek?

— Taníttatott bennünket, és úgy szeretett mint a saját fiait. Hát arra gondoltunk, hogy megkérünk téged: engedd meg, hogy danolhassunk neki egyet.

— Hát ezért hoztátok nekem a tányérat?

— Ezért.

— És jól tudtok danolni? Hát danoljatok egyet.

Az öt olasz mingyárt körbe áll. Ketten megpenditik a kobozt, s egyszeriben rákezdek:

Mamma,

Mamma,

Ora muoio,

Ora muoio!

Desio tal cosa,

Che all orto ci sta.

A két leány dala mint két hegedűhang. Gergelyé, Jancsié, mint két fuvola. Mecsseyé, mint valami gordonka.

A bég abbahagyta a salátaevést is, tányérbámulást is, szinte lehetett látni, hogy nő a füle.

— Angyalok vagytok tik, vagy dsinek! — kiáltotta bámulva.

Az énekesek felelet helyett vig táncdalba kezdtek. A cigányleány kiperdült a középre, és a tamburint zörgetve irgett-forgott a bég előtt.

A bég fölkel.

— Elnéznék benneteket három nap, három éjjel. De nekem holnap reggel Magyarországra kell indulnom. Csatlakozzatok hozzám. Akár itt csatlakoztok hozzám, akár az úton, én amig velem lesztek, mindennap egy aranyat adok nektek.

Az öt olasz kérdőn pillantott össze.

— Uram, — szól Gergely előlépve, — ha megengeded, amit kértünk . . .

— Szivesen. De kihez is akartok ti menni?

— Török Bálint úrhoz.

A bég kedvetlenül terjesztette az öt ujját maga elé.

— Törökhöz? Bajos. Ó most a *mázsásban* van.

— Micsoda mázsásban? — kérdezte Gergely.

— Hát, — felelte boszusan a bég, — gorombán bánt a főmuftival.

*

A bég mindazonáltal teljesítette az olaszok kívánságát. Rábizta őket egy katonájára, s megparancsolta a katonának, hogy Bálint urat, — ha van kedve, ha nincs, — ki kell tenni az udvarra, mert az olaszok dalolni akarnak neki.

A belső vár kapuja is megnyílt. Annak az udvara már alig nagyobb, mint a pesti Erzsébet-tér. A két sakkozó akkor is ott ült a platánfa alatt. Móré is ott nézte a játékosokat; sőt Maylád is ott lebzelt és a herceg bosszuságára bele-beleszólt a játékba.

Csak éppen a mázsás bilincs cserélt gazdát.

Az öt olaszt megállították a kapuban, míg Bálint urat elővezetik. Kihozták a ketrecből. Két katona a bilincset emelte, hogy járhasson. Kitétek egy kemény faszéket az udvar közepére, arra ültették Bálint urat. Még szép, hogy az árnyékba tették. Ott aztán megülhetett az öreg. De nem is tudott volna megmozdulni a karnyi vas-tag vasláncban.

Hát ült. Nem tudta miért ültették oda? A nyári kendervászon ruhája volt rajta. A fején nem volt süveg, csak a sörénynyé nőtt fehér haja. Két kezét a bilincs lehozta a szék két oldalára. Ötven fontot nyomott az a két bilincs. Erőtlen öreg karjai nem bírták emelni. És sápadt volt az arca, és szenvedő.

— Jöhettek, — mondta a katona az énekeseknek.

Jönnek is a kapuból. Megállnak sorjában egymás mellett, alig öt lépésnyire Bálint úr előtt.

A sakkozók is abbahagyják a játékot. Mi lesz itt? Hiszen ez pompás multság: olasz énekesek a Héttoronyban! Oda sorakoznak Bálint úr mögé, és várják a dalt, s különösen a két leány táncát.

— A fiatalabbik nem olasz, — jegyzi meg a herceg.

— Száz közül is megismerni, hogy cigány, — felelte Maylád.

— Hanem a többi, az olasz.

Véletlenül csakugyan barnák voltak valamennyien. Mекseу a legvállasabb, Gergely a legnyulánkabb, Jancsi a legfeketébb szemü. Éva dióolajjal volt megbarnítva. A haját frigiai piros sapka takarta, mint valamennyiét.

Az öt olasz csak állt.

— No énekeljeteк hát, — mondotta a katona.

Hanem biz azok csak álltak, merőn és halaványan.

A legfiatalabb olasz arcán végigcsordult a könny. A másikén is.

— Daloljatok hát ebadta komédiásai! — szólt rájuk a török.

A legfiatalabb erre zokogásra fakadt. Oda tántorgott a láncokon ülő rabhoz, és a lábához borult.

— Apám! Édes apám! —

És a könnyeiben fuldokolva ölelte át az öreget.

— Jancsi! Fiam! — rebegte elképedve Török Bálint. S a félmázsás bilincs megcsördült a kezén. Magához ölelte a fiát, mintha egészen a szívébe akarta volna szorítani.

A fiu elfeledte, hogy énekes. Az apa elfeledte, hogy rab. Csak egymás arcát nem feledte el egyik se.

*

És Török Bálint akkor sirt életében másodszor.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

XII.

A Jedikulától egy nyillövésnyire az örmény kórház mögött egy kis napszámos-kocsmá állt egymagában.

Kerti lakás lehetett az valamikor, valami szép márvány nyaraló még abban az időben, mikor Konstantinápolyt Bizancnak hívták. De haj az idő meg a földrengés meglazítja a márványkockákat is, letördeli a terasszok alabástrom balüsztréit, az ablakok kövirágait; félremozdítja a lépcsőket, és dudvát ültet az oszlopok hasadékába. A nyaralóból kurta-kocsmá lett.

Járt oda mindenféle nép, s a gazda, akinek Milciádes volt a keresztneve, mellékesen orgazdasággal is foglalkozott.

Oda vezette a cigány a mi fiataljainkat. Milciádes adott nekik szállást, olasz ruhát, aranytányért, persze jópénzen.

Hogy a Héttoronyban nem úgy sikerült a produkció, mint szerették volna, a mi fiataljaink csaknem bajba kerültek.

A katona rögtön jelentette a bégnek, hogy az olaszok, valami rokonfélék, mert nagyon sírnak a rab körül. Azonban a bég nem sokat törődött már akkor a Jedikulával. A magyarországi kerület (törökül *vilajet*) foglal-

koztatta az eszének minden kerekét. A Jedikulában ő is csak rab volt. Bent kellett laknia a falak között, s évenként csupán egyszer léphetett ki rajta, hogy imádkozhasson az Aja Sofia templomában.

— Szamár vagy! — bödült a katonára. Azok az olaszok rabjai voltak annak az úrnak, most pedig az én rabjaim.

Éppen a kalamárisát akarta ládába tenni. Kivont a kalamáris oldalából egy nádtollat, és a tintás spongyába nyomta. Egy tenyérnyi kis pergamen darabra egynéhány sort irt, s átnyujtotta a hüledező katonának.

— Nesze. Add oda az olaszoknak, és kísérd ki őket a kapun. Semmi bántódásuk ne legyen!

Gergely persze elolvasta az írást azonnal, amint a markába nyomták.

Ez volt benne:

Ez az öt olasz énekes az én seregemhez tartozik. Ezt a temesszüköt adtam nekik, hogy senki őket ne bántsa, mikor mellettem nincsenek. Veli bég.

Gergely eltette az írást örömmel.

Ránézett a katonára. Hol látta azt a bagoly arcot? Hol?

Hát bizony ott ivott ökegyelme az előbbi estén a görögnél, a mindenféle napszámos és hajós között. Látszik is az orra pirosságán, hogy a vádlottak padjára kerül, ha majdan eljut Mohamed próféta elé.

— Eljössz-e te is a béggel? — kérdezi Gergely amint kifelé mennek a kapun.

S egy ezüst tallért nyom a markába.

— Nem, — feleli a katona a tallértól megvidámultan. A bég csak aknafúrókat visz, meg deliket. Az én uram holnaptól fogva Izmail bég.

— De ő még nem lakik itt?

— Nem; amott lakik abban a vadszőlős házban.

S egy vadszőlővel befuttatott házra mutatott,

amely háttal nekiépült a régi Bizanc várfalának. Talán annak a köveiből is építették.

Estére ott itta már a bagoly az ezüstitallért a görögönél.

A mi ifjaink ugyanazon az estén egy csinos kis márványszobában vacsoráztak. Rizskásás ürühúst ettek, s közben már tanácskoztak, hogy a béggel térjenek-e vissza a hazájukba? vagy csak magukban?

Mert hogy a veszedelem a sarkukat tiporja, az bizonyos. Hogy Bálint urat meg nem szabadithatják, az még bizonyosabb.

— A béggel kell visszatérnünk, — mondotta Gergely. Ez a legokosabb amit cselekedhetünk.

— Én nem danolok neki, — felelte Mekcsey. Danoljon neki a durrogó istennyila!

— Hát akkor rekedtséget színlelsz, — felelte Gergely. Miért ne danoljak neki? Nem azt mondja-e a magyar közmondás is, hogy akinek a szekeren ülsz, annak a nótáját fújjad!

— Ha ezt megtudják odahaza, hogy mink törököt mulattattunk . . .

— Miért ne? Itten danolunk neki, otthon meg majd táncoltatjuk.

Jancsi nem elegyedett a beszélgetésükbe. Maga elé bámuldozott, s ki-kigyöngyöztek a könnyei.

Gergely a vállára tette a kezét:

— Ne sirj Jancsikám. Hiszen az a nagy lánc nem örökös. Meglehet holnap leveszik róla.

— Nem is beszélhettem apámmal. Csak éppen hogy a Ferkót kérdezte, arra feleltem. Azt mondtam neki: Otthon maradt, hogy ha én elpusztulok az úton, maradjon egy gyermeke az anyámnak.

Mindnyájan hallgattak, s részvéttel néztek reá.

— De micsoda bolond vagyok én, — folytatta Jancsi. Maskarának öltözve lopakodok be hozzá, holott

rendes úton is meglátogathattam volna. A történetek után bemehetek-e? Legalább a pénzt adtam volna át neki.

A cigányleány fogta a tálat és kivitte. A szobába besütött a hold, és elhalványította a méceses világát.

— Még egyvalamit meg kellene próbálni, — szólalt meg Gergely. Még ugyszólván minden pénzünk megvan. Nálad van Jancsi ezer arany, énnálam háromszáz. Mekcseynél van annyi, amennyivel hazajuthatunk. Évánál is.

A cigányleány visszatért.

— Nem nézitek-e meg a bagoly törököt? Olyan rézség már, hogy lefordult a székről. Sárközi a török költségén iszik, de ő még nem részeg. Matyival kockáznak.

Azonban, hogy csak maga nevetett, ő is abbahagyta. Leült a gyékényre a többi közé, és az állát a könyökére támasztotta. Évát bámulta.

— Az új bég, — mondotta Gergely, — bizonyára kap a pénzen. Csakúgy kap, mint a többi. Hátha az tehetne valamit? A pénz minden lakatnak kulcsa volt mindenkor.

— Én mindent odaadok, ami nálam van, — felelte Jancsi. Az életemet is odaadnám!

— Hát akkor merészeljünk meg egy utolsó próbát.

— Hogyan juthatsz be éjjel a béghez?

— Letartóztat, — vetette oda Mekcsey. Meghallgat, el is fogadja a pénzt, de te is ott maradsz.

Gergely mosolygott.

— De nem vagyok én olyan golyhó. Nem a magam bőrében megyek hozzá.

— Hát?

— Felöltözöm török katonának.

Jancsi megragadta a Gergely kezét:

— Megtennéd Gergely? Megtennéd?

— Már teszem is, — felelte Gergely.

Azzal fölkel, és beszólította Milciádes gazdát.

— Gazda, — mondotta, — nekem egy török katona-

ruha kellene. Olyan, amilyent a Héttorony katonái viselnek.

A görög végigdörzsölte fekete bokros szakálát. Megszokta már, hogy a vendégei álöltözeteket viselnek, de azt is megszokta, hogy mindennap két-három arany pendül tőlük. Ördög vigye őket, ha rablók, ha tolvajok, a fő az, hogy jól fizetnek. Ajánlotta is már nekik, hogy lakjanak a föld alatt való teremben.

— Hát olyan ruhám éppen nincsen, — mondotta hunyorgatva. De van itt egy részeg török, arról le lehet venni a turbánt meg a köpönyeget.

— Az is jó lesz. De nekem szakál is kellene.

— Van bőven.

— De nekem éppen olyan szakál kell, mint azé a katonáé.

— Akad olyan is.

S kifordult. Alig öt perc mulva mindenféle kész szakállal, fekete szőrrel és ragasztóval tért vissza.

— Felragasszam?

— Ragaszd fel. Olyanféle képet mesterkélj nekem, mint azé a töröké.

Leült. Milciádes munkába fogott. Közben beszélgettek.

— Ismered az új béget, aki a Héttoronyba kerül?

— Hogyne ismerném, — felelte a görög. Topcsi volt.

— Mit tudsz róla?

— Tuskó. Vízet iszik, víz is az esze. Irni se tud.

— A többi tiszt se tud. Legföljebb olvasni ha tudnak.

— De ez úgy hányja-veti magát, mint a szultán lova, noha az is többet tud nálánál. Hanem bezzeg mikor egy magánál nagyobb fát lát, hajlong, mint a kender szél-fúváskor.

— Volt már hadban?

— Tavaly vele volt a császárral. Esztergom alatt meg is botozták.

— Esszerint gyáva?

— Gyáva és ostoba. Vizen nőtt ember lehet-e más? Gergely a ragasztótól jobbra és balra fintorgatta az orcáját.

De akkor már úgy el volt változva, hogy Mekcsey majd felfordult nevéttében.

A görög előkerítette a turbánt, a handsárt meg a köpönyeget is.

— Allaha emanet olun, — mondotta Gergely tréfásan hajlongva.

Azzal kilépett.

A többi el akarta kísélni, de ő csak Jancsit meg Mekcseyt engedte maga mellé. Jancsi útközben átadta neki az aranyait. Gergely egyet gondolt s Jancsit is visszaküldte. Csak Mekcsey maradt vele.

— Te is, — mondotta neki, — távolabbról kísérlj. Ne sejtsek, hogy összetartozunk.

Félóra nem telt belé, ott állott a bég háza előtt.

Megzördítette a kapu réztányérát.

A kapu nézőlyukán egy vén kappan arca jelent meg.

— Mit akarsz?

— Küldd azonnal a béget a Héttoronyba. Baj van!

A kappan eltűnt. Gergely visszavonult. Tudta, hogy a kappan megint meg fog jelenni. De azt is tudta, hogy ha senkit se talál az ajtóban, senkinek se adhatja át a bég kérdéseit. Kénytelen lesz visszatérni a béghez, s megmondani, hogy a katona már eltűnt. A bég majd forgolódik, morgolódik, végre is ki fog bujni, s megy a Héttoronyba.

Gergely elsétált a Héttorony felé. A Drinápolyi kapunál — így nevezték a Héttorony északi kapuját, — megállott.

A kapu zárva volt. Az ör a kapukövön guggolt és aludt. A feje fölött hitvány olajlámpás égett a falból kinnyuló vasrudon.

Köröskörül csöndesség.

Mekcsey harminc-negyven lépésnyire követte Gergelyt s hogy az megállott, ő is megállt. Talán azért is állott Gergely a lámpás világcörébe, hogy Mekcsey láthassa.

A percek lassan multak. Gergely magában szidta a török időt, hogy milyen lomhán jár.

S mivelhogy ember és bogár mind csak a fényességet nézi a sötétben, Gergely is az olajlámpásra fordította a szemét.

— No megöszülök, mikorra kimászik az a bég! — mormogta magában.

Szegény jó dalia, te kedves szép csillaga a magyar dicsőségnek, nem fogsz te megöszülni soha! Vajjon milyen arccal néznél a jövendő tükörébe, ha most előtted föllebbentené valami égi kéz, s te látnád magadat rabbilincsenben, ugyanezen a helyen; s látnád a török hóhért, amint azon a rozsdás lámpavason neked bokrozza a kötelet! . . .

*

Az utca csöndjében kapudörrenés hallatszott.

Gergely megrezzent. Elindult sebesen a dörrenés irányába.

A bég jött.

Egyedül jött. Köpönyegébe volt burkolódzva, s a fején magasra kalácsozott turbán fehérlett.

Gergely megállt egy percre. Hallgatódzott, hogy jön-e valaki a béggel?

Nem jött senki.

Akkor eléje sietett a bégnek.

— Uram, — szólott török katonai szalutálással, — nem Veli bég hivat téged. Én csaltalak ki egy igen fontos ügyben.

A bég visszahökölt.

— Ki vagy te? — szolt a kardjához kapva.

Gergely is a kardjához nyult. Kivonta és markolat-tal nyujtotta oda a bégnek:

— Fogd, ha azt gondolod, hogy tartanod kell tőlem. A bég visszataszította a kardját a hüvelybe.

Gergely is.

— Több jót hozok neked, mint gondolnád, — szolt Gergely.

Kiemelte a pénzes zacskót a köpönyege belső zsebéből.

S megcsördítette az aranyakat.

— Fogadd bevezetésül.

A bég a tenyerébe vette a súlyos zacskót, de aztán visszaadta.

— Előbb tudnom kell: ki vagy? és mit akarsz?

S ő is a ház árnyékába lépett. Köpad volt ottan. Arra ült, és figyelmesen nézett a Gergely arcába.

Gergely szintén a padra ült. Összefonta a karjait, és időnként a csipős álszakált vakargatva beszélt halkán és óvatosan:

— Az én nevem *Százezer Arany*. Azt hiszem eléggé jóhangzásu név.

A bég elmosolyodott:

— De nem álnév-e?

— Hamar megpróbálhatod. A te neved azonban: *Szegény Ember*, bár az kétségtelen, hogy jeles vitéz vagy. Mindenki tudja, hogy Magyarországon is megfordultál a diadalmas hadjáratban.

— Látom, hogy ismersz.

— Hát, hogy röviden végezzünk: te holnap reggeltől kezdve várnagy vagy a Jedikulában. Más szóval: rab leszel te is. Évenként egyszer kimehetsz a városba. És ha Allah hosszúra nyujtja az életedet, hát életedben összesen huszszor-harmincszor láthatod még Konstantinápolyt.

— Tovább.

— Rajtad fordul, hogy nagyobb és függetlenebb sorsot válassz magadnak.

— Hallgatlak.

— A Jedikulában van egy rab, egy dúsgazdag magyar úr: Török Bálint.

— Azt akarod kiszabadítani?

— Te mondod. Dehát ráhagyom, hogy azt akarom.

— Hallgatlak.

— Veled egynehány új katona is jön. Ha más nem: a szolgálid. Mi történnék, ha te holnap este kihoznád például Bálint urat, mintha a szultán hivatná?

— Naplemente után nem jöhet ki a várnagy se.

— A szultán parancsára kijöhet. Dehát mondjuk nappal jön ki, veled és két katonával. Az utcák erre már néptelenek. Te a két katonát visszaküldöd, s ballagtok ketten Bálint úrral tovább. De ahelyett, hogy a szerájba mennétek, a nevezett rabot egy hajóra vezeted. Egy hajóra, mely a parton áll, és narancs-szinű zászlót lenget. Lehet az a hajó gabonaszállító hajó is, bárka is, csónak is. Nincs olyan sok erre felé. Hát mondom: legfeljebb ruhát, köpönyeget változtattok és lekanyarodtok ketten a hajóra.

— Ilyen röviden?

— Nem éppen. A hajón, mihelyt elindul, háromszáz arany olvasódik a markodba, törökül szólva háromezer gurus, vagyis piaszter. Azután akár a vizen, akár a szárazon Tekirdagba megyünk. Ott egy emberünk vár jó lovakkal és ötszáz arannyal téged. Az ismét ötezer gurus. Lemegyünk Athenbe, s onnan Olaszországba, amint az olasz partra lépünk, ott ismét ötszáz arany hull a markodba.

— Ezerháromszáz.

— Eddig. Gondolom tiz évi fizetésed. De gondolkodj te is: az az ember, aki Debrecent, Szigetvárt és Vajda-Hunyad várát mondja a magáénak, s aki azokon kívül ura

egy királyi birtoknak, csaknem az egész Dunántúlnak, az bizony könnyen kifizeti neked még azt a kilencvenkilenc ezer aranyat is, ha mindjárt a fele vagyonától kell is megválnia.

— És ha nem kapom az első ezret se?

— Ha akarod már most is odaadom.

A bég gondolkodva nézett maga elé.

Gergely vállat vont:

— Ha azt látnád, hogy megcsalunk, — pedig olyan magyart még nem láttál, aki csalna, — hát akkor mindig lesz időd ráfogni Török Bálintra, hogy megszökött, s hogy te utána mentél egymagad, és a hajón fogtad el. Akár a hajóról hozod vissza, akár a földről, neked fog-nak hinni, mert visszahoztad.

— Hát jó, — szólt a bég fölkelve. Holnap alkonyat előtt egy órával legyen az a sárga zászlós hajó egy nyíl-lövésnyire a Héttoronytól. De már a parton várj. Miről ismerlek meg?

— Ha az arcomról nem ismernél, — ámbár hát nézd meg az arcomat, hiszen süt a holdvilág, — a turbánom szintén sárga lesz, kénszinsárga. Megismerhetsz.

— Egy órával naplemente előtt.

— Pont tizenegy órakor, — felelte Gergely.

Mert a török időszámítás szerint napnyugtakor van tizenkét óra.

*

Éjfél volt, mikor Gergely visszatért Mekcseyvel.

— Itt van-e még a bagolyképű török? — kérdezte, hogy a kocsmába belépett.

— Alszik, — felelte Milciádes.

— Megteheted, hogy holnap tizenegy óráig aludjon?

— Meg, — felelte a kocsmáros.

S poharat vett elő. Vizet töltött bele, és valami port kevert el benne. A por elolvadt, mint a só.

Azután fölrázta a törököt.

— Hé Bajguk! nem akarsz-e haza menni?

A török fölemelte a fejét, és zavaros szemekkel nézett maga elé.

— No idd meg ezt az egy pohár vizet, aztán lóduj haza.

A török rá se nézett a pohárra, csak kinyújtotta a kezét. Fölhajtotta. Ismét maga elé nézett. Megmozdult, hogy föltápáskodjon, de megint csak visszahanyatlott.

Gergely öt aranyat nyomott a kocsmárosnak a markába.

— Nyugodt lehetsz, — szólt Milciádes. Ez innen el nem mozdul akár holnap estig se.

*

Hajót könnyü volt bérelniök. Egy négyvezős görög-hajót kiválasztottak az Aranykürtben s megfogadták Te-kirdagig, amely Konstantinápolytól egy napi út. Adtak neki narancsszinü zászlót és két arany foglalót. Délután jókor ott állt már a hajó, ahova Gergely vezette. Nap-nyészet előtt két órával felvonta a zászlót.

Gergely azután a kocsmába sietett. Felzavarták az álmából a törököt. Azt mondták neki, hogy az aga a narancsszinü zászlós hajó elé rendelte. Álljon ott a parton.

A török még mindig kábult volt. Sárközinek kellett vezetnie. Ment a jámbor, tántorgott a sárga turbánban. Azt se tudta, reggel van-e? este van-e? Csak annyit jegyzett meg, hogy a bég odarendelte a partra valami hajó elé.

Gergelyék szanaszét szóródva, csöndesen lappangtak utána.

Ha elfogadta a bég az ajánlatot, akkor amint a hajóra lép, ők is azonnal ott teremnek. Ha pedig a bég nem mer vagy nem tud cselekedni, akkor ám ő lássa, hogyan értik meg egymást a sárgaturbános atyafival.

Az első kérdés az volt, hogy hozza-e a bég Török Bálintot?

Ezt Cserhánra bizták. Nem közölték vele, hogy Bá-

lint úr szökésre indul, csak azt, hogy a szultánhoz vezetődik, s mégegyszer látni akarják. A jel az volt, hogy ha megpillantja a béget, a két katonát és Bálint urat, fölnyullászkodik az utcasarkon a vadszőlőre, mintha egy levelet akarna szakítani. Ezt Mekcsey körülbelől ezer lépésnyiről megláthatja, s inthet a társainak.

Ők megint ezer lépésnyire járkáltak a part felé. Gergely dervisnek volt öltözve, Éva cigányleánynak, Jancsi persa kereskedőnek, Matyi kurd perec-árusnak. Mekcsey hal-árusnak.

Éva ott guggolt Matyi mellett, és perecet evett.

Pontosan a kitüzött időben fölemelte Mekcsey a halas fatálat a fejére, és megindult a part felé.

Ez volt a jel.

Jancsi elsápadt. A szemét örömkönnnyek árasztották el. Gergely kipirult. Talán mindnyájan reszkettek.

S megindultak egymástól száz-kétszáz lépésnyire a part felé.

A hajó ott állott. A szél vigan lobogtatta a narancsszinű zászlót. A hajó tulajdonosa egy fiatal görög hagamakereskedő a hajó kormányrudjánál olvasgatta a napi szerzeményét.

És a hajó előtt ott állott bután a török, a bagolyképű. A fején sárga turbán. Mögötte ott ült a parton Sárközi és mosta a lábát a zöld tenger-vizben.

— Jön, — mondotta Jancsi Gergely mellett elsietve. Istenem segits!

És reszketett még a lába is.

Gergely visszapillantott. Láta a béget, amint gyalog sétálva közeledett a fehérfejü magyar urral. Mögöttük két dárdás, fehér-turbános katona.

A bég visszafordult és valamit mondott a katonáknak. A katonák visszafordultak a Héttoronynak.

Jancsi megindult sebes lépésekkel a hajó felé, de

amint Gergely mellett el akart menni, Gergely megragadta a köpönyegét:

— Várj!

A bég Bálint úrral sétált a parton lefelé nyugodtan.

Elmentek a kurd perences mellett annélkül, hogy akár arra, akár a mellette ülő cigányleányra pillantást vetettek volna.

Bálint úron látszott, hogy ámul és bámul. A bég vídám volt. Egyre fecsegett.

Lelépkedtek a parton.

A sárgaturbános török haptákba állott.

A bég abban a pillanatban megfordult. A kardja elővillant. Visszafelé intett vele. Azután vércsemódon rohanta meg a sárgaturbános katonát.

Az már attól lerogyott a jámbor, hogy a bég a vállára csapott. Nem is védekezett.

A bég leteppe a földre. Valami ötven katona rohant elő a bokrokból és házakból.

Először is a turbános katonát kötözték meg, aztán a cigányt. Majd a hajóra ugráltak fel, s lekapták a lábáról a fiatal görögöt is.

Mindenkit megkötöztek, aki csak a hajón volt.

Cserhán a nagy dübörgés és lárma közepette ott termett és sikoltozva könyörgött Sárköziért. Őt is megfogták és zsinórt vetettek a kezére.

*

A nap éppen leereszkedett a keresztény városrész mögött, mikor Gergely a Konstantin-oszlop mellett visszafordult. A hivei mind ott lihegtek a nyomában. Porosak voltak és ijedtek.

Gergely megtörölte a homlokát. Ránézett Jancsira:

— No úgy-e, hogy nem jó sietni!

S elvegyültek az utcai nép közé.

XIII.

Julius közepe táján Veli bég Mohácsra ért a szilidárjaival és az ötven aknászával.

Valahányszor török sereg ment Budára vagy a Dunántúlra, Mohács mezeje volt mindig a főállomásuk. Maga Szulejmán is ott pihent mindig legnagyobbat. Arra a dombra húzatta fel a sátorát, ahol azon az emlékezetes napon állott.

Mekán kívül nem volt a töröknek kedvesebb helye Mohácsnál.

A bég sátora már készen állott, mikor a sereg este felé nagy fáradtan oda érkezett.

A bég először is megfürdött a Dunában, azután kappant vágatott, és mikor a nap leereszkedett, kiült a sátora elé.

A mező még fehérlett a tömérdek lócsonttól. A katonák is egy-egy lófejre tették a fatálat, úgy ettek. Vigak voltak. Érezték, hogy a török szerencse mezején pihennek.

Az agák valami tizenöten körülállták a béget és elmondták a napi jelentésüket. Azután amelyik elvégezte a mondókáját, leült a bég elé a gyékény-szőnyegre. Együtt szokott vacsorázni Mohácscon a tisztikar, s ott még a haragosok is összebékültek.

A béghez egy lovas posta érkezett azon az estén. A szultánhoz indították azzal a hirrel, hogy Visegrád immár a törököké. Nem is harc útján jutottak hozzá, hanem hogy a várbeliek vízvezetékét elrontották. Kiszomjaztaták a várat. A benlevők Ferdinándtól vártak segítséget, de bizony az olyan magyar király, hogy az Istenre bizza a várait. Amade tehát megadta a kulcsot, Csak arra kötött, hogy békésen elvonulhasson. A budai pasa megesküdött rá, hogy nem lesz bántódásuk. De bezzeg a népe nem esküdött meg. Amint a magyarok lerakták a fegyvert a vár közepén, s megindultak fegyvertelenül kifelé, a törökök rájuk rohantak és lekconcolták őket.

— No akkor két napot pihenünk itten! — mondotta Veli bég az agának. Mára alszunk, holnap mulatunk. Holnapután indulunk Nógrádba.

Mert Visegrád után az volt kijelölve, hogy meg kell szállaniok.

A török posta folytatta az útját Konstantinápoly felé. Veli bég serege alvásra dőlt.

Másnap délben egyetlenegy parancsot adott a bég a tisztjeinek:

— Estére mindenki nálam lesz vacsorára. Van bor, de jó! Az olaszok fognak énekelni!

Vig ember volt a bég. Szeretett enni, inni. S valahányszor a török magyar földre lépett, rögtön elfelejtette a Mohamed próféta bortilalmát.

— Egy közembernek valami titkos jelenteni valója van, meghallgatod-e? — kérdezte az egyik aga.

— Jöhet, — felelte a bég jókedvűen.

Egy alacsony rókaszemű szilidár lépett elő. A ruhája rongyos, mint valamennyié. A turbánja alig nagyobb, mint egy gyermekzsebkendő.

— Az olaszokról van jelenteni valója a te szolgádnak, — mondotta.

— Hallgatom, — felelte a bég.

— Régóta gyanus a te lábad porának az az öt ember. Az első gyanum akkor ébredt, mikor láttam, hogy az egyik olasz papirosdarabokkal tisztította a többinek a kardját.

— Szamár vagy, — felelte a bég. Tudhatod, hogy azok gyaurok. Mink felszedjük a papirost, mert lehet, hogy Allah neve van valamelyik szeleten, de azok a disznók Allah nélkül élnek, sötét eszüek és alábbvalók az állatnál.

A szilidár rendületlenül állt a helyén.

— A második gyanum Szófia táján támadt. Emlékezhetel rá, nagyságos bég, hogy zsákmányvivő szeke-
rekkel találkoztunk, s az egyik szekér ott hevert feldőlten az út mellett.

— Emlékezem.

— A csirkés ketrec széttörött, és a csirkék szétfutot-
tak. Egy vén asszony egyre hívta őket, hogy: *polátyi-polátyi!* nem hallgattak rá sem a csirkék, sem a tyúkok. Az görög asszony volt. Egy török segíteni akar és szintén kiabál: *gak-gak-gak!* A baromfi erre sem fut össze. Akkor az egyik fiatal olasz, az a leányképü elveszi tőle a búzás kosarat, és azt kiáltja a baromfiaknak: *pi-pi-pi! pitye-pitye-pitye pityikém! pityikém!* Erre minden baromfi öhozzá futott. Még meg is fogott egy tyúkot és összecsókolta.

— Hát mi van ebben?

— Az uram, hogy a tyúk, meg a csirke értett magyarul. De az is ám, aki hívta őket!

A bég hümmentett.

— Hátha olaszul is *pipi* a csirke? Értesz te olaszul?

— Olaszul? Nem.

— Hát akkor ne beszélj te teve!

A szilidár alázatos meghajlással fogadta a teve címet, azután folytatta nyugodtan:

— Hát mikor Belgrád mellett egy csikót cserélt az

egyik szilidár? — Kereledse a neve. Valami paraszt adta el neki és tiz aspert fizetett rá a te katonád. A csikó azonban oly vad volt, hogy senki se tudta megülni. Akkor az a legválaszbabb olasz ráugrott, mint a párdúc és megnyargalta. A csikó majd összeesett. Hát honnan tud az ilyen olasz énekes lovagolni?

A bég vállat vont:

— Talán lovász volt gyerekkorában.

— Engedd uram hogy folytassam.

— Folytasd.

— Az este egy aga jött hozzánk, a legnagyobb természetű aga, akit életemben láttam.

— Manda aga.

— Az. Ahogy elmegy az olaszok mellett, megáll a nyulánk előtt és azt mondja neki:

— Nini, te Bornemissza vagy! Amaz összerendül és azt feleli rá: Nem vagyok az. De isten engem az vagy te, — mondja az aga; — Bornemissza Gergely. És tovább beszél hozzá: Hát nem ismeresz engem? Megvan-e még a szép gyűrűd? Használt ám a tanács, amit adtál. Látod már aga vagyok. Csakhogy nem Hajván a nevem, hanem Manda. Nem fog a golyó.

— És mit felelt az olasz?

— Azt felelte: Nem tudom mit beszélsz. De azt tudom, hogy van egy ember, aki hasonlít rám. Honnan ismered annak a magyarnak a nevét? Budán tudtam meg, — felelte az aga, mikor Török Bálintot elfogták. Az ő kíséretében volt. Ejnye, hogy nem te vagy az. Nagyon hasonlítász rá. Tiz aranyat vesztettél vele, hogy nem te vagy.

— No hát úgy-e, hogy nem magyar, te elefánt!

— És mégis az! — felelte a szilidár diadalmasan. Az este meggyőződtem róla, hogy nemcsak ő magyar, hanem valamennyi. Amint a vacsorához üstöt állítottak fel, az egyik belemarkolt a bürökbe, és kihuzta gyökerestől,

hogy a tűznek helyet csináljon. A gyökerekkel egy koponya is kifordult a földből. Mind az öten azt nézték és tanakodtak rajta, hogy török-e, vagy magyar? A te szolgád ott feküdt mellettök és aludni látszott. A te szolgád ért magyarul.

A bég meghorkant mint a ló:

— Hát magyarul beszéltek? Mit beszéltek a kutyák?

— Azt mondja az a fiatal nyulánk: — Bizonyosan magyar volt ez, mert a török eltemette a maga halottait. Akkor a másik a kezébe vette a koponyát és így szólt: Akárki voltál életedben, a hazáért haltál meg: szent vagy énnekem! És megcsókolta a koponyát. Így ásták el ismét a földbe.

A bég a kardjára csapott:

— Jaramaz gyaur kutyák! Dehát mért nem jelentetted ezt azonnal, te vizi ökör!

— Már aludtál uram.

— Láncot az álnok kémekre! Hozzátok ide őket!

A szilidár örömtől ragyogó arccal rohant el. A bég komor várakozással nézte a dombról, hogyan futkosnak a szilidárok mindenfelé a sátorok között.

Két óra is beletelt, míg a szilidár visszakerült.

A homlokáról csurgott a verejték.

— Uram az olaszok . . .

— Nincsenek? — hördült fel a bég.

— Megszöktek a gazok!

OSZK

Országos Magyar Könyvtár

Singer és Wolfner kiadása, Budapest.

GÁRDONYI GÉZA könyvei:

	Füzötten K	Kötötten K
Két katica-bogár. Elbeszélések . . .	3.60	5.60
Ábel és Eszter. Regény	3.60	5.60
Fekete nap. Történet a szabadság- háborúból, 2 felvonásban	2.—	4.—
Az öreg tekintetes	3.—	5.—
Fehér Anna. Betyártörténet 3 felv.	2.—	4.—
A láthatatlan ember. Regény	5.—	7.—
Az a hatalmas harmadik. Regény	3.—	5.—
Tizenkét novella	1.50	2.40
Annuska. Vigjáték 3 felvonásban	2.40	4.40
Karácsonyi álom. Pásztorjáték 3 fel- vonásban	2.—	3.60
Dávidkáné. Regény	—.—	1.—
Két menyasszony. Elbeszélések . . .	—.—	1.—
Egri csillagok. Regény két kötet- ben. 3. kiadás	6.—	10.—
Fűzfalevél, nyárfalevél. Költémé- nyek	2.—	3.60
Április. Költemények	2.—	3.60
Az én falum. I. II. Elbeszélések . . .	2.—	4.—
A pesti úr. 2. eresztés	2.—	3.60
A Kátsa. 2. eresztés	2.—	3.60
Veszödelmek. 3. eresztés	2.—	3.60
Durbints sógor. 3. eresztés	2.—	3.60
Göre Martsa lakodalma. 3. eresztés	2.—	3.60
Tapasztalatok a nagy kiállításról. 4. eresztés	2.—	3.60
Göre Gábor bíró urkönyve. 7. eresztés	2.—	3.60
Bolygás az világba. 2. eresztés . . .	2.—	3.60
A bor. Falusi történet 3 felvonás- ban. 3. kiadás	2.—	3.60
Pöhölyék. Falusi történetek. 3. kiad.	2.—	3.60
Átkozott józanság	3.20	5.20
Isten rabjai	5.—	7.—
Falusi verebek. Köznapi tört. 3 felv.	2.50	4.50

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

